

הישיבה השלוש-מאות-ושישים-ואחת של הכנסת האחת-עשרה

יום רביעי, י"ב בחשוון התשמ"ח (4 בנובמבר 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:02

א. שאלות כעל-פה

לחזוי ההגנה שלה עם כל מדינות ערב עולה על מחויבותה לתחזה השלום שלה עם ישראל — האם אמירתו אינה מחייבת תגובה מצד ממשלת ישראל? הברור היה צריך להיעשות בו כיום ולא שבוע ימים אחרי כן.

יתר על כן, האם שתיקתה של ישראל אינה מבטאת השלמה והתפקטו עם האיום הכלול בהודעתו של שר ההגנה המצרי, לאמור שמלחמת אוקטובר לא היתה המלחמה האחרונה של מצרים נגד ישראל.

ומה שחשוב לא פחות — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חברת הכנסת גאולה כהן, שאלת כבר שתי שאלות ודי כזה.

גאולה כהן (התחיה):

אני רוצה לסכם.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אבל שאלת.

גאולה כהן (התחיה):

מאחר שאתה, מר פרס, בונה את הדגם שלך לשלום עם תנסיין על הסכם השלום עם מצרים ועל ערובות ארצות-הברית, שהתגלתה בהסכמי קמפ-דייוויד כערב בוגדני, האם אינך סבור, שאם תחגשם חלילה המדיניות הנוכחית שלך, היא תוביל אותנו גם שלא ברצונך — ואני מאמינה שלא ברצונך — לגבולות 1967, ולמצב שבו הסממה של אדריכלי קמפ-דייוויד, No more war, תהיה מליצה טרגית?

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות לשאלה לחבר הכנסת שמחה דיניץ, בבקשה.

שמחה דיניץ (המערך):

אדוני שר החוץ, בהמשך לשאלתה אך לא בהמשך לנאומה של חברת הכנסת גאולה כהן, בחזרה השלום בינינו לבין מצרים, סעיף 6, סעיף קטן (2), נאמר: הצדדים מתחייבים למלא בתום לב את התחייבויותיהם לפי התחזה, כלא שיש לב לפעולה או אי-פעולה של כל צד אחר ובאורח בלתי תלוי ככל מסמך שהינו חיצוני לתחזה זה. בסעיף קטן (4) נאמר: הצדדים מתחייבים שלא להתקשר בכל התחייבות העומדת בסתירה לתחזה זה.

האם יש לנו איזו סיבה להניח שהיתה נסיגה מצרית מהתחייבות זו, והאם קיבלנו הודעה שהם אינם מתכוונים למלא אותה?

היו"ר ד' בן-מאיר:

רשות לשאלה לחבר הכנסת מצא, בבקשה.

הושע מצא (הליכוד):

בהמשך לשאלה שנשאלה פה, ולא בהמשך לחוכן, אני

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, אנו נוגשים לסדר-היום. שאלתא כעל-פה של חברת הכנסת גאולה כהן בנושא "דברי שר המלחמה המצרי על הסכמי קמפ-דייוויד", בבקשה.

327. דברי שר המלחמה המצרי על הסכמי קמפ-דייוויד

גאולה כהן (התחיה):

כבוד היושב-ראש, אדוני שר החוץ, השבוע הכריז שר המלחמה המצרי, כי ההתחייבות של מצרים להסכם ההגנה הערבי עולה על התחייבותה להסכמי קמפ-דייוויד.

האם הגיב משרד החוץ על ההכרזה הזאת, ומה היתה תגובתו?

היו"ר ד' בן-מאיר:

בבקשה, אדוני שר החוץ.

שר החוץ ש' פרס:

1. הדברים המיוחסים לשר ההגנה המצרי, אבר-ע'זאלה, התפרסמו בעיתון הלבנוני "אל-שראע" כ-26 באוקטובר 1987. אנו מבררים אם הדברים נאמרו בצורה שפורסמו.

2. לאמיתו של דבר זהו ריכוז משכבר הימים, כאשר עמדתנו היא שכאשר מצרים חתמה על הסכם השלום היא התחייבה כי הסכם השלום הוא הקובע. דעת מצרים שונה. עם זאת, חרף הפרשנות הבאה לידי כישוי בדברים המיוחסים לאבר-ע'זאלה, אין אנו סבורים שיש שינוי במדיניות מצרים ככל הקשור לקיום הסכם השלום עם ישראל.

היו"ר ד' בן-מאיר:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני שר החוץ, אין פלא שבמלאות עשר שנים לכרואו של סאדאת ארצה אין הדבר מעורר אצלנו שום חגיגות ושום התרוממות נפש, שכן הנורמליזציה עם מצרים לא נורמלית, הסכם השלום הופר וקיומו מותנה היום בהקמת מדינה פלש-תינית, הכותרות בעיתוני קהיר קובעות שהסכם השלום "מת" לאחר נסיגת ישראל מסיני, קביעה שנעשתה לעובדה שתכריז ואני הוזהרו מפניה בבית הזה לפני חתימת הסכם השלום.

אמת היא, אדוני שר החוץ, שהסכמי קמפ-דייוויד, שגם אתה ומפלגתך הצבעתם בעדם, כללו את סעיף 6 המצהיר, שמצרים תעדיף את מחויבותה להסכמיה עם מדינות ערב על מחויבותה להסכם עם ישראל.

אכל היום — ובמישור הפוליטי, עיתוי הוא כידוע דבר משמעותי ביותר — כששר ההגנה המצרי, אבר-ע'זאלה, ולא איזה עיתונאי, חוזר ומאזכר שהמחויבות הערבית של מצרים

צבאה. מה זה מפריע לך? אינני מכין, מדוע העניין הזה עושה אותך כל כך עצבנית?

גאולה כהן (התחיה):

אני "מתה" למלחמה.

שר החוץ ש' פרס:

את "מתה" למלחמה? זה אני יכול להבין.

גאולה כהן (התחיה):

אתה אמרת — — —

שר החוץ ש' פרס:

לא, אני לא אמרתי. אמרתי: מדוע את עצבנית מזה שיש שלום? מדוע את עצבנית מזה שאין מתח. שאין ריכוזי צבא? למה מעצבן אותך ששר החוץ המצרי בא לבקר בישראל, שהחזירו את השגריר, שהתחילו יחסי מסחר ותיירות? מה זה כל כך מפריע לך? מפרקציה בשלום אין. אבל גם היום אני חוזר ואומר: אני מעדיף שלום בלחי מושלם על פני אי־שלום מושלם. ונחגוג, אני כהחלט בטוח שאת תחגגי, וגם נחגוג את השלום עם ירדן.

גאולה כהן (התחיה):

כאשר ימלאו מאה-שנה?

שר החוץ ש' פרס:

מאה שנה. את נראית במצב נהדר, וכן גם השלום, אז שניכם כיהודי תזכו לחגוג. ואני מאחל לך זאת מכל הלב.

אני רוצה גם להגיד: אינני חושב ששרד החוץ, או מדינת ישראל, הם צנוור. לו היינו צנוור, היינו צריכים להגיב קודם כול על מה שאומרים השירים שלנו. אם קם סגן שר ביטחון ומדבר על טרנספר — וזו בושה וחרפה — וקם שר בלי תיק ומדבר על מתן 20,000 דולר לכל ערבי שיעזוב את הארץ — האם נלך לקונגרס האמריקני לבקש לשם זה הקצבה מיוחדת? מה את רוצה, שכל יום נגיב על מה שמתפרסם בעיתונים? — לא, אין לי שום צורך כזה, אין בי היסטריה, ולא עצבנות. כותבים? — כותבים. באופן עקרוני, השלום עם מצרים נשמר, הוא לטובת שני העמים, הוא לטובת המזרח התיכון, הוא לטובת עצמו, הוא לטובת מדינת ישראל, ואין מקום לא להרטה ולא לצער.

חבר הכנסת דיניץ כבר ציין, שמה שאמר אבו־עזאלה — אפילו זה נכון — אינו עומד בסתירה להסכמי קמפ־דייוויד. על כן אין לי מה להעיר על כך, כי הכנסת הזאת אישרה מה שנאמר בדבריו של אבו־עזאלה בעניין הזה.

אני אינני מקבל גם את דבריו של חבר הכנסת מצא. איננו חייבים לעסוק כל היום בבדיקות ובהכחשות. אילו ידעתי שאצלנו נשמעים רק דברי שמן־זיתוך ורק מהצד הזה שאתה יושב בו לעולם אין חריגה מהסכמי קמפ־דייוויד, מהרצון להשכין שלום, מילא, הייתי מטיף מוסר לאחרים. אני יודע מה נאמר כאן — דברים מיותרים, מזיקים, לא חכמים, לא מוסריים, העומדים בניגוד לעמדתה של ישראל, לצרכיה —

יהושע מצא (הליכוד):

באיזה נושא?

שר החוץ ש' פרס:

בנושא השלום, גם בנושא של מצרים.

יהושע מצא (הליכוד):

מה בדיוק?

מכרך על אותם הסכמים עם מצרים. אני חושב שאנחנו חייבים לחזק יום יום את אוחו שלום עם המצרים ולברך עליו. דווקא נוכח הברכה והחיוב לחזק את השלום עם המצרים, ונוכח אותה ועידה העומדת להתקיים בשבוע זה בירדן, אני חושב, אדוני שר החוץ, שהיתה צריכה להיות אצלנו רגישות בבדיקת אמירות אלו או אחרות על פתיחה במלחמה, שנשמעות לאחרונה לא רק כרצוב המצרי אלא מפעם לפעם מפי מדינאים. האם אינך חושב שאותה רגישות צריכה להיאמר ולהישמע כדי למתן אמירות מסוג זה?

היו"ר ד' בן־מאיר:

תודה רבה. בבקשה, אדוני שר החוץ.

שר החוץ ש' פרס:

אני חייב להגיד, שחברת הכנסת גאולה כהן הוסיפה כהנה וכהנה על דברי אבו־עזאלה. הוא לא אמר, שמלחמת אוקטובר לא היחה המלחמה האחרונה.

גאולה כהן (התחיה):

זה כלול בדבריו.

שר החוץ ש' פרס:

איך זה כלול? אני לא רואה איך זה כלול. אני לא רואה שום מסע כלולות במקרה הזה. את מוסיפה משלך ושואלת, נו, מה דעתך על זה? דעתי היא, שהוא לא אמר את זה.

אני רוצה לומר לך, שאני לא מבסס את המשא־ומתן עם חוסיין על הדגם עם מצרים. הבעיות עם ירדן שונות. סיני הוא בעיה אחת, ו־2 מיליוני תושבים ערבים במדינת ישראל, או בארץ־ישראל הם בעיה אחרת. כמה זה דומה? שם מדובר בחולות, ואילו כאן כאשמים. אני חושב שאת וחבריך עושים מסע מהיר להפיכת המדינה היהודית היחידה בעולם למדינה דו־לאומית להלכה ובסופו של דבר גם למעשה. עם כל הערכתי לכוונותיך היפות, המדיניות שאת דוגלת בה היא אסון. עם לא בניו רק על גבולות. עם בניו גם על פרופורציות, ארץ, של א נהיה בה רוב, לא תיחשב לארץ יהודית. ההגנה על הירוש היהודי ועל אופיה היהודי של ישראל אינה חשובה פחות מההתייחסות לנושא הגבולות בלבד.

על כן, חמיכתו כמשא־ומתן עם חוסיין לא באה כדי למצוא חן בעיני משהו, אלא כדי להגן על אופיה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל, ולא להיבהל מאנשים שלכם הם אך עיניהם סומרת בנוגע לכל מה שקורה במדינת ישראל. אנחנו נמשיך בדרך הזאת למעננו, למען ביטחוננו ולמען בנינו וילדינו, ואין ליחס לה מניעים אחרים.

נכון שלא ציינו עשר שנים לשלום עם מצרים. בכלל, אינני רואה מדוע צריך כל יום לעשות "יארצייט" — עשר שנים, שנה, חמש שנים, שלוש שנים, ארבע שנים. כל הארץ מלאה בצינונים כאלה. כאשר ימלאו מאה שנה לשלום עם מצרים, הכנסת תציין זאת בוודאי כרוב עם והדר כראוי. יש לנו סבלנות.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

שר החוץ ש' פרס:

אני בטוח שאת תהיי זו שתישא את נאום הברכה המרכזי בתגיגה הזאת. בהתחשב ביחסך לשלום עם מצרים, מפני שהלוא את בלבך, חברת הכנסת גאולה כהן, די מאושרת מזה. אינני מעלה על דעתי מצב אחר. הנה, זה עשר שנים יש שלום עם מצרים. לא נפל שום חייל ישראלי, גם לא נפל שום חייל מצרי. אין ריכוזי צבא, אין איזמים, מצרים צמצמה במקצת את

משרד הפנים וכש דגמים מספר של כגדי מגן על-מנת למצוא את הדגם המתאים לתנאי הארץ. בימים אלו נערכים ניסויים בכגדים הללו וכן נמצא בהכנה חומר תורתי לגבי לבישתם והפעלת המכשור הקשור בהם. כל כגד כזה עולה 3,000 דולר.

הי"ר ד' בן-מאיר:
רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת נאווה ארד.

נאווה ארד (המערך):
אדוני השר, אולי יוקם מרכז מידע לחומרים מסוכנים, אבל לפי המידע שיש בידי, מאז המקרה הראשון שפורסם בעיתונות היו הכבאים צריכים לנטוש את הבסיס עוד פעמים אחדות. נודע לי אתמול שכאותר יום שבו אושפזו הכבאים, אושפז פועל ממפעל "מכששים", שנפגע מכוויות, ולטענתו הוא נפגע מהתפוצצות מימן. קראנו אתמול בעיתון שמדינת ישראל מתחילה להיערך ובתי-החולים יקלטו. חלילה, 8,000 נפגעי גזים מטילים סרזים! לא ברור אם מערך הכבאים שותף להיערכות הזאת אם לא. אמרו שיציידו אותנו בזריקות ובכדורים.

אנחנו יודעים כבר היום על מקומות שיש בהם סכנה לעובדים ולאוכלוסייה המתגוררת בסביבה. האם ככונת ממשלת ישראל, אחרי האירועים שהיו בימים האחרונים, לא רק בבאר-שבע, גם בחיפה וגם רחוק יותר, בנגב, לטפל בניגון מהר יותר מקצב הטיפול שלה בנושא תאונות הדרכים? תשובתך, אדוני השר, אינה אומרת שקיימת היערכות בנושא.

הי"ר ד' בן-מאיר:
תודה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפ"ם):
אדוני השר קורפו, התשובה רחוקה מלספק, ועל כן אני רוצה לשאול: אם מרכז המידע אמור להתחיל לפעול רק ב-1 במרס 1988, והתוכנית היא תוכנית של התארגנות עד אז, ואחר כך הרצה של שנתיים, האם הבעיות הרוחקות והחריפות שהעלינו כאן בכנסת- במשך השנים האחרונות, וחידשה את העלאתן חברה הכנסת נאווה ארד, יחכו לטיפול ההדרגתי הזה, במיוחד בנקודות הקריטיות שבהן יש סכנה מיידית אפשרית של אסון המוני? מה יהיה אם חלילה ירחס יקרה אסון כזה? מה נסביר, שיש החלטה שבעוד כך וכך חודשים תהיה התארגנות כזאת וכזאת, כאשר יש פתרונות שצריך לתת אותם ומוכרחים לתת אותם הרבה יותר מהר?

שר התחבורה ח' קורפו:
לשאלתה של חברת הכנסת ארד, החלטת הממשלה התקבלה ב-5 באוגוסט 1987. החלטתה מקיפה ורחבה מאוד. היא עוסקת בתפקידי של המרכז למדע עד הפרט הקטן ביותר. היא עוסקת בתפקידי, בייעודי, בשיטות הפעלתו, במקורותיו התקציביים, בהפעלה השוטפת ובהקמת ועדת היגוי.

כפי שציניתי, ב-5 באוגוסט שנה זו נתקבלה החלטה. אני לא מכיר הרבה גופים, שמסיקים בפרק זמן כזה להיערך כפי שנערך המרכז הזה.

יאיר צבן (מפ"ם):
כמה זמן לקח לממשלה להחליט?

שר התחבורה ח' קורפו:
מאז הקמתה של מדינת ישראל.

שמענו כאן על מועד של ה-1 במרס — אינני יודע על מה הוא מסתמך. איש לא אמר זאת. החלטה זו נכנסה לתוקף,

שר החוץ ש' פרס:
אין בדיוק, אבל מה זה חשוב?

הושע מצא (הליכוד):
אם אתה מרחיב את היריעה, אז יש חילוקי-דעות.

שר החוץ ש' פרס:
יש חילוקי-דעות? בסדר, אז יש חילוקי-דעות.

הושע מצא (הליכוד):

שר החוץ ש' פרס:
אני שמח שאתה לא מסכים, אתה מצאת אי-הסכמה אחת, אני יכול למצוא עוד. מצא אי-הסכמה מצא טוב.

בכל אופן, אדוני היושב-ראש, עם כל הכבוד לעיתון הלבנוני על מה שהוא יחס לאבר-עזאלה, אני חושב שגם אם יתברר שמה שהתפרסם נכון, זה איננו עומד בהכרח כסתירה למה שכתוב בהסכמי קמפ-דייווד.

לגופו של עניין, עשר שנים של שלום זה הישג אדיר לשלום, למדינת ישראל, לצבא-הגנה לישראל, לביטחון תושבי הארץ ולביטחון חייליה.

הי"ר ד' בן-מאיר:
תודה רבה. אנו עוברים לשאלתה בעל-פה, הבאה של חברת הכנסת נאווה ארד, בנושא: היערכותם של הכבאים לטיפול בדליפת חומרים מסוכנים.

328. היערכותם של הכבאים לטיפול בדליפת חומרים מסוכנים

נאווה ארד (המערך):
אדוני השר, בעקבות אשפוזם השבוע של חמישה כבאים בבאר-שבע עקב פגיעה מגזים, אמר מפקד שירותי הכבאים כדרום: "אנו לא ערוכים כראוי למקרים גדולים, ואם חלילה יהיה מתרחשת תקרית רבתי, חוששני שהתוצאות היו עלולות להיות חמורות ביותר".

ברצוני לשאול:
האם שירותי הכבאות באזור הדרום כפרט וכארץ ככלל ערוכים כראוי לטיפול בדליפת חומרים מסוכנים בקנה-מידה גדול?

הי"ר ד' בן-מאיר:
תודה. השר קורפו ישיב על השאלתה.

שר התחבורה ח' קורפו:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נושא הטיפול בחומרים רעילים ובגזים היה רק לאחרונה על סדר-יומה של ממשלת ישראל. הממשלה החליטה על הקמת מרכז מידע לחומרים מסוכנים, שתפקידו יהיה לסייע בידי כל הגורמים המטפלים בנושא, לרבות מכבי-אש.

למקרה של אסון רבתי בחומרים מסוכנים סוכם כי הטיפול יהיה בידי צה"ל ומשטרת ישראל. שירותי הכבאות ערוכים כיום לטפל בתקריות מקומיות בלבד. רק לאחרונה נכנס הנושא לתחום הטיפול של שירותי הכבאות. שירותי הכבאות למדו את הנושא וביצעו מספר רב של השתלמויות לכל דרגי הכיבוי. דגש מיוחד מושם באימון הכבאים כמתקני בית-הספר לכבאות, ופורסם חומר תורתי רב, כגון פנקס חירום ודף עזר.

2. אין שום העדפה של "צים" ובעליה. קרי: ממשלת ישראל, שכן גם היא בעלת מניות, אלא מדובר על פריסת חובות שיש להם ערבות מדינה והחברה אינה מסוגלת לפרוע אותם כמורעם. לא מדובר על מתן ערבות חדשה אלא על שמירת נפח קיים.

לפי מיטב זיכרוני, בתולדות מדינת ישראל אושרה ערבות קודמת. לא ערבות חדשה, להתיישבות כמה וכמה פעמים.

דן תיכון (הליכוד):

אתה לא מדויק בנתונים.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת דן תיכון, חבר הכנסת צוקר, מה קורה לכם?

דן תיכון (הליכוד):

השאלה מוצדקת.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תן לשואלת לומר, יש לה זכות לדבר שנית.

תודה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת חייקה גרוסמן.

חברי הכנסת, אין קריאות ביניים בשאלות.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני סגן שר האוצר, אתה אומר שחברת "צים" היא חברה ציבורית. מעניין מה היא ההתיישבות העובדת? "פרייבט ביזנס", רווחים, או שמא זו ההתיישבות העובדת, שיש לה משמעות מעבר לכל מה שאמרת בנוגע ל"צים"?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

עוד 400 מיליון?

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת ויינשטיין, אין קריאות ביניים בשאלות בעל-פה. אם יהיו נצטרך לבטל את המוסד הזה. מה אתם עושים?

דן תיכון (הליכוד):

צריך לבטל.

היו"ר ד' בן-מאיר:

גם אתה מנהל ישיבות, וגם לך יפריע אם יתערבו כשאלות בעל-פה, בעיקר אם סגן יושב-ראש מפריע לסגנית יושב-ראש.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, הפעם הוא עוזר לי.

השאלה השנייה: אמרת, אדוני סגן: השר, שהערבות אושרה ואין זה חדש. באיזה סכום יהיה שיפוי? האם אומנם יהיה זה כפי שאתה אומר, או שמא אינך אומר את כל האמת על אותה ערבות?

פריסת חובות בערבות מדינה — מה רוצה ההתיישבות העובדת, אם לא פריסת חובות בערבות מדינה? אבל בערבות המדינה אומרים לה "נייט".

דן תיכון (הליכוד):

מה זה "נייט"?

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

"נייט" זה לא. זו מלה בינלאומית.

ואפילו הצד התקציבי שלה מצא מייד את פתרונו. גם הצוות המפעיל, כפי שציניתי, אחריות במקרה של אסון גדול היא על צה"ל ועל משרת ישראל. האחריות הישירה היא על צה"ל, ובתוך צה"ל קיימת מסגרת לחפקוד במקרה של אסון רבתי.

אני, כמוכן, דואב על המקרה ועל ההיפגעות, אבל גם בין התפקידים מופיע התפקיד של איתור המקום, האסון, ההובלה וההעברה — כל האפשרויות הקיימות, היכולות ליצור סכנה מחומרים רעילים, נכללות בהחלטת הממשלה. כפי שציניתי, ההחלטה מקיפה, והיא בוצעה במהירות האפשרית בהתחשב בעובדה שהדיון עבר הרבה לגולים, היו שתי ועדות, אחת מהן היתה ועדת שרים, שעסקו בשאלה באיזה משרד צריך הנושא להיות מטופל הנושא וכו'. אפשר לראות את המצב כמצב המניח את הדעת, אם כי עלולים להיות קשיים במקרים שבהם ניפגע כחוצאה מפליטתם של גזים רעילים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. אני מזמין את חברת הכנסת חייקה גרוסמן להגיש שאלות לסגן שר האוצר בנושא: ערבות מדינה להתיישבות העובדת.

330. ערבות מדינה להתיישבות העובדת

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, אני הפניתי את השאלות לשר האוצר, אבל סגנו משיב.

קריאה:

סגן שר האוצר משיב.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני חושבת שעל שר האוצר היה להשיב. כי כל הצרה נובעת מהמדיניות של שר האוצר.

שר האוצר הודיע שלא ייתן להתיישבות העובדת שום ערבות מדינה, ועם זה הוא פונה לוועדת הכספים ומבקש לאשר פריסת חובות ל"צים". ברצוני לשאול:

1. האם הידיעה נכונה? בינתיים שמעתי שוועדת הכספים כבר אישרה את זה.
2. האם ביקשת ערבות מקבילה מהחברה לישראל, השייכת לקבוצת אינוברג, שהיא בעלת כמחצית, או יותר, ממניות "צים"?
3. היכול כבוד השר להבהיר מניין נובעים הסירוב להתיישבות העובדת והעדפת "צים" ובעליה?

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. אדוני סגן השר, בבקשה.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כתשובה על שאלות של חברת הכנסת חייקה גרוסמן, הריני להשיב כדלקמן:

1. החברה לישראל היא חברה ציבורית המחזיקה בכמחצית ממניות "צים", ממשלת ישראל מחזיקה 48% ממניות "צים". החברה לישראל הוציאה למדינת ישראל כתב שיפוי למקרה של מימוש הערבות.

דן תיכון (הליכוד):

באיזה סכום?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

חכה.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
אני אומר שהערבות האחרונה, שניתנה בסכום מסוים להתיישבות בתור ערבות מדינה, יותר מ-50% ממנה מומשו. אתה יודע מה זאת אומרת שהערבות מומשה, זאת אומרת שהמדינה שילמה את זה. לכן אני מציע שלא להשוות.

שנית, אמרתי כל מה שאמרתי כדי להעמיד דברים על דיוקם. אני תוזר על דברי, ומי שרוצה לומר דברים אחרים, אני מציע לו, לפני שהוא אומר אותם לכנסת, לשקול זאת עוד פעם אחת. אמרתי שהיתה ערבות. היא תודשה. לא ניתנה ערבות בנפח או בהגדלה.

דן תיכון (הליכוד):
מה זה משנה? כל ערבות עולה כסף.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
מה שחברת הכנסת חייקה גרוסמן ביקשה הוא, שתיתן להתיישבות ערבות נוספת על הערוביות שניתנו לה בעבר. המצב אינו רומה, ולכן אין כאן גזירה שווה. זה כל מה שאמרתי.

דן תיכון (הליכוד):
איך תסבירו זאת לציבור?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
באופן מוחלט אני אומר, שאין בין שני המקרים מצב של גזירה שווה, כי כאן זה אותו נפח שהורף, וכאן מתבקשים לתת תוספת על הנפח הקיים. לתוספת האוצר מתנגד.

לגבי ההערה של חבר הכנסת חיים רמון — אני מסנה לומר זאת בכל הזדמנות, אבל יש לי יסוד להניח, שאמלא היתה ועדת הכספים מתערכת על-פי זכות ומשנה את הסיכום שהושג בוועדת-רכיב בין האוצר, הסוכנות ובנק ישראל, לא היתה שאלה וכבר מזמן היה הכול מתבצע.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
זאת התשובה שלי. גם אני חבר הכנסת וזאת דעתי.

גרושן שפט (התחיה):
אתה רוצה להגיד שוועדת הכספים היא חותמת גומי?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
אני לא אומר זאת, אבל כשאינכם חותמת גומי, לפעמים אתם עושים דבר טוב, ולפעמים, כדרך העולם, אתם עושים דבר רע. מותר לחשוב שאתם עושים דבר רע, ואני חושב שבמקרה זה עשיתם דבר רע.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — — חוץ מהמושבניקים שלא נכנסים להסדר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
יש לי יסוד להניח — — —

היור"ר ד' בן-מאיר:
חברי הכנסת מוועדת הכספים, אני מבקש שלא לחדש עכשיו את הדיון. ישבתם על העניין הזה חודשים שלמים. הרי אתם לא תשכנעו את הממשלה בנושא הזה, והממשלה לא תשכנע את חבר הכנסת דן תיכון. לכן אני מאפשר לסגן שר האוצר לסיים את דבריו.

דן תיכון (הליכוד):
סוף כל סוף מצאת את האשמים.

האמינו לי, שהוויכוח אם זו ערבות חדשה או ערבות ישנה מעניין כשגל דאשתקד. אם הערבות נגמרה וצריך לחדש אותה, הרי היא כערבות חדשה. אני מצטערת. כל התירוצים האלה אינם עומדים כמבחן.

היור"ר ד' בן-מאיר:
תודה. רשות לשאלה לחבר הכנסת חיים רמון. בבקשה.

חיים רמון (המערך):
ארוני סגן השר, מאז סיימה ועדת הכספים את דיוניה בנושא הסינוע להתיישבות, בעיקר למושבאים וליישובי קו העימות, אין ההסדרים מתבצעים. הם אינם מתבצעים מפני שהבנקים תובעים ערבות מדינה. שולחים את ההתיישבות אל האוצר, והאוצר שולח את ההתיישבות אל הבנקים, וכך ההתיישבות נעה ונדה בין הבנקים לאוצר, כאשר האוצר מסרב לדון ישירות עם הבנקים.

אם האוצר מסרב לתת ערבות מדינה, ישב הוא במחילה מכבודו עם הבנקים — וכידוע לך מאז השבוע שעבר המדינה היא הבעלים והפקטו ועוד מעט דהיירודה של הבנקים — ויורה לבנקים לגמור את העניין. אי-אפשר לשבת במשרד האוצר ולומר: כיצוע ההסדר אינו עסק שלי.

איני יודע, איך אתם תגמרו את זה, עם ערבות מדינה או כלי ערבות מדינה, ולצורך העניין אין זה משנה. לעומת זה, חשוב שהאוצר יהיה שותף פעיל לכיצוע ההסדרים שהוא עצמו ביקש מוועדת הכספים וועדת הכספים עצמה אישרה.

היור"ר ד' בן-מאיר:
תודה. רשות לשאלה לחבר הכנסת דוד דנינו. בבקשה.

דוד דנינו (הסיעה הדתית-לאומית):
ארוני הושבראש, ארוני סגן השר, אני חייב לחזור קצת אחורה. אני חושב שההתיישבות העובדת היא חלק ממדינת ישראל, והיא נקלעה לקשיים שלא באשמתה בלבד, אלא גם באשמת ממשלת ישראל. לכן, עם כל הקשיים באתם והצעתם הסדר, אמרתם לפרק ארגונים — הסכמנו.

מאז החלטת ועדת הכספים ועד היום ממשכה ממשלת ישראל לאפשר מצב שבו היישובים ימותו לכדם עד שיימצא ההסדר. לכן, אני שואל אותך, ארוני סגן השר, האם הכוונה המפורשת של הממשלה היא לתת ליישובים האלה למות לבדם, אחד אחד, ורק אחד כך תבואו ותגידו: היישובים האלה ממשיכים להתקיים ואחרים יצאו מהמסגרת? או שמא יש מגמה אחרת?

במצב הקיים היום ובעיקר כאשר יש ערבות חדשה — ולדעתי כל ערבות שמביאים לוועדת הכספים היא חדשה — איני רואה מה ההבדל בין ההתיישבות לבין "צים" בנושא זה?

היור"ר ד' בן-מאיר:
תודה. בבקשה, סגן שר האוצר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, חלקה הגדול של הערבות האחרונה שניתנה לגורם התיישבותי, יותר מ-50% ממנה, מומש על-ידי המדינה. אני מציע שלא לעשות השוואות. סליחה?

דן תיכון (הליכוד):
התשובה שלך אינה ברורה. אולי תפרט כדי שנכין למה אתה מתכוון.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חברי הכנסת, מדבר אליכם גם מרכז טיעת המערך בוועדת הכספים לשעבר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

חבר הכנסת דן תיכון, בתשובה על קריאת הביניים שלך

חיים רמון (המערך):

אבל למה אתם עומדים מנגד?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

חבר הכנסת חיים רמון, תתרגלו שלא רק אתם תבקרו אותנו, אלא על כספים של שוויים, כחבר הכנסת אל חבר הכנסת מותר לי להגיד משהו, שהוא מועט בהרבה ממה שאני חושב על כמה מהחלטותיכם.

יאיר צבן (מפ"ם):

אין סימטריה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חברי הכנסת, אני לא מוכן לזה. אני אקרא אתכם לסדר, תנו לו לסיים.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

בקשר לטענתכם שלא עושים, אני חושב שחלק מההסבר לא-יכולת העשייה נעוץ בחיקון של ועדת הכספים.

חיים רמון (המערך):

אבל מי האשמים? למה עומדים מנגד?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

לא עומדים מנגד.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה.

ב. שאלות ותשובות

היו"ר ד' בן-מאיר:

אדוני סגן שר האוצר, עלה עכשיו בבקשה לדוכן, והשב על שאלות ככתב.

3077. סגירת סניף בנק בגבעתי-המורה

חבר הכנסת ע' עלי שאל את שר האוצר ביום כ"ב באדר התשמ"ז (23 במרס 1987):

נודע לי מתושבי גבעתי-המורה על סגירת סניף בנק הפועלים בשכונתם. יש להדגיש שסניף בנק הפועלים הוא סניף יחיד של בנק בשכונה זו, המונה כ-7,000 חושבים.

שאלותי:

1. האומנם סניף הבנק עומד להיסגר?

2. אם כן — האם סביר והגיוני לאשר סגירה של סניף בנק יחיד בשכונת מצוקה?

3. באילו שכונות מצוקה נוספות עומדים לסגור סניפי בנקים?

4. האם הובא בחשבון ש-750 הקשישים תושבי השכונה ושאר אלפי התושבים יצטרכו לכתת רגליהם לעפולה, המרוחקת כ-6 ק"מ משכונה זו, לצורך קבלת שירותי בנק?

5. מה בדעתך לעשות כדי לספק לתושבי השכונה שירות חיוני ולמנוע סגירת הבנק?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

להלן תשובת נגיד בנק ישראל, שנשלחה גם לחבר הכנסת עובדיה עלי:

1. החלטה על סגירת סניף בנק היא בתחום שיקולו הבלעדי של הבנק, אשר אינו זקוק לאישור בנק ישראל.

2. עד משכור המניות נקטו הלק מהבנקים מדיניות של הגדלה במספר הסניפים. התפתחויות הכלכליות במשק בכלל וכמערכת הבנקאות בפרט חייבו, לדעת בנק ישראל, צמצום מהיר בהוצאות, לרבות ירידה במספר הסניפים. משום כך הקפיא בנק ישראל בשנים האחרונות מתן היתרים לפתיחה

ולהעברה של סניפים חדשים, והחל מאוגוסט 1986 הפעיל בנק ישראל תוכנית רבי-שנתית לצמצום מספר הסניפים.

3. בהתאם לתוכנית הרבי-שנתית לצמצום הסניפים, שהופעלה באוגוסט 1986, חויב כל אחד מהבנקים לצמצם מכסה מסוימת של סניפים בכל אחת משלוש השנים הקרובות. בחירת הסניפים שייסגרו תיעשה לפי שיקול דעתו הבלעדי של הבנק. עם זאת, ועל-מנת למנוע סגירת סניפים באזורים "מועדפים", קבע בנק ישראל משקל שונה לכל סניף, בהתאם למיקומו. למשל, סגירת סניפים ביישובי פיתוח או ביישובים שבהם קיים סניף אחד בלבד קיבלו משקל נמוך ביותר בהשוואה למשקלו של סניף רגיל באזור לא-מועדף.

4. מכירור שעשה בנק ישראל עם בנק הפועלים עולה, כי אף שסניף זה הוא יחיד בשכונה, הוא איננו רווחי.

5. על-מנת לצמצם את הנוק ללקוחות, הוציא בנק ישראל הוראות המחייבות את הבנק להודיע ללקוחות בעוד מועד על הסגירה, ולהציע להם חלופה אפשרית לניהול חשבונותיהם בסניף קרוב של אותו בנק.

3137. מסקנות משרד האוצר מדוח מבקר ההסתדרות

חבר הכנסת מ' כהנא שאל את שר האוצר ביום ז' בניסן התשמ"ז (6 באפריל 1987):

לנוכח הדוח של מבקר ההסתדרות, אודה לך אם תשיכ לי:

האם אין בכוננת משרדך לדרוש הסקת מסקנות מהדוח כטרם תורה להעביר את סכומי הסיוע שמשרדך החליט להעביר ל"סולל-בונה" ולחברות כושלות נוספות?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

התנאים שהעמידה הממשלה ל"סולל-בונה" ולבעליה נועדו לאפשר את המשך פעילותה התקינה של החברה.

הסיוע ל"סולל-בונה" כבר ניתן במלואו, לאחר שהחברה עמדה בכל התנאים למתן הסיוע שהועמדו עלי-ידי הממשלה.

3353. מיסוי רכיבים למזגני אוויר מיובאים

חבר הכנסת י' צבן שאל את שר האוצר ביום ג' בתמוז התשמ"ז (30 ביוני 1987):

יאריר צבן (מפ"ם):
ראשית כול, אני מבקש שיושבי-ראש הכנסת יעיד לשר האוצר, שהשאלתא הזאת נשאלה ב־30 ביוני 1987, והיא נענית ב־4 בנובמבר 1987. גם אם מכיאים בחשבון את הפגרה, עבר זמן רב מאז הגשת השאלתא, ואני חושב, שגם השר וסגן השר היו צריכים להתחשב בפגרה.

לגופו של עניין, אדוני סגן השר, אני מברך על השינוי שהודעת עליו, שחל לאחר שהגשתי את השאלתא, אני ככל וזאת מבקש לשאול: אם המטרה של הטלת ההיטל על החלקים המיובאים היתה יותר אקט של בקרה, מדוע אחוז ההיטל לא יהיה, עד שתשנו אותו, אחוז סמלי קטן מאוד, כדי שהוא יענה על הצורך הזה ולא יהווה מטלה נוספת על מחיר המזגנים המיוצרים בארץ?

ברצוני לשאול את השר:

1. מדוע הופחת המס על מזגנים מיובאים למכוניות, שהן בדרך כלל מכוניות גדולות ויקרות?
2. מדוע הוטלו המסים החדשים על רכיבי מזגני אוויר?
3. האם מוכן השר לבטל את תחולת המסים החדשים על מזגנים למכוניות?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
מאחר שהיתה פגרה וזה השבוע השני לכינוס הכנסת, אני חושב שהשאלתא נענתה לאחר פרק זמן סביר. בדרך כלל אי־אפשר לטעון כלפי האוצר, שהוא לא עונה על שאלות לאחור פרקי זמן סבירים.

יאריר צבן (מפ"ם):
הכנסת יצאה לפגרה ב־11 באוגוסט, חודש וחצי אחרי הגשת השאלתא.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
אבל אתה יודע מה היה בשבועות האחרונים של אוגוסט בכנסת. לא היה אפשר לקבל מכסת זמן והיה צריך לגמור עניינים, שהכנסת דחתה לשבועות האחרונים.

היו"ר ד' בן־מאיר:
חבר הכנסת צבן, האוצר היה עסוק בכיצוע הדברים המתחייבים מן השאלתא שלך. אתה רואה שהם ביצעו אותם באמצע יולי.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
חבר הכנסת יאריר צבן, מלבד פתרון בעיית מיוזג האוויר במכוניות כתנאי האקלים שלנו, וכולנו חיים לו, אנו רוצים לעשות זאת כלי לפגוע בניסיונות הלא־מבוטלים לייצר מזגנים בארץ. לכן, כדי שלא תשאל אותנו מדוע גרמנו לאבטלה של פועלים, אנחנו רוצים לעשות את הכול בהדרגה ותוך כדי בדיקה של הביצוע.

היו"ר ד' בן־מאיר:
אני מבקש ממך לחזור לשאלתא מס' 3077 של חבר הכנסת עובדיה עלי, שאיחר בכמה דקות ונמצא עכשיו באולם.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(קורא את התשובה על שאלתא מס' 3077, ראה עמ' 283.)

היו"ר ד' בן־מאיר:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת עובדיה עלי.

עובדיה עלי (הליכוד):
סגן שר האוצר השהה את חשובתו כשישה חודשים. עיכוב זה עומד בניגוד לתקנון הכנסת, והוא עושה את כל מוסד השאלות לבריחה. אני גם מצטער על שתשובת השר לוקה בטעות יסודית: הבנק לא נסגר מאז, ובעצם השאלתא הזאת כבר לא אקטואלית. מתברר שגם במקרים כאלה, שהגנת עליהם בחירוף נפש, אפשר להשאיר את הבנק, והבנק לא מפסיד כסף.

בראשית חודש יוני הוטלו מסים חדשים על רכיבים מיובאים של מזגני אוויר, ובכלל זה מזגני אוויר לרכב. המסים החדשים, אשר ייקרו את מחירו של מזגן רכב בכ־150 דולר ליחידה, הוטלו שבוע בלבד לאחר שהופחת המס על מזגנים מיובאים למכוניות, המגיעים בדרך כלל במכוניות מפוארות יותר או ברכב יפני.

1. מדוע הופחת המס על מזגנים מיובאים למכוניות, שהן בדרך כלל מכוניות גדולות ויקרות?
2. מדוע הוטלו המסים החדשים על רכיבי מזגני אוויר?
3. האם מוכן השר לבטל את תחולת המסים החדשים על מזגנים למכוניות?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
1. בזמנו בוטל מס הקנייה שחל על המזגנים המיובאים או המיוצרים בארץ. שהתקנם נעשה בארץ בכלי רכב שונים. על־מנת לעודד את הייצור המקומי של מזגנים לרכב הופחת המס על מזגנים המיובאים כאשר הם מותקנים ברכב, הופחת זמנית לרמה של 30% ולא בוטל במלואו.

בשנים האחרונות, כאשר הביקוש להתקנת מזגנים הלך וגבר, וההיצע המקומי לא הרביק תמיד את הביקוש וגם המחירים לא תמיד היו סבירים, הוחלט לבטל את המס במלואו גם על מזגנים המותקנים ברכב, וכן להגביר את התחרות ולהביא להורדת מחירים. צעד זה גם תואם את התחייבויותינו בהסכמים בין־לאומיים, לקבוע שיעורי מס קנייה אחידים הן ביבוא והן בייצור מקומי.

אשר לטענה כי מזגנים המיובאים כשהם מורכבים במכוניות מורכבים בדרך כלל במכוניות גדולות ויקרות, הרי שלוני ידוע כי קיימים סוגים של מכוניות בינוניות וקטנות, כגון "סוזוקי", "דייהטסו" ו"סוכרו", המיובאים עם מזגנים המורכבים בהן. לכן הטענה שהמזגן מורכב רק בכלי רכב גדולים איננה נכונה. יתר על כן, המגמה בשנים האחרונות, גם לגבי רכב אירופי בינוני, היא לייצר במקור עם מזגן.

2. קביעת מס קנייה על מדחסים, מעבים ומאיידים נעשתה כדי למנוע השתמטות מתשלום מס קנייה על־ידי מרכיבי ציוד למיוזג אוויר וקירור, שיכלו לרכוש בנפרד את המרכיבים הנ"ל של המערכת. שהיו פטורים ממס.

עם התיקון האמור ניתנה תעודת "עוסק רשום" ליצרנים של מזגני אוויר לרכב, הפוטרת אותם מתשלום מס על החלקים המשמשים לייצור. כמרכין אנו פועלים למציאת הגדרה נפרדת לחלקים למזגני אוויר לרכב, על־מנת שניתן יהיה לפוטרם ממס ללא צורך בהצגת תעודת "עוסק רשום".

3. במסגרת הבררורים שנעשו עם גורמים בענף מיוזג אוויר וקירור לאחר פרוסום הצו, הוברר כי ניתן לסתום את הפרצות על־ידי חיוב כמס של המעבים והמאיידים בלבד ומתן פטור ממס על המדחסים. לאור זאת פורסם ב־13 ביולי 1987 תיקון הפטור ממס את המדחסים.

היו"ר ד' בן־מאיר:
תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יאריר צבן.

דכרמה על-הרקע: הורים לילדים מפגרים מעל גיל 3 ועד גיל 18 מקבלים מהביטוח הלאומי קצבת שירותים מיוחדים הבאה לסייע להורים הסועדים את ילדיהם בכיתם. ילדים בני אותו גיל, המתגוררים כמוסדות, ממזמינים עליידי משרד העבודה והרווחה, והוריהם אינם מקבלים קצבת שירותים מיוחדים מהביטוח הלאומי, שכן הם אינם סועדים את ילדיהם אלא המוסד סועד אותם. ההסדר שונה כאשר מדובר במפגרים מעל גיל 18: 80% מקצבת הנכות מועברים למשרד העבודה והרווחה, וזה מפריש כ-30% לקרן לפיתוח שירותים ומוסדות, ואת היתרה מעביר המשרד להורים.

מאן עולות התשובות על השאלות שהוצגו בשאלתא:

1. אכן, ילדים מעל גיל 3 אינם זכאים לקצבת שירותים מיוחדים, שכן משרד העבודה והרווחה מממן את מלוא העלות של שהייתם כמוסדות. כספי הקצבות אינם מוחזרים כלל לקופת האוצר ואינם משולמים עליידי הביטוח הלאומי מהנימוק לעיל.

2. כאמור, כספים אלו אינם מגיעים לאוצר, ועל כן ממילא לא ניתן לייעדם גם לקרן לפיתוח מקומות קליטה.

היור' ר' בן-מאיר:

אבקש להשיב על שאלתא מס' 3467 של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. אני מבין, חבר הכנסת רובינשטיין, שלא הצלחת לכרז את המספרים האלה במשך שלוש השנים שהיית שר התקשורת.

אמנון רובינשטיין: (שינוי — מפלגת המרכז):

הנושא של טלפונים רשמיים וממשלתיים אינו נמצא בידי משרד התקשורת אלא בידי משרד האוצר. למען האמת, שלושה חודשים לפני פרישתי הגשתי הצעה בעניין זה לממשלה, אבל היא חלרה ועומדת במשרד האוצר, ותלוייה בהסכמתו של שר האוצר.

היור' ר' בן-מאיר:

הבנתי.

3467. טלפונים ממשלתיים

חבר הכנסת א' רובינשטיין שאל את שר האוצר ביום י"ט בתמוז התשמ"ז (16 ביולי 1987):

אבקש לשאול:

1. כמה טלפונים ממשלתיים, או רשמיים, דהיינו טלפונים המותקנים בבתיאם, זכאים להם ולגביהם משלמת המדינה את כל חשבונות הטלפון, קיימים היום?

2. מי זכאי לטלפונים ממשלתיים?

3. מה הוא סך ההוצאות על הטלפונים הממשלתיים בשנה האחרונה שלגביה יש נתונים?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

1. לטלפונים רשמיים זכאים שרים, סגני שרים, מנהלים כלליים ונושאי תפקידים מקבילים. כמו כן, לפי החלטות ועדת הכספים, זכאים לטלפונים רשמיים עם הגבלה של מכסת שיחות לשנה שופטים, דיינים ונושאי משרות כנ"ל שפרשו לגמלאות.

2. מספר בעלי הטלפונים הרשמיים במשרדי הממשלה הוא 42. מספר זה אינו כולל שרים, סגני שרים, שופטים, דיינים וגמלאים, שאכן קיבלו טלפונים רשמיים, מפני שהמספר לא יכול לעלות על מספר האנשים המשרתים בתפקידים האלה.

ועתה, לגופו של עניין — ולא ביחס לבנק כגבעת-המורה, וכפי שאמרת, הוא ממשיך לשרת את הלקוחות — אני מבקש לדעת: האם אין מקום להתערבות של משרד האוצר ובנק ישראל ולהתחשבות באותם יישובים כודדים, ערי פיתוח ושכונות מצוקה? הרי בנק הוא שירות חשוב מאוד לחושבים, ואי אפשר להסתכל על השירות הזה רק מתוך שיקולי כסף ורנטביליות של הסניף. יש שיקולים נוספים מעבר לשיקולים אלה, ואני מצטער שהם לא מובאים בחשבון כשחושבים על סגירת סניף בנק.

היור' ר' בן-מאיר:

מה השאלה, חבר הכנסת עלי?

עובדיה עלי (הליכוד):

האם אין מקום להתחשבות ביישובים כודדים כאלה?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

כל מה שאמרת, אמרת בשם בנק ישראל, אבל אני מסכים לחלוטין עם מה שאמר בנק ישראל, אני לא חושב שבנק הוא מוסד פילנטרופי, ואני חושב שהבנקים הגדילו את מספר הסניפים מעבר לכל פרופורציה. מה שעשה בנק ישראל, כדון עשה. הוא דרש מהם לסגור סניפים, הוא דרש כן וכך סניפים, והוא נתן משקל רב יותר לקיום סניף באזור פיתוח לעומת סניף בעיר, ואולם, אם בטווח זמן מסוים יש בעיר עפולה, למשל, סניפים של בנק אחר, או סניפים של הבנק הזה אך לא באותה השכונה, הבנק מפסיד, יהיה עליו לישקל את שיקוליו הוא ואל לה המדינה להתערב. אם הוא לא סגר סניפים, נראה ששיקוליו לגבי הרווחיות השתנו, ואנחנו לא צריכים להתערב. לאוצר אין מעמד בעניין זה, ובאופן אישי אני מצטרף לעמדת בנק ישראל.

עובדיה עלי (הליכוד):

אני מבקש מהיושב-ראש להעיר למשרד האוצר, יש תקנון בכנסת, ואי-אפשר להשיב אחרי שישה חודשים.

היור' ר' בן-מאיר:

ביקשתי ממוכיר הכנסת לרשום זאת לפניו, כי גם חבר הכנסת יאיר צכן העיר את ההערה הזאת. ההערות הועברנה לתערוכתן.

רד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אפשר להחיל זאת גם על השאלתא הבאה, השאלתא שלי.

היור' ר' בן-מאיר:

השאלתא שלך היא מ-15 ביולי.

3446. קצבאות הביטוח הלאומי של ילדים מפגרים

חבר הכנסת ד' צוקר שאל את שר האוצר ביום י"ח בתמוז התשמ"ז (15 ביולי 1987):

ילדים מפגרים מעל גיל 3 השהוים כמוסדות אינם זכאים לקצבת הביטוח הלאומי כמו הילדים המפגרים הנשארים במשפחתיהם.

שאלותי לשר:

1. האם הדברים האלה נכונים?

2. האם נשקל להעביר כספים אלה למשרד הרווחה, או לקרן מיוחדת, לשם פיתוח מקומות קליטה למאות ילדים הנאלצים להמתין בתור לקליטה כמוסדות?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

בתשובה על שאלתא של חבר הכנסת רדי צוקר אומר

אינני טוען כאן למען עניין אחד. אני חושב צריך לשנות את עניין הטלפון ללא הגבלה. צריך לשים לכך גבול. יש להגביל שיחות של כל טלפון. הו"ר מהטלפונים של ראש הממשלה ושר החוץ, והאוצר צריך להיות הראשון שידוהוף את הסדר הזה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. אגב, חבר הכנסת תיכון, מהטלפונים שבכנסת אי-אפשר לצלצל לחוץ-לארץ.

דן תיכון (הליכוד):

לא לחוץ-לארץ, אבל די גם כמה שכן אפשר לצלצל.

היו"ר ד' בן-מאיר:

בסדר, רציתי רק להעיר על כך.

דן תיכון (הליכוד):

מהטלפונים של הכנסת מטלפנים גם אנשים, שאין להם כל קשר לכנסת. באים ומטלפנים חנם.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אם כך, אני מציע שכחבר נשיאות הכנסת תעלה את הנושא הזה בישיבת הנשיאות הבאה.

בבקשה, אדוני סגן שר האוצר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אדוני היושב-ראש, זו היתה הערה חשובה.

חבר הכנסת רובינשטיין, אני אשמח מאוד אם תצליח להצביע מאלו סעיפים וכיצד יש למשרדי הממשלה אצל מי שאינם נושאי משרד יותר מ-42 טלפונים. היית שר התקשורת, ואם אתה אומר זאת, ודאי יש לך אינפורמציה. שאין לנו. אנחנו יודעים על 42 טלפונים.

ואולם, אני משתומם על גישתך. אני לתומי חשבת, שכמו שרים אחרים, ובמידה מרובה של צדק, אתה מתנגד לכך שניהול, ובוודאי ניהול אדמיניסטרטיבי של משרד, ייעשה על-ידי האוצר. די בכך שהאוצר מופקד ודואג שלא יהיו חריגות מתקציב המדינה ומתקציב כל משרד. והנה, אתה רוצה שהאוצר גם יקבע במקום השר והמוכ"ל שלו כמה טלפונים וכמה שיחות ייעשו בכל משרד? מה יישאר למשרדים? כמה יעסקו המשרדים? אני חושב שזו הגומה. אנחנו מטילים על האוצר יותר מדי דברים, וזה אינו לטובת העניין. אם אתה חושב, ובהחלט מתקבל על הדעת שאחא צודק, שיש צורך בשינוי, אני וחברי כנסת אחרים מציעים, שכשתבוא הכנסת לדון על תקציב הכנסת ועל תקציבו של כל משרד ומשרד, יעירו למשרדים שסעיף הטלפונים שלהם נבחר מדי.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת רובינשטיין, עלינו לסיים את הדיון בשאלתא הזאת. אף-על-פי-כן אני חייב להעיר לך, אדוני סגן השר, על אופי התשובה שלך ועל תוכנה. אם משרד האוצר לוקח על עצמו לענות מעל דוכן הכנסת על השאלה כמה טלפונים הם כתפקיד, סימן שהוא יודע איזה טלפון כתפקיד כלול בתקציב של איזה משרד, וחוקה עליו שהוא יודע גם דברים נוספים. בארצות אחרות יש חובת מסירת אינפורמציה, ואם חבר כנסת שואל, כמה טלפונים מוחזקים על-ידי המשרדים, יכול היה משרד האוצר מ-16 ביולי ועד היום להעביר שאלון-לכל המשרדים ולהשיב לחבר הכנסת תשובה כהלכה.

הייתי מציע שדבר זה ייעשה, אף שהתשובה כבר ניתנה. תודה.

3. בדינו אין נתונים של ההוצאות על טלפונים רשמיים, שכן הן נכללות בתקציבי המשרדים, ולשם קבלת הנתונים יש לפנות לכל משרד ומשרד. הוצאות אלה אינן מתקציב מרכזי של האוצר אלא מתקציבו של כל משרד בנפרד.

היו"ר ד' בן-מאיר:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני סגן השר, הרשה לי להעיר, שאין מדובר ב-42 איש, אלא במאות אנשים שחשבון הטלפונים החודשי של חלקם עולה בכמה מונים על משכורת של חבר הכנסת. לדעתי, יש כאן דבר הנוגד את הסדר הטוב. ככלל, העובדה שמספר שיחות הטלפון אינו מוגבל כלל, לרבות שיחות לחוץ-לארץ, קוראת לעשות את הטלפון הזה למרכיב בין-לאומית פרטית.

לדעתי, האוצר לא יכול להישאר אדיש לעניין הזה ולומר שהוצאות הטלפון נלקחות מתקציבי המשרדים. מרוכר בכובו משווע, גם מבחינה כספית וגם מבחינת מקורותיה המוגבלים של מערכת הטלפון.

לכן, רציתי לשאול את סגן השר, האם הוא ככל זאת יוכל להביא לכנסת אומן של הוצאה זו למדינה.

דן תיכון (הליכוד):

לרבות הכנסת.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

לרבות הכנסת. כל אחד צריך לשלם את ההוצאות שלו.

אני רוצה גם לשאול, אם האוצר מתכוון להגיש הצעת רפורמה בעניין הזה, שכן בכובו זה של מיליוני רולרים הוא נתן דוגמה שלילית ביותר, ואני אומר זאת כמלוא האחריות. לא רק שרים וסגני שרים עושים שימוש בלתי מרוסן בטלפון, אלא מאות אנשים בדרגות שונות, ומהם כאלה שכבר פרשו מתפקידם.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת רובינשטיין, אני מבין שאתה מבחין בין טלפונים ממשלתיים עם הגבלת מספר השיחות לשנה לבין טלפונים שאינם מוגבלים כלל.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

בהחלט. אדוני היושב-ראש, לפי דעתי טלפון ללא הגבלה של שיחות מומן כזבו, והייתי אומר שיש ליחד אותו אולי לשניים-שלושה שרים שתפקידם מחייב זאת. לכל יתר הטלפונים חייבת להיות תקרה, שהכנסת או האוצר יקבעו — הכול לפי העניין. בפרק הראשון בלימודי הכלכלה למדנו שאי-הגבלה מזמינה שימוש מופקר וכזבזני. אנחנו מדברים על משאבים מוגבלים של קווי טלפון, כאשר מאות ויותר מאות מטלפנים ללא הגבלת שיחות יומם ולילה גם לחוץ-לארץ, ואני ראיתי חלק מהחשבונות האלה ואינני יודע כיצד נותר לאנשים האלה זמן פנוי לענייניהם. נראה שעשרות אנשים מטלפנים מהטלפון שלהם.

דן תיכון (הליכוד):

אתה מוכן לקבל הגבלה כזאת גם על הכנסת? הרי הכנסת היא המרכיב הציבורי הבזבזני ביותר שיש.

שרה דורון (הליכוד):

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

רבותי, אני מוכן לקבל הגבלה כזאת גם על הכנסת. הרי

בשיעור 7% מהכנסתו עד לתקרה מסוימת בלי קשר למקום שממנו הופקה הכנסתו. לחושב קבוע במצפה-רמון המפיק את הכנסתו במצפה-רמון, או כסביבתה, ניתנת הנחה ממש בשיעור 25% מהכנסתו זו, במקום ההנחה של 7%. ההנחה לא תעלה על סכום שנקבע — היום 800 ש"ח לחודש. הנחה מוגדלת זו נועדה לעודד מקום מגורים קבוע וליצור מקורות תעסוקה במצפה-רמון עצמה. היא דומה להנחה הניתנת לתושבי אילת המפיקים הכנסתם במקום — שם 10% הנחה בלבד.

2. הגדלת ההנחה על הכנסה שהופקה מחוץ למקום עלולה לגרום לתכנוני מס במגמה ליהנות מהנחה מרחיקה לכת מהמס בלי להביא למגורים ותעסוקה במקום, שהיו מטרת החקיקה בנושא. כדי למנוע תכנוני מס אפשריים, אין רשויות המס רואות מקום להרחיב את ההנחה של 25% על הכנסה שהופקה מחוץ למצפה-רמון וסביבתה הקרובה.

3574. פניית דייגי עכו למשרד האוצר
בעניין מיסים

חבר הכנסת ת' זיגד שאל את שר האוצר ביום י"א באב התשמ"ז (6 באוגוסט 1987):

דייגי עכו פנו למשרד האוצר וביקשו ממנו לפעול לכיטול הדרישות של אגף מס הכנסה המופנות אליהם.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם נבדקה פנייתם של דייגי עכו?
2. האם מוכן השר לפעול כדי להיענות לפנייה זו?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. פנייתם של דייגי עכו נבדקה ואף נשלחה תשובה לנציגם, מר חבוש עבדאלקאדר, ביום 1 באפריל 1987.

2. א. אשר לארכות ניהול ספרים, הצענו לפונים לקיים דיון ענייני עם מר חיים קראי, הממונה על הנושא בניצבות מס הכנסה; ב. אשר לחישובי המס, הטלת קנסות, ריבית וכדומה — מאחר שהבעיה היא בעיה אישית, הצענו לפנות לפקיד השומה בעניין כל תיק בעייתו.

היורד ד' בן-מאיר:

אני מודה לך מאוד, אדוני סגן שר האוצר, על התשובות שנתת וגם על אלה שלא נתת.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

גם אני מודה, אף שאינני מקבל את דעתך, אבל אני נאלץ לשמוע אותה.

היורד ד' בן-מאיר:

אני חייב להגן על הכנסת. הכנסת חייבת לקבל מידע, ואין אנו יכולים להסתפק בכך שהאוצר מודיע שאין בידיו נתונים.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אבל היא לא חייבת לקבל את המידע הזה דווקא משר האוצר.

היורד ד' בן-מאיר:

אם כן, לא יקום שר האוצר לענות על השאלת הזאת, אלא ישלח משהו אחר, את ראש הממשלה או משהו אחר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

הוא חייב לענות על מה שיש בידיו מידע. על מידע שאינו בידיו ואין זה מתפקידו לדעת אותו, אין הוא חייב לענות.

3468. איי העברת כספי תרומות מארצות-הברית ליישובים שמעבר ל"קו הירוק"

חבר הכנסת י' נאמן שאל את שר האוצר ביום י"ט בתמוז התשמ"ז (16 ביולי 1987):

במשך כעשר שנים היתה הדעה המקובלת בין התורמים למגבית היהודית בארצות-הברית ולקרן-הקיימת לישראל, שהם לא יכולים להעביר כספים לפרויקטים מעבר ל"קו הירוק". פן יפגע מעמדם של גופים אלה אצל שלטונות המס של ארצות-הברית. לאחרונה נודע לי, שאין כל מניע מטעם שלטונות המס להגביל העברת כספים ליו"ש ולמזרח-ירושלים — והמסמכים כתיך.

אודה לכבודו אם ישיב לי:

1. האם הינך מכיר את העובדות הנ"ל ומאשרן?

2. האם ידועה סיבה אחרת לאי-נכונותם של הגופים הללו להעביר כספי צדקה לישי"ע ולמזרח-ירושלים?

3. ממתי נקבעה המדיניות של הגופים הללו, שלא להעביר כספים לישי"ע ולמזרח-ירושלים?

4. מכיון שהמשך קיום המגבלות על שימוש בכספי המגבית בישי"ע ובמזרח-ירושלים הוא עניין של מדיניות הגופים, ולא הדישת שלטונות המס, שהיא תירון, האם תעשה למען שינוי מדיניות זו?

5. אם לא — מדוע?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

לפי סעיף 37 לתקנון הכנסת רשאי חבר הכנסת לפנות לשר בשאלתא על עניין עובדתי שבתחום תפקידיו של השר הנשאל.

אינני יכול ואינני מוסמך להשיב על שאלתא זו, שכן היא אינה עוסקת בעניין עובדתי שבתחום תפקידיה של הממשלה, אלא במדיניותה של המגבית המאוחדת לישראל.

3529. אפליה במיסי תושבי מצפה-רמון

חבר הכנסת י' מצא שאל את שר האוצר ביום ז' באב התשמ"ז (2 באוגוסט 1987):

חושבי מצפה-רמון מקבלים פטור ממש הכנסה. עם זאת, על-פי תקנה שהוציא משרדך, קיימת הבחנה בין חושבי המקום המועסקים ביישוב עצמו לבין החושבים המקומיים המועסקים מחוץ ליישוב. הבחנה זו מפלה את האחרונים, כעשר משפחות.

ברצוני כי תשיבני על:

1. האם ניתן להחיל את הפטור ממש על חושבים אלה? ואם לא — מדוע?

2. מה היא הוצאה התקציבית שתיגרם מהשינוי המוצע, עם הגדלת תחולת הפטור ממש? האם הוצאה זו מכבידה על ההחלטה בעניין?

תשובת סגן שר האוצר ע' אמוראי:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. לא ניתן לתושבי מצפה-רמון פטור מוחלט ממש הכנסה, לכל חושב קבוע במצפה-רמון ניתנת הנחה ממש הכנסה

עובדיה עלי (הליכוד):

היו"ר ד' בן-מאיר:

זה ויכוח שלא ייגמר. אני בטוח שמשרד האוצר יודע כמה תלמידים יש במערכת החינוך וכמה עולה לו תלמיד בחינוך

מקצועי בהשוואה לחינוך אחר, והרפרנטים יודעים את כל הדברים האלה לאשורם. יושב פה שר החינוך, והוא יוכל ודאי לומר מה הם אומרים לו על השוואות של העלויות בין התלמידים השונים. לכן, חזקה שמשרד האוצר ידע גם כמה טלפונים מוחזקים, וככל זאת הייתי מבקש שהנושא הזה ילוכך ויובא לידיעת הכנסת.

ג. הצעה לסדר-היום

ממצאי סקר לבדיקת עמדות פוליטיות וחברתיות בקרב בני הנוער

היו"ר ד' בן-מאיר:

אנו עוברים להצעות לסדר-היום. אני מזמין את חברת הכנסת עדנה סולודר להעלות את הצעתה לסדר-היום מס' 6261 בנושא: ממצאי סקר לבדיקת עמדות פוליטיות וחברתיות בקרב בני הנוער. בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בשבוע שעבר התפרסם דוח נוסף של סקר דעת קהל, שערכה ד"ר מינה צמח לפי הזמנת מכון ואן-לירי בקרב מדגם מייצג של 612 תלמידים יהודים בגילים 15-18. התוצאות אינן מפתיעות, אלא מאשרות מגמה ברורה של הקצנה בעמדות הנוער, המסתמנת במחקרים ובסקרים בשנים האחרונות.

על-פי תוצאות סקר, שנערך כבר לפני שנה על-ידי אותה חוקרת, תמכו 49% בצמצום זכויות ערביי ישראל — השנה תומכים בכך 58%. עוד עולה מהסקר הנוכחי, כי 53% מבני הנוער מתנגדים למתן שוויון זכויות בהצבעה לכנסת לערכי ישראל, 50% מתנגדים למתן חופש ביטוי, 53% מתנגדים למתן זכות שווה ללימודים באוניברסיטה ו-58% מתנגדים לקבלת ערכים למשרות חשובות בשירות הציבור, אפילו יש להם כישורים מתאימים והמשרה איננה ביטחוניית.

הנכונות להפלות קבוצות מיעוט כוללת גם את המגזר החרדי. 48% מן הנשאלים נכונים להפלות לרעה את ערביי ישראל ו-43% נכונים להפלות לרעה יהודים חרדים.

רק כשליש מבני הנוער סבורים, כי רוב הערכים הישראליים נאמנים למדינה. זו עלייה משמעותית לעומת סקרים דומים שנערכו לפני שנתיים-שלוש שנים, כש-13% — 18% סברו כי הערכים נאמנים למדינה.

אני מניחה שחברי הכנסת קראו את שאר הממצאים, ולא אמשך בציטוט. כל אחד יכול גם לקבל את ממצאי הסקר ממכון ואן-לירי וגם למצוא אותם בעיתונות.

אמרת שהתוצאות אינן מפתיעות, אך הן מדאיגות ומפחידות כל מי שחדר לאופיה הדמוקרטי של מדינת ישראל. בזמן האחרון תוארו כמה תסריטים של מה שעלול לקרות למדינת ישראל אם תהיה, חלילה, מהפכה, ולא נחיה עוד במשטר דמוקרטי. השאלה היא האם אנחנו רוצים והאם אנחנו מסוגלים לשנות את המציאות המסוכנת הזאת שבה אנחנו נמצאים, ואם כן, באילו דרכים לעשות זאת.

כולנו למדנו מהי דמוקרטיה. יש אפילו ספר לימוד בנושא, של סגן יושב-ראש הכנסת, חבר הכנסת רב בן-מאיר. אנחנו יודעים שדמוקרטיה היא שלטון העם, חירות הפרט, חופש המצפון, חופש הביטוי, חופש ההתאגדות, חופש הדיבור, שלטון הרוב וכן הלאה. אפשר לדקלם על-יפה את כל הנושאים שעליהם מדברת הדמוקרטיה: שלטון הרוב, בחירות, הפרדת הרשויות.

אבל, נדמה לי שהדמוקרטיה היא קודם כול אורח חיים, ואולי אורח חיים לא כל כך פשוט; אורח חיים המבוסס על השתתפות האזרחים ועל חינוכם להשתתפות אקטיבית בעיצוב חיהם; אורח חיים המושתת על דיין, על כבוד, על חופש עיתונות, על פשרות, על החלטות רוב, על קבלת מרות הרוב, אבל גם על סובלנות כלפי המיעוט וקבלה שלו.

המציאות הזאת, כפי שאמרת, איננה פשוטה, ולא אחת עולה בנו כמיהה לשלטון חזק, שאפילו יחליט במקומו. לעתים תכופות שומעים אנו שבישראל יש יותר מדי דמוקרטיה, אף כי הניסיון ההיסטורי הוכיח, כי שלטון רודני אינו עדיף משלטון דמוקרטי, וסופו לנחול מפלה. הדמוקרטיה, המאפשרת פלורליזם ומניחה אפשרות לביקורת ולתיקון, היא שלטון בדרך של ויכוח הבא במקום מלחמת הבריקדות. היא מאפשרת גם שינויים הרדגתיים, בלא אלימות. מוכן שהיא מושתתת על ההנחה, שהעם אחראי לחייו ולמעשיו, והיא מוצאת גם דרכים מתאימות להפעלת הפוטנציאל הגנוז בעם על כל שכבותיו. הדמוקרטיה איננה מתמצית בשלטון הרוב, אלא היא מותנית בהבטחת זכויות גם למיעוט.

במציאות המורכבת של מדינת ישראל, הנאבקת עד היום בעיות קיומיות וביטחוניות, שיש בה מיעוט ערכי גדול; במציאות שבה חיים אנו כעצם, וכ-20 השנים האחרונות במיוחד, בשתי מציאויות זו ליד זו: האחת, המציאות של השלטון והחוק האזרחי במסגרת "הקו הירוק", והשנייה, הממשל הצבאי, שנוקט חוקים משלו, חוקים הכרחיים במצב הקיים; במדינה המתמודדת עם בעיות של שלטון חזק מול קנאות דתית ולאומנית, שיש בה ציבורים שכאו ממדינות שונות, עם מסורות שונות, ולאו דווקא דמוקרטיות — הדברים אינם כה פשוטים.

משרד החינוך והתרבות עוסק בשנים האחרונות בנושא הדמוקרטיה. בשנים התשמ"ו והתשמ"ז נקבע החינוך לדמוקרטיה ולדיוקיום כנושא מרכזי. במזכירות הפדגוגית הוקמה יחידה שתפקידה לעסוק בחינוך לדמוקרטיה, ואף הוכנה תוכנית האמורה להתבצע בשנת הלימודים הנוכחית ובשנה הבאה. אבל, השאלה היא, מה הם הכלים ומה הוא התקציב שבידי משרד החינוך והתרבות? האם הוכשרו מורים ומנחים במידה מספקת? מה מלמדים במסגרת הזאת? מה מלמדים בנושא האזרחות בבית-הספר? אפשר ללמד אזרחות ושיטות שלטון ואת הערכים והעקרונות שהזכרתי קודם, ואף אפשר ללמד על דיוקיום, אבל לעתים עוסקים בכך בלא להתייחס כלל לשאלות אקטואליות. אני שואלת: האם ייתכן שלא לעסוק במסגרת חינוכית בשאלות אקטואליות חיוניות, כמו טוהר הנשק, סובלנות, שירות בצה"ל — ורק כחודש האחרון עסקנו במכתב השמיניסטים, וזו בעצם הסתלקות מאחריות — יחסי דתיים וחילוניים, שוויון המינים וכיוצא באלה?

נרמזה לי, כחילונית, שאין ניהוד גדול יותר מהניהוד שבין יהדות לגונונות. אני חושבת שלא נוכל להתקיים בלא המורשה היהודית שלנו, כשם שאני רוצה להאמין שהחוגים הרחבים שבקרבו מבינים שלא יהיה קיום למדינת ישראל אם היא לא תהיה מדינה דמוקרטית.

לסיים, אנחנו, חברי הכנסת, עשינו בכנסת בשנה-שנתיים האחרונות מאמצים בכיוון החינוך לדמוקרטיה. אנחנו מארחים פה הרכה קבוצת של נוער, אנחנו מופיעים בכתי-ספר, אך לא די בכך. כבר אמרתי שלא די בחינוך בכתי-ספר ולא די במאמציו בכנסת. אם לא נפעל ברחוב, במפלגות הפוליטיות, בבית — לא תהיה לנו ארץ דמוקרטית. אומר זאת אחרת: אורבת סכנה למשטר הדמוקרטי שלנו, ובו תלויים גורלה ועתידה של מדינת ישראל.

על כן, משום רצינותו וגורליותו של הנושא, אני מבקשת להעלות נושא זה לדיון במליאת הכנסת.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. אני מזמין את שר החינוך והתרבות, סגן ראש הממשלה, לענות למציעה.

שר החינוך והתרבות " נבון:

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מבקש להעיר הערות כלליות אחדות, ואחר כך אשיב על נקודות מספר שהעלתה חברת הכנסת עדנה סולודר.

א. מדובר כאן בסקר. יש ערך סקר, אך דומני שזה ערך מוגבל: הוא נותן השתקפות של הלך-רוח בתקופה שבה נערך הסקר. אני מעדיף מחקרים על פני סקרים, ואנחנו נערוך מחקרים בתחום זה ובתחומים נוספים. אני אחייס אפוא לסקר כפי שראוי להתייחס אליו.

ב. יש תופעה של הכללות בציבור, גם בקרב הנוער וגם בקרב המבוגרים. אומרים: הערבים, אומרים: הדתיים, ואין שמים לכ, שכאשר אומרים: דתיים, מדובר בפלגים שונים ביהדות הדתית. ציבור זה אינו עשוי מקשה אחת. הוא הדין בערבים, ובעיקר מאז טרשטט או נמחק המושג "הקו הירוק". המלה משמשת באופן סממי וכוללני, ויש עירוב בין ערביי ישראל לערביי השטחים, אין הבחנה בנייה לא מבחינה גיאוגרפית ולא מבחינת הנטייה הפוליטית. אני חושב, שזו אחת הסיבות לתוצאות הסקרים, כאשר מתרחש מעשה טרור, אם בשכם ואם במחנה פליטים כלשהו, יש לו השלכות כאן, וההכללה חלה גם על השטחים.

ג. חינוך איננו נרכש רק בין כותלי בית-הספר. הנוער חשוף למה שמחדש ברחוב ובתקשורת הכתובה, כאשר יש שביחה, ובתקשורת האחרת כאשר אין שביחה. מדובר, יש בית, ומה שמגיע מן הבית משפיע, וכמובן, גם מסרים שאנו קולטים מאנשי ציבור משפיעים. שרים, סגני שרים, מנהלי מוסדות מבטאים רעיונות, כמו רעיון הטרנספר, שאפשר לומר עליהם לפחות שהם אוויליים, אם לא למעלה מזה או למטה מזה. יש לגיטימציה למחשבות כאלה. הדברים מגיעים לאוזני הציבור, הדברים מדוברים. אי-אפשר לחלוש את הנער מכל הסובב אותו ולומר — רק בית-הספר מחונן; אם כי אני חושב שיש חשיבות רבה למה שקורה בבית-הספר, ואני נמנה עם המאמינים שאפשר לחנך במסגרת בית-הספר.

ד. יש חשיבות לזמן שבו הסקר נערך. למשל, אם יש מקרה של פיגוע חבלני, אם נהרג או נרצח מישהו, כמו התקרית שהיתה לצערנו בחיפה, כאשר שני חיילים נקרו — אם הסקר נערך סמוך לאירוע כזה, אני מעריך שיש מייד עלייה ברמת

מסקר שערכה גכרת אורית איכילוב מכית-הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב, סקר שנערך בין מורים המלמדים אורחות, עולה כי הנושאים האקטואליים הם המזוהים ביותר. ואני שואלת: האם לא הנתנו במשך שנים את החינוך הפוליטי האמיתי לעיצוב השקפת עולם, עקב החשש והאיסור לגלוש לתעמולה מפלגתית? הרי חינוך לדמוקרטיה הוא חינוך לנקיטת עמדות ולביקורת. האם תהיה היענות ל"תוכנית האשכולות" שגובשה עלי-ידי המחלקה לדמוקרטיה במשרד החינוך והתרבות, ובה כן מדובר על חינוך פוליטי? האם תהיה היענות מצד כל בתי-הספר, גם בתי-הספר הדתיים — שעד הבריטחונות שלנו, המלווה חרדה וסכנה קיומית, במציאות של פרצות קשות בשלטון החוק, שאנחנו עדים להן בשנים האחרונות, או של לקיחת החוק לידיים; במציאות של מחתרת יהודית — ועוד אנחנו עוסקים בפרשת השב"כ, בפרשת נקש, ורבים מאתנו עוברים גם על חוקים פשוטים מדי יום ביומו, אם מתוך חוסר ידיעה ואם מתוך התעלמות — בין שמדובר בחוקים של נהיגה, בין שמדובר בהעלמות מס, בין שמדובר כשוק שחור וכד'.

מי שחושב שהבעיה תתמצה רק בחינוך בבית-הספר — טועה. במקרה הטוב מכלה התלמיד רק חלק מזמנו בבית-הספר, וההשפעה של המשפחה, של הבית ושל הרחוב קובעת יותר. אין נתון לדמוקרטיה ולדריקים כמציאות הביטחונות שלנו, המלווה חרדה וסכנה קיומית, במציאות של פרצות קשות בשלטון החוק, שאנחנו עדים להן בשנים האחרונות, או של לקיחת החוק לידיים; במציאות של מחתרת יהודית — ועוד אנחנו עוסקים בפרשת השב"כ, בפרשת נקש, ורבים מאתנו עוברים גם על חוקים פשוטים מדי יום ביומו, אם מתוך חוסר ידיעה ואם מתוך התעלמות — בין שמדובר בחוקים של נהיגה, בין שמדובר בהעלמות מס, בין שמדובר כשוק שחור וכד'.

קיימת התנגשות בין האידיאלוגיה לבין הוראת המחוקק ובית-המשפט, ובשנים האחרונות גדלים והולכים העימותים. מצד אחד, כפי שאמרתי, נטילת החוק לידיים על-ידי קבוצות קיצוניות, ומצד אחר הפרות של צווי בית-המשפט, כפי שהיינו עדים להן גם בתקופה האחרונה.

טוענים לפעמים, שהחלטות הרשות או החוק אינן דמוקרטיות כאשר הן אינן מתאימות לרצונו של זה שצריך לקיים אותן. אני רוצה לצטט מדבריהם של שניים, ששייכים לשני קצוות הקשת הפוליטית. אומר אורי אליצור מ"גוש אמנים": "כל תנועה אידיאלוגית חוק פולמנטרית עוברת את גבולות החוק. אני מוכן להפגנות לא-חוקיות וגם לאלימות. מבחינתי אין שאלה אם להפר חוק או לא. הגדרת גבולות החוק כמדינה דמוקרטית מסוככת". אומר גדי יציב, שהיה המזכיר המדיני של מפ"ם: "למשטר הדמוקרטי יש חוקף. לשליט יש רשות לשלוט ולנשלט יש חובה לציית משום ששליט נבחר על יסוד ההנחה של שוויון הערך של כל האנשים החיים בתחום המדינה. אבל כרגע שהשליט פוגע בעיקרון הזה ושולל זכות כזו, חובת הציות נעלמת".

כבר אמרתי שבשנים האחרונות אורבת לישראל סכנה של אובדן הלגיטימיות של שלטון החוק, ואנחנו עדים לכך שלמערכת הפוליטית קשה לפתור את בעיותיה בגלל העמקת המחלוקת הפוליטית בתוכה. לא פעם אחת — וזה קורה כומן האחרון לעתים תכופות יותר ויותר — נזקקים אנו לבג"ץ שכירע במקום שהיינו צריכים להחליט בהכרעה דמוקרטית.

מדינת ישראל הציונית קמה על יסודות שהיו מושפעים מהסוציאליזם הדמוקרטי. במשך השנים חלו שינויים רבים. אף-על-פי-כן, אני רוצה להאמין, שרוכנו רוצה במדינה יהודית-דמוקרטית, הבנויה על ערכים של שוויון אזרחי, של צדק, של שלטון החוק והמשפט, של פלורליזם, של סובלנות ושל כיבוד דעותיו של הזולת גם כשהן שונות.

כלפי מטה או כלפי מעלה. בנושא זה אני חושב שיש נקודת אור.

אנסיף ואומר דברים כתשובה על שאלות שלא הועלו כאן. מדי פעם בפעם נשמעו ככנסת דברים על הציונות — באיזו מידה מלמדים ומחנכים לציונות, מה מקומה של הציונות במערכת הלימודים. חשוב שחברי הכנסת ידעו: 84% מהתלמידים אמרו, כי בשנת הלימודים האחרונה קיבלו לכל הפחות כמה שיעורים בנושאי הציונות והשוואה. כמחצית המרואיינים אמרו שמדובר כדי הרבה בשיעורים. כ-60% קיבלו לפחות כמה שיעורים על יחסי יהודים-ערבים. כ-40% — על הדמוקרטיה כאופן כללי.

נכון שאין בזה די, ואילו היו למערכת השעות של משרד החינוך, של בתי-הספר, יותר שעות, אפשר היה לעשות יותר גם בתחום זה וגם בתחומים אחרים. בשמונה השנים האחרונות הולך ויורד משנה לשנה מספר השעות בבתי-הספר. אני אומר לתחרי הכנסת את מה שכבר הודעתי במקומות אחרים: לא ניתן עוד יד לכל קיצוץ שהוא כשעות או בתקציב המשרד שאני מופקד עליו. אם תחליט הממשלה על קיצוץ, יהיה מי שיידחף לכיסא שיתפנה, כפי שאמר כאן מישהו. אני לא אתן יד לקיצוץ נוסף.

אורה נמיר (המערך):

אדוני השר, מניסיוני אני רוצה לבקש, שהאוצר לא "ימכור" לכולנו, שהקיצוץ הוא בתקציב הכולל, ואין חובה לקצץ בשעות הלימודים, כאשר כל ברי-דעת יודע, שבסופו של דבר יחול הקיצוץ בעיקרו על שעות הלימודים.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

אני מכיר את הסיפור הזה. אני מדבר על תקציב המדינה. אם יהיה תכנון כזה — לא ירד בני עמדם.

מה אנחנו עושים בכל זאת? יש כמה תוכניות לימודים ופרסומים, תוך שיתוף פעולה עם גורמים נוספים. אם יהיה לחברי הכנסת עניין בכך, נוכל לשלוח להם את הפרסומים. בניאוגרפיה מדובר על הנושא "אנו ושכנינו"; בספרות יש חוברת די נאה ששמה "סכרס", ובה סיפורים על יחסי יהודים-ערבים; "שכנים", כתוכנית בין-תחומית לחטיבת יוניים; באודות יש תוכנית לימודים וחוברת על "ערבים אזרחי ישראל". תוכניות נוספות נמצאות בשלבי עיבוד שונים.

יעקב זיאק אמיר (המערך):

לא זייק לנו לעיין בחוברות האלה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

ברצון.

כשמדברים על דרישות, אנו מתכוונים לדרישות בין חלקי אוכלוסייה שונים, לאו דווקא בין יהודים לערבים, אם כי נושא הסקר בנושא הצעה לסדרהיום הוא יהודים וערבים. אני רוצה שלא יהיו שנאה וטינה או כזו בין חילונים לדתיים ולהיפך. הרי קיימת ההכללה — "הדתיים"; וקיימת ההכללה — "החילונים". השנה עשינו ניסיון, והוא הצליח למדי, עם כ-700 תלמידים יהודים, דתיים ולא-דתיים, אשר השתתפו במפגשים ובלימודים משותפים. אנחנו מתכוונים להרחיב מאוד את המעגל הזה בשנה הבאה. היו בעיות, קשיים והיסוסים, אבל אחרי הכנה טובה של המתנסים וההורים התקיימו המפגשים האלה והתקיימו לימודים משותפים בכמה תחומים, והיתה בזה ברכה. בשנה הבאה נרחיב את המפגשים האלה.

כפי שאמרתי, יש לנו יחידה כהמשרד. הכפלנו את התקציב.

הנכונות לשלול הזכויות, או הקצנת הגדרות האי-נאמנות למדינה וכיוצא באלה.

משום כך, חשוב היה בסקרים כאלה לציין מה היו האירועים הפוליטיים-הביטחוניים אשר התרחשו גם בתוך ישראל וגם מעבר ל"קו הירוק" בתקופה שבה נערך הסקר. זה יכול לתת רקע לתשובות, אם כי יכול להיות שיש איזה גרעין שאיננו משנה את דעותיו למרות כל מה שמתרחש.

התשובה לממצאים ולדאגות שהושמעו כאן לא תימצא כמבצע חד-פעמי. מה שחברת הכנסת סולודור אמרה כאן, שלפני שנתיים-שלוש שנים הצענו את הנושא של החינוך לדמוקרטיה ולדרישות כנושא מרכזי — זה איננו מבצע לשנה אחת. בכל שנה יש נושא מרכזי, אבל נושא זה הוא לחם חוקנו. זה חלק אינטגרלי של המערכת. הקמנו יחידה מיוחדת, ואם דיברת על אמצעים, חברת הכנסת סולודור, למרות כל הקשיים הכפלנו עכשיו את התקציב לצרכים האלה, שאנו רואה בהם עניין עקרוני ומעשי חשוב ביותר.

כהערת אגב אומר, שהיה מעניין מאוד לבדוק מה קורה בקרב הנוער מבחינת הייחוסותם למפלגות הפוליטיות. המפלגות הפוליטיות נמצאות באחד המקומות הנמוכים ביותר בסולם מבחינת האמון של בני הנוער בהן.

היו"ר ד' בן-מאיר:

כן, אבל, אדוני שר החינוך, מספר המתנדבים הגיע כאמצעות הנוער המפלגות לבית הזה גדל והולך משנה לשנה. למרות הסטטוס הנמוך של המפלגות.

שבה ויים (המערך):

זה איננו עומד בסתירה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

לא אכחיש את העובדה. אני מכיר את הצורך של יושבי-ראש ישיבה להשתתף מדי פעם בהערות. שבע שנים ניהלתי פה ישיבות, ואני מבין שאתה רוצה להעיר משהו. בסדר.

מנחם הכהן (המערך):

זה צורך ענייני או צורך נפשי?

שר החינוך והתרבות י' נבון:

זה צורך נפשי להתבטא בעניין מסוים.

לגבי המפלגות הפוליטיות, זה חשוב לכל הנוכחים כאן. במקום הראשון בסולם הגופים שאין נותנים בהם אמון, או שהאמון בהם מאוד מסויג, נמצאים מה שקוראים אנשי עסקים. אחר כך כאיס העיתונאים, ואחר כך הפוליטיקאים. 77% מעניקים אמון מוגבל, אמון מסוים בלבד, אם בכלל, לאנשי עסקים, לעיתונאים ולאנשי המפלגות הפוליטיות, לפוליטיקאים. אבל זה דרך אגב.

יחד עם הנקודות המדויגות המופיעות בסקר הזה, יש גם כמה נקודות אור, כמה נקודות חיוביות. למשל, משנת 1984 ועד היום, כלומר במשך שלוש שנים בלבד, חלה עלייה בכיבוד התפיסה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית ובכיבוד חשיבותו של המשטר הדמוקרטי על אף הפגמים שיש בו. ב-1984 תמכי 67% במשטר הדמוקרטי — עתה תומכים בו 76%. זו עלייה של 9%. אם יש לכן משמעות, הרי זו נקודה חיובית. אשר לתמיכה בכנהא ובדעיונותיו, גם כאן חלה ירידה מאז הסקר האחרון: ב-1985, לפני שנתיים, תמכו 11% מהנשאלים בתנועת "כך" — היום תומכים בה 6%. גם הנחון של 6% מדאיג אותי, אבל השאלה החשובה היא אם הכיוון הוא

לגופו של עניין, אני רוצה להעיר בקיצור רב הערה כללית על תרבות הסקרים שהתפתחה בינינו. פולחן הסקרים, שקדמנס לאומי, אמח וסקר, משיחית סקר הרובצת עלינו דרך קבע. אני בא מבית היוצר של חלק מן הסקרים, ואני רוצה לומר פה כמה דברים, שאולי לא ינעמו באוזני עמיתי באוניברסיטה. אמרתי להם דברים אלה כאשר הייתי שם, ואני אומר אותם כאן, ואשוב לומר אותם כאשר אשוב לשם. אצטט רק אחד ממורי הטובים, פרופסור בנימין אקצין. כאשר התחילו למחשב את מדעי ההתנהגות והתחילו לעסוק בניבוי, באורקליוס מחשבי, הוא יצא כמתאה משיבת סנט ואמר: נכנס מחשב — יוצא אקצין. אני הודיתי אתו ומזדהה אתו עד עצם היום הזה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:
מה הוא אמר?

שבח וייס (המערך):
נכנס מחשב — יוצא אקצין. הוא יצא מן הישיבה כמתאה. מדוע? קראתי אתמול בעיתון, ש-38.3%, שימו לב, בדיוק, אינם מאזינים לרדיו. בדיוק. שתהיה להם לפחות הצניעות לומר כערך 40%. לסייג זאת 30 פעם ולומר, שזה כנראה חצי-ניחוש-חצי-בדיקה. כשהמדגם הוא של 600 איש. ואנחנו כל הזמן מעמסים עלינו תרבות של סקרים.

יש שניים-שלושה מכונים בארץ, של אוניברסיטאות ועל-ידן, שיצרו התמחות — כל שלושה-ארבעה חודשים, כדי לחזור לדעת קהל, הם מוציאים סקר.

אורה נמיר (המערך):
אתה עצמך — — —

שבח וייס (המערך):
מעולם לא. מעולם לא מדגמי. זה מה שאני מסביר, ראשית, אני לא עושה כלום אלא על מחשב הכנסת. שנית, הוא אינו עושה סקר מדגמי אלא מסכם עובדות. זה הבדל עצום. חברים, אינני יכול להסביר עכשיו את ההבדל. מי שמבין את ההבדל, יבין, אם לא — אסביר לו באופן פרטי. יש הבדל בין לקחת סך-כל התנהגויות ולספור אותן, כמו תוצאות בחירות, לבין עשיית מדגם של 600 אנשים ובאמצעותם לנחש מה חושבים 4 מיליונים. זה הבדל אדיר, כמו בין חושך לאור.

אותו דבר לגבי הסקר שאדוני, סגן ראש הממשלה, הזכיר, לגבי מיקומם של הפוליטיקאים והעיתונאים במערכת. אני מכיר את העניין הזה והתווכחתי עם הסוקר ב"קול ישראל" לפני שבועות אחדים, כשזה פורסם. יש עניין של סקר אמינות, ואני אומר, אמינות הסקר. זו שטות על פניה, הסקר הזה. כל כך למה? אם תיקח רק את חברי המפלגות שהם מרצונים חברים במפלגות — זה שלישי מאוכלוסיית ישראל. כבר שלישי הם בעד המפלגות, אלא שכל אחד בעד המפלגה שלו. זו חוכמה שחלק גדול הוא נגד המפלגות האחרות? הסקר בבסיסו הוא ילדותי, וזה לא קורה כפעם הראשונה.

מנחם כהן (המערך):
גם זו הנחה מוטעית.

שבח וייס (המערך):
אני מכיר גם את שוליה. אני יודע שהיא מוטעית. אני מכיר את הפולקלור שיש חברי מפלגות שאינם אורחים את מפלגתם, את כל הצניקה ואת כל הבדיחות. אגב, בכל מדינה דמוקרטית, אילו עשו סקר על המפלגות, היו מוצאים שזה חלק מן הפולקלור הדמוקרטי ללגלג על מפלגות. אין בכלל מדינה דמוקרטית שבה מערצים מפלגות. זה מסמני הטוטליטריזם. לו קראו הסוקרים האלה כמה ספרי הגות ופילוסופיה מדינית,

יש רעיון נוסף, ה"אשכולות". שחברת הכנסת סולודר אמרה עליו משהו, דיינו מפגש בין תלמידי בתי-ספר כעלי אופי שונה באזור מסוים, כדי לפעול יחדיו בתחום לימודי, בתחום חברתי או בכל תחום אחר. משתתפים כזה שכונות, ערי פיתוח, בתי-ספר דתיים, לא-דתיים, יהודים, ערבים, וכמובן גם דרוזים.

מהשנה הבאה אננו מתכוונים לקבוע את החינוך לדמוקרטיה ולרו-קיום כנושא חובה במסגרת הכשרת המורים, כלומר בסמינרים. הנושא יהיה חלק מתוכנית הלימודים. אני מקווה שהמחלקות להכשרת מורים באוניברסיטאות ילכו בעקבות אוניברסיטת חיפה וינהיגו קורס חובה דומה.

כמחוזות שונים יוקמו צוותי התערבות פדגוגיים לפעולה חינוכית בבתי-ספר, אשר באזור שלהם התרחש אירוע של טרור או פגיעה באורחים על רקע לאומי. היה אירוע, היתה התנגשות — יבדקו הם מה קורה בסביבה, מה קורה בבתי-הספר, ידברו, ייפגשו ויטפלו בנושאים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אלה דברים שאין להם גבול מבחינת ההיקף והמשמעות. הסקר מקיף וכולל הרבה מאוד פרטים. אני בחרתי להתרכז בכמה נקודות. אני רואה בנושא הזה את אחד הנושאים החשובים ביותר במערכת החינוך ובתוכניתה, ונוסף לפעול למען תיקונו של מה שטעון תיקון ולהעמקת התחושה והנאמנות למשטר הדמוקרטי. עם כל החסרונות שיש בו כפי שהוא כיום.

היות שהנושא חשוב והסקר מקיף הרבה מאוד סוגיות, אני מציע, אדוני היושב-ראש, שנעביר את הנושא כולו לוועדת החינוך והתרבות של הכנסת.

היור' ד' בן-מאיר:
תודה. הצעה אחרת לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, פורמלית, אני מציע להוריד את הנושא הזה מסדר-היום. הייתי מבקש מאוד, שאדוני יעלה בפני הנשיאות הצעה על אפשרות רביעית, נוסף על האפשרויות הקיימות. יש אפשרות לקיים דיון במליאה, ואז משתרך תור ארוך מאוד של נושאים. רשימת הנושאים שאושרו לדיון במליאה מעוררת לפעמים גיחוך. נושאים שכבר לפני שנחיים איבדו מתוקפם עדיין רשומים. יש אפשרות אחרת, להסיר מסדר-היום. היא פוגעת, משום שאם הנושא חשוב, ומישהו מציע להסיר מסדר-היום, נראה שהוא כביכול חושב שהנושא אינו חשוב. יש דרך אחרת, להעביר לוועדה. הוועדה דנה בנושא, היא עמסה, והיא כל הזמן עוסקת בנושא הזה. לכן, אולי צריכה להיות פרוצדורה רביעית: הכנסת רשמה לפניה.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

שבח וייס (המערך):
אני מציע לחברים רעיון, באופן אינטימי — — —

היור' ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת וייס, ראשית, הפרוצדורה הזאת קיימת. יש פרוצדורה, שהשר מבקש מהמציע להסתפק בדבריו התשובה. שנית, בהיותך חבר בוועדת הכנסת, אתה יודע שהצעות כאלה יש להביא לוועדת הכנסת, ואני מציע שתביא את הצעתך בפני ועדת הכנסת.

שבח וייס (המערך):
הבאתי אותה לא פעם אחת, אתה יודע זאת.

עדנה סולודר (המערך):
לוועדה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
לפנינו שתי הצעות: האחת להעביר לוועדה והשנייה להסיר מעל סדר-היום. אני מעמיד את ההצעות להצבעה.

ה צ כ ע

כעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדת החינוך והתרבות — רוב

כעד ההצעה שלא לכלול את הנושא

כסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החינוך
והתרבות נתקבלה.

ד. הצעת חוק הנגב (תיקון), התשמ"ז — 1987 *

(הצעת חבר הכנסת י"ז אמיר)

ואו. יש אפשרות לכלול בחוק הזה גם את יישובי שער-הנגב וגם את העיר שדרות.

כמו כן, שרים העירו את תשומת לבי, כממלא-מקום שני השרים המשמשים יושבים-ראש של מועצת הנגב, ושאלו מדוע אין להם ייצוג כמועצה. אני שמח להביא את התיקון הזה ולהציע להוסיף בפסקה (2), במקום 7 — כאן כתוב אומנם 11 — 12, כי בינתיים שר נוסף או נציגיו ביקשו ממני שגם הוא יהיה מיוצג במועצת הנגב. השרים יהיו כדלקמן: שר הבריאות ימנה את נציגו, שר התעשייה והמסחר, שמשום מה לא נכלל בחוק המקורי, שר התחבורה, שר החירות ושר הקליטה.

כמו כן, שני מוסדות חשובים ביותר אינם מיוצגים במועצת הנגב, וגם הם ביקשו מאתנו — הואיל והם תורמים לפיתוחו של הנגב — להיות שותפים למועצה הסטטוטורית כאמור, והם: נציג הסוכנות היהודית לארץ-ישראל וההסתדרות הציונית העולמית, ושני נציגי ארגון שמייצג את ארגון העובדים הגדול ביותר בישראל.

אדוני היושב-ראש, יש ארגונים נוספים שביקשוני, מאז הנחתי את הצעת התיקון לחוק בפני הכנסת, להיכלל בחוק, ולקראת הקריאה הראשונה, ברצוני להביא זאת לידעת מליאת הכנסת. מדובר בייצוג ועדת הנגב, מיסודם של הקיבוצים והמושבים בנגב, שנתקלת בקשיים רבים ומאורגנת כבר שנים, ומשום-מה לא הכנסנו אותה. הם פשוט לא היו בתודעתנו. כמו כן, נציג לשכת המסחר בנגב, שפועלת יפה ועושה דברים למען הנגב ופיתוחו; נציג התאחדות התעשיינים, שאנחנו רוצים לראות אותה משקיעה השקעות ומקימה מפעלים; נציג שמורות הטבע; נציג הקרן-קימת לישראל, שהופכת את השממה הזאת ל"שממה ירוקה", לאזור ירוק, ויעידו על כך עשרות אלפי העצים הניטעים בנגב בכל המקומות.

גם בנושא הזה היינו רוצים, שהשרים וממלאי מקומם ימנו מנהל שינהל את המועצה, נבקש משר האוצר שיקבע תקציב למועצה, כהתייעצות עם היושבים-ראש ועם ממלאי מקומם ובאישור ועדת הכספים של הכנסת, כאמור.

היו מבנים שרק במדינות טוטליטריות יש הערכה למפלגה. זה כל כך שטחי הדבר הזה. מפטמים אותנו, אנחנו קוראים את הטבלה וכבר יש הצעה לסדר-היום.

בכנסת הזאת עולה הנושא הזה כשיטתיות, זו פעם שלישית או רביעית, ומטעמי הכרה אינטימית של בית-היוצר של חרושת הסקרמנטוס הזאת, אני בא ומציע להוריד את זה מסדר-היום. תודה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. יש לנו הצעה להעביר את הנושא לוועדה. האם חברת הכנסת עדנה סולודר מוכנה להעביר לוועדה?

עדנה סולודר (המערך):

אני מוכנה להיענות לשר, אבל נדמה לי שלא היה קורה אסון אילו התקיים על כך דיון במליאה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני שואל את חברת הכנסת עדנה סולודר, את מציעה לרן במליאה או להעביר לוועדה?

היו"ר ד' בן-מאיר:

אנחנו עוברים להצעת החוק הס"ח, הצעת חוק הנגב (תיקון), התשמ"ז — 1987, של חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, עמיתי חברי הכנסת, בתאריך 30 ביוני 1986 אישרה הכנסת בקריאה שלישית את חוק הנגב. זהו חוק טריטוריאלי חיוני, המאפשר לממשלה להשקיע ממשאביה/כספים החשובים לפיתוח הנגב ולהכנתו ליעריו בעתיד הקרוב, בעיקר לשנות האלפיים, הן מבחינת התעשייה הן מבחינת החירות, ובעיקר להקים חשתיית רצינית לקליטת עלייה, שכולנו מקווים שתגיע גם מברית-המועצות, גם מארצות האסלאם, גם מאסיה וגם מאירופה ואמריקה.

אין במדינת ישראל הרבה שטחים ריקים המוכנים לקלוט לחיקם את היהודים, שכולנו מקווים שיגיעו כבוא הזמן לא כתוצאה מרדיפות, אלא בשל הכמיהה לציון, הרצון להתיישב בארץ שלהם.

מאז קבלת החוק הזה התארגנו להקמת מועצת הנגב הסטטוטורית: לפעול ולנסות להציע לממשלה, כפי שאומר החוק, יעדים מסוימים בתחומים הכואכים והחיוניים הן לתושבי הנגב והן למדינה.

אני שמח לומר, שמאז קבלת החוק פנו שרים שביקשו ייצוג במועצת הנגב, ולכן התיקון המוצע הוא על דעת היושבים-ראש של מועצת הנגב הסטטוטורית — השרים גר יעקבי ואריאל שרון — ומוגש עכשיו לכנסת באמצעות.

כמו כן, כאשר קבענו את התחום הטריטוריאלי שעליו יחול חוק הנגב, משום-מה שכחנו להכניס שני יישובים חשובים ביותר לחוק הנגב, והם: עיר הפיתוח שדרות והמועצה האזורית שער-הנגב, אשר קרובים לנגב ופועלים במסגרת מועצת יישובי הנגב.

לכן, אנחנו מציעים שהנגב יוגדר כדלהלן: "לעניין חוק זה הנגב — שטח מדינת ישראל הנמצא דרומית לקו הרוחב 110°."

אפרים שלום (המערך):

יש כל כך הרבה נציגים, האם יש גם תקציב?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני דיברתי עכשיו על תקציב, שאחה, כחברי ועדת הכספים, תאשר כבוד הזמן. איננו רוצים להכביד על התקציב הקיים, אלא אנו מדברים על התקציב הקרוב.

יצחק טרין (המערך):

הוא שאל על תקציב לפעילות.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני מדבר על פעילות. אי אפשר לכצע חוק חשוב כזה בלי מנגנון מצומצם פעיל.

מוכן שמיני ועדת המועצה יובא לאישור המועצה, על דעת היושבים-ראש וממלאי-המקום שלהם.

עשינו כאן טעות, אני מודה ומתוודה. החוק קובע שניציג בדואי אחד יהיה בין העשרה שימונו על-ידי שני השרים. קורה שכנגב יש ארבעה-חמישה יישובים בדואיים אחרים, יפים, שהמועצות שלהם עדיין ממונות על-ידי ממונה יהודי. ביישובים שיש בהם מועצה והיושבר-ראש שלה הוא יהודי, המועצה תבחר נציג מאותו יישוב, מקרב האזרחים הכדואים שלנו. בצורה כזאת ניתן גם להם אפשרות להיות מיוצגים במועצה ולבטא את ענייניהם הצדוקים.

אני מקווה שהכנסת תאשר את הצעת החוק הזאת בקריאה טרומית. השרים שהיו צריכים להשיב, כיוון שאינם יכולים להיות נוכחים, ביקשוני להודיע שהם מקבלים על עצמם את הקריאה הטרומית הזאת, לקראת הכנתה בוועדת הכספים לקריאה ראשונה, אני מקווה, ואחר כך לקריאה שנייה ושלישית.

היורד ד' בן-מאיר:

תודה רבה. אני רוצה להעיר, שאנחנו מביאים פה להצבעה את הצעת החוק כפי שהיא מונחת על שולחן הכנסת, בלא התוספות וההסברים של חבר הכנסת ז'אק אמיר. כל תיקון אחר הכנסת הנוגעת בכך תחליט לשנות את הסעיפים ולהביא לנו לקריאה ראשונה, או לקריאה שנייה ושלישית, חוק אשר עבר שינויים, נתייחס אליו כאשר יובא. היום אנחנו מצביעים על הצעת החוק המציעה 11 חברים במועצה, כפי שמפורט בהצעת החוק המונחת לפניכם.

לגבי הנושא השני: באיזו ועדה נדון החוק בעבר?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

בוועדת הכספים של הכנסת.

היורד ד' בן-מאיר:

יש הצעה לקבל בקריאה טרומית את הצעת החוק של חבר הכנסת ז'אק אמיר ולהעבירה להכנה לקריאה ראשונה בוועדת הכספים.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק הגנג (תיקון).

התשמ"ז—1987. לדיון מוקדם בוועדת

הכספים נחקלה.

היורד ד' בן-מאיר:

הצעת החוק הזאת מועברת לוועדת הכספים להכנתה לקריאה ראשונה.

ה. הצעות לסדר-היום

מצבה הדמוגרפי של יהדות העולם

היורד ד' בן-מאיר:

שכנו התחנן עם לא-יהודייה. חטפתי הלם. אדם שניצל מאש התופת של השואה, והגה בנו ממיט על עצמו כמו ידיו שואה. ורעו ילך לאיבוד מבחינת העם היהודי.

רכותי חברי הכנסת, זוהי הבעיה הנוראה שאנחנו ניצבים בפניה. במשך כל הדורות הרמנו-קולנו נגד האנטישמיות, ועקנו על מעשי הפגיעה בנו על לא עוול בכפינו מצד שונאי ישראל. כיום באים בנינו ובמו ידיהם ממיטים שואה על העם היהודי ופוגעים בו בצורה הקשה ביותר.

לפי הנתונים שנמסרו בכינוס לדמוגרפיה, מגיעים נישואי התערובת ברחבי הגולה ל-30%—35% בממוצע, ובארצות מסוימות מגיע אחוז נישואי התערובת אפילו לכדי 55%—74%. מספרים אלה מחרידים ומועזעים. אומנם אני מאמין כאמונה שלמה בצנח ישראל, ועם ישראל בודואי לא יכלה, אבל, האם אנחנו יכולים לעמוד שווים נפש מול פגיעה כל כך קשה בעמנו, שבאופן טבעי מובילה לכיליון, חלילה?

אדוני היושבר-ראש, נוסף על מכת נישואי התערובת "התכרנו" במכה הפוגעת בנו קשות מבחינה דמוגרפית, והיא — התרופפות מראינה ביותר בחיי המשפחה בעם היהודי-המשפחה היהודית: שהיתה למגפת בכל הדורות ולכל העמים, חל בה כרטום גובר והולך. המושפע מהמציאות השוררת בעולם הלא-יהודי.

אנחנו עוברים להצעות הבאות לסדר-היום, מס' 6202 ר-6283, בנושא: מצבה הדמוגרפי של יהדות העולם: יש לנו שני מציעים. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים דרוקמן, ואחריו — לחבר הכנסת אליעזר ולדמן.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):

אדוני היושבר-ראש, כנסת נכבדה, לפני כשבועיים התכנס בירושלים הכינוס לדמוגרפיה של יהודי העולם. מנתונים שנמסרו בכינוס זה מתבררת מציאות עגומה ביותר, שצריכה להטריד את מנוחת כולנו מעבר לחילוקי הדעות בנושאים השונים.

העם היהודי הולך ומצטמק, חלילה, הראגה הפעם היא מיוחדת במינה. במשך שנות קיומו של העם היהודי עמדנו כל הזמן במאבק נגד אלה שקמו לכולתנו. היו ניסיונות בלתי סוסקים לפגוע בנו במשך כל הדורות — רדיפות, שחיטות ופוגרומים, עד לשואה האחרונה, הנוראה שבשואות.

אולם, כל אלה באו לנו מאויבנו ומשונאינו מבחוץ. הפעם האסון בא מבפנים. אנחנו כעצמנו פוגעים ומחבלים בעם היהודי. ביקרתי לפני כשנה בארצות-הברית. פגשתי שם יהודי ניצול השואה, שהשואה עדיין חיה בתודעתו. הוא מרבה לספר עליה מתוך הכרה שאנו מצווים לזכור ואסור לנו לשכוח כשרם פנים ואופן את מה שעוללו לנו. לאחר שנפרדתי ממנו סיפרו לי,

הלא-דתי כתיוב. ממש לא יאמן, אבל זאת עובדה. אם כן, אחוז הנוער הלא-דתי בארץ המוכן עקרונית להינשא לגוי הוא מן הגבוהים בארצות הגולה. חושבני שמציאות זאת צריכה להדיר שינה מעינינו.

אדוני היושב-ראש, על כך יש להוסיף את מכת ההפלות. לא נמצאת בידי ראיני יודע אם קיימת כלל סטטיסטיקה על הפלות אצל יהודי העולם. ואולם, קיימת גם קיימת סטטיסטיקה על ההפלות במדינת ישראל. מתברר, שמדי שנה מבוצעות כ-40,000 הפלות של יהודים במדינת ישראל. לפי זה, מאז קום המדינה ישראל הלכו לנו לאיבוד כמיליון יהודים אך ורק על-ידי ההפלות. האין זה מזעזע, שבמו ידיו אנחנו רוצחים מדי שנה מספר כה אסטרונומי של עוברים יהודים וממעטים על-ידי כך את העם היהודי? מאוד לא נעים להשוות. אבל מליון ההפלות שנעשו מקום המדינה שווה למיליון הילדים שנרצחו בשואה.

רכותי חברי הכנסת, לא כאתי היום לככות את מצבו של העם היהודי, וגם לא באתי לייאש את עצמנו ביחס לעתידנו. אני מאמין גדול בעתידו של העם היהודי ובייעודו. ברם, אסור לנו בשום פנים להשלים עם המציאות הקודרת ולהתרגל לחיות עמה. אנחנו חייבים להסיק מסקנות נכונות ולפעול לפיהן, כדי לבלום מציאות זו בהקדם האפשרי.

קודם כול רצוני להציע ללמוד מאחרים. כ-40 ממשלות בעולם מצאו לנכון להתמודד עם בעיית הירידה בילודה, ועיצבו מדיניות למניעת ירידה נוספת בשיעור הילודה ולהעלאתו. הארצות הפעילות ביותר בנושא זה הן צרפת וארצות מזרח-אירופה. הן אימצו דרכים למתן סיוע כספי או הקלות במס לזוגות עם ילדים. שיעורי השולמי הרווחה לילד והאמצעים לטיפול בו נרחבים. תופשת לידה היא בתשלום למשך זמן סביר שיספיק לטיפול בתינוק. וכן ניתנים סיוע והלוואות לריוור של זוגות צעירים. אמצעים אלה הוכיחו את עצמם כיעילים בארצות אלה. גם עלינו להשתמש בהם, ולעודד את הילודה על-ידי סיוע כספי מתאים. כמו כן, עלינו לעודד בכל הדרכים משפחות כרוכות ילדים.

אדוני היושב-ראש, מעבר לכל זה, אנחנו צריכים לטפל בבעיה טיפול שורש, וטיפול זה יכול להיעשות אך ורק על-ידי חינוך מתאים. עלנו להגביר את החינוך היהודי כרחבי הגולה ולהעמיק את תודעת הזהות היהודית בחינוך הניתן בארץ. אנחנו מצויים לטפח את הזיקה והקשר של הנוער כולו למורשת ישראל, ולהגביר את ההודות עם ייחודו של עם ישראל וייעודו המיוחד. אם אנחנו דואגים להמשך קיומו של העם היהודי, ואם אנחנו רוצים שבנינו יישארו יהודים, אנחנו מצויים להעמיק את השורשים של הנוער שלנו כולו.

רצוני להדגיש במיוחד את הצורך החינוכי להעמיק את הזהות היהודית ולהגביר את הקשר והחיים החיובי למסורת היהודית בקרב הנוער הקרוי לא-דתי בארץ ובגולה. אני בטוח שאם נהיה ישרים עם עצמנו נודה כולנו, כי הסכנה שנוער זה יאבד לעם היהודי גדולה יותר, שכן התרחקות מיהדות טומנת בחובה גם התרחקות מהעם היהודי.

אני קורא לשר החינוך לערוך חשבון נפש נוקב על הסיבות שהביאו אותנו למצב הנורא שאנחנו נתונים בו, ולחפש את הדרכים המתאימות לחינוך המצב. על שר החינוך להכריז, כי שנת הלימודים הנוכחית תוקדש לעניין זה. לפי מיטב הכרחי, נושא זה חשוב לאין ערוך מהנושאים שהוקדש להם מקום מיוחד בחינוך כשנים האחרונות.

מהנתונים שנמסרו בכינוס לדמוגרפיה מתברר, כי היהודים בעולם נוטים להינשא בגיל מבוגר יותר מאשר בעבר, ולהינשא פחות מאשר בעבר. באזורים מסוימים אף גדול מספרם של הרווקים היהודים ממספר הרווקים הלא-יהודים. אחוז הנישואים המסתיימים בגירושים הולך וגדל. אחוז המשפחות החד-הוריות הולך וגדל. נוסף על כך הולך ומתפשט גם בין היהודים בעולם המנהג של חיים משפחתיים בלא נישואים.

כתוצאה מכל אלה קטנה המשפחה היהודית. פרוין האשה היהודייה נמצא בקו של נסיגה, והוא קטן אף מממוצע פרוין הנשים בכלל אוכלוסיית העולם, ונמוך מהמינימום הדרוש להכטחת תחלופה מדור לדור.

אדוני היושב-ראש, העם היהודי, למרבה הכאב והצער, הולך ומצטמק. כשנת התשל"ל היה מספר היהודים בעולם כ-10.5 מיליונים, ואילו בהתשס"ד — רק 9.5 מיליונים. כלומר בתוך 14 שנים אבדו לעם היהודי מיליון יהודים. התחזית היא, שבעוד כשנתיים ימנה העם היהודי 9 מיליונים בלבד. והיה ממש ירידה תלולה, שצריכה להתריד ולזעזע את כולנו.

ברצוני לקבוע ככאב וכצער, רבותי חברי הכנסת, כי הבעיה קיימת גם במדינת ישראל. גם אנחנו כאן איננו מחוסנים מפניה. גם אצלנו מושפעים מהחברה הלא-יהודית בעולם. השלכותיה השליליות חודרות גם לחברתנו. עד לפני כ-15 שנה היתה ליהודים במדינת ישראל נטייה כולטת להתחתן. אחוז הנשים הבלתי נשואות בקרב הנשים המצויות בסוף גיל הפוריות שלתן היה קטן מאוד — שיעור של כ-3%. גיל הנישואים של היהודים במדינת ישראל היה נמוך יחסית, בעשור האחרון חלו שינויים משמעותיים ביותר בכל מה שקשור לנישואים בחברה היהודית במדינת ישראל, כתוצאה מנטייה גוברת והולכת של התרופפות התא המשפחתי. שיעורי הנישואים הולכים ויורדים. גיל הנישואים הולך ועולה. אחוז הרווקים גדל והולך. אחוז הגירושים הולך ועולה, גם בקרב זוגות שיש להם ילדים. חלה עליה ניכרת באחוז המשפחות החד-הוריות, כמו כן הולכת ומתפשטת התופעה של מגורים יחודיים ללא נישואין. אנחנו עדים לירידה ניכרת ביותר בשיעורי הילודה אצל יהודים במדינת ישראל, לעומת שיעורי ילודה גבוהה אצל לא-יהודים. הגידול הטבעי של האוכלוסייה הלא-יהודית כפול מזה של האוכלוסייה היהודית.

אומנם, ברוך השם, כמעט לא קיימת אצלנו תופעה של נישואי תערוכת, שכפי שראינו אוכלת כאחינו בגולה בכל פה. ואולם, אסור לנו להתעלם מהסיבות לכך, שהן לדעתי שתיים. האחת — לפי החוק נישואין של יהודים במדינת ישראל הם על-פי דין תורה. מציאות זו כולמת באופן טבעי אפשרות לנישואי תערוכת. כולנו צריכים להיות מאושרים מכך. רצוני להדגיש במיוחד, כמה הציבור הקרוי לא-דתי, צריך להיות מאושר שעובדה זאת מונעת נישואי תערוכת של בניו. הסיבה השנייה — מצב המלחמה בינינו לבין שכנינו, ואני אומר את הדברים בצער רב. מי יודע מה היה קורה בתחום הזה אלמלא מצב המלחמה שאנו נתונים בו, והמתנדבים הלא-יהודים בקיבוצים הלא-דתיים יוכיחו. הרי יש קיבוצים שמסיבה זאת הפסיקו לקלוט מתנדבים גויים. כאמור, כמעט שלא קיימת כפרעל בעיה של נישואי תערוכת במדינת ישראל. אני מודגיש "כפרעל", כי לצער הרב הבעיה קיימת כפוטנציאל, ואפילו כצורה קשה ביותר.

כמחקר שהתפרסם על-ידי המכון למחקר שימושי מתברר, כי על השאלה: התחיה מוכן להינשא ללא-יהודייה, או האם תהיי מוכנה להינשא ללא-יהודי, השיבו 50% מהנוער

מחפשים פתרונות קלים לבעיות כבדות. הנושא שלנו הוא אומנם הבעיה הדמוגרפית של עם ישראל בעולם, אבל הדברים יונקים מאותו שורש ויש לחפש את הפתרון על-ידי השיפת שורשי הבעיה.

כראש וכראשונה אני רוצה להזהיר, שהפתרון אינו קל ואינו מייד, ואינו מתכוון להבטיח פתרונות קלים, אבל ודאי הוא שאין ללכת בדרך האבסורדית וחסרת האחריות האומרת, שכדי לפתור את כאב הראש, יש לחתוך את הראש.

הסכנה הדמוגרפית של העם היהודי כבר תוארה בכך, שמספר היהודים בעולם הולך ופוחת, והסיבות לכך כרויות: 1. התכללות ונישואי תערובת; 2. פניחת בילודה, לא רוצים ללדת ילדים; 3. יש שאינם מתחננים כלל; 4. נישואין מאוחרים; 5. ריבוי גירושין; 6. ריבוי הפלות.

כל אלה ביטוי הם להתפרקות מאחריות לאומית-יהודית. ההתפרקות הזאת מוצאת את ביטויה כמידה מרובה כירידה מן הארץ. תופעות אלה גם מבטאות את הנטייה לרדיפה אחרי ההנאה החומרית הרגעית. יש ברדיפה זו משום כניעה לקלוקל שבתרבות המערבית.

אין דרך אחרת להתגבר על תופעות שליליות אלו, אלא על-ידי חינוך יהודי-ציוני. חינוך יהודי פירושו חינוך לידע, לויקה, להבנה, לערכים של מורשת ישראל. צריך פעם אחת לומר בגלוי: עם כל החשיבות שבדבר, אין די בלימוד עברית. צריך להרחיב את הידע כעברית על-ידי העמקת הקשר למקורות התרבות שלנו. החינוך צריך להתחיל כאלמנט הפשוט ביותר, שהוא שווה לכל נפש בכל חינוך אידיאליסטי — אין טעם לחיי האדם אם הוא חי רק לעצמו. בנקודה זו משתלכות חשיבות המשפחה וחשיבות האומה.

כדי שעם ישראל ומנהיגיו יחושו את האחריות והחובה וייגשו בכל המרץ לחינוך זה, צריך להאמין בערכים חינוכיים יהודיים אלה. הלוא מי שממונים על החינוך לא ידאגו לנתינת חינוך זה, אם הם עצמם אינם מכירים אותו ואינם מאמינים בו. צריך גם להאמין, שחינוך זה ייקלט בעם ישראל, להאמין בעם ישראל, והחשוב ביותר הוא, שנעביר את המסר של שעת חירום זו לעמנו.

דברים אלה אמורים באותה מידה של חשיבות ותחושה של שעת חירום כנוגע לבעיה הדמוגרפית במדינת ישראל ולצורך להשקיע מאמצים בחינוך לעלייה. עלינו להעמיד את הדבר כראש סדר העדיפויות שלנו.

גברתי היושבת-ראש, באותה מידה שמשקיעים משאבים, מרץ ואנרגיה בכיטחון, צריכים להשקיע בענייני עלייה וחינוך יהודי. צריכים להקים צוותים שיכינו תוכניות פעולה להגברת החינוך היהודי-הציוני בכל מקום ולהגברת העלייה. זהו נושא שכל הממשלות בישראל לא השכילו להשקיע בו את מה שצריך היה להשקיע.

החינוך חייב להתחיל בבית, כביטנו כאן, במדינת ישראל; חינוך לעלייה, כי הלוא יש לנו ירידה; חינוך להתיישבות, לאחריות, להגנה ולאחריות לערכי המשפחה והאומה. על משרד החינוך והתרבות לעזוב בפשת חירום זו הנושאים שהוא עסק בהם ללא הצלחה בשנתיים האחרונות, ולדעת שגם בהם לא תושג המטרה אם לא יילמד התוכן החיובי היהודי-הציוני.

ולבסוף, חייבים אנחנו לקבוע את הכלל הגדול באמונתנו היהודית-הציונית: כשם שאין אנו יכולים ואין אנו מוכנים לוותר על עם ישראל ומדינת ישראל למרות הבעיות הקיימות,

עם זאת, על מדינת ישראל לנקוט יוזמה להגברת החינוך היהודי השורשי גם בגולה. לפי מיטב הכרתי, מדינת ישראל צריכה לדאוג ולפעול לבלמינת תופעת הכרסום וההידרדרות בעם היהודי גם בקרב יהודי העולם, לבסוף, רצוני לציין כמה הרגשים —

היו"ר ד' בן-מאיר: לא, לא, לא יש עוד 20 הצעות לסדר-היום. יש אחריו עוד נואם באותו נושא. תשאיר גם לו לומר משהו. אני מבקש.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית): אדוני היושבת-ראש, אני מבקש, עוד דקה.

היו"ר ד' בן-מאיר: יש לך ארבעה נוסחים של "אני מסיים".

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית): עכשיו אני מסיים. אתה תראה. דקה בדיוק.

היו"ר ד' בן-מאיר: רק דקה.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית): לבסוף כרצוני לציין כמה הרגשים שבכוחם לתקן עניין זה: א. לשלול נחרצות את נישואי התערובת ולגנות את כל אלה; שנותנים יד ואף משלימים עם תופעה זאת. בוודאי יש לגנות אותם רבייט רפורמים המשיאים וזוגות מעורבים; ב. לתקן את חוק השבות כך שיקבע בצורה חד-משמעית, כי איננו מסכימים בשום פנים לטשטש את ייחודו של עם ישראל; ג. לטפח את התא המשפחתי, להגביר את המודעות לקדושת חיי המשפחה ולערך הנישואין; ד. לצמצם את ההפלות אך ורק לאלה החינניות מבחינת פיקוח נפש.

דברים אלה — — —

היו"ר ד' בן-מאיר: סיימת.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית): משפט אחרון.

היו"ר ד' בן-מאיר: אני מצטער, סיימת.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר ולדמן, בבקשה.

אני מבקש מחברי הכנסת ללמוד דווקא מחבר הכנסת צ'רלי ביטון. הוא אומר הרבה דברים, ודברים נכוחים, בעשר דקות. אפשר לשבת ולהכין נאום משכנע שהשמעתו אורך עשר דקות.

הפעם אני מוכרח להקפיד, חבר הכנסת דרוקמן. יש לנו 20 הצעות לסדר-היום. נשכ היום עד השעה שמונה בערב.

אליעזר ולדמן (התחיה):

אדוני היושבת-ראש, חברי הכנסת, אני אסתמך על דברי עמיתי, קודמי, ואשתדל שלא לחזור על דברים נכוחים שנאמרו, ובוודאי לא להלאות אתכם במספרים שכבר הובאו בפניכם.

לאחרונה מרבים לדבר אצלנו על הבעיה הדמוגרפית של מדינת ישראל, ולצערנו נוצר כיוון מחשבה, שעל-פיו היות שאין רואים פתרון מידי לבעיה, אין דרך אחרת אלא להתפרק מהנכסים הלאומיים, מחבלי ארץ — כמו אותו יהודי בספינה הטובעת בים משום כובד משקלה. שהחליט להציל את הספינה על-ידי זריקת הטלית והתפילין.

וקל לא להיות יהודי. אם אמרנו תמיד, שהיה גורם הודהות וזיה גורם הרוחה את היהודים מן החברה הכללית, היום אפשר לבנות אך ורק על גורם ההזדהות היהודית, וזאת מציאות חדשה.

רבותי, ראו נא מה מתרחש לנו עינינו: יהודי היוצא מברית-המועצות כיהודי, היות שהיה רשום לו "יברית" כתעודת הזהות הרוסית, והסכיכה ידעה שהוא יהודי, עובר לברייטון-כ"ץ ומפסיק להיות יהודי, רוצה לומר, מי שמדבר פה בשם הערכים הלאומיים של הגירות יהודים מברית-המועצות לארצות-הברית — ואינני מדבר על הצד האישי, ועל כך שהם עולים כרמת החירות האישית, ברמת החיים וכ"ו — צריך לדעת שיכול להיות מצב הפוך: בברית-המועצות האיש חי כיהודי מתוך כוונה, ואילו בארצות-הברית הוא משיל מעליו את הכוונה הזו ומפסיק להיות כיהודי. זו מציאות חדשה.

אני שותף לחלק מהדברים שנאמרו פה על חשיבותו של החינוך היהודי על כל גווניו. עם זה, יש דברים שאינני מקבל. אני חושב שהמאבק עם היהדות הפרורמית ועם כל מיני זרמים, המצילים את מה שניתן להציל, הוא טעות מבחינת החיים היהודיים: כל מי שיתרום לקיום של רמה כלשהי של האורתודוקסיה: האלטרנטיבה היא לחרוג מכל זיקה למשהו יהודי, לסמל יהודי, אל מחוץ ליהדות. אין זה מתפקידו, ואין זה מתפקידו של איש לתת ציונים, הקרב הוא אותו קרב. בחזית זאת יהודיות חשובה, כי האלטרנטיבה היא לא היהדות האורתודוקסית וכל זום אחר כיהדות שעניינו לשמור עליה. זאת אשליה נוראה לחשוב, שהברירה היא בין הליכת הילד לבית-הכנסת האורתודוקסי ובין הליכתו לתנועת הנוער הפרורמית. לא אלה האלטרנטיבות העומדות בפניו. האלטרנטיבה הגדולה העומדת בפניו היא להיעלם כליל, להימוג כיהודי. המאבק צריך להיות על שימור, כי מי יודע אילו התפתחויות צפויות לנו. אני חושב שבזוה אתם עושים משגה גדול.

יש נקודה נוספת, שתמיד אנחנו מדברים עליה. אני חושב שהיום יש לראות את עניין העלייה לא רק כחיוקה של ישראל, אלא כהכרח של קיום החיים היהודיים גם למי שאינם עולים. כשאתה מברך בקהילה יהודית ברוס-אמריקה, שלרבים מכניה יש קרובים וידידים בארץ, והקשר הזה כונה את הזהות היהודית — זו מציאות אחרת. אין זה מקרה, שכל הארגונים היהודיים, גם אלה שהיו אנטי-ציוניים, מחפשים היום סימני הזהות עם ישראל, כי ישראל היא אולי המחסום העיקרי היום נגד ההתבללות. בעיקר לציבור שאיננו שומר מצוות, ורוכ העם היהודי יהיה כזה.

לכן, אין ספק שכאן המקום מרכזי להזדהות עם ישראל, ולא תהיה הזדהות אם לא תהיה עלייה. וכל שניתן לעשות — צריך להיעשות.

שיבחו פה את העובדה שהנישואים בארץ הם כמסגרת כתי-הדין הרבניים. אני חושב שיש שהקשיים להצטרף לעם היהודי מולכים בסופו של דבר את המשפחה כולה אל מחוץ לעם היהודי, גם בין העולים יש עשרות מקרים כאלה. משפחות יהודיות מעורבות חוששות להגיע לארץ, וגם גרים נתקלים בקשיים.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):
אתה רוצה שיהיו יהודים פיקטיביים?

כך אין אנו מוכנים ואין אנו יכולים לוותר על ארץ-ישראל בשל בעיות דמות. אל נחפש פתרונות קלים.

אני מציע שהכנסת תקיים דיון בנושא הזה.

הי"ד ח' גרוסמן:

תודה רבה לחבר הכנסת אליעזר ולדמן. אני אבקש מהשר לקליטת העלייה להשיב.

השר לקליטת העלייה י' צור:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, חברי הכנסת שהעלו את נושא הכעיה הדמוגרפית של העם היהודי, או מצבו הדמוגרפי של העם היהודי, עסקו בשני נושאים שיש ביניהם קשר אבל הם נפרדים למעשה. הנושא האחד הוא הדמוגרפיה של העם היהודי, ובנושא זה אנו בוחנים את התפתחויות כעם היהודי ביחס לעצמו. הנושא השני הוא הדמוגרפיה הישראלית, ובו אנו בוחנים את שאלת העם היהודי כמדינת ישראל ביחס לאוכלוסייה הערבית החיה בתוכו ומסביבו. הניסיון לערב את שני הנושאים האלה הוא אולי מעניין, אבל הוא בוודאי לא מדויק.

אשר לעם היהודי, לא אחזור על המספרים שנאמרו כאן והובאו בקונגרס לשאלת הדמוגרפיה שהתקיים בכנסת. אין ספק שהעם היהודי הולך ומתמעט. כחלקו נובע התהליך הזה מתהליכים בחברה הכללית שהעם היהודי חי בתוכה — תהליכים של נישואים מאוחרים, מספר מועט של ילדים וכ"ו, המשפיעים גם על העם היהודי. יחידה מזאת, תהליכים אלה מתחוללים לראשונה בקרב החברה היהודית ולימים הם מחפשים לחברה הכללית. אם צריך כשניים פלוס ילדים במשפחה, כדי לשמור על הקיים, הרי הראשונים היורדים לגבול הזה ואף פחות מכך הם היהודים.

כחלק אחר נובע התהליך מתהליכים מיוחדים לעם היהודי, הפועלים בצד התהליכים הכלליים — הטמיעה, ההתכוללות ונישואי התערובת, האופייניים בעיקר לקהילות קטנות. החיים בקהילה הקטנה, בעיר הקטנה, במקום שבו ההזדמנויות למפגש בין יהודים מעטות, הם אחד הגורמים המאצים באופן דרמטי את הכרסום בעם היהודי. אפשר להוכיח זאת לפי הנתונים של נישואי התערובת בארצות השונות ובאזורים השונים בארצות האלה.

נודה על האמת: חלק מתהליך הטמיעה וההתכוללות נובע גם מתהליך חיובי — היהודי מתקבל בחברה הכללית.

גאולה כהן (התחיה):

השר לקליטת העלייה י' צור:

תקשיבו עד הסוף. החינוך היהודי שמר עלינו, התורה שמרה עלינו, השבת שמרה עלינו, ואם נאמר זאת קצת בהומור — גם הגויים והסכיכה הגויית שמרו עלינו בכך שלא קלטו אותנו לתוכם. כפינו הראשונה עומד העם היהודי בדרך הזה במכון, שכן החברה הסובבת אותו מאפשרת לו שלא להיות יהודי. לא היו בהיסטוריה של העם היהודי הרכה סיטואציות כאלה, חוץ מתקופה קצרה של אשליה בגרמניה, תקופת האמנציפציה.

גאולה כהן (התחיה):

זו היהת אשליה לזמן קצר מאוד.

השר לקליטת העלייה י' צור:

יכול להיות. אנחנו לא בונים על זה, אבל אני אומר שהם חיים בחברה מאוד פלורליסטית, מאוד חילונית, מאוד פתוחה,

אין לי ספק שלא נוכל להתמודד עם תהליכים של הדמוגרפיה היהודית. במציאות של היום, כאשר יותר מ-50% מהילדים הנולדים בתחומי שלטונה של ישראל אינם ילדים יהודים, הדבר הזה מאיים על שני ערכים: על קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, ועל קיום הערכים של מדינת ישראל כערכים יהודיים. אין זה מקרה שהייאוש אוחז ורוקא כמחנה המאמין, שאין אפשרות לוותר על חלקים מארץ-ישראל ולהוציאם מתחומה הריבוני של ישראל. מכאן לא מגיעים לרעיון של עלייה וילודה, אלא לרעיון הטרונספר — זאת הבעיה.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית):
תסלח לי מאוד — — —

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת דרוקמן, האמן לי, לא שומעים פה אף מלה אחת ממה שאתה אומר.

השר לקליטת העלייה י" צור:
הרי ממילא לא נסכים בינינו. תן לי לסיים. הולך ומשתלט על חלקים מהציבור השילוב שבין הייאוש לבין הכריחה מהמציאות, והייאוש מוליד את הטרונספר. רק מי שמתיאש מהקונצפציות שהוא המציא יכול לבסס קיומה של מדינה יהודית על עיקרים של טרונספר. כך, מה שהיה בשולי המחנה לפני כמה חודשים מקבל עתה מעמד מרכזי במחנה אשר נושא את התורה הזאת. האשליה היא, שבכוחם של נאומים על הדמוגרפיה היהודית לשנות את הדמוגרפיה הישראלית, ואני אומר שאי אפשר לשנות את קוויה העקרוניים של הדמוגרפיה הישראלית. וכל מי שרוצה מדינה יהודית — — —

קריאות:

השר לקליטת העלייה י" צור:
— נושאת ערכים דמוקרטיים, שיש לה סיכוי לשלום, צריך להכיר במציאות.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית):
איזה שלום?

השר לקליטת העלייה י" צור:
הכריחה מהמציאות מוליכה אל הייאוש.
אני מציע להעביר את הנושא לוועדה.

היו"ר ח' גרוסמן:
לאיזו ועדה?

השר לקליטת העלייה י" צור:
לוועדת העלייה והקליטה.

היו"ר ח' גרוסמן:
ההצעה היא להעביר את הנושא לוועדת העלייה והקליטה. חבר הכנסת דרוקמן, האם אתה מסכים?

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית):
מסכים.

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת ולדמן, האם אתה מסכים?

אליעזר ולדמן (התחיה):
לא, אני רוצה דיון במליאת הכנסת.

היו"ר ח' גרוסמן:
אם כן, נעמיד להצבעה כל הצעה בנפרד.

השר לקליטת העלייה י" צור:
אני רוצה את רות המואבייה, "עמי עמך, אלוהיך אלוהי".

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית):
כמו רות המואבייה — גם אני רוצה.

השר לקליטת העלייה י" צור:
כמו רות המואבייה. לי די בזה.

אשר לדברים הנוספים שנאמרו פה — אינני שותף להנחה האומרת, שצריכה להיות מדיניות של ממשלה שתמודד עם שאלת הדמוגרפיה על-ידי מניעת הפלות, על-ידי משפחות גדולות. לא הייתי ממליץ לכל משפחה לגדול. עם זה, אני חושב שחובתה של המדינה — ועל-פי טעמי והבנתי יש הכול יסודי בין מה שנאמר ובין מה שאומר — לסייע לכל משפחה שהחליטה להביא מספר מסוים של ילדים לעולם. אינני חושב, שזה צריך להיות כלי בידי הממשלה כדי להתמודד עם בעיות הדמוגרפיה. האשה אינה מכשיר להתמודדות במאבק הזה.

גאולה כהן (התחיה):
בכל העולם מעוררים ילודה כשיש בעיות.

השר לקליטת העלייה י" צור:
אמרתי רק את דעתי. "כל העולם" זו בוודאי לא סיבה משכנעת, ובוודאי לא אותך.

גאולה כהן (התחיה):

השר לקליטת העלייה י" צור:
אני מצוין את הערכים שלי. אני חושב שאם אשה אינה רוצה להביא ילד לעולם, אפילו היא בהיריון, זו זכותה. היא ובעלה שליטים על גורלם ועל עתידם, ואם הם יחליטו להביא מספר מסוים של ילדים, תובת המדינה לעזור להם. זאת הגישה הנכונה.

חיים דרוקמן (הסיעה הרתית-לאומית):
אף אחד לא מציע להכריח להביא ילדים לעולם.

השר לקליטת העלייה י" צור:
לא אמרתי זאת.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
למה אתם מתרעמים על כך שירושלים מתחרדת, שכירושלים מיתוספים יהודים דתיים? זאת הבעיה. עכשיו אמרת את האמת, אמרת את כל האמת. נביא את ירושלים כדוגמה. הציבור הדתי הולך ומתרבה מפני שברוך השם מביאים ילדים לעולם.

השר לקליטת העלייה י" צור:
כסדר, זו זכותם. האם אני מגביל אותם?

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת ורדיגר, למה קריאת הביניים כל כך ארוכה? אני מבקשת להפסיק.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
כשר כממשלה אסור לך להגיד — — —

היו"ר ח' גרוסמן:
חבר הכנסת ורדיגר, אין לך רשות דיבור. אני מבקשת ממך להפסיק.

השר לקליטת העלייה י" צור:
אני רוצה לעבור מדמוגרפיה יהודית לדמוגרפיה ישראלית, ואני מציע להבחין בין שני הדברים, כי הם שונים.

השר לקליטת העלייה י' צור:
אם המציע עומד על דיון במליאה, לא אכפת לי שיהיה
דיון במליאה.

חיים דרוקמן (הסיעה הדתית-לאומית):
גם אני מוכן שיתקיים דיון בהצעתי במליאה.

היו"ר ח' גרוסמן:
מה, אתה מתחרט? אני חשבתי שנברכתם שאתם רוצים גם
דיון בוועדה וגם דיון במליאה.

רמאל פנחסי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
שהצעה אחת תידון בוועדה והצעה אחת תידון במליאה.

היו"ר ח' גרוסמן:
מי בעד קיום דיון במליאה בהצעתו של חבר הכנסת
ולדמן? מי נגד?

ה צ כ ה

ההצעה לכלול את הנושא שהעלה חבר הכנסת
א' ולדמן בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

מי בעד העברת הצעתו של חבר הכנסת דרוקמן לוועדת
העלייה והקליטה?

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
אני מציע דיון במליאת הכנסת.

היו"ר ח' גרוסמן:
אתה לא יכול להציע הצעה כזאת, את זה כבר הציע
המציע.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר
הכנסת ח' דרוקמן לדיון בוועדת העלייה
והקליטה נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:

אתה, אדוני השר, הצעת גם את ההצעה השנייה, להעביר
לוועדה, ולכן אני מעמידה להצבעה את שתי ההצעות: מי בעד
דיון במליאה בהצעתו של חבר הכנסת ולדמן? מי בעד העברת
הנושא לוועדת העלייה והקליטה?

ו. הצעה לסדר-היום

ריבית כמשק והעדר אשראי זול למגזר החקלאי

וההתייקרויות בתשומות החקלאיות הן מעל ומעבר. חלק גדול
מהייצור החקלאי מכוסס על יבוא. את כל חומרי הדברה,
הכימיקלים, בין 80 ל-90 מיליון דולר, מייבאים לארץ, וזה
מתייקר מעל ומעבר למה שקורה בארץ.

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום הבאה, מס'
6292, בנושא: ריבית כמשק והעדר אשראי זול למגזר החקלאי,
מאת חבר הכנסת פסח גרופר.

בעבר היה אשראי מוכון. אני לא ממכוון לזה, אני ממכוון
להון חוזר לחקלאות, לא על-ימנת שלא להחזיר בצורה
מסודרת, אלא כריבית כזו שהחקלאי יוכל להחזיק מעמד. אתה
יושב כאן, אדוני סגן שר האוצר, עוד מעט תענה לי ובוודאי
תדבר על בנק ישראל. אני רוצה לומר לך: בעזרת
הסטטיסטיקות של עם ישראל אנחנו לא נהיה חקלאים בארץ
ולא נייצר בה. בעזרת סטטיסטיקות א-אפשר להחזיק משק.
אני כבר אמרתי לו וחברי אמרו לו, שזה לא נכון מה שהוא
אומר, שיש אשראי נאות לייצור החקלאי. זה לא נכון.

חברי הכנסת, אני מבקשת מאוד להקפיד על הזמן. אני
מפחדת לספור את ההצעות לסדר-היום שעדיין מחכות.

פסח גרופר (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, אני מביא את ההצעה
לסדר-היום שלי בתקופה שבה החקלאות שרויה בצרות —
כשאנחנו דנים היום במינהלה, כשאנחנו צריכים לעזור לה עקב
פשיטות הרגל, כשישוכים מתמוטטים וחקלאים מתמוטטים.
אבל, אנחנו צריכים לחשוב גם על העתיד. על העבר אני מקווה
שנתגבר, אבל אם לא יהיה-עתיד, חבל לדאוג גם לעבר.

דן תיכון (הליכוד):
כן נכון.

לייצור החקלאי אין היום הון חוזר, וכאשר אין לו הון חוזר
הוא נזקק לבנקים. בבנקים הוא משלם 3.5% ריבית לחדש,
ובמצב הטוב — 40% ריבית לשנה. במצב כזה לא יכול
להתקיים חקלאי במדינת ישראל, והגיע הזמן שממשלת ישראל
תחליט אם היא רוצה לעסוק תמיד בעבר, לעסוק בהצלה, או
להחליט פעם אחת ולתמיד על סדר מסוים ועל אפשרות לתת
לחקלאי לייצר את הייצור שלו.

פסח גרופר (הליכוד):
כל החקלאים זקוקים לבנקים כדי לקבל את ההון החוזר
שלהם. ועכשיו יש סיפור: לאחר המפולח שהיתה בעבר לא כל
אחד יכול לקבל את ההון שלו, את האשראי בבנקים, כי הוא לא
יכול לתת להם את הערבויות המתאימות. אם היום לא נוחתים
ללוואות, אם לא ממשכנים להם רכוש — וכידוע לנו, רוב
הרכוש של החקלאים אינו שלהם, ואת האדמות של מינהל
מקרקעי ישראל א-אפשר למשכן לבנקים — מה קורה? קורה
דבר מאוד מעניין: יש היום מממנים במגזר הזה, מכל המינים,
מכל החוגים ומכל הזרמים — יהודים וערבים, נוצרים ודרוזים,
הם באים אל החקלאים ומציעים להם לתת להם מראש מימון,
אבל הם גם מכוונים אותם ואומרים להם מה לגדל: את מה
שהם יכולים אתר כך למכור כרווחים גדולים. חוץ מזה, ברגע
שארם כזה מממן, הוא שוחט את החקלאי. הוא לוקח ממנו
יותר מ-40% ריבית, אבל זה כלול מראש בעסקה שנעשית בינו
לביין החקלאי על הגידול שלו, וחקלאים שאין להם ברירה ואין

כולנו יודעים שיש לנו ביטחון, אבל יש גם חשיבות
לביטחון כתחום המזון — בלי ביטחון של מזון א-אפשר
להתקיים. זה נכון שאומרים שאת הכול אפשר לייבא היום
מחוץ לארץ, ואולי במחירים יותר זולים, אבל זה לא במקום.
ואין לעם אפשרות להתקיים על ייבוא המזון שלו.

והנה, מה קורה? החקלאים, לפי מכסות הגידול שנותנים
להם, כל אחד מגדל את הגידול שבמשך שנים גידל כמשקו,
כמשק המשפחתי, כמשק המושבי, או בקיבוצים, ואין לו הון
חוזר. משך הגידול הזה יכול להיות בין ארבעה לשמונה
חודשים, והוא צריך להשקיע בכך הרבה מאוד כסף. זה-
נכון שהאינפלציה מסתובבת סביב 20%, אבל העלויות

בישראל, כדי שתימצא הדרך להעמיד לרשות המגור הזה חצי מיליארד שקל בריבית סבירה. אינני רוצה לנקוט מספר, אני אומר בריבית סבירה. האמן לי, שכל חקלאי בעונתו יחזיר את הכסף וישיא עוד גם לפרנסתו וגם כדי להמשיך לחיות את החיים החקלאיים.

היו"ר ח' גרוסמן:
תודה. אבקש מסגן שר האוצר להשיב על ההצעה.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כידוע, ניהול המדיניות המונטרית מסור על-פי החוק לכנסת ישראל.

להלן הנתונים, כפי שנמסרו לי מבנק ישראל, בדבר הריבית והמגור החקלאי: לגבי האשראי לחקלאות — האשראי לחקלאות מסתכם היום בכ"כ 4.5 מיליארדי שקלים ומהווה כ"כ 12% מהאשראי לציבור, לעומת 10% שהוא שיעור חלקה של החקלאות כתוצר ו-8% בתשומת העבודה. רוב האשראי הוא מפמלות, אשראי מוכוון ואשראי צמוד לטווח ארוך.

דן תיכון (הליכוד):
לא הבנתי, מה זה פמלות?

פסח גרופר (הליכוד):
אולי תסביר באמת פעם אחת למומחי הכלכלה מה זה פמלות?

דן תיכון (הליכוד):
כנראה בלבלו אותך בכנסת ישראל — — —

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
לצורך העניין, זה אשראי בריבית זולה.

סביר להניח, כי רק כעשירית מהאשראי היא בשקלים קצרי טווח. לכן, לפי מה שמוסר בנק ישראל, העלות הממוצעת על האשראי של 4.5 מיליארדי שקלים למגור החקלאי היא לכל היותר 12% ריאלית, והריבית של 40% נומינלית משולמת רק על כעשירית מהאשראי למגור החקלאי. עד כאן העובדות כפי שנמסרו על-ידי בנק ישראל.

ביסודו של דבר, בעיות המימון של החקלאות תהיינה פשוטות יותר, כך נדמה לי, לאחר ביצוע המלצות ועדת-רביב, ואני אוסיף: כלשונו.

בכל מקרה, אין מקום להנהגת ריבית דיפרנציאלית על אשראי לפי ענפים. מדיניות מפלה לכיוון זה או לכיוון אחר תעלה עוד יותר את הריבית השולית במשק. תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:
מה הצעתך, אדוני סגן השר?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
להעביר לוועדה.

היו"ר ח' גרוסמן:
להעביר לוועדת הכספים. הצעה אחרת לחבר הכנסת דן תיכון, בכקשה.

שבח וייס (המרק):
הוועדה תמוטט מעומס הסוגיות המועברות אליה.

דן תיכון (הליכוד):
אל תדאג, הוועדה דנה בנושא הזה בכל יום.

להם כל אפשרות אחרת עושים זאת. התופעה התפתחה היום במידה מהבילה, ומי שלא יודע, מוטב שידע.

דבר נוסף: אנחנו צריכים לדאוג לאספקת מזון סדירה לשוק בעונות השונות. כשעלו מחירי העגבניות, היתה פה כנסת מהומה, והיתה הצעה לייבא עגבניות. אני מציין את עניין העגבניות, כי זה הגידול שהכי קל לגדל אותו. כאשר מגדלים אותו לפי תכנון, כשנותנים לחקלאי אפשרות לגדל לפי המכסה שלו, אין חסר בשוק. לא בעגבניות, לא במלפפונים, לא בצנור, לא כתפוחי-אדמה, לא בחלב, לא בביצים ולא בשום דבר. אבל, כמצב כזה נגיע גם לתקופות של חסר.

האמן לי, אדוני סגן שר האוצר, כאשר מודיעים שבגלל הפירות והירקות הועלה האינדקס ב-0.5% או ב-0.75%, אתה יודע כמה מאות מיליונים זה עולה לנו, כמה זה עולה לעם ישראל. אבל, לא מכיאים זאת בחשבון, וממשיכים באותה דרך.

חברי הכנסת, אני רוצה לומר לכם, שאם לא נוכל להסדיר את ההון החוזר לחקלאות, ניקלע למשבר נוסף בענף זה. מרוע אנחנו צריכים לעסוק היום בעבר? מדוע צריך להציל תמיד עקב מה שהיה בעבר? הרי את העתיד אנחנו כבר ממשכנים וגורמים למשבר נוסף. אין במדינה הזאת חקלאי שיכול לייצר ולחיות כאשר הוא חייב לשלם 40% ריבית. אין דבר כזה. ואינני רוצה להזכיר את העולם הגדול, שבו מקבלים הון חוזר בפרוטות, בריבית של 2% — 3% לשנה, לא לחודש.

אבל כך אנו מתנהגים עד לרגע זה, ואם לא נשנה זאת ואם לא נדאג למקורות, אדוני סגן שר האוצר — הרי מדובר ב-500 מיליון שקל חדש שצריך להזרים בצורה מסודרת לייצור החקלאי. זה איננו כסף שניתן כמתנה. ריבון כל העולמים, אנחנו לא עושים טובות לאיש. החקלאי יחזיר את זה, הוא יחזיר את זה בכבוד, אבל הוא כשום פנים ואופן לא יוכל לשלם את הריבית הגבוהה הזאת.

מה קרה? לביטחון ישראל אנחנו מקציבים בערך 8.5 מיליארדי שקל, ובצדק, כי יש צורך בכך. אבל, לביטחון מזון ישראל לא נעשה זאת? זה לא חשוב? זה יבוא מעצמו? או אולי נמשיך כשיטה הזאת, שבה ככל שנתיים-שלוש שנים נבוא ונרצה לחקן את מה שקרה בעבר? האם זו תהיה השיטה במדינה מעטה ואילך? האם לא מבינים זאת בממשלה שלנו? האמן לי, בשום פנים ואופן אי-אפשר להמשיך כך.

אם זה ימשך, אנחנו כבר כמשבר. זוהי התחלת עונת הייצור, ולחקלאים כבר אין המימון הדרוש. אם לא יהיה הון חוזר, יקרה מה שאני מתריע עליו.

לכן, אני מציע שלא להסתפק בתשובה, שוודאי תשיב לי עוד מעט, שבנק ישראל אומר אחרת. זה לא נכון. הנגיד חי שם במרומי הקומה החמישית, וחושב שכך אפשר לנהל את הכלכלה שלנו. אינני רוצה להיכנס לענפי ייצור אחרים, מספיק לי הייצור החקלאי, שאני עוסק בו מיום שאני זוכר את עצמי. אם לא נעזור, ובעבר עשינו זאת — היה הון חוזר מוכוון — הייתי אומר בצורה סבירה, והחקלאות עמדה כזה והחזירה את מה שקיבלה. היום מגייסים כספים בצורה הרבה פחות נוחה, לעומת מה שהבנקים נותנים. אנחנו לא יכולים להרשות שכל חקלאי יגייס כסף בעצמו. לא כמשק המשפחתי, לא כאגודות ולא כקיבוצים.

לכן אני מציע, שאנחנו נחכם ונדרוש — ואני פונה רק אל האוצר, אין לי דין דברים עם הנגיד, אלא רק עם האוצר: כפי שאנחנו רואים לביטחון ישראל, נדאג גם לביטחון המזון

אני שואל: רכותי, לאן הולך הכסף המוכון המיועד לחקלאות, ומדוע הוא איננו מגיע אל החקלאי? מתי תסכימו לכלול ברפורמה המוצעת גם את המכונה של מועצות הייצור, שאותו צריך לשנות מן הקצה אל הקצה? תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה, חבר הכנסת גרוסר, האם אתה מסכים שהצעת תועבר לדיון בוועדת הכספים?

פסח גרוסר (הליכוד):
כן.

היו"ר ח' גרוסמן:

אם כן, לפנינו שתי הצעות: האחת, להסיר את ההצעה מסדר-היום, והשנייה, להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכספים. אני מעמידה אותן להצבעה זו מול זו.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לדיון בוועדת הכספים — רוב

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת

הכספים נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:

הוחלט להעביר את ההצעה של חבר הכנסת גרוסר לדיון בוועדת הכספים.

גברתי היושבת-ראש, מוכן שאני מבקש מטעמים פרוצדורליים להסיר את ההצעה מסדר-היום.

קיים ויכוח לגבי מקורו של המשבר בחקלאות. חברת הכנסת עדנה סולודר וחבר הכנסת אפרים שלום יאמרו, שהמשבר תחילתו בריבית וסופו בריבית גבוהה. אני כופר בעיקרון הזה, המשבר הוא הרבה יותר רציני.

שבח וייס (המערך):

אתה כופר באיכר.

אפרים שלום (המערך):

אני אמרתי שחלק מהסיבות נעוץ בריבית, לא כולן.

עדנה סולודר (המערך):

היו"ר ח' גרוסמן:

צריך לדעת לנמק תורה כזאת בשלוש דקות.

דן תיכון (הליכוד):

האמיני לי, זה לא ייקח יותר זמן.

אני כופר בעובדה שאם ינתן כסף, זה יפתור משהו במצב הריאלי של החקלאות, שהרי המשבר רציני הרבה יותר.

לשאלת האשראי המוכון, אני רוצה לומר מה שאמר סגן השר, אבל כמלים פשוטות יותר. 80% מהאשראי במשק הם עדיין, לצערי, אשראי מסובסד, מה שנקרא אשראי מוכון. חלק מן הכסף הזה הולך למימון הייצוא החקלאי, אבל הוא איננו מגיע לחקלאי. ואני שואל, מדוע הכסף הזה הולך ל"אגרוסקו" ולכל מועצות הייצור ואינו מגיע אל החקלאי המגדל את תוצרתו המיוערת לייצוא? יש כאן צינור שבור שדרכו זורם כסף זול, והכסף הזה אינו מגיע ליעדו.

ז. הצעות לסדר-היום

מצבם של ילדים בפנימיות

היו"ר ח' גרוסמן:

חברי הכנסת, ההצעות הכאות לסדר-היום, מס' 6223, 6235, 6239, 6243, 6245 ו-6282, הן בנושא: מצבם של ילדים בפנימיות. רשות הדיבור לראשונה, חברת הכנסת אמירה סרטני, ואחריה — לחבר הכנסת מיכאל רייסר.

אני כבר מודיעה, שחבר הכנסת שלא יהיה נוכח כאולם כשאקרא כשמו יפסיד את רשות הדיבור שלו. אתריכך באות בקשות, ואני נענית כי לכי רך, אבל היום לא אתן.

אמירה סרטני (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, אנחנו חייבים לשאול את עצמנו ולהשיב, אילו הם הילדים המגיעים להתגורר במוסדות פנימייתיים במקום לחיות בכיתתם ודואג. ילדים אלה הם ילדים, שאין להם בית-משפחה, יתומים חסרי בית, כאלה שמשפחתם הרוסה, או שאין היא מסוגלת לקיים את ילדיה, או שמערכת היחסים בין הילד לבין הוריו היא כואת, שאין הם יכולים או אסור שידורו בכפיפה אחת.

חברי הכנסת, מתי מגיע הילד להתגורר במוסד פנימייתי? בדרך כלל כאשר המשבר בשיאו, כאשר נראה לגורמים המטפלים, כי אין מוצא אחר. בדרך כלל מגיעים הילדים למוסדות פנימייתיים אחרי שכבר היטלטלו בין דרכי טיפול שונות. המוסד הוא התחנה האחרונה והתקווה האחרונה.

על-פי החוברת שפורסמה על-ידי האגודה הישראלית למחקר ולפיתוח החינוך בפנימיות מיוני 1987 מתברר, כי בין 40,000 ל-50,000 ילדים מתחנכים בפנימיות רגילות, לא בפנימיות למפגרים. רוב החניכים מוחזקים על-ידי גורמים ממשלתיים או איכותניים: עליית הנוער, משרד הרווחה, משרד העבודה — לצורך זה מחולק המשרד לשני משרדים מטפלים — משרד החינוך והתרבות, משרד הביטחון, משרד התקשורת, קרי: חברת הכנסת ומשרד הדתות. מספרם של כל אלה מגיע לכ-30,000 חניכים.

עלי לציין שריוקא עליית הנוער, המחזיקה אחוז גבוה של נוער הפנימיות, מוכיחה שלמרות הקשיים התקציביים אפשר גם אחרת, וחלק גדול מהילדים המתחנכים במסגרת זו מתחנכים בקיבוצים. גם בין הילדים בפנימיות עליית הנוער יש ילדים חריגים, אבל עד כמה שידוע, הם מעטים.

חוץ מכל הגורמים האלה, חברי הכנסת, קיימים גם מוסדות פרטיים הפועלים על בסיס כלכלי, והפיקוח עליהם קשה במיוחד. בעליהם של מוסדות אלה רוצים להרוויח. במקרים רבים לא עומדת טובת הילד לנגד עיניהם, אלא הצד העסקי. אם אפשר שלא להשקיע או להשקיע מעט, הרווח גדל. לכן אין להתפלל כי ילדים חיים כחתי-תנאים, ללא חימום, ללא ביגוד מתאים, והם רעבים למזון ולחום.

גברתי היושבת-ראש, הבעיה אינה בעיה של חקיקה. קיימים חוקים מפורשים הקובעים את התנאים הנדרשים בפנימיות: המחוקק נתן דעתו לכל הבעיות שהועלו, ביניהן תקיפה מינית והתעללות בילדים. הבעיה היא בעיית האכיפה של החוקים האלה והפיקוח. חברי הכנסת, הפתרון לחיסולן של מצב מזויע זה הוא הקמת ארגון גג, שיהיה אחראי לכל המערך הפנימייתי, ארגון שכראשו יעמדו אנשי מקצוע מעולים בעלי סמכויות וחקיקים, שכל תפקידם ומטרתם יהיו ליצור תנאים הולמים לילדי הפנימיות. חובה שיהיה גורם אחראי אשר יפעל לעקירת התופעות הנוראות האלה מהשורש, ומייד.

אני מציעה שהכנסת תתבע מהממשלה להקים ארגון גג כזה, ותדאג שיהיו לו התנאים להפעלה בסמכות המוקנית על-ידי הממשלה. תודה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מיכאל רייסר, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

מיכאל רייסר (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לפני שאתייחס לגופם של דברים אני רוצה להעיר כמה הערות לקודמתי. אני מצטער צער רב על שבסוגיה כל כך כאובה וכל כך חשובה מנסים לערב פולמוס פוליטי ולחלול את הבעיה בסכסוכים, ריבים ואף כישלון של משרד ממשלתי זה או אחר, אפילו הוא נכשל. הלוואי שהיתה הבעיה מצטמצמת בדברים האלה שאמרת, ומוטב שהכית יתאחד סביב הניסיון לפתור את הבעיה גופה. ולא יחפש את הפוליטיקה במקום שאין צורך לחפש אותה.

— — — "קיבלתי עונש — — —"

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת רייסר, תאר לעצמך שאתה באופוזיציה.

מיכאל רייסר (הליכוד):

אם זו בעיה של תעסוקה, זה כאתו משרד, זה בסדר.

אורה נמיר (המערך):

לא, לא, זאת לא בעיה של תעסוקה — — —

מיכאל רייסר (הליכוד):

אם זו בעיה של תרפיה, זה גם כן בסדר. לגופו של עניין, זה לא בסדר.

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:

אורה נמיר (המערך):

למה לך? אתה תשמע אותי. אתה אפילו תתפלא.

מיכאל רייסר (הליכוד):

"קיבלתי עונש לא לצאת מהמיטה שבועיים. ללכת לבית-הספר בבוקר, לחזור בצהריים, לאכול את האוכל המצחיק ולהיכנס למיטה, ואם יתפסו אותי מחוץ למיטה, אוי ואבוי לי. פעם אחרת, כשעשיתי קצת בעיות בבית-הספר, אסרו עלי לצאת מהחדר במשך שבוע. במקום ללכת לבית-ספר בבוקר, יצאתי לעבוד בחצר הפנימיה משעה 08:00 עד 12:00, ואז חזרתי לחדר להמשך המעצר. כן ככה זה, מוטי המנהל אזהב את העונשים האלה. זה היה לפני איזה שנתיים בערך. אבל אי-אפשר לשכוח את זה." גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, זו רק אחת מהחוויות הכלתיות נשכחות שעבר נער כאחד מן המוסדות בארץ.

התמונה המחרידה שנתגלתה בעדויות שפורסמו לאחרונה אינה מתייחסת רק למוסדות פרטיים — ואגב, דווקא חלק מהם מתפקד על רמה גבוהה — אלא גם לאלה הנמצאים באחריותו של משרד העבודה והרווחה ולאחרים. למשרד זה יש בעיות קשות, כמעט כמו למשרדים האחרים הפועלים בתחומי החברה, הכריאות והחינוך. המטלות של משרד העבודה והרווחה רבות ומגוונות, ולכולן יש גישות ישירה למטופלים. מן הדין היה, כי התארגנות לייצול ולחיסכון תהיה צו השעה במשרד זה, כדי למנוע ככל האפשר פגיעה במטופלים. לעומת זה, נודע לנו שהמשרד מפזר משרות לאנשי שלומי של השר, ובחלקן אלה משרות שנועדו לצורך העסקת אנשים מסוימים, כאשר תפקידם חיוניים אחרים נותרים מיוחמים. דברים אלה, שהתפרסמו לאחרונה בעיתונות, מעידים על חוסר אחריות של המשרד כלפי המוטל עליו, חוסר אחריות המתבטא בחוסר התפקידים המוטלים עליהם בשל משכורות נמוכות, עיסוקם של מנהלי מוסדות בחיפוש אחר כספים ואיסופם, אגורה פה ואגורה שם.

החקיקים המגוחכים משפיעים על רמת המזון, ההיגיינה, שירותי הבריאות, הטיפול החינוכי והפסיכולוגי ורמת המכונים שהילדים חיים בהם.

מהדהוה אנו למדים, כי רמת הפיקוח נמוכה, המיון והאבחון לקריים, ובמוסדות מועסקים עובדים החסרים את המודעות והרגש הדרושים לטיפול בילדים.

חברי הכנסת, בתגובה על הדוח שפורסם טען דובר משרד העבודה והרווחה כלפי מי שכנת אותו, ד"ר יצחק קרמן, שהוא מסרב למסור שמות מוסדות ואנשים, חו היתה העילה שהשתמש בה המשרד שלא לטפל בממצאים. בתגובה של ד"ר קרמן נייד לנשיאות הכנסת, ובו הוא כותב שהדברים נמסרו כהווייתם למשרד העבודה והרווחה, אך זה לא טרח להגיב ולהתעניין, להרציא פנייה אחת של פקידת סעד, שגם היא קיבלה תשובה מפורטת.

יתר על כן, גברתי היושבת-ראש, פורסמו בעיתונות שמות של מוסדות ושל אנשים הקשורים לנושא. היה זה מתפקידם של האחראים לבדוק מייד ולפעול לחיפוש המצב, אך תחת זאת הם מסתתרים מאחורי טענות סרק. מציאות בלתי הגיונית ומעוותת זו מכינה את הקרקע לאנשים חסרי אחריות וסוטים למיניהם לפרוק את יצריהם החייתיים על הילדים המטופלים.

כאשר קראתי את העדויות ושמעתי את הסיפורים עלו לנגד עיני שלא ברצוני התמונות המחרידות מהסרט האנגלי המצוין, המבוסס על הספר הקלסי "אוליבר טוויסט". גם הסיפור על שלט, שנתלה על גבו של ילד שנשן את חברו תוך כדי מריבה ועליו היה כתוב "זהירות, כלב נושך", מזכיר דברים שנכתבו בראשית המאה. חברי הכנסת, מי שעשה זאת ודאי גם קרא את הספרות הקלסית הזאת, אך לא הפיק ממנה את הלקחים האנושיים והוא נוהג כפי שנהגו כלפי ילדים בראשית המאה. החברה של שנות ה-80, חברי הכנסת, החברה שלנו, אינה יכולה ואסור לה להשלים עם מעשים כאלה.

אני רוצה לומר לכם, חברי הכנסת, כי אפילו היה מדובר במקרים בודדים בלבד, אפילו היה מדובר במוסד אחד בלבד, צריך היה להזעיק שמים וארץ. הגיע הזמן שיהיה ברור לכל איש ואיש, כי ילדים הם יצורי אנוש, ואין לאיש זכות לפגוע בהם.

במרכז את הדאגה לילד במסורת הפנימייתיים, לאחר הפרסומים המכאיבים ביותר של המועצה שלשום הילד. סוד גלוי הוא, שמאז ומעולם בעולמה של היהדות וההלכה ובעולמה של התפיסה היהודית בכלל עמד הילד ועודנו עומד במרכז הדאגה. המושג "בית-דין אביהן של יתומים", שמצוי כבר במשנה במסכת כתובות, דהיינו לפני כ-2,000 שנה, מעיד שחכמי ישראל היטיבו להבין שהילד איננו רק של הוריו או מעניינם של הוריו, אלא הוא "שייך", היינו הוא מעניינה של המדינה, של החברה כולה. כך היה בתרבות היהודית וכך צריך להיות במדינת היהודים שלנו, במדינת ישראל, שבה ללא צל של ספק יש לעשות הכול כדי למנוע תופעות מעוותות ומכאיבות כפי שבאו לידי ביטוי בפרסומים האחרונים.

גם אני רוצה לפתוח ולומר, כי למיטב הכרתי אסור שהדין הזה ילכש בדרך כלשהי אופי פוליטי, דהיינו, אין ליחס כוונות רעות למי שבמסגרתו, בתחומיו, או תחת שיפוטו מצוי העניין, השר קצב מוכר לנו כאדם בעל רגישות חברתית גבוהה ביותר, ואין לי צל של ספק שסגנון, ידידנו מר פנחס, גם הוא אינו רוצה במצב זה, וודאי יעשה את שלו כדי שזה לא יימשך.

כל שייאמר, כל שנאמר בסוגיה הזאת, לא בא אלא כדי להבטיח, שמדינת ישראל תעשה כמיטב יכולתה, באמצעות המשפטים האחראים, כדי שתופעה זו שאנחנו עדים לה, ומייד אעמוד עליה, תימחק, מפני שהיא בבחינת חרפה לחברה תרבותית כתברתנו.

נתברכו בארץ הזאת, ברוך השם, כמספר גדול יחסית של פנימיות. כשלעצמי, כאזרחת של מדינה זו, אני גאה בעובדת קיומן של פנימיות רבות. פירוש הדבר, שהרבה הורים מצאו שהמסגרת הזאת עשויה לקדם, לשפר ולטפח את ילדיהם מבחינה חינוכית, תרבותית ואחרת.

מדובר כמובן במספר מצומצם של מוסדות, שבהם מאות חניכים ואולי גם אלפים, שלמרבית הצער, עקב חוסר פיקוח, עקב חוסר בקרה, עקב חוסר אמצעים, ובעיקר עקב חוסר מיומנות של האנשים העוסקים בדבר, סבלו וסובלים סבל שאסור שאנו נסכים לו.

אל נשכח, למוסדות כאלה מגיעים ילדים וילדות מבתים שכורים, לפעמים הרוסים, אם בעקבות התייתמות מהורים, אם בעקבות מחלה קשה שבטעיה אין ההורים מסוגלים לתפקד כיאות, אם בעקבות גירושין, אם בעקבות פיזור ואם בשל חוסר יכולתם של ההורים לטפל בילדים. כך או אחרת, לפעמים אין מנוס אלא להביא ילד אל בין כותלי מוסד כדי לפצותו על מה שאין הוא מקבל בביתו.

אבל, מן המוסכמות בעולמם של הפסיכולוגים העוסקים בכך הוא, שהמוסד המעולה ביותר, המשופר ביותר, הנאור ביותר, קשה לו לשמש תחליף נאות להורים. הורות היא עניין שבטבע, הורות — כרוכה בה אהבה, כרוך בה חום, כרוך בה טיפול טבעי, דבקות, דאגה וטיפול אמיתיים, אבהיים ואמהיים. שום מוסד בעולם איננו אב ושום מוסד בעולם איננו אם. אלה הם דברים שבטבע, ולכן, מלכתחילה מתחיל הילד בפנימייה במינוס גדול, בניחוק מן המסגרת החמה של הבית — גם בית חצי הרוס, גם בית הרוס. אלה דברים מפורסמים.

בכל זאת, אם בוחרים לשלוח ילדים למוסד כזה, ההנחה היא שמצפים שם לפיצוי מסוים, בעיקר בתחום החינוך וההחזקה.

והנה, מתברר, למרבה הצער, שבמוסדות מסוימים — כפי שעולה מן המכתבים שפורסמו כאן, ויברכו כל אלה שלהם יד

מדי פעם מתפרסם דוח מוזעזע של המועצה שלשום הילד על ממצאים מחרדים בפנימיות הפרטיות, הדוחות המתארים פגיעה בילדים מצד הצוות, החל מניצול מיני דרך מכות וענישה פיזית וכלה בהזנחה, באי-התייחסות לבעיות רפואיות, בהעדר טיפול ובהנהגת מטטר של פחד. הכול נזעקים, אך שיפור של המצב — אין.

בשנת 1983 כינסה ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, כראשונה של חברת הכנסת אורה נמיר, דיון מיוחד בנושא. הממשלה קיבלה החלטה ברובה הצורך להקים רשות ארצית לחינוך בפנימיות, אך ההחלטה מעולם לא מומשה.

עדיין פועלות פנימיות בלא רשיון. עדיין קיים פיקוח רופף ביותר על המתרחש במרבית הפנימיות. עדיין קיימות פנימיות שאינן מאפשרות כל בקרה או פיקוח. עדיין קיימת בעיה קשה של מחסור בכוח אדם מקצועי ומיומן בפנימיות. עדיין קיימות פנימיות הפועלות במבנים ובתנאים פיסיים בלתי נסבלים. עדיין קיימת הזנחה והתעללות בילדים.

"שלחתי אליכם את מכתבי כדי שילדים ונוער אחר לא יחוו אותן חוויות שחוויתי ואולי יש לאל ידכם לפעול בעניין."

כקשת הכותב, סבורני כי יש לערוך בדק-דכיב בכל הקשור לפנימיות הילדים. יש להבטיח פיקוח מתמיד, אשר יאפשר קשר קבוע עם כל הילדים, ולא רק פיקוח המכוון כולו לסגל ולתנאי הפנימייה החיצוניים. מערך הפיקוח חייב לכלול ביקורי פתע, לרבות ביקורים כשעות הערב והלילה וכשעות ההשכמה.

יתירה זואת, יש לקיים ולתגבר את מערכת ההכשרה ואנשי המקצוע, החל בדרג הפיקוח דרך מנהלי המוסדות וכלה במדריכים. יש לפרוץ את הרגשת הבידוד והניתוק של הילדים מהקהילה. יש לעודד מתנדבים, שיאמצו כיתות שלמות של ילדים או ילדים בודדים. יש לפעול לשיפור התנאים הפיסיים של המוסדות.

גברתי היושבת-ראש, מעל כמה זו ובפני פורום זה פטור אני מלפרט ולהזכיר את המקום המיוחד שהילד תופס בעמנו ולרווחתו, ביהרות ובמסורת המשפחתית שלנו. משום כך אסתפק בקביעה הבאה: לאור הממצאים שפורסמו, על כנסת ישראל להיכנס בעובי הקורה, ללבן את הבעיה, על כל ההיבטים השונים, ולוודא כי הילד החלש, היתום, או זה שנפל בגורלו לחיות כמשפחה הרוסה יגדל בישראל בתנאים אנושיים ונאותים, כיאה למסורת ישראל סבא. תודה רבה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת שמעון בן-שלמה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אחרי חבר הכנסת שאקי אני אמור לדבר.

היו"ר ח' גרוסמן:

זה לא יכול להיות. החלפתי בינך לבין חבר הכנסת שאקי. אני לא יכולה לקפח חברים אחרים שמופיעים ברשימה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני מקבל את זה.

אבנר חי שאקי (הסיעה הרתית-לאומית):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה לפתוח בהבעת תודה לחבר הכנסת דדי צוקר על שניאות לקדם אותי מסיבות אישיות שהסכרתי לו. אני מודה לו שזכר על כך.

הנושא שלפנינו הוא מן החשובים ביותר. הוא מעמיד

כשההורים שלו, כשלו מטעמים של כריאות גופנית או נפשית, כשלו מטעמים של היחסים שבניהם, של סכסוך שהסתיים בגירושין או בפירוד, כשלו מטעמים אחרים כלשהם, המדינה חייבת לכוון ולמלא את מקומם. את מקומם היא תמלא כאשר היא תשגיח על כל המערכת הפנימייתית הזו.

מה שקיים היום, אם הוא קיים כפי שהוא מתואר בדוחות הללו, איננו מוסיף כבוד למדינה, איננו מוסיף כבוד לחברה הישראלית.

אני משוכנע ששהר קצב, סגנו והמשרד הזה בכללו ייחוו לתשומת הלב את כל הדברים הנאמרים היום כאן, את כל הביקורת הזאת, שהיא עניינית וצריכה להיות קונסטרוקטיבית. יוצרת, בונה, לא מתנצחת ולא פוליטית, כי הילד איננו שייך לשום מפלגה, הילד שייך לעם ולמדינה במוכן הנעלה ביותר של שייכות. אם זה יהיה הסיכום הממשי של הדיון הזה, היה זה שכם של היוזמים, שכרה של המתעצה להגנת הילד ושכרה של החברה הישראלית כולה.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמעון בן-שלמה, ואחריו — לחברת הכנסת אורה נמיר.

שמעון בן-שלמה (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, בעקבות מאמרים ומחקרים שפורסמו בתקשורת על בעיות ואי-סדרים במסודות פנימייתיים לנוער, מוצא אני לנכון להעלות נושא זה במליאת הכנסת. בהעלאת הנושא אין כוונתי, חס ושלום, לקטרג על המוסדות הפנימייתיים, אלא לבקש מהכנסת ומהממשלה תשומת לב לנעשה בהם, לצורכיהם ולבעיותיהם, כדי שיוקצו המשאבים המתאימים ויופעל הפיקוח הנכון אשר יביא לחיקון המחזלים שנתגלו.

המוסדות הפנימייתיים מתחלקים לשני סוגים עיקריים: מוסדות של נצרכים, כגון מפגרים או כאלה הבאים ממשפחות הרוסות או ילדים חריגים הנפלטים מהחברה הרגילה; ומוסדות כעלי שם, שאליהם נוהרים בני נוער כדי לרכוש חינוך והשכלה במוסד יוקרתי שהוכיח את עצמו.

בחינוך החילוני היו מוסדות יוקרתיים ובעלי מוניטין, כמו בית-הספר החקלאי "כדורי" וכפר הנוער בן-שמן, שבשנות טרום-המדינה גדלו בהם כמה מהמנהיגים הנוכחיים של הציבור.

בחינוך הממלכתי-ידי נעשה מהפך חיובי של העמקת החינוך היהודי עם פתיחתם של מוסדות פנימייתיים, הישיבות התיכניות והאלופנות, ולשם נזהר דווקא הנוער המחונן יותר: הם הגשר בין בתי-הספר הרגילים של הממ"ד לבין הישיבות.

בחינוך החרדי מקובלת עצתם של חכמינו ז"ל, "הווי גולה למקום תורה", בעיקר לגבי בנינו, ולהתעלות ולשקידה של הנוער על התורה יש הצלחה אצל רבים דווקא על-ידי ההתנתקות מן הבית והיציאה למוסד פנימייתי ישיבתי, שכל רוחו שמירת תורה ושקידה על התורה.

גם בנינו למשפחות ברוכות ילדים הצליחו להתקדם ולהגשים עצמם באופן חיובי על-ידי היציאה למוסדות פנימייתיים מתאימים, ובהם הם זכו להתעלות ולהעלות מבחינה רוחנית וחינוכית גם את משפחתם.

אין ספק, שההתקדמות הגדולה בידע ובחינוך, שחלה בקרב הרוח השני של בני עדות המזרח, נזקפת כרובה לזכות החינוך הפנימייתי. גם החזרה אל המקורות, הן אצל כלל

כחשיפה של העניין, מפני שאנחנו דואגים את דאגת הילדים הללו — מורכבים מסוגים גילו רשעות, הפעילו התעללות מינית ואחרת, אלימות פיסית.

כל זה יכול לנבוע מדבר אחד, והוא מפליא אותי ביותר: כיצד המדינה מרשה, כיצד הממשלה מרשה וכיצד הכנסת יכולה להרשות שאנשים ינהלו מוסד, פנימייה, בלי לרווח למוסד שלטוני מרכזי? החלוקה שבין שלטון מרכזי לרשויות מקומיות אולי יש לה גם היא חלק בעניין, שלפעמים אדם סבור שדי לו אם משהו מאנשי הרשות המקומית יודע על כך. ודאי שאין די בכך. מן ההכרח שמהדיון הזה תצמח קריאה לממשלה ולמשרדה העוסקים בדבר, שאומנם תקום ותוקם אותה רשות עליונה, שתהיה מורכבת מאנשי מקצוע מעולים, מסורים קיים. יש הרבה אוהבי ילדים. מאז ומעולם אהבה החברה ילדים; החברה היהודית בוודאי, והחברה הישראלית לא תצא מן הכלל בעניין זה. אבל הכרחי הדבר שתקום אותה רשות על, שאכן תפקח על כל המוסדות הפנימייתיים, כדי למנוע אפשרות שאנשים כאלה יתפקדו בהם.

לא ייתכן שאדם ירדן כמוסד בלי שקיבל הכשרה להדרכתו. לא ייתכן שאדם יתכן כמוסד בלי שמישהו הכשירו לתוך, או העיד עליו שהוא מסוגל לחנך. במשרד החינוך והתרבות קיימות נורמות מסוימות — מי ראוי לכוון בשערי בית-הספר, עם כל ההכשרה, הסמנרים והאמצעים הקיימים בידינו, לא אחת מצויים עדיין מורות ומורים שאינם ראויים לכך, והמערכת מטפלת בהם בצורה היא מטפלת בהם.

אבל דווקא בתחום הזה, מכיוון שיש מוסדות פרטיים שיתכן שכוונותיהם טובות, אבל לא די בכוונות טובות, הכרחי שהפיקוח והבקרה העליונים של רשות על כזו יגיעו לכל המישורים של ההחזקה, של התנאים הפיסיים, של תנאי המגורים, של תנאי התברואה, של הכשרת המדריכים הנמצאים במקום, של הכושר לנהל מוסד כזה, ובעיקר — של היות העניין גלוי לכל. אין זה עניין סמוי, אין זה עניין לסודות ולחשאיות. לא ייתכן שיימצא במדינת ישראל מוסד אחד שלא תהא על מנהליו חובה חוקית לרווח עליו ולפתחו בפני ביקורת ובקרה. מוסד הטוען שאין הוא מרשה להכניס אנשים כין תחומיו, כבר בעצם סירובו זה מכריז על עצמו שאין הוא רוצה לקיים את הנורמות המינמליות שחברה מתוקנת, תרבותית ונאורה כשלנו זכאית לדרוש וגם דורשת.

לכן יש לברך על היוזמה ועל הדיון, וחשוב שהדיון הזה יסוכם כקבלת החלטה להמליץ בפני הממשלה כממשלה, ובפני המשרדים הישירים הנוגעים בדבר, משרד העבודה והרווחה ומשרד החינוך והתרבות וכל משרד אחר המקיים פנימייה, שזה לא יהיה הפקר. אמרנו שבית-דין אביהם של יתומים. כבר עמדו על זה פוסקים, שזה לאו דווקא יתומים אלא הילדים בכלל. הילדים בכלל זקוקים להגנה. לפעמים הם זקוקים להגנה מפני הוריהם. מפני שיש הורים שאינם מגינים על ילדיהם. אנחנו יודעים את זה מסכסוכי הורים על משמורת קטנים. הסוגיה ידועה ומסוכנת.

המטקנה שלנו צריכה להיות טובת הילד. מעניינה של המדינה, שבכל הסוגיה של מוסדות פנימייתיים, הערך העליון והמטרה העליונה יהיו טובתו של הילד. הילד הנוקם, הילד הזקוק לראגה, לחום, לאהבה ולטיפול. לא אשר איבד כביחו ובמשפחתו, חייבת החברה לנסות ולהעניק לו. כפי שאמרנו, כל תחליף הוא מלאכותי. מפני שכל מה שיש בידי בני-אדם לעשות איננו אלא דרגה שנייה לעומת מעשי ההורים. אבל

הרוח שהתפרסם עתה על-ידי המועצה הלאומית לשלום הילד, שאותו ערך פרופסור רוזנפלד, על ילדים במוסדות פנימייתיים בישראל, הוא הסקר בן החמש, שפורסם עתה לראשונה בכתובים, ואת זה, רכזתי חברי הכנסת, כדאי להזכיר: אין מדובר בממצאים חדשים.

לדוח מצורפת חוכרת ובה עדויות שנמסרו כתוצאה מפרסום מודעה בעיתון, שבה נתבקשו אנשים לבוא ולהעיד. למודעה נענו 15 איש בלבד, אך עדויותיהם קשות ביותר.

גברתי היושבת-ראש, לפנינו סקר ועדויות. מסקנותיו: משרד העבודה והרווחה, בכוח-האדם ובאמצעים העומדים לרשותו היום, לא יכול להביא לשינויים. יש יותר ניסיון, יש יותר עירנות, אבל עדיין יש דברים נוראים שאי-אפשר לשנותם בכלים הקיימים.

למשרד העבודה והרווחה יש בעיה קשה מאוד. עובדה היא שהשקעה בילד ירדה. מי שמכיר מקרוב את ההשקעה בקשיש במדינת ישראל יודע מה אמרת העובדה, שההשקעה בילד נמוכה מההשקעה בקשיש באוכלוסיית המדינה.

מרדכי גור (המערך):

מי קובע את הטבלה הפנימית?

אורה נמיר (המערך):

זו שאלת השאלות, חבר הכנסת מוטה גור, האם מישוה בכלל קובע במדינת ישראל את החלוקה הפנימית ואת סדרי העדיפויות.

מרדכי גור (המערך):

זה באחריות המשרד.

אורה נמיר (המערך):

קודם כול, זה באחריות הממשלה; לאחר מכן באחריות המשרד הנוגע בדבר.

מדובר גם בהשקעות בכסף וגם בהשקעה כמחשבה, וזה בוודאי הפקידו של המשרד.

מדינת ישראל היתה בעבר בין המובילות במרכזיות הטיפול בילד. לצערנו הגדול, כבר איננו בין המדינות הראשונות במערכת הטיפול בילד, וכמוכן הכוונה היא אולי קודם כול, אבל לא רק, לכל המערכת החינוכית.

הדוח מדבר על ארבעה נושאים שהוא רואה אותם כמרכזיים: על העובדה שלפנימיות רבות, ואולי אפילו רבות מאוד, אין רישוי; הפיקוח בלתי מתאים ובלתי מספיק גם מבחינת ההיקף וגם מבחינת איכות המפקחים — פיקוח שעליו מודיעים מראש איננו יכול להיות בשום מקרה ובשום מקום פיקוח שעל-פיו יכולים לקיים מדיניות. על כך יש להוסיף כוח-אדם ירוד, גם בשל השכר הירוד, גם בגלל תנאי העבודה הקשים וגם בגלל חוסר הכשרה מספקת.

קיימות פנימיות פרטיות רבות, בין שאלה פנימיות למטרות רווח ובין שאלה פנימיות תחית קיצוניות, שאיש אינו יודע מה מתחולל ומה קורה שם.

הטוב ביותר לילדים — ושמענו זאת גם מפי חבר הכנסת שאקי, אבל אני יודעת זאת גם מניסיוני — הוא הימצאותם בבית וכתוך המשפחה. אני שומעת ממשרד העבודה והרווחה, שיש היום רצון לבדוק אם כל הילדים הנמצאים בפנימיות אכן זקוקים לכך.

הציבור, בישיבות לבעלי תשובה, הן אצל עדות המזרח, על-ידי החזרה ללימוד תורה בהיקף רחב, נזקפת לזכותן של הישיבות הגדולות והקטנות שקלטו נוער זה.

אולם, ההצלחה איננה צריכה לסנוור, ויש להסתכל לא רק על אורות אלא גם על צללים. יחד עם ההישגים הרבים של הפנימיות נוצר שם גם מצב המחייב דאגה רצינית לתלמידים, או לחוסים השוהים שם: צריך לדאוג לכך שבכל מקום יתאימו התנאים למוסד שבו הם שוהים. לא ייתכן שתלמידים מחוננים יהיו במוסדות למפגרים, או אפילו במוסדות רגילים, שאינם מתפשרים להם להתפתח לפי כישוריהם. צריך להגביר את התמיכה הממשלתית והציבורית במוסדות הטובים, כדי שאלה יוכלו לקלוט יותר תלמידים ולתת לכולם את המגיע להם מבחינת תנאי המגורים ומבחינת החינוך. צריך להקפיד שבכל מוסד יהיה צוות חינוכי ברמה מתאימה לטיפול בנוער שנמצא שם; יש להקפיד על התאמה אישית של הצוות במוסדות אלה לנדרש גם מבחינת הכישורים והניסיון.

לשם ביצוע כל הנ"ל יש להגביר את הפיקוח המקצועי לסוגיו על המוסדות הפנימייתים, לעודד את הטובים יותר וגם לספק משאבים כספיים ראויים יותר למוסדות החשובים הללו.

אני סבור, שדיון מפורט יותר בנושא, שייעשה בוועדה מתאימה של הכנסת, יחד עם מומחים לעניין, עשוי לקדם פתרון חיובי. כמוכן, כל זה כלי לפגוע בתכנים החינוכיים של כל מוסד ומוסד, וראי שלא באוטונומיה החינוכית של הישיבות בישראל ובעולם. תודה.

היורד ג' גרוסמן:

רשות הדיבור לחברת הכנסת אורה נמיר, ואחריה — לחבר הכנסת דוד צוקר.

אורה נמיר (המערך):

גברתי היושבת-ראש, רכזתי חברי הכנסת, מדובר בסקר שנערך והוצג בראשית 1983 על-ידי פרופסור יונה רוזנפלד. בעריכתו השתתפו ניצגי משרד העבודה והרווחה, עליית הנוער והעצרת לשלום הילד. הסקר נערך ב-60 פנימיות. 40 פנימיות סיברו להשיב על שאלות הסקר, ורובן היו פנימיות חרדיות. הסקר לא פורסם ככתובים אלא נמסר ביום עיון שהתקיים בבית הנשיא, אם אינני טועה, ביוזמתה של רעיית הנשיא דאז, הגברת אופירה נבון, ועורר התעניינות רבה, ששקעה מייד, כפי שכל דבר שוקע אצלנו ונשכח.

ועדת החינוך והתרבות של הכנסת — — —

גדעון גדות (הליכוד):

בכל העולם אותו דבר.

אורה נמיר (המערך):

יכול להיות, אבל זה לא מיטיב את מצבנו. אנחנו מדברים על החלקה הקטנה והאהובה שלנו.

כאשר הייתי יושבת-ראש ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, קיימה הוועדה, ב-8 בפברואר 1983, סדרת ישיבות ושמעה בפירוט את ממצאי הסקר. הדבר החמור הוא, שמאז, ואני רוצה להיות מאוד זהירה, כמעט שלא נעשה דבר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הדגש הוא ב"כמעט"?

אורה נמיר (המערך):

לא הדגש הוא בזה שאני רוצה להיות זהירה.

לכן, מצווה עליכם לעשות את המלאכה, כדי שלא נמתין עוד חמש-שש שנים ואותו דוח, אותם ממצאים, כתוספת ריבית דריבית של החמרה והסלמה, יטרידו את כולנו, ואז לא נוכל להושיע.

הי"ד ח' גרזמן:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד צוקר, ואחריו — לאחורון, חבר הכנסת גרשון שפט.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת, לפני שלושה חודשים, בשלהי יום רביעי, עליתי על הבמה הזאת בהצעה אחרונה לסדר-היום. באוהה שעה כבר הייתי עייף ומפורק, לא עשיתי שום דבר, לא אמרתי מלה אחת שלי. קראתי עדויות של ילדים בפנימיות, אשר הפיעו בחלקן בדות של העבודה החשובה שעשתה העצרת לשלום הילד. לא הוספתי מלה. ביקשתי רק מסגן העבודה והרווחה לדון בעניין.

הקואליציה דאגה שיישארו כאן שלושה חברי הכנסת, כדי שיורידו את הצעת. מוכן שהנושא ירד. אני שמח שהיום המתכונת שונה מקצה לקצה. אני שמח עוד יותר על העובדה, ששר העבודה והרווחה מילא הבטחה שנתן לי לגבי שלוש תלונות בשני מוסדות. הוא מינה חוקר שייקבע את מידת האמת של הסיפורים הללו: ממש כפי שעשה מנכ"ל משרד החינוך לגבי מוסד שלישי — מינה חוקר. אני מקווה שזו התחלה של שינוי גישה, אני מקווה מאד. אני מקווה שהפעם לא ייעשה המעשה שנעשה לפני שלושה חודשים, כאשר רצפת האולם הזה נתמלאה בדמעות תנין של מי שענה לי תשובה, אולם, כאשר היה צריך להעביר את הנושא לוועדה, הוא כמוכן סירב.

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:
כאשר נתבקש להעביר את התלונות למשרד, לא העברת

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הסיפור של המשנה למנכ"ל אין לו על מה להסתמך. כאשר סגן שר, המרות מעל למשנה למנכ"ל, מסרב לדון בנושא, שהוא אותו נושא שעכשיו חבר הכנסת רייסר קרא לגביו עדויות —

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:

אמרתי לך שתעביר את התלונות ונכבד אותך.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

סליחה, אני אמרתי לך או משהו אחר, ואני מצטט זאת עתה: ניפגש בעוד שלושה חודשים. היום נערכת הפגישה, כאשר כל חברי הכנסת מכל הסיעות מבטאים אותו דבר ששמעת בשלהי אותו יום רביעי. זה כל מה שאמרתי, ועתה נערכת הפגישה. אני שמח שהמתכונת והאווירה שלה כל כך שונות. אני שמח שחיכיתי שלושה חודשים. זו לא אותה הצעה של חבר הכנסת דדי צוקר אלא שותף לה כל מי ששותף.

רכותי חברי הכנסת, הסיפור איננו סיפור המוסדות, איננו בראש ובראשונה סיפור המשרד, או סיפור השר, או סיפור המדריכים, או סיפור המושבים, או סיפור התקציבים. זהו קודם כול סיפורם של ילדים. זהו קודם כול סיפור של ילדים שנתרו בעצם בלי שיש משהו שמגן עליהם, ילדים ללא סניגור. ד"ר קרמן כינה אותם בצורה מוצלחת: ילדים שתוקים. אלה ילדים שחוט השררה שלהם מוטט בעצם מסיכות שאינן תלויות בהם.

נודה על האמת, לחברה נוח לעתים להקים מוסדות מהסוג הזה, שירחיקו את המכה הזאת מעיניה. נדמה לי שיש מידה

משרד העבודה והרווחה מקציב לפנימיות שבמסגרת פיקוחו תקציב של 550 — 600 שקל לילד לחדש, ולרדת המשרד נהפך סכום כפול לפחות כדי לקיים מערכת אלמנטרית, לא מערכת של מותרות. בפנימיות למטרות רווח המצב חמור בהרבה. התנאים הפיסיים בחלק מן המבנים גוראים.

אין ידע מדויק, רכותי חברי הכנסת, על מספר הילדים בפנימיות. אני מכירה מניסיוני, שיש ילדים שרשומים בשתי פנימיות ואף בשלוש. אותו ילד רשום בשלוש פנימיות שונות, ואיש אינו יודע היכן הוא נמצא כאמת.

5% מהילדים מתחת לגיל 14 במדינת ישראל נמצאים בפנימיות, ו-20% ילדים מעל גיל 14 נמצאים בפנימיות. ישראל מחזיקה בשיא עולמי במספר הילדים בפנימיות. אני זוכרת משנותי כוועדת החינוך והתרבות של הכנסת, שהיו שנים שבהן דגלו בכניסה, שלפיה אילו ניתן היה להכניס את כל הילדים בישראל לפנימיות היו עושים זאת, ואני חלקתי על כך. אנשים ראו בזה את אחד ההישגים הגדולים ביותר של המדינה, הגיעה העת לבדוק אם אכן כך המצב, כמויחד לנוכח הממצאים החמורים.

רכותי חברי הכנסת, בכל הארץ יש 11 מפקחים על הפנימיות — 18 פנימיות לכל מפקח. אתם יכולים לתאר לעצמכם את חכיפות הביקור ואת רמת הפיקוח בפנימיות, ואת ריחות הליחול הנישאים למרחוק ביום הביקור של המפקח — והרי יודעים מראש שהוא מגיע לביקור בפנימיות.

שר העבודה החליט, ואני מברכת אותו על כך, להקים ועדה ציבורית שבראשה יעמוד איש מחקר למשרד. אדוני סגן השר, אתם, מכחינתכם, צריכים לעמוד על כך, שחלק גדול מחברי הוועדה, ואולי כולם, לא יהיו עובדי המשרד. אם אלה עובדי המשרד, חבל על הזמן, וכונתי לכל משרד.

גברתי היושבת-ראש, דובר על עדויות, דובר על כך שהעדויות שנתפרסמו — ואני יכולה גם להבין מדוע — הן אנונימיות, יש לנו — ואת גמרת זאת, גברתי היושבת-ראש — רגישות לאינפורמציה אנונימית. אלה שהקליטו ואספו את העדויות יודעים את שמותיהם כל המעידים. הם מסרו זאת למשרד העבודה והרווחה.

אתמול התפרסם לעיני כול כעיתון "ידיעות אחרונות", הבורק בעיתון "הארץ", סיפור מוזעזע על נערים שהפכו את חברה לעבר ועשו בו מעשים מגונים. כל המתעללים בקורבן הם תלמידים במוסד חינוכי גדול בחיפה. אגב, זו פנימייה שאיננה מפנימיות המצוקה, פנימייה בפיקוח. מעשה זה התחולל בתוככי הפנימייה במשך חודשים ארוכים, ודבר לא קרה עד אשר הלך הילד למשטרה והתלונן, כי לא יכול היה לעמוד עוד בסבל, בעיקר בשל ההתעללות המינית.

רכותי חברי הכנסת, כולנו היינו יכולים להתחרות בביקורת, אך בכך לא ניושע. אנחנו עומדים ערב קיצוצים נוספים כתקציב. שר האוצר כבר הודיע, שכביטוחן לא ייגעו אפילו אדם בעל דעות מדיניות כשלי לא היה מרים היום יד בעד קיצוץ כתקציב הביטוח. התקציבים המקוצצים היו תקציבי החינוך, הבריאות והרווחה. לכן, אדוני סגן השר, על משרד העבודה והרווחה לעשות היום בדיק בית, לקבוע סדרי עדיפויות כאומץ לב, מה קודם למה, מה בעדיפות ראשונה, מה בעדיפות שנייה, היכן אפשר לבטל כפילויות, וגם בתוך המשרד. מוטב לפחות להחליט — ואני יודעת שזו החלטה קשה — שיש חלק אחד, יש קבוצה אחת שבה אנחנו יכולים לטפל. אל נאמר שאנחנו "מטפלים בכולם", או "מטפלים בהרבה", אך אוי באבי לאותו טיפול.

לפני חצי שעה הביאו לי קלטת, אמרתי לחברת הכנסת נמיר שאעביר לה אותה. בקלטת מספרת סכחא של ילדה בת 9, נקרא לה א"ז, כדי שלא להסגיר את שמה, ילדה בת 9 שנאלצה לברוח ממוסד באזור תל-אביב. הילדה הגיעה לתחנה המרכזית, נכנסה לחנות, ביקשה כסף, הגיעה הביתה לסכחא. האם לא היתה יכולה לקבל אותה באותה שעה — בגלל זה היא היתה בפנימייה. היה צורך בשוטרים מספר כדי להחזיר אותה, כי היא היתה בפנימייה לפי צו בית-משפט. הגיעו שוטרים, שכניה באוטובוס וביקשה כסף, נדכה, כדי להגיע הביתה. זה מביא אותה למצבים שעליהם שמענו היום.

עם זה, אנחנו צריכים להיות זהירים מאוד. בתור מבקר ייצוגי של חלק של המוסדות אני אומר: חלק גדול של המוסדות הללו עושה עבודה חשובה מאוד. מי שמכיר את עבודת עליית הנוער למשל — עליית הנוער עושה עבודה חשובה. אני מציע להיזהר בביקורת עליה. מי שמכיר את מרביתם של המוסדות של המפעל להכשרת ילדי ישראל, מרביתם ולא כולם, וכן חלק ממוסדות ויצ"ו — צריך להורות שבחלק מן המקומות נעשית עבודה קדושה.

עם זה, אנחנו צריכים להיות זהירים מאוד. בתור מבקר ייצוגי של חלק של המוסדות אני אומר: חלק גדול של המוסדות הללו עושה עבודה חשובה מאוד. מי שמכיר את עבודת עליית הנוער למשל — עליית הנוער עושה עבודה חשובה. אני מציע להיזהר בביקורת עליה. מי שמכיר את מרביתם של המוסדות של המפעל להכשרת ילדי ישראל, מרביתם ולא כולם, וכן חלק ממוסדות ויצ"ו — צריך להורות שבחלק מן המקומות נעשית עבודה קדושה.

אך ברשותכם, חברי הכנסת, אני רוצה לומר לכם, שבחלק מן המוסדות אין הרבה כך. חבר הכנסת רייסר, אני רוצה לקרוא עדויות שעוד לא נתפרסמו. הידיעות הללו מגיעות אליך לא על נייר מעבר המלחלים. יש להן שתי עדויות שנכתבו על נייר בריסטול, בשגיאות כתיב קשות מאוד.

אך ברשותכם, חברי הכנסת, אני רוצה לומר לכם, שבחלק מן המוסדות אין הרבה כך. חבר הכנסת רייסר, אני רוצה לקרוא עדויות שעוד לא נתפרסמו. הידיעות הללו מגיעות אליך לא על נייר מעבר המלחלים. יש להן שתי עדויות שנכתבו על נייר בריסטול, בשגיאות כתיב קשות מאוד.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

כנתבת לי ילדה: המדריך א' — לא אציין את שמו — היה חסר בוש, היה אלים כלפי החניכים, הציון שלו אפס. המדריך ב' היה גם פחות או יותר טוב, היה קצת אלים לחניכים. הרכו ש' אין מה להוסיף עליו, ממש נשמה טובה, הציון שלו 10. עדות אחת, כשפה עילגת לא פחות: המדריכה ר' היתה מרביצה לבנות. פעם זרקה עלי צרור מפתחות. המדריך ק' היה רשע. היה מרביץ לחניכות. פעם נתן כעיסה וסטירה. עדות אחרת: אני מדלג על שגיאות הכתיב שמקשות עלי את הקריאה — המדריך עוד יותר הנה אותו וגם לי מדרך אחד משך לי בשערות מכל המדרגות. וגם האסיבת צבטה אותי, והיו מחזיקים באופן קבוע, והיו מכים באופן קבוע. קשה לי לקרוא את ההמשך.

שנית, צריך להיות פיקוח יעיל יותר מצד משרד העבודה והרווחה על המוסדות. יש בעדויות קטעים שלמים על המפקח או המפקחת שבאים תמיד באותה שעה לאותו מקום, וכבר יודעים על כך מראש. לפעמים מפקח העושה ביקורי פתע בכמות כפולה של מוסדות יעיל יותר ממפקח שבא תמיד באותו זמן לאותו מוסד ואפילו הוא מבלה במוסד זמן רב. לכן יש צורך בפיקוח יעיל יותר וזאלי גם מתואכם יותר.

שלישית, אני חושב שמדי שנה צריך המשרד לתת עדיפות לשטח מסרים. ידעו הכול שבשנה מסוימת העדיפות ניתנת לילדים. בשנה אחרת תינתן העדיפות לקשישים. אין זאת אומרת שלא צריך לטפל בכל הנושאים בעת וכעונה אחת בכל השנה, אבל דגש מסוים, שבאותה שנה המשרד ייתן תשומת לב מיוחדת לאותו נושא. אני חושב שהיה עוזר לעניין, ואף בשנים שלאחר מכן יהיו ניזונים מאותה שנה.

רביעית, אני חושב שצריך לשתף את הציבור בנושא זה. ההצעות ששמענו בנושא זה הן נכונות. יש הרבה אורחים — אני נתקל בהם יום יום — שמוכנים להתנדב להרבה עבודות ולא מארגנים אותם. יש המון אורחים שמוכנים להתנדב, אנשים שאין להם צורך בהכנסה נוספת, אנשים שאין להם תעסוקה. אני בטוח שאם גם במוסדות, כפי שהודגש ברוח, ידעו שיש מי שמחננין, שיש מי שאכפת לו והוא יכול להיכנס למוסד ולראות אם הטיפול הרפואי, האוכל והדברים האחרים בסדר, תהיה לזה תועלת, וזה גם היסוד למשרד העבודה והרווחה, שתקציבו מוגבל מאוד מאוד וגם הוא נתון במיטה סדום. גם הקהילה שכתובה נמצא במוסד, מן הראוי לשתף אותה בנעשה במוסד ובטיפול בו.

נראה לי שאם נסיק ארבע מסקנות אלו וניישם אותן, גם במצב הקשה שבו נתון משרד העבודה והרווחה מבחינה תקציבית ניתן לעשות, כי, כפי שנאמר ברוח — ואני מצטט: "צריך להדגיש כי לא העדר cash אלא העדר ה-care, התשומת לב וטיפול הוא בעיני הילדים". מה שחסר יותר מתקציבים אלו אנשים הפועלים מתוך תחושת מחויבות לילדים. כאשר יהיו כאלה יהיו גם תקציבים.

היז"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. לפני שאמסור רשות הדיבור לחשובה לסגן שר העבודה והרווחה, ביקש חבר הכנסת שבח וייס למסור הודעה.

שבח וייס (המעריך):

גברתי הישבת-ראש, זוהי בעצם הצעה לסדר.

היז"ר ח' גרוסמן:

הצעה לסדר מגישים לנשיאות, לכן מוטב שלא תאמר אותה.

שבח וייס (המעריך):

אני נוהג לפי מה שקרה פה בשלוש-ארבע השנים האחרונות, לפי אותו נוהג.

אני קיבלתי טלפונים רבים מאוד, עד כמה שחבר כנסת אחד יכול לקבל מאזרחים. בקשר להפסקת השידור הישיר של משפט דמיאניוק גם בערוץ השני של הטלוויזיה וגם בגלי צה"ל. מסתבר שהרבה מאוד אזרחים מאוינים לשידור הזה, ואין צורך להכביר מלים על החשיבות שאנחנו רואים בעניין הזה. מאחר שמדובר פה בשני ערוצים ממלכתיים, וההפסקה נראית שרירותית, והיא ביטוי לאיזו אטימות שאינני יכול להבין אותה, אני אודה מאוד אם נתייחס לזה, או נסתפק בהצהרה שלך ונעביר אותה לשלטונות גם בגלי צה"ל וגם בערוץ השני שיחזרו לסדר החקין וישרתו את האזרחים בנושא כל כך רגיש.

בהתנכרות, בעת שהיא רוצה ובנסיכות שהיא תבחך בפנימיות הללו. אני מבקש ממשרד העבודה והרווחה לאמץ את ההצעה הזאת של קבוצה מתנדבת, שלא תפטר מאחריה את המשרד. כמובן, אלא בתוספת לפיקוחו. אני מבקש מאוד להיענות להצעה זאת.

היז"ר ח' גרוסמן:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת גרשון שפט, אחרון בדיון זה.

גרשון שפט (התחיה):

גברתי הישבת-ראש, חברי הכנסת, גם אני כקודמי אסתמך על המועצה הלאומית לשלום הילד, שהאירה את עינינו במצב כמוסדות השונים.

אני מכיר אחד לפחות מן האנשים שהיו בוועדת המומחים הזאת, אדם רציני מאוד, שעסק במשרד הסעד לשעבר בעניין זה, ואין לי סיבה להניח שמשתתפים אחרים בעבודת הוועדה יאמרו, או יכתבו דברים לא נכונים. הם עצמם כותכים, שאין זה מסמך אנטי-ממסדי, או כלי ליניאז משרדי ממשלה. זהו מסמך שמטרתו להאיר פינות אפלות ולהגן על ילדים, ולא לבקר את הממסד הממלכתי. הווי אומר, גם אם נאמר שיש הפרדה מסוימת במה שנכתב, הרי די בעובדות המובאות כאן כדי לדעוך ולנסות להביא לשיפור המצב. העובדות המובאות כאן די מוזעזעות, אם מדובר על אותו ילד שנאלץ לעמוד בקור, בלילה, משעה 23:00 עד שעה 01:00, ואחר כך חלה, ואם לגבי ילד אחר, שהיה קורבן לסטיות מיניות, או מן האחרים של חוסר טיפול רפואי. המקרים האלה כשלעצמם הם מוזעזעים.

אבל, כשכותב מנהל מוסד: אני מרגיש שאין עם מי לדבר בשום נושא. בשום תחום, בשום משרד, כאן הבעיה מתחילה להיות יותר קשה. כשילד שנפול ושובר רגל, אם הוא נפל עד שעה 12:00 שר החינוך אחראי לו, ואם הוא נפל בשעה 14:00 שר העבודה והרווחה אחראי לו — זו כאמך בעיה.

הזכירו כאן, ואינני רוצה לפרט, מאין באים ילדים אלה, מאילו בתים הרדסים הם באים ואיזה קושי יש למוסדות לקלוט אותם.

יש גם בעיה של האנשים העובדים במוסדות האלה. אין אנשים בעלי הכשרה, אנשים בעלי הכשרה לא פונים כלל לעבודת הדרכה, שהיא ההתחלה והסוף של המוסד.

הטיפול בילדים גורם נזק, לפי עדויות המטפלים בעצמם: אנחנו גורמים נזקים ממש לילדים, מבחינת ההתפתחות הנפשית שלהם.

גם מבחינה כספית — משרד העבודה והרווחה שרוי במיטת סדום של התקציב שלו, ואין לכוא אליו כטענות לגבי תקציב שאין לו. מנהל מוסד קיבל 30,000 שקל לחודש להחזקת מוסד ל-80 ילדים מופרעים, כאשר ההוצאות שלו היו 192,000 שקל. מה יעשה אותו מנהל מוסד?

הדברים ארוכים, אבל אני רוצה לכוא לכמה מסקנות מעשיות, ואני חושב שרצוי שנשים אותן על סדר-יומנו. הייתי מסכם את המסקנות הללו בארבעה סעיפים עיקריים. נשמעו טענות על התנכלות לילדים, או למדריכים שמתלוננים. חמור מאוד הוא, שאין ידע על הנועה במוסדות, לכן, קודם כל צריכה להיות הגנה על המתלוננים, חניכים כמדריכים. אני יודע שיש הרבה חלונות שאינן מוצדקות, אבל מן הראוי לטפל בחלונות מוצדקות, כי רק באמצעות חלונות אנחנו יכולים לדעת מה המצב באותו מקום.

הרשימה העצרת לשלום הילד על-מנת לאמתן ולנקוט
אמצעים כפי שיחייב. ואכן המפכ"ל הטיל על ראש אגף
החקירות במקרה הארצי לחקור את העדויות.

אולם אין במקרים הללו כדי להעיד על המערכת כולה.
מערכת זו מתמודדת עם מתן מענה לאוכלוסייה קשה ופגועה.
ולמרות משאבים מוגבלים, מצליחים כרוב המקרים לשקם את
הילדים ולאפשר להם תפקוד תקין בחברה. אלפי עובדיה הם
מסורים ואחראיים, עובדים תחת לחץ רב, ועם זאת מעניקים
יחס חם וטיפול מקצועי לילדים.

חלק מהעדויות מתייחסות לאירוע שהתרחש לפני
חמש-שש שנים, ודאי שאין ללמוד מהן על הנעשה כעת. גם
העובדה שהעדויות אנונימיות ולא מצוין בהן שמות של
מוסדות או מועדים מקשה מאוד את הטיפול והבדיקה
היסודית.

בשנתיים האחרונות הובאו עשרה מקרים של חריגה
לידיעת הנהלת המשרד. כל מקרה טופל ביסודיות וללא דיחוי.
לנוכח המסקנות והממצאים — תוקנו הליקויים. בדיוק
שעולה מהן כי יש במערכת עובדים שאינם מתאימים לתפקידם
מביאות לפיטורי אותם עובדים. פנימיה אשר רמת תפקודה
אינה בהתאם לקריטריונים, מופנה מאמץ לשיפור המצב בה,
ואם התוצאות אינן מספקות, היא נסגרת. בהתאם לחוות דעת
של הצוות המקצועי, סגרו כשנים האחרונות פנימיות מספר,
אשר היו מתחת לרמה הנדרשת.

הדרך להבטיח שירות תקין בפנימיות ולגלות חריגים היא
באמצעות מערכת הפיקוח. הפיקוח נועד להבטיח שהמוסדות
יפעלו על-פי הסטנדרטים שנקבעו בחוק הפיקוח על המעונות;
הפיקוח נועד להבטיח שהמוסדות יפעלו באופן תקין למען
מילוי צורכיהם של החניכים וקידומם, לבצע מעקב אחרי
התפתחותם התקינה של החניכים ושליומם הגופני והנפשי,
לדווח על כל תקלה או תאונה ולהמליץ על מתן רישון למוסד
או על שליחת רישון של המוסד.

היקף כה רחב של פעולות נעשה על-ידי צוות של 11
מפקחים מחוזיים, בהנחיית המפקח הארצי על המוסדות. כגלל
כוח-האדם המוגבל נקבעו עדיפויות לפי סוג המוסד, ועיקר
המאמץ מופנה לפנימיות שאוכלוסיותיהן בעייתיות יותר
ולפנימיות שרוב אוכלוסייתן הוא ילדים המופנים על-ידי
השירות לילד ולנוער.

למפקחים קשה לפעול כתנאים של משאבים מוגבלים. יש
צורך חיוני בתוספת כוח אדם לפיקוח, כדי לממש את חוק
הפיקוח כהלכתו. אולם בשל התנגדות של משרד האוצר
להוספת תקני כוח אדם נמנע הדבר עד כה.

דמי האחזקה המופנים לפנימיות נמוכים. התערפים לדמי
האחזקה נקבעים על-ידי ועדה מתאמת של משרד האוצר. רק
לאחרונה מונתה התיועדה במשרד האוצר, הבודקת את
התאמת התערפים לעלות הריאלית בהתחשב בעייתיות של
האוכלוסייה המטופלת.

נוסף על הכסף שמעביר המשרד לפנימיות בעבור אחזקה
הילדים, אנו מממנים גם את העסקתם של עובדים סוציאליים
ופסיכולוגים, כדי להעלות את רמת השירותים ולהרחיב
ולהעמיק את הטיפול הניתן לילדים בפנימיות.

מגבלות התקציב גם מונעות פעולות מסיביות של הכשרה
והשתלמויות לצוות הפנימיות, שמשרדנו היה רוצה לקיימן.
ככל הניתן מתקיימות השתלמויות של כוח אדם לסוגיו
בפנימיות באמצעות המדרשה להכשרת עובדים סוציאליים.

היו"ר ח' גרוסמן:

תודה רבה. אני אציע לך הצעה פשוטה מאוד, שאחה
כחבר הכנסת ואני כחברת הכנסת נפנה, שוינו. "לגלי צה"ל".

שבח וייס (המערך):
פניתי ולא העליל.

היו"ר ח' גרוסמן:
אני מפקפקת אם ההתערבות שלי תועיל.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
— — — התערבות.

שבח וייס (המערך):

זאת הערת איוולת, מה שפה העירו, משום שזה שידור
שהחקיים כמה חודשים להפסיק אותו סתם. זו לא התערבות.
הרגישות שלהם לשואה, גם של המעיר.

היו"ר ח' גרוסמן:

אתה יודע שאינני יכולה לקבל פה החלטה כאשר לא נערך
דיון. אני מציעה שתתארגן קבוצה של חברי הכנסת ונפנה יחד.
אדוני סגן שר העבודה והרווחה, בבקשה.

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, נושא הילדים
בפנימיות הוא אחד הנושאים הרגישים והחשובים בחברה
הישראלית. המשרד ער לנעשה, עשה ויעשה הכול כדי לשפר
את המצב.

כשנים האחרונות שם משרדנו דגש רב בהתאמת מערכת
הפנימיות שבפיקוחו לצרכים המשתנים של אוכלוסיית
הילדים. ילדים אלה כאים מרקע שבו לא מתאפשר להם לגדול
לפי יחסי משפחה נאותים וערכי חינוך נורמטיביים, ומלאכת
הטיפול והשיקום החברתי שלהם קשה ביותר, וכוללת את כל
התחומים שנפגעו עקב תנאי גידלתם — התחום הנפשי,
החברתי, הלימודי, התרבותי — כאשר המטרה היא לשקמם
ולהביאם לרמת תפקוד שמתאימה לגילם ולפוטנציאל הטבעי
שלהם.

בסך הכול מטופלים ב-200 פנימיות שבאחזקה המשרד.
באמצעות השירות לילד ולנוער, למעלה מ-7,300 ילדים,
מכחציהם ילדים בעייתיים, פגועים באישיותם ובעלי התנהגות
לא תקינה. בפנימיות הרגילות מצויים כ-4,000 ילדים,
ובפנימיות לחינוך מיוחד וחיג — 3,300. כל הילדים
המסודרים על-ידינו בפנימיות, גם הרגילות, כתיים והוריים
איום מאפשרים להם לגדול במשפחה שהיחסים בה נאותים
ולפי ערכי חינוך נורמטיביים. לילדים הרגילים ניתן מענה גם
על-ידי מערכת אחרת, כמו המפעל להכשרת ילדי ישראל
ועליית הנוער.

מוכן שבמערכת בהיקף כה רחב עלולות להיות תופעות
חריגות, אולם ההבטלה שלהן מהווה עיוות מוחלט של תמונת
המצב הכללית.

כדוח שפרסמה העצרת לשלום הילד מופיעים שישה
מקרים, מתוך 7,300 ילדים הנהנים מהמסגרת הפנימית. הנה
כי כן, למעט מקרים בודדים, ספורים, התמונה הכללית
האמיתית היא של מערכת פנימיות טובות, וכפי שקיים ככל
חזום — בחלקן טובות מאוד ובחלקן פחות טובות, אך
מניחות את הדעת.

שש המקרים המתוארים כדוח הם חמורים, ואכן פנינו
למפכ"ל המשרה לחקור את הטענות המרעלות בחוברת

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 כן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חבר הכנסת שמעון בן-שלמה?

שמעון בן-שלמה (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
 כן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חברת הכנסת אורה נמיר?

אורה נמיר (המערך):
 כן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חבר הכנסת אבנר חי שאקיי?

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:
 הוא מוכן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חבר הכנסת גרשון שפט?

גרשון שפט (התחיה):
 אני מסכים.

היו"ר ח' גרוסמן:
 לפי הסדר שהנהיגו פה, לא דנים בהצעה של חבר כנסת שאינו מחכה עד סוף הדיון בנושא שהוא העלה. אבל היום אני מפויסת — — —

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:
 הוא הודיע שמסיבה אישית הוא נאלץ ללכת. זה מקרה חריג.

היו"ר ח' גרוסמן:
 לא אמרתי שלא, אלא שלא הודיעו לי.

חברי הכנסת, בפנינו רק הצעה אחת: להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה והרווחה של הכנסת. אני מעמידה אותה להצבעה.

ה צ כ ע

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת
 העבודה והרווחה נתקבלה.

היו"ר ח' גרוסמן:
 הנושא הועבר לדיון בוועדת העבודה והרווחה כלי
 התנגדות.

ח. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

לוועדת החינוך והתרבות את הדיון בנושא "השביחה ברשות
 השידור", הצעה לסדר-היום של חברי הכנסת מרדכי
 וירשובסקי, יאיר צבן, שבח וייס, שמעון בן-שלמה, גרשון
 שפט, עובדיה עלי ודוד דינו.

היו"ר ח' גרוסמן:
 תודה.

מאחר שמערכת הפנימיות רחבה ומורכבת ביותר, בהתחשב בכיקורת הציבורית המושמעת לאחרונה על הפקודה ועל-מנת למקד את הבעייתיות. החלטנו להקים ועדה לכריכת הנושא, שתורכב מאיש ציבור ומאנשי מקצוע. הוועדה תתייחס להיבטים החוקיים, לתנאי הפיסיים, לכוונו-הארם המועסק ולמערך הפיקוח. זאת נוסף על התקשרותנו מלפני כמה חודשים עם האוניברסיטה העברית בירושלים, אשר הטילה על הפרופסור יונה רוזנפלד לבדוק את דרכי הפעולה של ועדות ההשמה במשרד. עם קבלת מסקנות הוועדה, יערך משרדנו להפקת לקחים וליישום הנדרש.

אני מציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה והרווחה, ובה יוכלו להיכנס יותר לעומקו ולבדוק את מה שניתן לתקן. ברצון רב נהיה מוכנים ללכת. לקראת הנושא, כי נושא הילדים חשוב לכולנו — זה עתיד עם ישראל. לא ניתן לזה להידרדר ונעשה כל מה שנוכל לעשות כדי לתקן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 תודה רבה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 אני מבקש לשאול את סגן השר, אם בוועדה שממנה השר, ואני שמח מאוד לשמוע עליה, יהיו רק אנשי מקצוע או גם אנשים מתוך המערכת?

סגן שר העבודה והרווחה ר' פנחס:
 יהיו בה גם אנשים מתוך המערכת, כי אנשי המקצוע הם אנשי המשרד, וצריך שיהיו בה אנשים מבחוץ, יכול להיות שנקבל את הצעתה של יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה, שרוב החברים יהיו אנשים מבחוץ. עם זה, אני מבין שאי-אפשר להקים ועדה, שיוכלו ללוות את עבודתה, בלי אנשי מקצוע. לכן נרכיב אותה מאנשי מקצוע ומאנשים מן החוץ.

היו"ר ח' גרוסמן:
 תודה רבה. חברת הכנסת אמירה סרטני, האם את מסכימה שהנושא יועבר לדיון בוועדת העבודה והרווחה?

אמירה סרטני (מפ"ם):
 כן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חבר הכנסת מיכה רייסר?

מיכאל רייסר (הליכוד):
 כן.

היו"ר ח' גרוסמן:
 חבר הכנסת דוד צוקר?

היו"ר ח' גרוסמן:
 הודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת.

מיכאל רייסר (יו"ר ועדת הכנסת):
 גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הבאה: ועדת הכנסת החליטה להעביר

ט. הצעת חוק רשויות אחרים תעשייתיים, התשמ"ו — 1986 *

(הצעת חבר הכנסת ע' עלי)

לחת מענים על בעיות החינוך והשיכון של הרשויות ועל הצורך באיוון התקציבי שלהן, ותו לא. הרשויות אינן מתכוונות להשתמש בכספים הנגבים לפיתוח החשתי של האזורים התעשייתיים עצמם, לקידוםם ולהרחבתם.

גם העדר נציגות לתעשייה ברשויות התכנון הוא ממין הבעיות, שהחוק המוצע אמור לחת עליהן מענה.

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הפחרון המוצע בזה הוא בהקמת רשות עצמאית לאתרי התעשייה, רשות שתפעל כרשות מוניציפלית מכוח החוק המוצע, שייעודיה ומטרותיה יהיו פעילות בתחום השירותים הכלליים של אזורי התעשייה, שמירת מערכות חשתי של האזור, השתתפות בהליכי התכנון והרשוי וכיוצא באלה דברים. רשות זו תורכב מנציגי התעשייה עצמה, מנציגי הממשלה, קרי — משרד התעשייה והמסחר, משרד הפנים ומשרדים אחרים — כפי שיפורטו בהצעת החוק וכפי שיוכאו ויאורשו בוועדה שהחוק יועבר אליה להכנה לקריאה ראשונה.

כל חוק ודין החל במדינה יתול גם על רשות זו. חוק זה יקנה לנציגי התעשייה סמכות לנהל את האזור לצד נציגי הרשות, ועליהם גם תוטל האחריות לכל המתנהל באזור. ברשות החדשה שתקום תהא כתובת לכל תביעה במקרה של תקלות כרוגמת אלה שאירעו ברמת-חובב, למשל.

אזורים אלה נמצאים היום, לאחר שפותחו, במצב שבו פעילותו השוטפת של כל מפעל ומפעל — החל מהקמתו, עם קבלת היתר הבנייה, ועד להפעלתו הסדירה, כשמתקבלת בקשות ההרחבה לרשוי עסקים וכיוצא באלה — כפופה לרשות אשר לתעשייה אין בה כל ייצוג, ובדרך כלל היא שולטת על-ידי גורמים שמטרתם להצר את צעדי התעשייה. זאת ועוד: בהעדר רשות אחת לטיפול בבעיות השוטפות באזורים האלה, כגון טיפול בהפעלת מערכות ציבוריות, בכבישים, בשפכים, בתחזוקה כללית וכו', אין כל רשות מוסמכת על-פי חוק האוכפת חוקי עזר בנושאים אלה, והטיפול בהפעלת מערכות ציבוריות ובאחזקתן נתון לחסדם, לרצונם הטוב של המפעלים, המושפע לא אחת מאינטרס צר של המפעל עצמו, וזה לא תמיד עולה בקנה-אחד עם טובת האזור כולו.

בעת תכנונם של האזורים האלה הרעלו הצעות מספר לפתרון הבעיות, אך כיום, עם הפעלת האזורים, נראה כי יש צורך דחוף בהקמת גוף מנהל, מפקח ומבצע, אשר יתמחה בבעיות המורכבות והייחודיות באתר, שכל תפקידיו ייוחדו ויאחזרו להיות רשות בעלת סמכויות על-פי דין, הנותנת פתרונות למפעלים ומנהלת על-ידי נציגים המייצגים אף האינטרס הממלכתי של התעשייה באמצעות המשרד הממונה. הן של הרשות המוניציפלית באמצעות משרד הפנים והן של המפעלים עצמם. כיום אין בנמצא גוף כלשהו המסוגל לחת פתרונות לאתר תעשייתי. המצב באתרים התעשייתיים בארץ הולך ומחריף בשל היעדרו של גוף כזה. קמים אתרים שבהם השקיעה המדינה ומשקיעה כספים ומשאבים רבים, אך באין גוף המטפל בבעיות האקולוגיה או במערכות החשתי באתרים אלה נוצרים סיכונים ומטרדים, שבינם עלולה השקעה זו לרדת

היורד ח' גרסמן:

אני מבקשת מחבר הכנסת עובדיה עלי להביא את הצעת חוק ש"פ, הצעת חוק רשויות אחרים תעשייתיים, התשמ"ו — 1986. בכקשה.

עובדיה עלי (הליכוד):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, הצעת חוק זו, הקרויה חוק רשויות אחרים תעשייתיים, באה מתוך מגמה להציב מסגרות ופתרונות חוקיים לבעיות אזורי התעשייה הבין-עירוניים הגדולים בארץ, שהוקמו כיוזמתה של המדינה ובכספיה, אך שייכים מבחינה מוניציפלית לרשויות מקומיות או אזוריות, שאינן מסוגלות, מסיבות רבות ושונות שאפרט בהמשך, ליתן מענים לבעיותיהם הייחודיות של אזורי תעשייה אלה.

גברתי היושבת-ראש, על-מנת להבהיר את הנושא כהלכה אזכיר, כי אזורי התעשייה הללו, שקמו במרוצת שני העשורים האחרונים, מתייחדים משאר מפעלי התעשייה בארץ כמאפיינים אחדים, וכיגים אנו מחויבים בפתרונות ייחודיים. אמנה נקודות משותפות לאזורי תעשייה אלה, שעמם נמנים תפן, רמת-חובב, ואזורים אחרים הנמצאים בשלבי בנייה או תכנון, כמו עברונה ליד אילת ומחניים ליד ראש-פינה.

אזורי תעשייה אלה הוקמו באתרים שמחוץ לאזורי השיפוט של הרשויות המקומיות הקיימות, ורק צו מינהלי צירפם לרשות סמוכה זו או אחרת, הכוללת על-פי רוב בתוכה יישובים בעלי אופי כפרי. אופיים הכפרי של יישובים אלה הוא הסיבה העיקרית לניגודי האינטרסים כינם לבין אזורי התעשייה.

רבותי חברי הכנסת, ניגוד אינטרסים זה שבין מפעלי התעשייה לבין הרשות המקומית הוא ניגוד אינטרסים מהותי בין המטרה הלאומית, המבקשת לקדם את התייעוש בארץ, לבין אינטרסים מקומיים קצרי-טווח וקצרי-ראות. החוק המוצע הוא בבחינת מענה גם-על בעיה קרדינלית זו.

מאפיין אחר של אזורים אלה הוא, שעל-פי תוכניות הבינוי הם יועדו לאכלס בתוכם מפעלים בעלי אופי מוגדר, כדי לרכז את הטיפול בבעיות המיוחדות הנובעות מסוג המפעלים, לפשט ולהחיש את הטיפול, הניתן למספר גדול יותר של מפעלים.

אזורי התעשייה תוכננו והוקמו כך לצורך מתן שירות למפעלים, והשקעות המדינה בתשתית ובפיתוח רוכזו ומוקדו בהם, ולא חולקו טיפין טיפין, כפי שקרה באזורי תעשייה קטנים אחרים.

הקמתם של אזורי התעשייה בתפן, ברמת-חובב ובמקומות אחרים יצרה בעיות שלא יכואו על פתרונן, ואולי אף ילכו ויתריפו אם לא יתקבל החוק המוצע. בין הבעיות הללו אמנה את חוסר יכולתן הארגונית והמקצועית של הרשויות המספחות לטפל בבעיות אחזקתם והפעלתם של השירותים הציבוריים, המיועדים לכלל המפעלים שבאזורי התעשייה, ואולי אף חוסר רצון לקדם את איכות החיים באזורים הללו.

בעיה אחרת היא התפיסה הלוקיה של הרשויות המקומיות, הרואות באזורי התעשייה מקור הכנסה, האמור

האחת — המכנה השלטוני בארץ מכיר בשתי רמות שלטון, השלטון המרכזי והשלטון המוניציפלי. אני מציע להישאר צמודים לעיקרון הזה, וגם לחפש בתוך המכנה הזה את הפתרון לבעיה שהעלה חבר הכנסת עובדיה עלי. במציאות נתונה יש שני מרכזים תעשייתיים שהרשויות המקומיות אינן מוכנות לאמץ אותם, לא מפני שיש להן עורף הכנסות כמסים, אלא מפני שזה כרוך בהוצאות. אין להם הכנסות, ועל כן צריך למצוא להם פתרון מוניציפלי לקבלת השירותים.

לפיכך, אני מציע, עקרונית, להכיר במבנה המיוחד הזה ככדבר זמני. עד שתחום מוניציפלי כלשהו יחליט לאמץ אותו ואז יצורף האזור לתחום מוניציפלי נתון. הצעתי היא אפוא, שהמסגרת תהיה, קודם כל — פקודת המועצות המקומיות (אזוריות), צו ב' שם אנחנו יוצרים מושג הנקרא "אתר תעשייתי", והכול קבוע בהצעת החוק, מלבד כמושג הסמכויות.

אני מציע שהסמכויות יישארו בידי שר הפנים ולא בידי שני שרים. גם כאן החקיקה איננה סובלת מסגרת כזו, כאשר היא נחונה תחת סמכותם של שני שרים, ומכיוון ששר התעשייה והמסחר ממלא בעניין הזה תפקיד חשוב, אני מציע לכלול בהגדרות כסעיף הראשון גם "אתר תעשייתי אשר שטחו ותחמומו הוגדרו בצו שהוצא עליידי שר הפנים בהתייעצות עם שר התעשייה והמסחר". בכך נפתור את הבעיה של שיתוף הפעולה והשילוב הדרוש לעניין הזה, כלי לפגוע בעקרון האחריות המוניציפלית של שר הפנים.

ומכאן, מובן שאני מציע להוציא מההגדרות את השרים. יש שר אחד לחוק הזה, אם זה חלק מפקודת המועצות המקומיות, והוא שר הפנים, ובהתאם לכך יש להתאים את כל הסעיפים האחרים בהצעת החוק. להתאים אותם לעיקרון, והוא, שזה תחום מוניציפלי מסוג חדש עד להחלטה מוניציפלית רחבה יותר, היינו — צירוף האזור הזה לאזור מוניציפלי קיים כלשהו, עירייה או רשות מקומית או מועצה אזורית.

מובן שאני מקבל את יתר הדברים. אני חושב שבכפיפות למגבלה הזאת ניתן לחיות עם החוק הזה, ואולי הוא אפילו רצוי, כי בכך נוכל למצוא פתרון לתחומים התעשייתיים הללו, שכיום אין להם רואג.

אני מציע להעביר את הצעת החוק להכנה בוועדת הפנים, ואנו נקיים בה את הדיונים והתיקונים הדרושים על-פי ההצעה שהצעתי. אף שעקרונית נקט משרד הפנים, כפי שצינתי, עמדה של התנגדות להצעת החוק, אני מציע לקבל אותה ולשלב אותה בפקודת המועצות המקומיות, ובדרך זו נמצא פתרון לבעיה שהעלה חבר הכנסת עובדיה עלי.

היו"ר ד' בן-מאיר: ובכן, לפנינו הצעה אחת כלכד — להעביר את הצעת החוק של חבר הכנסת עובדיה עלי לוועדת הפנים להכנתה לקריאה ראשונה. מי כער ההצעה? מי נגד?

ה צ כ ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק רשויות אתרים תעשייתיים, התשמ"ז-1986. לדיון מוקדם בוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

למיון, כד בכד עם העובדה שמפעלים אחרים המיועדים לאכלס אתרים אלה מקפאים את תוכניהם.

מרדכי גור (המערך):
למי הם משלמים מסים?

עובדיה עלי (הליכוד):
הרשויות האלה משלמות לעתים מסים לרשויות מוניציפליות שונות, שאינן מטפלות בבעיות תשתית ותחזוקה, שלא רואות בהרחבת מפעלי התעשייה ובקיומם של אזורי תעשייה אלה יעד וייעוד. אותם מסים, כפי שפירטתי בתחילת דברי, באים בעצם לתת פתרונות לחסרון הכיס של הרשות בתחומים אחרים, יש גם מקומות, כמו רמת-חובב, שהם בכלל בכחינת אקסטרא-טריטוריה — אינם נמצאים בתחום שיפוטה של שום רשות.

מרדכי גור (המערך):
אבל בעפולה לא היית רוצה שכל המפעלים יהיו תחת הרשות שלך?

עובדיה עלי (הליכוד):
אינני מדבר על אזור תעשייה בתחום השיפוט של עיר. במקרה זה ודאי שהרשות, האחריות גם לכל בעיות האקולוגיה והתשתית השונות, היא זו שצריכה לטפל בכך, והיא מטפלת בכך כראוי. אני מדבר על אותם מרכזי תעשייה אזוריים שנופלים בין הכיסאות, כדוגמת רמת-חובב, שלא נמצאת בתחום שיפוטה של רשות כלשהי. ולכן ייחרתי את הצעת החוק. לפי הצעתי, יש להקים רשות מיוחדת שתטפל בבעיות המיוחדות של אזורי תעשייה אלה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לסיים דברי הריני מבקש להדגיש, על-מנת להסיר ספק: הקמת הרשות לאתרים תעשייתיים לא זו בלבד שתיתן מענה בכל התחומים שמניתי עד כה, אלא היא אף לא תעלה למדינה אגורה שחוקה אחת. כל תקציבה יבוא מכספי המפעלים שבאתר, ומקור כספי זה הוא גם זה שיראג, בתוך האינטרסים הישירים שלו, למנוע את ניפוח המנגנון וכוח-הארס הנדרש להפעלתו. אני רוצה לפרט: הואיל ובתוך הרשות, כפי שהצעתי, יושבים נציגי התעשיינים עצמם, האינטרס הישיר שלהם הוא שלא להגדיל את התקציב שנגבה בכביל ארנונה, וכך גם לא יגדילו את המנגנון ולא ינפחו אותו ולא ינפחו את סעיף ההוצאות.

הקמתם של אתרים תעשייתיים אלה הייתה ועודנה אינטרס לאומי. על-מנת שהם יתפקדו כהלכה ויתרחבו כיאות, הם צריכים מסגרות שבסיסן חוקי, והחוק המוצע הוא המענה לכך. השארת המצב כמות שהוא תמוטט את המפעל הגדול הזה, שהמדינה השקיעה בו הון עתק ואף כיום היא חפצה ביקרו.

כדי לקדם את הצעתי אבקש מידידי חברי הכנסת לתמוך בחוק ובהעברתו לוועדת הפנים של הכנסת. תודה רבה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה. אני מזמין את השר קורפו להתייחס להצעה.

ממלא-מקום שר הפנים ח' קורפו:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, למעשה נדחתה הצעת החוק של חבר הכנסת עובדיה עלי עליידי שלושה שרים כדיונים של ועדת השרים לחקיקה. אני מציע לקבל את הצעת החוק בכפיפות לכמה מגבלות:

י. הצעה לסדר-היום

מצוקת הרשויות המקומיות הקטנות והבינוניות

מסים, השלמת מענקים ועזרה לחיסול הגירעונות. מה שחשוב היה, שכדי שלא יחזור על התרגיל של גרימת גירעונות והשקעות לא מאושרות, הגבילו את הרשויות גם בתוך וגם על-ידי פיקוח על פעילותן במסגרת התקציב המאושר.

החלק השלישי במגזר הרשויות המקומיות הוא הרשויות הקטנות והבינוניות והמועצות האזוריות. אדוני היושב-ראש, נראה שלמועצות אלה אין די שרירים וכוח כדי ללחוץ. אולם, אנו, חברי הכנסת, חייבים לשמש להם לפה ולעזר. מדובר ביישובים קטנים שבהם אוכלוסייה לא גדולה, יש מעט מפעלי תעשייה בשטח שיפוטם ומשפחות רבות מטופלות בילדים, משפחות ברורות ילדים, ולכן שיעור המס המוטל עליהן מוגבל. אין למועצות אלה הכנסות עצמיות משלהן והתקציבים המועברים אליהן אינם יכולים לאזן את הוצאות הפעילות. לכן נוצרו גירעונות גדולים במנחים של הרשויות האלה, ואנחנו בוועדת הכספים טיפלנו מדי פעם בבעיות האלה.

בעיה נוספת ברשויות האלה היא הפיגור הרב בתשתית. כמכני החינוך והתרבות, ככישיים, בנינו ובתחומים אחרים. הם קופחו לאורך כל הזמן בגלל היותם במרכז הארץ, ולא קיבלו את הסיוע הנדרש. כיום יש כמה קטגוריות של רשויות מקומיות. יישובי קו העימות, ערי הפיתוח, המגזר הדרווי והקבוצות והרשויות הגדולות שאינן זקוקות לסיוע, אולם שאור אותם יישובים קטנים ומועצות אזוריות ללא טיפול וללא סיוע. אנשי משרד הפנים מדעים לכך, אבל הם פעלו לפי החלטות הממשלה. אין לי כל טענות אליהם, אבל היישובים האלה לא הוגדרו כבעלי עדיפות מיוחדת.

מדובר ביישובים קטנים כמו מזכרת-בתיה, בית-דגן, נחלת-יהודה, פרדסייה, רמלה, יהוד, פרדס-חנה, כרכור, זיכרון-יעקב. כמו כן מדובר במועצות אזוריות כמו ג'דרוה, בית-שאן, לכיש, מודיעין, עמק-הפר, חוף-הכרמל, חוף-אשקלון, הגליל-התחתון, חבל-אשכול, לבי-השרון. משרד הפנים מכיר בכל שיש בעיה לגבי כל היישובים האלה, ושחייבים לטפל בהם ולמצוא להם פתרונות. אולם, בין הרצון לבין הביצוע יש מרחק עצום, והדבר לא בא לידי מימוש. משרד הפנים מפנה את האשמה אל משרד האוצר ומשרד האוצר מפנה אותה אל משרד הפנים, חוזר חלילה.

כחבר בוועדת-המשנה של ועדת הכספים לתקצוב רשויות העלית לא אחת את הנושא, ורק בזכות הלחץ שהפעלנו הונגשה הצעה עם רשימת יישובים שיש צורך לטפל בהם. הכול מתעכב בגלל האוצר, כך אומרים אנשי משרד הפנים, ואין ביכולתם להושיע מאחר שליישובים הקטנים אין כוח כמו לאחרים ללחוץ ולהשפיע להחשת פתרון בעיותיהם.

אינני חושב שבמדינה שרוצה להיות מתוקנת ומסודרת, אף שהדרך לכך עדיין ארוכה, ייתכן מצב שבו הטיפול באוכלוסייה וברשויות יהיה סלקטיבי ועל-פי קריטריונים של מקורבים.

אני בטוח שהעניין ברור, ואכיא דוגמה: בשנתים האחרונות קיבלו יבנה זפת מענקים וקונכרסיה לחיסול גירעונותיהם בסכום של למעלה מ-20 מיליון שקל. באר-שבע — למעלה מ-20 מיליון שקל. מגדל-העמק — 8 מיליון שקלים. בסך-הכול הוזימו כמשך שלוש השנים האחרונות, למעלה מ-300 מיליון שקל לכיסוי הגירעונות של הרשויות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום מס' 6263 בנושא: מצוקת הרשויות המקומיות הקטנות והבינוניות. בבקשה, חבר הכנסת אפרים שלום.

אפרים שלום (המעריך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כמשך שלוש השנים האחרונות טופלו רשויות מקומיות שתקציבן היה גירעוני, ולעתים הגיע לגירעון מצטבר, וכמעט מדי חודש חלו שיבושים במתן שירותים כתוצאה של שכיתות עובדים שלא קיבלו משכורת בזמן.

היו גם רשויות שהפכו את נושא השכיתות והסנקציות של העובדים מכשיר לקבלת כספים ומענקים או לזירוז הטיפול כבעיותיהן. כחבר ועדת הכספים יודע אני, שלא אחת קיימנו דיונים וקראנו לשיטה הזאת "שיטת ציץ". כי עיריית חל-אביב היתה ידועה בשימוש במכשיר השכיתות לצירוף לחץ ציבורי, והתוצאה היתה — הצטברות ערמות אשפה ברחובות.

במסגרת תקציב העירייה היו משלמים לכולם, פרט לעובדים, וזאת על-מנת להשתמש בהם כבמכשיר. והא ראייה — הפיתוח היפה והמוצלח שנעשה בחל-אביב שלא במסגרת התקציב הרגיל והמאושר.

בתוך כשנתיים יצאו כמעט כל הערים הגדולות ממצב של גירעונות והעדר נזילות, בעזרת סיוע ראשוני של משרד הפנים והסדרי ההתייעלות שנעשו ברשויות. עזרה לכך גם העלאת מסי הארנונה כיחס גבוה למרד, דבר ששיפר לאין ערוך את תקציב הרשויות. כך הן הגיעו לעצמאות כספית, וכמעט שאין הן תלויות היום באוצר ובמשרד הפנים. יש ביניהן אפילו כאלה, שיש להן עודף כסף ואין להן כל בעיה של חוסר נזילות. הראיה לכך היא השקט השורר בשנתיים האחרונות ברשויות הגדולות, שיש להן פוטנציאל גבוה בגביית מסים מתעשיות, מבתי-מלאכה ומעוסקים אחרים.

בעיירות הפיתוח, לעומת זאת, התחילו בפיתוח מסיבי, כבניית תשתית, בהקמת מפעלי חינוך ותרבות ומתחמים ובהעלאת איכות החיים, על-ידי פיתוח גינון, כבישים ותאורה. הלב מתרחב כשננטסים לעיירות הפיתוח האלה ורואים את הנעשה בהן. הרבו משמש את מקור משיכה לאוכלוסייה, ואנחנו חייבים להמשיך לעזור להן ולתמוך במאמציהן. אך מה שעשו הרשויות הגדולות לאיזון תקציבן ולחיסול גירעונותיהן לא יכלו לעשות עיירות הפיתוח. השכיבות לכך הן רבות: האוכלוסייה החלשה מרחיפת רמת השכר וההכנסה למשפחה על והגבלות שגורו על עצמן הרשויות האלה מהטיל מסים על מפעלי תעשייה, על-מנת שלא למנוע הקמת מפעלים חדשים ומחשש לסגירת מפעלים קיימים ופגיעה במקורות העסוקה. כאשר ממילא קיימת אבטלה גבוהה יחסית בעיר פיתוח אלה.

לפני שנה לא היתה ברירה וכל אותן 36 רשויות המוגדרות כערי פיתוח הפנינו מול משרד ראש הממשלה. בין המפגנים היו גם כמה חברי הכנסת המשמשים כחפקידים השני כראשי רשויות. הממשלה ננצעה ללחץ שלהם והאוצר הקצב 80 מיליון רולר לכיסוי הגירעונות של אותם יישובים במצוקה, ואני חייב לומר מלה טובה להלכם, על שלא ביקש ולא רצה לקבל חלק מההקצבה. הטיפול היה פרטני. הוא נעשה על-ידי משרד הפנים והאוצר בדרך של התייעלות, גבייה מעמיקה של

אינני מוצא טעם בכיום דיון במליאת הכנסת. אני סבור שעדיף, אם חבר הכנסת אפרים שלום רוצה בכך, להביא את הנושא שנית לוועדת הכספים, או לוועדת-המשנה שלה. העוסקת בנושא כפועל ועוקבת אחר הדברים, כדי שהדיון בו יהיה מוגבר ומאומץ. אני מציע אפוא להעביר את הנושא לוועדת הכספים של הכנסת כדי לקיים בו דיון מואץ.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה. יש הצעה אחרת לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. בבקשה.

מרדכי וירשובסקי (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לדעתי, הסוגיה חשובה בהחלט וצריך לבדוק אותה ולהתמודד עם הבעיה שהעלה חבר הכנסת אפרים שלום. אני רוצה לנצל את-ההזדמנות הפרלמנטרית הזאת ולבקש להסיר את ההצעה לסדר-היום ולומר בכך, שהעובדה שאין במדינת ישראל שר פנים היא בעיני שערורייה שאין דוגמתה. יש לנו ראש ממשלה, ומטבע הדברים הוא אינו יכול לעסוק בענייני משרד הפנים. יש לו עיסוקים משלו, ולמשרד הפנים דרוש שר כמשרה מלאה. יש למשרד מנכ"ל המטפל בעניינים השוטפים, ויש לנו שר, השר קורפו, המשיב בשם משרד הפנים אך אינו מעורב בפעולותיו של משרד זה. אני מעריך את מאוד השר קורפו על פעולותיו בכל התחומים, אבל הוא אינו נוגע למשרד הפנים, הנושא אינו קשור אליו ואינו בתחום תפקידו. מי שסובל ממצב זה אלה הן הרשויות המקומיות. אין יוזמות חקיקה מטעם משרד הפנים, לא יכול להיות טיפול אמיתי במישור ממשלתי ללא שר פנים. זאת, אדוני היושב-ראש, כאשר כממשלה הזאת יש ארבעה או חמישה שרים ללא חיק.

אנחנו מדברים כל כך הרבה על ענייני הפנים, על השלטון המקומי, על החוקה, על אורחות חיים, על סדר חדש מתוקן יותר ויפה יותר במדינת ישראל, והנה כבר שנה שאין לנו שר פנים, ואין סיכוי שיהיה לנו, ויש חלוקה כזאת של תפקידים. במצב זה לא יעזור שום דבר, ועליתי לדוכן רק כדי להביע את מחאתי הגדולה על כך, שהשלטון המקומי וכל העניינים המוניציפליים של מדינת ישראל מזונחים הלכה למעשה. הטיפול של ראש הממשלה אינו נוגע בנושא; המנכ"ל מטפל בדברים השוטפים והיומיומיים, ואם הוא מטפל במדיניות, כי אז או ואכזי — אין זה תפקידו של מנכ"ל; השר הוא רק שופר למתן תשובות כאן — כל אלה אינם אמצעי להתמודד עם הבעיה החשונה הזאת של השלטון המקומי. זה מה שהיה לי לומר, ואני חושב שהיושבים כאן צריכים להבין את המצב שבו נמצא השלטון המקומי ואת יחס השלטון המרכזי אל השלטון המקומי.

בעבר הייתי אומר, שכאשר שר הפנים מפנה מכתב לרשות מקומית וכותב: אינן, פירוש הדבר: אסקופה נדרסת. זה היה קומפלימנט לעומת המצב שיש לנו היום.

עליתי לדוכן רק כדי לומר את הדברים האלה. אני תומך בהצעה, אבל מבחינה פורמלית אני מציע להסיר אותה.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה, ובכן, יש לנו הצעה להעביר את הצעתו של חבר הכנסת אפרים שלום לוועדת-המשנה לענייני תקצוב רשויות מקומיות בוועדת הכספים. האם אתה מסכים להעברת הנושא לוועדה הזאת?

אפרים שלום (המערך):

כן.

ואילו כאן מדובר בסכומי כסף קטנים למען הרשויות הקטנות והבינוניות והמועצות האזוריות.

אני רוצה להביא כמה דוגמאות לגירעונות ביישובים האלה: מועצה אזורית גן-זרוע — ב־300,000 שקל ניתן לפתור את הבעיה; ויכוח-יעבץ — 800,000 שקל; מזכרת-בתיא — 450,000 שקל; פרדס-חנה וכרכור — 700,000 שקל; מרעצה אזורית עמק-חפר — 4 מיליוני שקלים. יש לזכור, שבמרעצה אזורית זו יש ארבעה כפרים ערביים גדולים, בסכום של 30 עד 40 מיליון שקל אפשר לפתור בעיה של יותר מ־30 רשויות קטנות ובינוניות ומועצות אזוריות.

הסכום הזה דומה לסכום שניתן לשלושת היישובים שהזכרתי, שקיבלו מנעים. האוכלוסייה של כל היישובים האלה גדולה פי כמה יותר מאשר בשלושת היישובים שקיבלו למעלה מ־30 מיליון שקל, כנגד זה, היישובים האלה גם מוגבלים מבחינת מסים, אין להם מפעלים ואין להם אוכלוסייה עשירה כדי שיוכלו לגבות ממנה את הדרוש להם.

אדוני היושב-ראש, אני מציע שיקום דיון במליאת הכנסת, על מנת לקבוע קריטריונים למתן סיוע ליישובים וכדי שזה לא ייעשה על-ידי החלטת שירותות של פקידי משרד האוצר ומשרד הפנים, וכדי שלא הם יקבעו את גודלה של אוכלוסייה גדולה וסובלת. תודה רבה.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. בבקשה, השר קורפו.

ממלא-מקום שר הפנים ח' קורפו:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ביצוע ההסדרים של סילוק הגירעון המצטבר, המשמש יסוד להצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת אפרים שלום, ותקוון מסגרות התקציב ייעשו לפי הסדר שנקבע על-ידי שר הפנים, שר האוצר ומנכ"ל משרד הפנים, וכפי שאושרו בוועדת הכספים ובוועדת המשנה של ועדת הכספים כדלהלן:

בשלב הראשון יטופלו המגזרים של ערי פיתוח, יישובי יהודה, שומרון ועזה והיישובים הדרוזיים. בימים אלה משלימים את בדיקתם של היישובים במגזרים אלה, וכבר השבוע יערך דיון על שמונה רשויות מקומיות כדי להגיע לכלל סיכומים. בעקבות הדיון יועמדו לרשותן תקציבים לסילוק הגירעון המצטבר, תוגדל מסגרת התקציב ככל הנתון וגם הרשויות עצמן יידרשו לצעדים מספר, להתייעלות, לצמצומים, להגשת מסמכים וכיוצא באלו דברים.

כחודש אוגוסט סוכם על 12 רשויות מקומיות ערביות, שתיערך בהן תוכנית דומה. ברובן התחילו כבר רואי-השבון בעבודתם, ובאחת מהן ייערך כבר השבוע דיון כדי לסכם את הממצאים. מתוך שאר הרשויות המקומיות — יישובים קטנים ומועצות אזוריות — נקבעה בחודש ספטמבר ראשונה של 18 רשויות מקומיות. שכעת מממנים להן רואי-השבון. עם זאת, משחררים להן מקדמות בשיעור של 30% מחובותיהן למס הכנסה, לכיטוח לאומי, לבנקים, ל"מקורות" ולחברת החשמל. אושרה הלוואה לחלק מהרשויות, שגירעונן קטן יחסית והן יכולות לממן בעצמן החזר הלוואה — אבן-יהודה למשל — וסידור דומה נדון גם עם עיריית רמלה.

לסיכום, משרד הפנים פועל יחד עם משרד האוצר לביצוע סיכומים שנקבעו, המכסים כמעט את כל המגזר שחבר הכנסת שלום דיבר עליו, אך לא ניתן לבצע את כל הבדיקות והסיכומים כעת ובעונה אחת. המשרד מסייע לכל רשות כמצוקה לעבור את החודשים הקשים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

המשנה לענייני תקצוב רשויות מקומיות
בוועדת הכספים נתקבלה.

תודה. ובכן, מי בעד העברת הנושא לוועדה?

ה צ ב ע ה

היו"ר ד' בן-מאיר:
ובכן, ההצעה מועברת לוועדת-המשנה לענייני תקצוב
רשויות מקומיות בוועדת הכספים.

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת

יא. הצעת חוק שמירת הניקיון (תיקון), התשמ"ז — 1987 *
(הצעת חבר הכנסת אר' לין)

אוריאל לין (הליכוד):
תודה רבה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

בתחומי הרשויות המקומיות מתרחשת התופעה הזאת:
בן-ארס שהחליט להיפרד מכלי הרכב שלו, במקום שיעביר
אותו למקום מסודר, אם אינו יכול למכור אותו, הוא בוחר
פעוט להעמיד אותו בצד המדרכה, במקום שבו מותר להחנות
רכב, ולנטוש אותו. עוברת תקופה לא קצרה, המכוננית הנוטשה
מכפרת את המקום, היא נעשית גם מפגע תכרואי וסיכון
בטיחותי מסוים, ונוסף על הכול היא גם גזולת מקום חנייה יקר
מאוד בתחומי אותה רשות מקומית.

אנתנו עוברים עכשיו להצעת חוק תמ"א, מטעם חבר
הכנסת אוריאל לין: הצעת חוק שמירת הניקיון (תיקון).
התשמ"ז — 1987. בבקשה, חבר הכנסת אוריאל לין.

קריאה:

היו"ר ד' בן-מאיר:

הייתי מציע שלא להיכנס לסוגיה, מתי השר הוא שופר של
הפקידים שלו ומתי לא. זאת לא בעיה, כששר עונה בשם
הממשלה הוא עונה בשם הממשלה, וחשבתו מחייבת את
הממשלה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' בן-מאיר:

על מה את מדברת, על השב"כ?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת רוני מילוא יענה. הוא סגן שר במשרד ראש
הממשלה והוא מוסמך לענות בשם ראש הממשלה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
רוני מילוא אינו יודע על זה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

מי אמר לך את זה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כרגע דיברתי אתו.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני רואה שכתוב כאן, ששייב סגן השר רוני מילוא, כך
כתוב. אם זה ישתנה, נדבר אחר-כך.

בבקשה, חבר הכנסת אוריאל לין.

אוריאל לין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לעניין החוק שלפנינו
איננו צריכים סגן שר או משהו אחר. זו הצעת חוק פשוטה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אוריאל לין (הליכוד):

אולי אפשר להתחיל בדיון בנושא שלפנינו?

היו"ר ד' בן-מאיר:

אפשר, כבר התחלח.

אוריאל לין (הליכוד):
הצעת השר היתה לוועדת הכלכלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חוק שמירת הניקיון שייך לוועדת הפנים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם איש כמליאה לא מציע ועדת הפנים, והכול מציעים
ועדת הכלכלה — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:
חברת הכנסת אלוני, אני מצטער, אי-אפשר לחוקק את
החוק שמירת הניקיון בכללותו בוועדת הפנים ואת התיקון
לחוק בוועדה אחרת. זה לא עומד במבחן ההיגיון.

ממלא-מקום שר הפנים ח' קורפו:
אני מסכים שהאכסניה היא ועדת הפנים.

היו"ר ד' בן-מאיר:
הצעת החוק חייבת לעבור לוועדת הפנים. אם יתעקש חבר
הכנסת אוריאל לין להעביר את הצעתו לוועדת הכלכלה, נעביר
זאת לפסיקת ועדת הכנסת.

חבר הכנסת אוריאל לין, האם אתה עומד על דעתך?

אוריאל לין (הליכוד):
אני לא מתעקש.

היו"ר ד' בן-מאיר:
ובכן, החוק חייב לעבור לוועדת הפנים, מפני שהחוק הוא
חוק של ועדת הפנים. אם אתה לא מתנגד לכך, ניגש להצבעה.
מי בעד העברת הצעת החוק לוועדת הפנים ירים את ידו? מי
נגד? — אין נגד.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק שמירת
הניקיון (תיקון), התשמ"ז — 1987, לדיון
מוקדם בוועדת הפנים ואיכות הסביבה
נתקבלה.

יב. הצעות לסדר-היום דין-וחשבון ועדת-לנדוי והשלכותיו

אדוני היושב-ראש, אני מציעה שלא לקיים את הדיון על
נושא זה, עד אשר יתייצב ראש הממשלה בפני הכנסת. נראה לי
שיש בכך ביטוי של זלזול בכנסת, שלא היה כמוהו כבר.
כאשר דנו לפני שנתיים או שנה וחצי על עניין השב"כ, השיב
ראש הממשלה דאז, אין כל סיבה, שהיום לא ישיב ראש
הממשלה דהיום.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה. חבר הכנסת רמון, אתה רוצה להוסיף? בכקשה.

חיים רמון (המערך):
אומנם דוח-לנדוי מצביע על תאונה קשה, ייתכן שהיא
קשה אף מתאונת דרכים, אבל אינני מבין מדוע צריך השר
קורפו לענות על כל הנושאים, היום הוא היה שר הפנים, שר
התחבורה וראש הממשלה. אני מציע לפטר את כל השרים
ולתת לשר קורפו את כל המשכורות. זהו ביטוי מתמשך של
זלזול מצד ראש הממשלה בכנסת. הרוח הזו היא אחד הדוחות
החמורים ביותר — — —

לחודשיים אחריה. אחרי מילוי כל התנאים הללו, תהיה הרשות
המקומית מוסמכת למכור את הרכב ולהעבירו את תמורתו
בניכוי הוצאות מסוימות לבעליו.

אני חושב שאדם המפקיר את רכבו עושה זאת, בדרך כלל,
משום שאין בידיו להפיק ממנו עוד דבר. מרכב כזה, העומד 60
יום ברשות הרכים, נלקחים על-פי רוב חלקים בעלי ערך.
ההוצאות הכרוכות בגרירת הרכב וכאחסנתו במשך חודשיים
מוסיפות להפחית מערכו. כך שהתמורה שיקבל בעל הרכב עם
מכירתו לא נראית לי, ויש למצוא פתרון למימון הגרירה
והאחסנה של הרכב שהופקר.

לעומת זה, יש מקרים שאנשים יוצאים לתקופה מסוימת
לחוץ-לארץ ומשאירים את רכבם ברחוב. אם תתארך שהותם
בתוך-לארץ ליותר מארבעה או חמישה חודשים, הרי על-פי
הצעת החוק יצמידו מודעה על המכונית, אבל בעליה לא יקבל
את ההודעה כי הוא איננו, המכונית תיגרר ותימכר, ויעשו בה
כפי שקובעת הוראת החוק.

מוכן שיש כאן בעיה. אני לא בטוח, שהתיקון שמציע חבר
הכנסת אוריאל לין הוא התיקון המתאים והטוב. בכל זאת, אני
מציע להעביר את הצעת החוק לוועדה, ואולי בצוותא אפשר
יהיה למצוא פתרון קונסטרוקטיבי, שיענה גם על החשש של
פגיעה ברכוש הזולת. צריך לזכור, שבדרך כלל מחייבת הוראת
החוק את בעל הרכב המופקר או הנועזב להחזיר את לוחית
הזהירה למשרד הרישוי. אם לא עשה זאת, הרי היתה
כהתנהגותו משום עבירה. נדמה לי שהבעיה טעונה בדיקה
וכדאי לחפש לה פתרון.

על כן, אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדה. נדמה
לי שוועדת הכלכלה היא הוועדה המתאימה לטיפול בנושא זה,
ואולי בסיועה אפשר יהיה למצוא פתרון קונסטרוקטיבי לבעיה
הזאת.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה. לפנינו הצעה להעביר את הצעת החוק של חבר
הכנסת אוריאל לין לוועדת הפנים.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום,
הצעות לסדר-היום מס' 6270, 6271, 6274, 6278,
6279, 6280, 6284, 6285, 6286 ו-6294, בנושא: דין-וחשבון
ועדת-לנדוי והשלכותיו. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה
גרוסמן, בבקשה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, אין לי כל צורך לפגוע בשר התחבורה,
אבל נראה לי שאין זה מן העניין שבנושא השב"כ, שראש
הממשלה אחראי לו, יענה בפני הכנסת שר התחבורה.

אוריאל לין (הליכוד):

— — שר המשפטים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

סליחה, או שר המשפטים, אינני יודעת. לשב"כ אחראי
ראש הממשלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

סליחה, אתה לא מוסיף?

חיים רמון (המערך):

אני מסיים. אדוני היושב-ראש, אני מציע להפסיק את הדיון ולא לרוץ בשום עניין הקשור לממשלה עד אשר יבוא ויתייצב כאן ראש הממשלה.

מרדכי גור (המערך):

הוא לא יודע שהוא האחראי לשב"כ.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. אני רוצה לומר שני דברים על ההצעות של שני החברים המכובדים. ראש הממשלה או הממשלה יכולים למנות את מי שהם מוצאים לנכון לענות. הממונה על-ידיהם הוא זה המוסמך לענות בשם הממשלה.

במקרה של השר קורפן, הוא גם השר המקשר בין הממשלה לבין הכנסת, ובין הממשלה לבין יושב-ראש הכנסת והסגנים. לכן, העניין הזה לא עומד בסימן שאלה.

אבל — — —

חיים רמון (המערך):

היו"ר ד' בן-מאיר:

עכשיו אני עונה ואל תחוככח אתי.

מעבר לכך, אינני יכול לבטל הצעות של חברים. אם חברי הכנסת לא רוצים להציע את הצעותיהם, זכותם לוותר על הצעתם ולהגישה שוב כשבוע הבא. אם יאשרו יושב-ראש הכנסת והסגנים את הצעתם, יעלו הם את הצעתם; אם לאו — לא יעלו אותה. אם חברי הכנסת לא מותרים על הצעתם, אני אומין אותם אחד אחד להעלות את ההצעה על סדר-היום. בשל העובדה שיש עשרה מציעים, אני מגביל את רשות הדיבור לחמש דקות. מפני שאני בטוח שעשרה חברים — — —

חיים רמון (המערך):

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' בן-מאיר:

רגע אחד. אני מבקש סליחה. אולי לא תפריעי לי לדבר, ואם לא, אקרא אותך לסדר. כאשר יושב-ראש הישיבה מדבר, אין נכנסים לדבריו.

מרדכי גור (המערך):

קריאות בניינים, אפשר לקרוא?

היו"ר ד' בן-מאיר:

לא כאשר יושב-ראש הישיבה מדבר.

מרדכי גור (המערך):

תשמור על כבוד הכנסת — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

כאשר אנמור — — —

מרדכי גור (המערך):

תשמור על כבוד הכנסת — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת מוטה גור, אקרא אותך לסדר. כאשר אנמור לדבר דבריו לא יספקו אותך — — —

מרדכי גור (המערך):

בשל השב"כ עזבתי את הממשלה — אני אפחד לעזוב את האולם?

היו"ר ד' בן-מאיר:

יפה מאוד. עכשיו תפסיק בבקשה לדבר, כי אני מדבר. כאשר יושב-ראש הישיבה מדבר, אין נכנסים לדבריו. אנמור לדבר, לא ימצא חן בעיניך, תוכל להעיר. נא לא להיכנס עוד לדבריו.

היות שיש עשרה דוברים — — —

חבר הכנסת חיים רמון, אני קורא אותך לסדר.

חיים רמון (המערך):

אנחנו מנסים לברר — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני אקרא אותך לסדר פעם שנייה. בבקשה, שב כי עכשיו אני מדבר. מה הולך פה?

היות שרשומים עשרה חברים לרשות הדיבור, ידבר כל אחד מהם חמש דקות, וברור שכל אחד יוכל לגעת כאחד הצדדים של הנושא.

חבר הכנסת מוטה גור, רצית להעיר הערה? בבקשה.

חברת הכנסת שולמית אלוני, נתתי עכשיו רשות הערה לחבר הכנסת מוטה גור. בבקשה להפסיק לדבר. חבר הכנסת צוקרן, שב בבקשה. עכשיו מדבר חבר הכנסת גור.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מרדכי גור (המערך):

אדוני היושב-ראש, כל ההערות שלך היו נכונות מכחינה פורמלית. אתה יודע טוב מאוד, שהנושא הזה עורר מספיק מחלוקות והקים מספיק רעש במדינה. מדובר בעניין ביטחוני ממדרגה עליונה. גם ההצעה ששר המשפטים יענה אינה לעניין, כי לא מדובר פה בצד משפטי בלבד, אלא באחת המערכות הבסיסיות של המדינה, הכוללת גם ביטחון, גם צדק וגם משפטים.

עקב האירועים כעבר, לא צריך להיות שום ספק שראש הממשלה צריך לבוא, להתייצב ולהסביר את עמדת הממשלה בסוגיה מהותית, מוסרית וביטחונית זו.

אני מציע שתתמקד בשמירת כבוד הכנסת ותחייב את ראש הממשלה לבוא לכאן.

חיים רמון (המערך):

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מבקש, אתה כבר הערת את ההערה שלך.

חיים רמון (המערך):

ביקשתי הפסקה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני לא מוכן להכריז על הפסקה.

חיים רמון (המערך):

חמש דקות.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני לא מוכן להכריז על הפסקה. אני רוצה לענות לחבר הכנסת גור, ואחר-כך ניגש לדיון. נטיות לבו — — —

חיים רמון (המעריך):
אולי ראש הממשלה רוצה לבוא?

היו"ר ד' בן-מאיר:
אני מבקש שלא להפריע לי.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אתה סגן יושב-ראש הכנסת, תכבד את הכנסת.

היו"ר ד' בן-מאיר:
אל תגיד לי מי אני, ותקשיב עכשיו למה שאני אומר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת צוקר, אני קורא אותך לסדר.

חיים רמון (המעריך):

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת רמון, אני קורא אותך לסדר פעם שנייה.

נסיות לבו של יושב-ראש הישיבה, אין להן שום נגיעה לניהולה הפורמלי של הישיבה. הישיבה הזאת מנוהלת כדין. השר קורפו יכול לענות כדין כשם ראש הממשלה, ולכן אין שום מקום לא להפסקת הישיבה ולא למעשים הפגנתיים נגד ראש הממשלה שפעל כראוי, ומשום כך אנחנו ניגשים לדין. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני.

חיים רמון (המעריך):
אפשר לצלצל לראש הממשלה ולהגיד לו.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת רמון, אני אקרא אותך לסדר פעם שלישית. תצטרך לעזוב.

חיים רמון (המעריך):
זה לא מעניין כשזה מתנהל כך.

היו"ר ד' בן-מאיר:
חברת הכנסת שולמית אלוני מוזמנת לדבר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
האם אדוני לא ישקול — — ?

היו"ר ד' בן-מאיר:
הודעתי שלא אשקול, זו החלטתי.

חיים רמון (המעריך):
אתה, כסגן היושב-ראש, מרצה מהמצב הזה?

היו"ר ד' בן-מאיר:
חבר הכנסת חיים רמון, אני קורא אותך לסדר בפעם השלישית. בבקשה לעזוב את האולם.

מרדכי גור (המעריך):
אפשר לבקש מהמקשר בין הממשלה לבין הכנסת, שיתקשר לראש הממשלה ויאמר לו מה קורה פה.

היו"ר ד' בן-מאיר:
לו רצה המקשר לעשות זאת, היה עושה זאת בזמן הדין. חברת הכנסת אלוני, בבקשה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, אני מוחה על הדרך שבה אתה, כנציגה

של הכנסת, מנהל את הישיבה, כאשר יש פנייה של חברי כנסת רבים לעשות הפסקה כדי שהשר הממונה, אשר בנינו עברה הארץ הזאת ועוזעים קשים ביותר כמדינת חוק וכמדינה דמוקרטית, שהעלילו בה ושיקרו בה באופן שיטתי, יבוא לכאן. אתה סבור שאפשר להמשיך בדרך כזאת בלי שיבואו לכאן לא שה המשפטים ולא ראש הממשלה הממונה, ואילו אני מוחה על כך. אני עומדת כאן על הרוכן ומדברת, מפני שאני מצטערת שגם בין חברי הכנסת אין סולידריות, והם לא מבינים שבנושא זה אסור היה לדרוך היסוד.

חיים רמון (המעריך):
אתה לא נושא כל כך חשוב. חמש דקות גם הן יותר מדי.

מרדכי גור (המעריך):
כל היום דיברו על דברים פחות רציניים.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):
אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:
עכשיו מדברת חברת הכנסת אלוני, אחריה — חברת הכנסת חייקה גרוסמן. את רוצה לדבר אחריה, בבקשה, אל חברי הכנסת. חברת הכנסת גרוסמן, נתתי לך רשות להצעה לסדר ועכשיו את מפריעה. אני אקרא אותך לסדר ואוציא אותך מהישיבה. זה לא יכול להיות כך.

גאולה כהן (התחיה):
עד כדי כך?

היו"ר ד' בן-מאיר:
עד כדי כך.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
עד כדי כך, מפני שבניגוד להודעותיהם של שני ראשי ממשלה, כל אחד בתורו — כשהאחד אמר שיש פה שעוררייה והתפרעות של העיתונות ושל הפרקליטים; האחר פיטר יועץ משפטי של הממשלה; שמעון פרס אמר שזו איזו תאונה — קבעה ועדה שהממשלה הסמיכה, שבמשך 16 שנים תמימות, 16 שנים תמימות, פעלה מערכת שלמה בניגוד לחוק ומחוץ שקר, הטעיית בית-המשפט, ותכנונים ותחכומים כיצד להערים על בית-המשפט.

אם יש לוועדת-לנודי הישג, ההישג היחיד שלה הוא בקביעתה באופן שאיננו משתמע לשתי פנים את העובדה, שלא הפרקליטות אשר הוציאו לה שם רע, לא היועץ המשפטי הקודם, לא חברי הכנסת ולא העיתונות ערערו את ביטחון המדינה, מי שערער את ביטחון המדינה היתה מערכת, שתפקידה היה להגן על שלטון החוק ועל ביטחון המדינה. השופט ברק קבע — — —

מרדכי גור (המעריך):
את זה הוועדה לא אמרה. הוועדה אמרה, מה היו העובדות. היא לא האשימה את השב"כ בפגיעה בביטחון המדינה. אני מציע לך לקרוא שוב.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מצטערת את דברי שופט בית-המשפט העליון: אין ביטחון — — —

הקשיבו כלל לא לזעקה. לא לקול ולא לנהי על כל מה שהלחצים והסטייה בדיני הראיות ובאותם משפטי זוטא? לא אנשי השרה, לא הפרקליטים ולא השופטים — אף אחד מהם לא ידע, ואין בכלל מה להתייחס לנושא הזה?

כל הנושא של הוצאת ראיות בלחצים עלה במערכת בית-המשפט אצלנו, בבריטניה ובארצות-הברית. הוועדה מתייחסת לכך שהיתה חריגה על-ידי שימוש באלמות, היא לא מתייחסת לכך, שכתוצאה מהאמון המוחלט באנשי השב"כ ומהשימוש באלמות, ניתנו למעשה הודאות שאינן אמיתיות. לו היה עלי להודות תחת התנאים שבהם הוצאו אצלנו הודאות, שאני אינני אני, הייתי נותנת עדות לא נכונה.

שר התחבורה ח' קורפו:

אפילו לא טרחת לקרוא את הדוח.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
קראתי אותו מראשיתו ועד סופו.

שר התחבורה ח' קורפו:

אם כך, לא הבנת אותו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ולכן, וזו הנקודה השלישית שרציתי לרבר עליה, יש פה הרחבה של הסמכות לשימוש באלמות, שעד היום היתה בלתי חוקית, בלי להתייחס לעובדה שהרחבה זו עלולה להביא לכך, שההודאות לא תהינה הודאות אמת, ומי שרוצים שיהיה בפנים יהלך בחוץ בחופשיות, ומי שצריך להיות בחוץ ישב בפנים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
לא גמרתי.

עדנה סולודר (המערך):

אפשר לשאול את היושב-ראש?

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מצטער, את לא יכולה לשאול שאלה. לא עכשיו. היא כבר עברה את זמנה.

עדנה סולודר (המערך):

מתי כן?

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

היא עברה את זמנה, היא לא עברה את זמנה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת דדי צוקר, הזמן שאני קבעתי הוא הזמן, זו סמכותי לקבוע, בין שזה מוצא חן בעיניך ובין שאין זה מוצא חן בעיניך. יש לך עוד דקה. חברת הכנסת אלוני.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לא ברור, וחובתנו לעשות זאת ולהשלים את מלאכת הוועדה, מדוע נשארו — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

סליחה, חברת הכנסת אלוני, מעירים לי פה שהצעה לסדר-היום חייבת להיות עשר דקות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אמרתי לך.

היו"ר ד' בן-מאיר:

יש לך עוד שלוש דקות.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אתה טועה. לונמשכו הדברים, היה הופך המשטר במדינה למשטר של עריצות.

מרדכי גור (המערך):

עזוב את הניבוי הזה. היא לא האשימה את השב"כ.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מאשימה.

מרדכי גור (המערך):

— — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שופט בית-המשפט העליון ברק קבע: אין ביטחון ללא חוק. שלטון החוק הוא מרכיב בביטחון הלאומי. לאיש הביטחון בתור שכוה אין יותר זכויות, כוחות או חסינות מאשר לכל אדם אחר.

נשיא בית-המשפט העליון השופט שמגר קבע בפסק-דין באופן ברור, שחייבת להיות נורמה של שוריון ואמת בפני החוק.

הוועדה קבעה ללא ספק, ששיקרו באופן מתמיד בפני מערכת בית-המשפט, שעורכי-דין — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת שריד, יש לה רק חמש דקות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — — האמונים מכוח תפקידם לסייע לבית-המשפט לעשות צדק, ישבו בשב"כ ועסקו בתחבולות, כיצד להערים על בית-המשפט. על כן, עובדה היא שלא היתה כאן חאונה, ולא היתה כאן מהומה, אלא היתה כאן שיטה, העובדה היא, שהיה פה נוהג לערער את שלטון החוק במדינה.

הוועדה מעוררת כמה קשיים, שאנחנו חייבים לתת עליהם את הדעת באופן ברור: היא לא התייחסה לדרג המדיני אף שהדרג המדיני — שני ראשי הממשלה, כל אחד בתורו — ידעו שיש כידוי ראיות ויש שקרים לא במקרה של פז"ע — פעילות חבלנית ערינת — אלא בעדות בפני ועדת-זורע ובפני ועדת-בלטמן, שקורבנותיהן לא היו אנשי פז"ע, וככל זאת הם עשו כל שביכולתם להערים, לשקר ולטשטש, ומשלא יכלו עוד, גייסו את הנשיא לחנינה ורצו שהאנשים שעסקו בשקר הזה ימשיכו לעבוד בשירות.

לא ברור כיצד ולמה, תעל כך חייבת הכנסת לתת את הדעת, לא היתה התייחסות לדרג המדיני, אף שיש לנו בפסיקה כל הנושא של האחזיות המיניסטרואלית.

אני חייבת לרבר בראשי פרקים, משום שיש פה היום יושב-ראש, המשנה לדאבונני את סדרי הכנסת. הדרג המדיני אחראי בנושא הזה, ויכול להיות שבשל כך יש לראש הממשלה עכבות להופיע כאן היום. הוא אחראי בעליל והוא ידע, לפחות משלב מסוים, ונתן יד לחיפוי, ככתב ההסמכה שניתן לוועדה לא נאמר שאסור לה להתייחס לדרג המדיני.

שאלה שנייה שמתעוררת היא: כיצד ניקתה הוועדה על סמך הגנשה בלבד את המערכת השיפוטית? כלל הוא שהשופטים, בתוך עמם הם יושבים, והם מכירים את מה שמתרחש. במשך 16 שנים לא קראו השופטים עיתון, לא

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

להשגת ההודאות תהיה לא הומניטרית, לא לפי אמנות בין-לאומיות, ולא לפי העקרונות שהתכרה שלנו רוצה. והערה אחרונה — — —

היור"ד בן-מאיר:

יכולת להעביר לי את זה בפתק ולא בצעקה.

היור"ד בן-מאיר:
אני מבקש. את מדרכת כבר 15 דקות. אני מבקש לגמור.

מרדכי גור (המערך):

אם יש לך פקפוקים בעניין ניקיון של המערכת המשפטית והמערכת המדינית: למה אין לך תהיות על הממצאים בעניין השב"כ — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הוועדה קבעה שהיא חקרה את אנשי השב"כ ושמעה אותם. היא קבעה, שהיא מתייחסת לנושא של המערכת המשפטית על-סמך הרגשתה בלבד וללא בדקיה. אשר להרגשות, כולנו מסתובבים עם הרגשות משלנו. כנושא שהוועדה בדקה, אני מקבלת את דבריה. אינני מטילה ספק באמינות, באינטגרטי. כשיקול הדעת ובדקיה של הוועדה, אבל כעניין המערכת המשפטית על דרגיה השונים, לרבות מערכת התביעה ועבודת השדה, היא לא בדקה לעומק. היות שהיא לא בדקה, השערתה אינה טובה מההשערה שלי, והרגשתה אינה טובה מהרגשה שלי. אם אנשי השב"כ אומרים, שכל הזמן היתה להם הרגשה, שיש שיתוף פעולה שבשתיקה, והדבר היה שיטתי במידה שהוא היה, מותר לנו לבקש שהמערכת המשפטית תיבדק בדרך מסוימת, או לכל הפחות שבעתיד יהיו מחסומים בעניין זה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה נכון שאנחנו נלחמים בארגון חבלני: זה נכון שהארגון החבלני הזה רוצה לפגוע בנו והוא הצהיר על כך, אבל בכל מקרה ומקרה עומד בפניו כיתה המשפט אדם יחיד, ולכן, כל אותו פרק בדברי הוועדה ובדברי הציבור נגד הארגון החבלני, לא יכול לעמוד כאשר אדם עומד למשפט והוא בחזקת חשוד לפי הנורמות שלנו, אלא אם כן התיינה הראיות כפי שתהיינה. תודה.

היור"ד בן-מאיר:
הנהלים שלי בסדר.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זה נכון שאנחנו נלחמים בארגון חבלני: זה נכון שהארגון החבלני הזה רוצה לפגוע בנו והוא הצהיר על כך, אבל בכל מקרה ומקרה עומד בפניו כיתה המשפט אדם יחיד, ולכן, כל אותו פרק בדברי הוועדה ובדברי הציבור נגד הארגון החבלני, לא יכול לעמוד כאשר אדם עומד למשפט והוא בחזקת חשוד לפי הנורמות שלנו, אלא אם כן התיינה הראיות כפי שתהיינה. תודה.

היור"ד בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן, ואחריה — לחבר הכנסת אכנר שאקי. בהיעדרו — לחבר הכנסת דוד ליכאי.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושבים-ראש, כנסת נכבדה, אי-אפשר שלא לשבח את עבודתה הנאמנה של ועדת-לנדוי, יכולתה לרדת לעומק הקונפליקט שמעוררת עבודת שירותי הביטחון הכללי והשיפוט הנורמה המוסרית והמשפטית הפסולה. היא הוציאה את הקלקול הנורא הזה מאזור הדמדומים אל אור היום של חיינו. ברם, באותה מידה אי-אפשר שלא לזכור את רעמי הלעג ואת קיתונות הניזופות הפטריזיות שזכו להם כל אלה שהעזו להבוע ועדת חקירה, אחרי שהתגלתה חרפת השקר כפרשת האוטובוס קו 300.

קחו את הפרוטוקולים של הכנסת ממאי-יוני 1986. חבר הכנסת ויקטור שם-טוב חבט בפומבי להקים ועדת חקירה, שתבדוק את דרכי פעולתו של השב"כ. מה לא צעקו מספסלי הליכוד והתחיה: "הורסי שלטון הדמוקרטיה", "זורעי ייאוש", "יפתח אלוהים פי השטן", "מחול שדים", באמת, חבל לצטט. אינני יודעת אם הם מתביישים היום. יש לי ספק גדול מאוד, אם הם מודים היום שהם נתנו כעקיפין או במישרין יד להמשך השקר.

גם ראש הממשלה דאז, שמעון פרס, נוף בנו קשה מאוד ושאל בסרקום: מה, יש לכם מונופול על המוסר? דווקא בנושא זה היתה אחרות רעים בין שני ראשי הממשלה, ראש הממשלה דאז וראש הממשלה הדיום, הם הטעו שתי ועדות חקירה, כחש, מרמה — אלה לא מלים שלי — תבעו צה"ל על שיפוט, והכול — כדי להוריד מעל עצמם אשמה ולהטילה על וולתם.

כל זה היה לטובת הביטחון? כהחלט לא. האומנם חייבים היינו לחכות 16 שנים עד שנעז לנופץ את מלת הקסם "ביטחון", שכה רבים נשאו אותה לשווא. הבעיה היא הקדושה הצבועה, שבאה לאז דווקא כדי להציל חיים.

וכי בעבר כפר מישהו, או כופר היום, בצורך לגלות את מוקדי הטרור? האם מישהו חושב שהכוונות הטהורות של אנשי השב"כ נעלמו כלא היו? — ודאי שלא. האם מישהו

מלבד זה, חובה לבדוק את התופעה של תוספת באמצעות צווים, ערכאת עליונה שחייבת להיות בתי-הדין הצבאיים, כי הדעת אינה טובלת צדק, שאי-אפשר לערער לגביו. חובה לבדוק את עורכי-הדין והמשפטיים ששירות, גם אם הוועדה לא התייחסה, כי הם מעלו פעמיים.

חובתנו להתייחס למה שאירע ליועץ המשפטי הקודם, זמיר, ולמערכת שיצאה להיאבק בעניין הזה, וכיצד הדברים קרו. חובתנו, כמקור הסמכות, לפנות למערכת המדינית ולאחראים הפוליטיים ולומר: לא ייתכן לקבל את דבריהם: במקרה הזה. לא שמיר ולא פרס הגנו על המערכת במסתרין: לא במסתרין הם נתנו גיבוי לערעור החוק. הם אפילו התבטאו בדרך המסכנת את עצם קיום המדינה כמדינת חוק. האחד, שמיר, אמר שאין הוא רוצה את הדיקטטורה של החוק; פירוש הדבר שהוא מתיר מניפולציות של החוק, והאחר, שמעון פרס, שגם לו לא היו חושים לעניין זה, אמר קודם כול שזו תאונה — היום אנחנו יודעים שאין תאונה בעניין זה, אלא שזו היתה שיטה — וכן, שהוא רוצה שיטה משפטית נפרדת לעניין זה.

הערה אחרונה: אני חושבת שאי-אפשר להתעלם מנושא המשטרה. אנחנו חייבים להתייחס למה שיש לנו כאן, לרבות דברים חדשים שחייבים להיבדק לא רק בנוגע לשב"כ, הוועדה המתאימה בכנסת, או הוועדות, כי הנושא קשור גם לוועדת החוקה, חוק ומשפט וודאי גם לוועדת החוץ והביטחון, לעסוק גם במשטרה, כי המשטרה לא נוהגת טוב יותר.

הבעיה המרכזית שיש לנו כאן כמשפטיים וכשומרי חוק היא, שביח"ה המשפט קבע בפסק-דין מועדי את התחום שממנו מותר לחרוג מסעיף 12 מדיני הראיות בנושא של רצון חופשי. הוא אמר גם שהשימוש בכוח אינו יכול להיעשות במלחן-הילטון ולא על כוס קפה, יש כאן פריצה של הנושא מעבר למה שמקובל היום כעולם, שבו דווקא הולכת ומצטמצמת האפשרות החוקית להשתמש בכוח. אני חוששת מאוד, שאומנם ייאמרו כביח"ה המשפט דברי אמת, אבל הדרך

של שוויון בפני החוק, שלפיה אין רבר העומד מעל האמת ומעל לחוק; ג. אחריות למעשה בלתי חוקי ואחריות פוליטית של הממונים מבחינה מדינית; ד. סיום מצב המידור ההרמטי והפעלת פיקוח של גוף פרלמנטרי על השירות.

בנושאים אלה מצאתי ברות גם העזה וגם רתיעה מפני המסקנות המתבקשות. ההמלצות כחלק הגלוי של הדוח אינן חואמות את הממצאים התמורים ומסמרי השיעור. אני חוששת מפני המסקנות המרומזות ברוח.

ברוח נאמר, כי יישקל מחדש נושא משפט הזוטא עלידי התביעה הצבאית. היא יכולה לגרום שלא יתקיים. אני חושבת, שבמקרה אחד תבוטל השיטה וזה המקרה הטוב, ובמקרה הגרוע יהיה טיפול חלופי — כך אומרת הוועדה. הווי אומר: נקייט צעדים מניהליים. מן הפח אל הפחת.

הדבר החמור שבדוח הוא ההמלצות על שיטות חקירה, מה מותר ומה אסור לפי קודקס חדש וחסוי. לדוח מצורף קודקס של אמנות בין לאומיות. כמובן יש בו דוח על שיטותיה של משטרת אירלנד נגד המחותרת של צפון-אירלנד. פירוט מלא — רבותי, למדתי משהו על אירלנד, אבל על ישראל תלמד אולי ועדת-המשנה לשירותים שלידי ועדת החוץ והביטחון; בוועדת משנה זו מיוצגות רק מפלגות הקואליציה.

מבחינה זאת הכול לא תקין אפירוריו. עצם ההמלצות של הוועדה, מה מותר לעשות בעת חקירה — עד עכשיו היה צריך לשקר, אולי אחרי ההמלצות כבר לא יהיה צורך לשקר. אינני יודעת, לא ראיתי אותן. ספר ההיתרים חסוי כידי ועדה בלתי דמוקרטית. שאין בה נציגים של האופוזיציה.

מה משמעותו של הביטוי "לחץ פסי במידה מתונה"?

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

גם האופוזיציה מיוצגת שם, עלידי יוסי שריר.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

לא נכון. סמוך עלי. בוועדת-המשנה אין ייצוג של האופוזיציה. למה לך להפריע לי, כאשר אתה לא צורך?

היו"ר ד' כ"מאיר:

הוא לא צריך להפריע גם כשהוא צורך.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

פעם אחת אני מסכימה אתך.

הוועדה עשתה בנושא זה דבר שהיא עצמה התריעה עליו ברות המוהיר שלה — ימשך המידור. ככל ששירות סודי יותר ומנותק יותר מיתר מערכות החיים, כך חייבים, למען בריאותו של השירות ולמען בריאותו כמדינה דמוקרטית, כפיקוח אמיתי ועמוק יותר.

ואחרי הכול, האם לא ייתן אף אחד את הדין? הרי גם להבא עלול הכול להיות "מוצדק", ולכל מעשה שייעשה יהיה גיבוי. האומנם ניתן יד למצב שבו יישבר האמון בכל המערכות המשפטיות והביטחוניות? — בשום פנים ואופן. הוועדה רצתה לרפא פצעים ולא לכרות איברים, אבל רצונה לא יעמוד במבחן המציאות, כי הניסיון מלמד שאין אפשרות לתקן את העתיד בלי לבקר את העבר; טיהור השרץ משרת את העבר. אלה שאינם רוצים לתקן את העתיד, מייפסם את העבר או מצדיקים אותו. לא הנקמנות היא זו שצריכה להדריך אותנו ככואנו להעניש על מעשי העבר, אך אם אדם כלוא יטען, שלאור ממצאי הוועדה יש כידי-ראיות חדשות המוכיחות את חפותו, לא תהיה ברירה אלא לפתוח חתיים.

איננו מאמין בנכונותם להקרה עצמית וכמסירותם? — ודאי שלא. הם רק השתמשו בשיטה שלפיה הכול מותר והמטרה מקדשת את כל האמצעים. ואיני מדברת בהכללה, אלא על המקרים שמדובר בהם. מתברר, שהדרך הזאת, כסופו של דבר — וזאת אני אומרת לך, חבר הכנסת גור — איננה טובה לטווח ארוך, גם לא לצורכי הביטחון.

צד לי שלקח לנו 16 שנים לגלות זאת. איך בלעו את השקר בתי-המשפט, שוכה חמיד באמונו ללא סייג, התביעה הצבאית וגם האזרחית? מה קרה לדרג המדיני? ראש הממשלה ממונה על השב"כ. האם כולם לא ידעו? אולי פעל פה העיקרון, המצוטט בספרו של הסופר היהודי האיטלקי המצוין, פרימו לוי: מי שידע — לא ראה, מי שראה — לא הבין, מי שהבין — לא האמין, ומי שהאמין — לא סיפר.

הנושא משאיר סימן שאלה גדול ותוכע תשובה והסכר. חבל שהוועדה לא מצאה לנכון לעסוק בכך. אולי גם היא החליטה שלא לגרש מלבנו את כל האפלה שהצטברה, והיא לא הדליקה את האור הגדול שציפינו לו. הרי אנשי שב"כ אומרים, כי כולם היו חלק מהמסחר. זו שיטה פסולה נוספת של הגנה עצמית. אין היא מעוררת לא כבוד ולא אמון, ואין בה כדי להקהות את עוקצה של הבעיה.

הוועדה אומרת, שמאז 1971 ועד לפיצוזה של פרשת נאפסו נעשה השקר לשיטה והשיטה הפכה נורמה. אני מצטטת: השקר איננו עומד בפני עצמו — רבותי, הוא בא בעקבות הצורך לטשטש את דרכי הוצאת ההודאה באשמה. הוועדה עושה במידה מסוימת חסד עם השקר והיא נוקטת לשון עדינה. היא אומרת: א. בכל מקרה ההודאה באשמה חמורה — אנשי השב"כ היו משוכנעים כאמיתותה של ההודאה עצמה כאופן בלתי תלוי כאמצעים שבהם הוצאה ההודאה מן הנחקר; ב. השקר תחילתו בהתלבטות והבאתו עם מועקה בלב כתורה שבעל-פה, בבחינת והגדת לבנך. אך כמשך הזמן בא הגיבוי לשיטה ולנורמה. התורה שבעל-פה הפכה לתורה שבכתב.

זה מחריד ומצוע. ב-6 בספטמבר 1982, בזיכרון-דברים שנערך בין ראש השירות לראש יחידת החקירות, זיכרון-דברים שהופץ בין ראשי יחידות השירות, נאמר — וזאת התורה שבכתב: כמשפטי זוטא נכחיש כיצוע ונטען כמקובל עלי-פי נוהלי הכלל או בתי-המשפט. הוועדה מוסיפה שלא רק שהיתה הוראה לשקר בבתי-המשפט, אלא גם הנחיה מה ואיך ישקר.

האם שקרו בבתי-המשפט רק בנושא שיטת החקירה, כדי שלא לגלות את סודות השיטה? ומה עם בידוי הראיות בפרשת יצחק מרדכי, או בפרשת נאפסו? מה היתה מטרת השקר בפרשות אלה? איזו הצדקה היתה לו אם לא חיפוי?

למען האמת, לכי כבד על אנשי השב"כ, העובדים באמת בלחץ אדיר, אך יותר מכך אני מאשימה את המצאת השיטה ששמה מידור. פירושה: הוצאת שירותי הביטחון מכלל מסגרת החוק והצבתם מעליו. מי שרצה והצליח לשמור על קדושת שירותי הביטחון בצורה כזאת, שבר למעשה את קדושת שלטון החוק ועליונותו של המשפט, וכך הוא פגע, חבר הכנסת גור, בביטחון עצמו.

המוצא מן המכון, אדוני היושב-ראש: א. חשיפת השקרים והמשקרים, חשיפת העיוותים כמשפטים. כל עיוות כזה פוגע בביטחון. משמעותו של כל מקרה של חף מפשע, שנענש עלי-פי עדות שקר ובידוי ראיות, היא שהפושע האמיתי מולך חופשי, וזאת היא הפגיעה בביטחון; ב. קביעת נורמה

שנוקקו לשיטה שלפיה עובדי מדינה וחוקרים שצריכים לגלות את האמת באים לבית-המשפט ומשקרים לא באופן מקרי אלא באופן מתוכנן. השקר הפך לגורמה בגוף מרכזי של מערכת הביטחון, הנתן ישירות לפיקוחו של ראש הממשלה. לא מתנהל עכשיו דיון מדיני, אבל קשה לעבור לסדר-היום לאחר ממצא זה של הוועדה.

חברי הכנסת, כמשפטן, אני מודאג מקביעת הוועדה. איני יודע אם אחם שמים לב כמוני לדקויות של ניסוח. לדוח הזה יש הנחות יסוד. הנחת יסוד אחת היא, שלארגוני טרור אין זכות מוסרית לתבוע, שהמדינה תקיים כלפיהם את זכויות האזרח המקובלות. למרות זאת, על המדינה ועל רשותיה, לרבות השירות, לשמור על התנהגות הומניטרית ועל צלם אנוש ביחסם אל אנשי פח"ע וכר'.

מיכאל איתן (הליכוד):
ראף לחון אותם.

דוד ליבאי (המערך):

אני מתקשה. ראשית, אני אשאל אותך, חברי מיקי איתן, האם אתה תחיל את המשפט הזה, את הדוקטרינה הזאת, גם על חברי ארגון המחתרת היהודית, שגם הם ארגון טרור. האם גם מהם תשלול זכויות אזרח ותסתפק במשהו כמו שמירת צלם אנוש? הרי הם צועקים כראש חוצות שפגעו בהם, שהוכו בהם, שנהגו בהם שלא כדרך נכונה.

יובל נאמן (התחיה):

הם לוחמים נגד מדינת ישראל? אש"ף לוחם נגד מדינת ישראל.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת נאמן, עוד מעט אתה עולה לדבר.

דוד ליבאי (המערך):

חברות וחברים, מה פירוש זכויות אזרח מקובלות? זכויות נובעות לא משיקולים של מוסר אלא מחוק. החוקרים, כמו השופטים, חייבים לכבד את החוק. זכותו של נחקר היא, שיכבדו את החוק כלפיו, וזוהי חובת החוקרים כשם שזו חובת השופטים. אני אומר לכם, שהכנסת היא המוסמכת לקבוע אם יהיה דין שונה כלפי סוג מסוים של אנשים, כמו חקירת מעשי טרור. ואכן הכנסת חוקקה חוקים מיוחדים בנושא הטרור.

אני מודאג משום שהוועדה נטלה על עצמה את תפקיד המחוקק בידועין ולא באקראי. היא כותבת את זה בדוח. היא כותבת, שהשירות זקוק למרחב פעולה נוסף על מה שחוק המדינה מאפשר, והפתרון הוא בשכנוע המחוקק, שגם הצורך לתקן את החוק, ולא להתעלמות מהחוק הקיים. היא ערה לכך, שהשב"כ הכין הצעה מסוימת שיש בה הרבה היגיון, אבל במקום לדון בהצעה זו היא מתחמקת מכך כמודע, וכותבת: אנחנו יודעים כמה זמן ייקחו הליכי חקיקה, זה ייקח זמן ניכר. ואם אומרים לה, שאפשר לפעול מהר באמצעות תקנות שעת-חירום, מה עונה הוועדה? — גם הצעה להתקין את התיקונים המוצעים לעת עתה בצורת תקנות לשעת-חירום אינה עונה על הקושי הזה. הרי תקנות אלה טעונות אישור הכנסת כעבור שלושה חודשים מהתקנתן, וכך יתפתח ממילא דיון ממושך בכנסת.

עם כל הכבוד, הכנסת אינה מוסר אקדמי לדיונים וחבריה אינם בטלנים. אני חושב שאל לה לוועדה לשלול את סמכות הכנסת בקביעת נורמות חדשות. ובאמת, הפרק המדעי הוא הפרק העוסק בניסיון ענייני וחשוב של הוועדה לפתור את הדיאלמה הקשה שמקורה בכך שהחשוד הנחקר, אינו מתנדב

האשמה בשיבוש הליכי החקירה על-ידי החוקרים, כלשונה הנקייה של הוועדה, יכולה בהחלט לשמש עלה לטענה של ראיות חדשות.

הסמכות להעמיד לדין ניתנת בידי היועץ המשפטי לממשלה, ומוטלת עליו עכשיו אחריות כבדה מאוד בעיצוב העתיד.

אני יודעת את הקושי שהשירות עומד בפניו — עצם התפקיד ונסיבות הפעילות. מלחמה נגד טרור היא דבר קשה, ולפי הבנתי, הכלי הנכון הוא דווקא איסוף המידע. כלי זה הוא המפתח לפעילות נגד טרור, ולאו דווקא התגובות הצבאיות המסיביות עליו.

יש אנשים שהיו מסתפקים בקביעה, הנכונה כשלעצמה, שאין כיבוש נאות ואין ישירותי ביטחון חשאיים, שהם מוסריים וטהורים. דברים אלה נכונים, אבל אין הם משהורים אונתו מן החובה לשמור בשבע עיניים ובל נידרר, כי בביטחוננו ובכפשונו הדבר.

אני מודעת לצורך למנוע וזעזע. אך השירות חייב לעמוד תחת ביקורתו של מבקר המדינה, ותחת פיקוח פרלמנטרי בהשתתפות נציגי האופוזיציה. הוא חייב לשמור על החוק, ולא — יעמוד לדין כמו כל בשר ודם.

אדוני היושב-ראש, גם אני מוחה על כך שראש הממשלה לא התייצב בפני הכנסת. אני רואה בזה כזיוף של הכנסת.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. חברי הכנסת, אמרתי, שאת ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת אפרים שלום אנחנו מעבירים לוועדת-המשנה של ועדת הכספים. לפי הנוהל אנחנו חייבים להעביר אותה לוועדת הכספים, והיא יכולה, כמובן, להעביר אותה לאחת מוועדות המשנה שלה. לכן, הצעתו של חבר הכנסת אפרים שלום מועברת לוועדת הכספים, וזו תדון על המצב ברשויות המקומיות הבינוניות והקטנות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד ליבאי, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

דוד ליבאי (המערך):

נכבדי היושב-ראש, חברי הכנסת, אומר את דברי שלי ואת דעתי. זו הצעה לסדר-היום פרטית, ואיני מבטא בדברי את עמדת מפלגתי.

קראתי בתדהמה, כדאגה, בעצב וכבושה את דוח ועדת-לנדרי. האמת היא, שקראתי אותו אמש. ושנתי נדרה.

הרוח מנוסח בצורה מעולה. הוא מצטיין בבהירות, והוא תוקף את הבעיות ביושר ובשכל ישר. ברם, אני מתקשה לברך על המוגמר. נראה לי, שהוועדה ביקשה למצוא פתרון לדילמה אמיתית קשה מאוד, אבל בפתרונה היא חרגה. לדעתי, מסמכותה היא עסקה ביצירת נורמות חדשות, שתפקיד המחוקק להגדירן, ועשתה זאת, בכל הכבוד, על סמך פרשנות מוטעית לחוק. לפרשנות החוק של הוועדה עלולות להיות תוצאות מעשיות חמורות ביותר, כפי שאפרט להלן. משום שלפי החשתי המשפטית, המצדיקה לדעת הוועדה אלימות מתונה מצד חוקרי השב"כ, אפשר להצדיק שימוש יזימומי באלימות גם בחקירת עבירות פליליות על-ידי משטרת ישראל.

ראשית, איני יכול להתעלם מהמסקנה הראשונה העולה מהדוח, שלראשונה נזקקו לשימוש באלימות בחקירות אך ורק כתוצאה משליטתנו ביהודה, בשומרון ובעזה. הוועדה כתבה,

מדינית? השב"כ? אני מודאג מכך שההנמקה המשפטית של הוועדה, כפי שאמרת בדברי הפתיחה, מסמיכה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

אין חתרנות מדינית, זו המצאה.

דוד ליבאי (המערך):

אני מפנה אותך לעמוד 72 בדוח הוועדה.

מיכאל איתן (הליכוד):

המצאה את זה, זו המצאה, אין חתרנות מדינית, מה המשמעות של הדבר?

דוד ליבאי (המערך):

המשמעות היא, שהגיוסותים של הוועדה גורפים וכוללים, הם מסוכנים למשטר דמוקרטי וצריך לחשוב על ההשלכות שיכולות להיות להם. אני אומר זאת עם כל רצוני לתת חוקף לפתרונות שהוועדה מבקשת למצוא, כדי להוציא את חוקרי השב"כ מהדילמה. אני רוצה שב"כ יעיל. אני מעריך את השב"כ משחר ילדותי, אני עבדתי עם אנשי השב"כ כתובע. התמודדתי מולם כסניגור. אני מכיר אותם כמעט אישית בעבודה. הם אנשים מופלאים. אני הראשון שמכיר אותם ויודע את ערכם. אבל לא זאת השאלה העומדת בפנינו, השאלה העומדת בפנינו היא איזו חברה תהיה לנו לאחר הדוח הזה.

מיכאל איתן (הליכוד):

תציע כלי אלטרנטיבי, אתה מותח ביקורת, אתה מודע לצרכים, ואתה לא מציע כלים אחרים, לכן יש חשד שאתה לא רוצה לאפשר את מיצוי הצרכים, תציע כלים אלטרנטיביים.

דוד ליבאי (המערך):

אני לא נולדתי היום ויש לי רקורד ותוק, ואיני צריך לעמוד כאן ולהסביר, אם מישו מעלה נגדי חשד חסר יסוד.

מה שמדאיג אותי, חבר הכנסת מיכאל איתן, שהשמיע קולו כרבים — ואסכיר לך את הדברים אחר-כך בשיחה — הוא, שעל סמך ההנמקה המשפטית של הוועדה, שכדי להגן על חיי אנשים, חובת השב"כ להשתמש באלימות פיסית — — —

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

דוד ליבאי (המערך):

— — — או זכותו להשתמש באלימות פיסית. הם רצו למנוע את הוויכוח עם פרופטור פלר על היסודות של הגנת צורך בחוק הנוכחי ולכן הם עקפו את זה, תאמין לי. איני רוצה להגן על השכלתי המשפטית. אני קורא את החוק, אני יודע את החוק, אני מלמד את החוק, ואני קורא מה הם כתבו ומכין את האמירות שלהם גם מתוך גישה מקצועית-משפטית-טכנית ולא רק מתוך הבנת המלים.

חבר הכנסת איתן, לפי ההנמקה של הוועדה אני יכול לבסס לך בכל בית-משפט צידוק לכן, שאנשי משטרת ישראל יתחילו להשתמש באלימות, כדי למנוע אינוס, שוד, עבירות חטיפה, רצח, פעילות של כנופיות ואספקת סמים, וכדי להוציא את המידע הנדרש למעצר של אנשים מועדים או כאלה המתכננים עבירות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

דוד ליבאי (המערך):

ואני אומר לכם, חברי הכנסת, הוועדה הביאה דוגמאות,

לדבר. הוא איננו רוצה להודות. הוא גם פוחד שיתנקמו בו. לעומת זה, ללא הודאתו קשה להרשיעו. הוועדה מרגישה, שהדעה הכללית ששותפים לה כמעט כל מי שעוסקים בנושא היא, שקיים הכרח לא יגונה להשתמש באמצעי לחץ פסי כלשהם בחקירות של נחקרי השב"כ. בלי לחץ פסי לא חיתכן, לפי השקפת השב"כ, חקירה אפקטיבית.

אבל מה לעשות שהחוק והמדינה אוסרים בפירוש לחץ פסי.

שר התחבורה ח' קורטו:
הוועדה מסכימה.

דוד ליבאי (המערך):

כן. אמרתי, הוועדה מסכימה לזה. ויתכן מאוד שזה המצב ואנחנו צריכים כאמת להתמודד אתו. הוועדה ניסתה לתת פתרון ענייני וכן לתופעה, ולמנוע מאלה שעוסקים כמלאכה את יחס של איפה ואיפה, הארכת כהונה מצד אחד והחסרת הכלים המתאימים לעבודה מצד אחר.

ברם, כפי שהוועדה אומרת, המצב המשפטי הוא, שהחוק אינו ניתן היום את הכלים האלה. ואילו הוועדה באה לתת היתר להפעלה מהוגנה של לחץ פסי, והפעלה זו אסורה. המכות, הסטיות, הבעיות, המפורטות בדוח הגלוי — לא קראתי את הנסתר — הופכות להיות שיטה חוקית, אף שכרגע הן אסורות. אם כך, איך מיישבת הוועדה את הסתירה, איך היא נותנת את ההיתר? היא אומרת: עליידי פירוש לחוק. היא נצמדת לדוקטרינות הצורך בסעיף 22 לחוק העונשין. וכך כותבת הוועדה במפורש: "מן הדין למלא את ההוראה הסטוטורית הזאת, את הגנת הצורך, תוכן פרשני, כדי לענות על בעיות חדשות שהומן גרמן, אם כי בעיות אלו אולי לא היו לנגד עיני המחוקק שעה שניסח את ההוראה החוקקה".

ואני אומר לכם, חברי הכנסת, עם כל הכבוד וההערצה שאני חש כלפי האישים שישבו בוועדה וכלפי כוונתם למצוא פתרון כהיר, הרי החירוש הפרשני של סעיף עתיק ביותר, שכבר נבחן אצלנו, באנגליה ובארצות-הברית, אינו בנוי על תשתית משפטית איתנה, והוועדה לא יכולה להביא תקדים ענייני אחד להצדקת עמדתה. ואיני יודע אם בית-המשפט העליון יקבל את הפירוש המשפטי שקבעה הוועדה, כאשר יגיע לרון כמקרה הקונקרטי, והפירוש המשפטי של הוועדה ייבחן על-ידי השופטים שמגר, ברק, בן-פורת ואחרים.

איני יכול להרחיב עכשיו מדוע הפירוש המשפטי לוקה, אבל אני רוצה לומר בקיצור מה הן הסכנות הנובעות ממנו. הוועדה הלכה בדרך של פירוש משפטי ולא פנתה אליו, למחוקק. שימצא הסדר תחיקתי. הוועדה קובעת שהמבחן הנכון בכל מקרה לשימוש באלימות הוא, מה האמין עושה המעשה, במירת הסכירות, ולא מה היה מצב הדברים בפועל; ראו עמוד 53 לדוח. הסתמכות על אמונתו של החוקר כבסיס חוקי לשימוש באלימות — תמהני.

זאת ועוד, אני מודאג מכך שהוועדה קובעת, שדי בכך שקיים מידע הנותן יסוד סביר לחשד, שאדם מעורב בדרך כלשהי בפעילות חבלנית, ואין היא מתמודדת עם הסוגיה של הטעיה. אנחנו יודעים כמה מידע שקרי זורם, וכמה תלונות כוזבות יכולות להיות, והנה בזה די כדי להצדיק שיטה של שימוש באלימות. אני מודאג גם מכך, שהוועדה מרשה זאת במקרים של חתרנות מדינית האסורה על-פי הדין בישראל. אני רק שואל אתכם: מהי חתרנות מדינית ומי יקבע מהי חתרנות

חיים קופמן (הליכוד):

אני הייתי פרקליט, הייתי סניגור, הייתי תובע.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה לחבר הכנסת דוד ליבאי, רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין, ואחריו — לחבר הכנסת דוד מגן.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, אני רוצה לשתף אתכם בחוויה שהייתה לי בזמן פרשת השב"כ, שהייתה אחת החוויות הקשות שהיו לי בקריירה הציבורית, וכמו לגבי כל אחד ואחד מאתנו יש בה עליות ומורדות, שלושה מבכירי השב"כ, אנשים עשויים ללא חת, ששירתו את המדינה באומץ לב, באו לראש הממשלה בחשאי, כלי לפרסם את הרבר באמצעי התקשורת, וסיפרו על מה שורדת-לנדוי מכנה אותו "חרפת הקשר", כאשר קורבן הקשר כאן — — —

שר התחבורה ח' קורסו:

יש כאן חרפת שתיקה, לא רק "חרפת הקשר".

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אתה מדבר על חרפת שתיקה של אדם אחד מתוך שלושה, והוא לא נמצא; אשר לשניים האחרים, עליהם אתה לא יכול ליזר שום דבר הקשור לחרפת שתיקה. על כל פנים, על דבר כזה נאמר: טוב מאוחר מאשר לעולם לא. כרגע שנודע לשניים מהאנשים האלה, הם פנו לראש הממשלה, הקשר, שהוועדה מגנה אותו במלים חריפות כל כך, כוון נגד קצין צה"ל. רק ראש הממשלה דהיום, זמי שהיה ראש הממשלה אז, ובעצם נוצר מצב שבו מי שחושף באחריות ובחשאי את "חרפת הקשר" נזקק מהשירות, ומי שאחראי לשקר ולמרמה ולקשר, נשאר בשירות.

מיכאל איתן (הליכוד):

למה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

נשאר בשירות. על אחריות: שניים נשאר, ושניים יצאו אחרי התערבות של גורמים חיצוניים. אינני רוצה לספר את כל העניין הזה. משום שהוא כואב לכולנו, או צריך לכאוב לכולנו.

חיים קופמן (הליכוד):

חבר הכנסת רובינשטיין, לפי ועדת-לנדוי — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת קופמן, אינך יכול להפריע לכולם.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

הרשה לי, אלו הן עובדות.

חיים קופמן (הליכוד):

לפי ועדת-לנדוי זה נמשך 16 שנים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת קופמן, אני קורא אותך לסדר.

חיים קופמן (הליכוד):

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת קופמן, אני קורא בשמן ואתה ממשיך להפריע. אני מבקש שלא תפריע. זה הכול.

או ציטוטים משתי ועדות מכובדות באנגליה: האחת הייתה בראשותו של הלורד פרקר, והשנייה בראשותו של הלורד דיפלוק, והאנגלים, ראו נא, אמרו שמתר החרשות חקירה נמרצת באווירה של משמעת נוקשה, ומותר לחקור ברציפות למשך תקופות ארוכות גם כיום וגם בלילה. הוועדה של לורד פרקר אמרה: מעצרים מינהליים — כן, והם עדיפים, ולחץ פסיכולוגי — כן, אבל אפילו באנגליה, המתמודדת עם הטרור באירלנד, לא הסכימו להחיד לחץ פיסי. עלינו להיות מודאגים מכך, שמכין כל האומות הנאורות אנו הראשונים המתירים שימוש באלימות בחקירה ללא מגבלות חוקיות וחוקתיות.

אדוני היושב-ראש, הרשה לי עוד מלה על עדויות השקר. אני אומר: ראשית, אין לי נחמה בכך שטוענים שהחוקרים שיקרו רק במשפטי-יוטא. מורי ורבותי, נסתכל זה לזה בפנים, משפטי-היוטא הוא כל המשפט — אם הוכשרה ההוראה, יש ראייה מרשיעה; לא הוכשרה ההוראה — האיש יוצא זכאי.

אני מבקש לומר לחברת הכנסת שולמית אלוני: הרשי לי לומר לך מניסיוני במשפטים מעין אלה — אין לי שמץ של חשד וחשש, שבתחילה המשפט היו שותפים באופן אקטיבי או פסיבי לקשר ההטעיה הזה. ראיתי את המעידים, ראיתי והבנתי איך עבדה השיטה. יושב יועץ משפטי באולם, שומע את העדות, עומדים עדים בחוץ, הוא יכול לצאת, הוא יכול להסביר, הוא יכול לתדרך, והדברים נעשו באופן משומן ומדויק.

ולאחרונה, אינני צריך לחזור ולומר, שהוועדה, עיקר הפקידה — — —

מרדכי גור (המערך):

אתה לא בקי — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

אתה חייב לסיים.

דוד ליבאי (המערך):

עיקר הנתח, לצערנו — — —

אורה נמיר (המערך):

אולי גם לא כטוח, מי כן אשם בקשר השתיקה לא פחות מהמערכת הביטחונית.

דוד ליבאי (המערך):

אני רוצה לומר, אדוני, ובוה לסיים — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

לא, לא, אתה חייב לסיים.

דוד ליבאי (המערך):

חברת הכנסת אלוני העלתה חשד בנוגע לשופטים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת ליבאי, אתה חייב לסיים, אם תענה לו, אוריד אותך מהדוכן.

דוד ליבאי (המערך):

לא תהיה לך נחת בזאת, לא תמצא עילה לכך.

חיים קופמן (הליכוד):

אתה אומר שכל המערכת הייתה משומנת — — —

דוד ליבאי (המערך):

זה כתוב בדוח. חבר הכנסת קופמן, אתה לא קראת את הדוח.

חוכל לעמוד בהן. חבר הכנסת דוד מגן. הרי נאפסו. לא צדיק הדור. יכול היה להירקב בכלא על עבירה שלא עשה, לצאת זקן ומוכה. בלי שאנחנו אפילו נדע על כך. משום שהורד על הפרשה הזאת מסך של חשאייות. כאשר בחוק שירות הביטחון היו אנשים שאמרו ואומרים עד היום. שהוא חף מכל פשע. עם דבר כזה איננו יכולים להשלים בשום פנים ואופן. משום שברגע שסוטים מהכללים המקובלים של שלטון החוק וחובת אמירת האמת, עלול כל אחד ואחד מאתנו להיות קורבן.

אני רוצה אפוא לשבח את הוועדה על הדברים האלה. ועל כך שהיא חשפה את עניין השקר. ברם, אני חייב לומר, שקשה לי מאוד מאוד לחיות עם הממצאים שלה ועם ההמלצות שלה בנוגע לעתיד, ולא מפני שאינני מודע לבעיית המלחמה בטרור. חברי הכנסת יודעים את עמדותי בעניין זה. קל להטיף מוסר, כאשר לא יודעים בפני מה עומד השירות ואילו סוגים של מעשי רצח הוא מונע.

אבל אני שואל את עצמי שאלה אמת: האם כדי להילחם מלחמה אפקטיבית בטרור באמצעים משפטיים, באמצעות מערכת המשפט, עלי לשנות את כללי היסוד של המשפט במדינת ישראל? האם זה שווה את הנזק? אינני מסכים אתך. חברת הכנסת חזיקה גרוסמן, בעניין השימוש באמצעים מינהליים. אמצעים מינהליים עדיפים בעיני. אם הם חוסכים ממני שיבוש של מושגי הראיות ושל שלטון החוק במשפט הישראלי. מוכן שאינני רוצה אמצעים מינהליים, אבל אם אני צריך להילחם בטרור באחת משתי חלופות, אמצעים מינהליים או שיבוש של מושגי הראיות ושל שלטון החוק במשפט הישראלי — אינני יודע כמה אני בוחר. בצדק אמר חבר הכנסת ליביא: מה פירוש, הגנת צורך לא תעמוד למטרה בניסיונה לנוע הכרחת הרואין, או במלחמתה בעולם הפשע המאורגן, או באליומות, או בעברייני מין, או ברצועתי נשים וילדים שיש לנו גם במגזר הפלילי הרגיל?

מיכאל איתן (הליכוד):

יש הבדל עצום בין התחום הזה לבין התחום של מלחמה בטרור, שבה בעצם לקעקע את כל המערכת.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

חבר הכנסת איתן, אתה לא הבנת מה שאמרתי, אם אתה אומר את זה. אני אומר שיש הבדל — — —

מיכאל איתן (הליכוד):

יש הבדל, לכן יש גם הבדל באמצעים.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אני אומר שיש הבדל, ושיש לנו כאן מלחמה על קיום המדינה. אני מרחיק לכת בעמדותי בנוגע לענישת מחבלים, ורבים מחברי מתנגדים לעמדותי. אבל אני שואל את עצמי שאלה אחרת: אם אני צריך להילחם במחבלים באמצעות שתי אלטרנטיבות, אחת שאינה פוגעת במערכת המשפט שלי, ואחרת שמשבשת סדרי עולם — הדבר הזה לא פשוט.

מיכאל איתן (הליכוד):

ודאי שזה לא פשוט.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אני רוצה לומר כעת שני דברים שהם חיוניים בנושא המשפט הפלילי כתוצאה מדוח לנדוי. הכנסת לא יכולה לשבת מהצד בעניין זה. הדבר האחר הוא זכות הערעור בבתי-המשפט בשטחים. רבותי, נפגשתי עם קציני צה"ל רבים מאוד, ואנשי השירות בכללם, התומכים בהענקת זכות ערעור. אינני מבין, מדוע שר הביטחון לא מנהיג זאת. אני יודע שאין לו התנגדות

חיים קופמן (הליכוד):
איי-אפשר לשאול שאלה?

היור"ד בן-מאיר:

אני מבקש שלא תפריע. אני קורא בשמך שלוש פעמים, וכאילו שאני מדבר אל הקיר. אני מבקש ממך שלא להפריע.

חיים קופמן (הליכוד):

אפשר לשאול שאלה. זו איפה ואיפה.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

אם תשמע אותי, גם תהיה תשובה על השאלה.

היור"ד בן-מאיר:

אני מבקש ממך שלא להפריע. אתה יכול להגיש הצעה אחרת לסדר-היום ולהגיד את מה שיש לך לומר. אתה מפריע לכל מי שמדבר.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

מרגע שראש הממשלה ושרים בכירים יודעים על כך, וראש השירות לא מכחיש, אין צורך בשום ועדה. רבותי, אני גם לא שמעתי שהקימו במקום כלשהו ועדת חקירה משפטית, לא כדי למצוא ממצא עובדתי על העבר, אלא כדי להמליץ לממשלה מה לעשות. צריך להמליץ לממשלה שלא לשקר.

מה עושה ממשלה, מה עושה איש ציבור שיש לו אינסטינקטים? והוא לא צריך להיות פילוסוף, ולא צריך להיות איש משפט? הוא אמר: מי שאחראי לזה הולך הכיתה, ומהיום פותחים דף חדש. יושבים ומכתיבים את הנהגים באמצעות היועץ המשפטי לממשלה, ראש הממשלה, ראש השירות, ולא מקימים ועדה של משפטים, ולא משאירים על מכונם את מי שהודו בשקר ובקשירת הקשר הזה בפני ועדות חקירה ממלכתיות.

על כן, מעבר לכל דבר אחר, יש לשבח את ועדת-לנדוי על דבר אחד שהיא אומרת. היא סותרת את כל התזיה של מי שהתייצב בעבר להגן על מה שעשה השב"כ — יושב כאן חבר הכנסת מרדכי גור, הוא יודע למה אני מתכוון — ואומרת: אין אזור דמדומים ואין תחומי ישראל — אינני מדבר על חוץ-לארץ — ביטחון העומד מחוץ לחוק הישראלי, ואין קונפליקט בין שלטון החוק לבין ביטחון המדינה. אין דבר כזה.

אני אומר לכם, כאשר סוטים מהכלל הזה — זה דבר איום ונורא. תראו את המקרה של נאפסו או את המקרה של יצחק מרדכי. הרי הם ניצלו רק במקרה.

דוד מגן (הליכוד):

תגיד "להבדיל" בין נאפסו לבין יצחק מרדכי, כי נאפסו איננו צדיק הדור.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

לא אמרתי שהוא צדיק הדור, אבל לא מגיע לו לשבת 18 שנים על מה שהוא לא עשה. לא אמרתי שהוא צדיק הדור.

דוד מגן (הליכוד):

הרי הוא הורשע ברין, אל תזכיר את שניהם כנשימה אחת.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

בסדר. רבותי, אני נלחמתי למען שחרורם של אנשים כאלה ממאסר שנראה בעיני מבוסס על הוראת-שווא, שנסחטה בלחצים ובאלימות, גם כאשר לא דובר בשב"כ. כל חברי הכנסת יודעים את עמדותי בפרשת עמוס ברנס, ולכן אין כאן רק עניין של שב"כ, יש כאן עניין של שלטון חוק. כאשר סוטים ממצוות שלטון החוק, הטרגדיות האנושיות הן כאלה, שלא

שניסה להשוות בין פרשת קו 300 לבין פרשת נאפסו. והרי אתה זוכר ויודע כי בעקבות פרשת קו 300 ובדיוור הראיות היה זעזוע כשב"כ. צמרת השב"כ נאלצה להתפטר ואחרים נאלצו לעזוב. והוקמה ועדת החקירה הממלכתית, ואילו כמה שנקרא פרשת נאפסו יצא אותו נאפסו גם בבית-המשפט העליון חייב בדיון ובית-המשפט העליון גזר עליו שנתיים מאסר והורדה בדרגה. אשר לטעות ולמשגה שעשו נציגי השב"כ, ואני לא קורא לזה רק עדות שקר בבית-המשפט — ולכן אני פונה אליך באמת כמשפטן — ועדת החקירה רומזת רמז עבה ביותר, שלו סיפרו חוקריו של נאפסו בבית-המשפט את שיטת החקירה שנקטו, היה להם יסוד סביר הניתן שהשיטות הללו היו קבילות בבית-הדין הצבאי ולנאפסו לא היה נגרם שום עוול כביכול. לכן, צריך לראות את הדברים הללו כפרופורציות הנכונות.

ועדת החקירה לעניין שיטת החקירה של שירות הביטחון הכללי בנושא פעילות חבלנית עוינת מבקרת למעשה את הכנסת כרשות מחוקקת. כפרק ההמלצות במעוף 4.11. מעלה הוועדה על נס את ההצעה המפורטת שהגיש השב"כ לחקיקה מקיפה בנושאים הקשורים לחקירת פח"ע תוך הגדרת סמכויות חוקר וחובה נחקר והתייחסות לצורך הבטחת הסתרת פרטים שגילויים עלול להפריע לסיכול פעילות טרוריסטית כעתיד. השב"כ מציע לשלב הודאות אלה בפקודה למניעת טרור. התש"ח — 1948.

כך אומרת הוועדה בסעיף הזה, ואני מצטט: "בהצעות אלה הושקעה מחשבה רבה והן ראויות לעיון מעמיק. לבירור השאלה העקרונית המקדמית, אם יש מקום לקבוע בחוק הכנסת דינים מיוחדים לחקירות פח"ע, וכן לבירור ענייני של ההצעה לפרטיה. אין בדעתנו להיכנס מצדנו לכירוריים אלה. הטעם לדבר הוא שלפי מהות העניין ולפי הקצב המקובל של הליכי החקיקה בכנסת יחלוף זמן ניכר עד שהצעות אלה כמתכונתן, או דומות להן, תראינה אור כדבר המחוקק הראשי".

זהו העניין המרכזי וזהו האתגר, שבפניו צריכה להתייצב הכנסת ולהתמודד. מול הסרקוס המוצדק של הוועדה כלפי החקיקה המסורבלת של הכנסת צריך הבית הזה, צריכים אנו, להבדיל בין טפל לעיקר, להכניס להצעה הרחופה לסדר היום לדון בדרך ועדת החקירה ולעבד לאלתר, במסגרת ועדת החוק והביטחון, וייתכן גם בשיתוף ועדת החוקה, חוק ומשפט, חוק חדש, שיכניס את פעולת השב"כ תחת מטריית החוק.

הכנסת העשירית, הכנסת הקודמת, כבר הוכיחה כי ניתן להריץ חוק על שלושת שלביו כיום אחד ובהצלחה, ואין סיבה שהכנסת הנוכחית, הכנסת האחת-עשרה, לא תנסה לחקות הישג זה. אנו צריכים להוכיח לעצמנו וגם לוועדת החקירה, שגילתה סקפטיזם כלפי קצב העבודה שלנו, כי בתוך שבועיים-שלושה שבועות אפשר יהיה לעבד את ההמלצות לחוק.

אדוני היושב-ראש, אני דוחה ומקיע בכל לשון את ניסיונם של כמה חברי כנסת להתחמק מלעסוק בעיקר, וחתת זאת הם מעדיפים nautical mile, תוך שיטוי המערכת המשפטית בספינה הביטחונית. אני קורא לאותם מלעיים להדורל מייד מכרי הבלע וההשמצה כלפי השב"כ, ולהתמודד עם הבעיה כמחוקקים ולא כעדת פטפטנים.

תרומת ועדת החקירה לחברה הישראלית ולמשטר תקין בה תוך ביעור הרע לא חסולא כפו. בכ-400,000 שקלים, עלות עבודת הוועדה, אנו רוכשים חוסן מוסרי המהווה את הערובה האמיתית לקיומה של הדמוקרטיה הישראלית. הכנסת חייבת

עקרונית לכך. אינני יודע, מדוע צריך להתנגד למוסכמות בין-לאומיות, לזכויות אזרח בסיסיות, ולהקים עוד ערכאה, שתהיה צבאית, כמוכן.

אני רוצה לומר דבר שני, ואותו אני מוכרח להפנות לבתי-המשפט האזרחיים, כולנו מכבדים ומעריצים את עצמאות בתי-המשפט ואח האנשים המשמשים בהם, אבל יש דבר אחד שאנחנו חייבים לומר אותו: בתי-המשפט העניקו מעמד יוצא דופן להודאה של נאשם. היום אפשר כעצם להרשיע אדם ולדרון אותו למאסר עולם, כפי שקרה בהרכה מאוד מקרים בישראל, על סמך הודאה ושחזור בתנאים של לחץ כתא משטרת. כזה היה המקרה של ברנס, ואני יכול להביא בפניכם עוד הרבה מקרים כאלה. המחוקק אמר את דברו. המחוקק אמר שהודאה לא מספקת, יש צורך ב"דבר-מה", ואילו בתי-המשפט קבעו שה"דבר-מה" יכול להיות גם הודאה או שחזור של הנאשם. זאת אומרת, שאין שום דבר חיצוני המחזק את עניין ההודאה.

אחרי החלטת ועדת החקירה המשפטית כראשות השופט לנדרי, חובה עלינו להבהיר ולפנות כעניין הזה, ואם יש צורך — לחוקק חוק, כדי שה"דבר-מה" הזה יהיה עניין עצמאי שאינו נובע מהודאת הנאשם בתנאים של לחץ כתא חקירה וללא כל מגע עם החוק.

היור"ר בן-מאיר:
 תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, ואחריו — לחבר הכנסת יובל נאמן.

דוד מגן (הליכוד):
 אדוני היושב-ראש, אין כוונתי להתנצח עם דוברי ר"צ ודוברי מפ"ם, אשר נימת הרצון להרס עצמי בלטה בנאומיהם. גם אינני לא יכול להתווכח עם חבר הכנסת פרופסור דוד ליבאי

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 אף אחד לא צריך להראות לך תעודת זהות. פטריוט.

דוד מגן (הליכוד):
 — מפני שהוא עצמו העיד כאן, שבמהלך הקריירה שלו, וגם לאחרונה, הוא ניצב לא אחת כסניגור של מחבלים מול השב"כ, וקשה לו כמוכן להיות אובייקטיבי, ואני משבח אותו על כך.

מרדכי גור (המערך):
 הוא אמר שהוא היה חלק מהתביעה.

דוד מגן (הליכוד):
 לא. לא. הוא אמר: וגם כסניגור.

מרדכי גור (המערך):
 הוא אמר שהיה חלק מהתביעה.

מיכאל איתן (הליכוד):
 הוא אמר גם שהוא היה עד למכונה המשומנת הזאת.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
 — — —

חיים קופמן (הליכוד):
 הוא שיתף פעולה משני הצדדים, גם כסניגור וגם כתובע.

דוד מגן (הליכוד):
 אבל את התמיהה הגדולה ביותר שלי אני מבקש להביע רווקא על דבריו של המשפטן הדגול פרופסור אמנון רובינשטיין, יושב-ראש המפלגה הנקראת מפלגת המרכז.

המאבק המזוין הוא הדרך היחידה שיש להשתמש בה כלפי מדינת ישראל. אותה אמנה מטיפה, כידוע, להרס המדינה ולהרג אזרחיה ללא הבחנה בין יעד צבאי לאובייקט אזרחי. עמידתם האיתנה והמוצקה של אנשי השב"כ לא תאפשר את משיכת השטיח מתחת הרגליהם על-ידי קומץ ידיים שמאליות. השב"כ זקוק לתמיכת הכנסת, ותמיכה זו אומנם קיימת.

אחת המטלות שהציב השירות לעצמו היא צמצום התופעה שפשטה בשנים האחרונות, התופעה של ריכוז זריקת אבנים ובקבוקי תבערה, שפגיעתם מביאה לעתים למות אזרחים תמימים ושלווים. רק בניכוי העם יוכל להוחרם להשיג מטרה זו, וראוי שדווקא בשעת משבר תעודד הכנסת את השירות ותעניק כשם-העם את האמון והגיבוי.

כלפיכם, חוקרי השב"כ, לא תיעשנה פעולות משפטיות. כך קבעה בפירושו ועדת החקירה בסעיף 4.22. ועדת החקירה קובעת: "חקירה יעילה של חשודים בפח"ע לא תיחבך כלי שימוש באמצעי לחץ כדי לגבור על רצון עיקש שלא לגלות מידע. חקירה כזאת מותרת על-פי הדין, כפי שפירשנוהו לעיל, ונראה לנו כי הודאה שנתקבלה בה קבילה במשפט פלילי." לתשומת לבך במיוחד, חבר הכנסת רובינשטיין.

הדוח מזכיר את דברי פרופסור וילקינטון מסקוטלנד האומר, כי הטרור הוא צורה ברכית במיוחד של מלחמה בלתי קונבנציונלית. אני מבקש לשכנע את הכנסת, כי מול אויב כזה לא נלחמים עם גודד אצבעונים, אפילו יש להם סיכה חדה וקובע פלדה, אלא באמצעות שליחים אמיצים, מסורים, חכמים ובעלי כושר אלתור, כמו אלו ששירות הביטחון הכללי של ישראל נתברך בהם. והם אומנם עושים מלאכת קודש.

לסיים, אדוני היושב-ראש, — — —

היור"ד בן-מאיר:

לא, לא. זה סיום טוב.

דוד מגן (הליכוד):

אני כבר מסיים, אדוני היושב-ראש.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, עם כל הכבוד, לפי השעון הוא לא דיבר יותר מאחרים.

היור"ד בן-מאיר:

אני מבקש, חברת הכנסת שרה דורון, להפסיק לייעץ לי איך לנהל את הישיבה.

שרה דורון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הבעיה היא לא עם ניהול הישיבה אלא רק עם השעון.

מיכאל איתן (הליכוד):

הבעיה היא רק עם השעון.

היור"ד בן-מאיר:

השעון שלי הוא הקובע ולא השעון שלך. הוא מדבר 13 דקות, ואני מבקש שלא תפריע לי, זה הכול. אני מבקש גם שלא חטילי ספק באובייקטיביות של היושב-ראש. הערות כאלה מערערות על האובייקטיביות, כאילו יש לי העדפה והתנהגות של איפה ואיפה. אני מבקש שלא להעיר לי עוד. השעון שלי קובע ולא שום שעון אחר.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הבעיה העומדת בפנינו היא הגדרת המציאות השב"כית בחוק כהיר ונהיר. הכנסת נדרשת, עוד

חודה עמוקה לוועדה ככלל ולכל אחד מחבריה בפרט: ליושב-ראש משה לנדוי, ולחבריה יעקב מלך ויצחק חופי. אפילו שגתה הוועדה בניסוח בכל עת שנוקקה להגדיר חלקים מארץ-ישראל, כיהודה, שומרון וחבל-עזה, ובניגוד לטרמינולוגיה הרשמית שנקבעה על-ידי הממשלה הנקטה לשון שגרה, "שטחים"; להוציא פרט זה ולהוציא את פרט פרוצדורת הגשת הדוח לממשלה ולוועדת החוץ והביטחון. אני חושב שהוועדה עשתה עבודה יפה, יסודית, מאוזנת, מורכבת ומאלפת. ועדת החוץ והביטחון יקבלה את הדוח המלא באיתור, לאחר שפורסם כמלאוה בעיתונות, ואני, כחבר ועדת משנה לשירותי המודיעין, עדיין לא הצלחתי לקרוא את הדוח החסוי; אמנם נאמר לי שהוא כבר נמסר לכנסת, אבל עדיין לא נמצאה הדרך לכך שחברי ועדת-המשנה יוכלו לעיין בו.

לפי דעתי שגתה הממשלה, אשר היתה נתונה כנראה תחת הלם נאפסו, שהגבילה את הוועדה לחקור רק את שיטות החקירה של השב"כ, ולא הטילה עליה לחקור את שיטות החקירה של מערכת הביטחון ככלל ושל המשטרה בפרט. לאור העבודה היסודית של ועדת החקירה ותוצאותיה, אין להגדיר משגה זה אלא כהחמצה אומללה. מדוע צריכה דעת הקהל הישראלית להודיע נוכח שיטות החקירה שנקט השב"כ כלפי נאפסו, אשר נמצא אשם בדין אחרי התערבות בית-המשפט העליון? מדוע נוכח לתונותיהם של כמה מחבלים ערבים, הטוענים כי הופעלו עליהם לחצים פסיכולוגיים, תרעש הארץ ורובשיה, ואילו נוכח זעקתם של חשודים הנחקרים על-ידי המשטרה ממלאת הכנסת פיה מים? מדוע לא תיחקרנה שיטות החקירה של המשטרה? מדוע לא תעבור מן העולם תופעת הכאת עצירים על-ידי שוטרים בכמה תחנות משטרה ידועות לשמצה? מדוע לא תוקיע הכנסת את אלפי מעצרי השווא שביצעה המשטרה בשנים האחרונות? אלא שמפלגת ר"צ, הקוראת לעצמה התנועה לזכויות האזרח, אימצה לעצמה מאבק לזכויות המחבל מחד גיסא, וקעקוע זכויותיו של האזרח הפשוט מאידך גיסא. גם כשמדברים על אפשרות היפוטטית של משפטים חוזרים, מיסס כמובן לייצג מקרים בודדים של אי-אלו מחבלים אשר רוצים וחושבים להגיש משפטים חוזרים נוכח ממצאי ועדת החקירה. ואולם, כשמדברים על זכויותיהם של יהודים שנכשלו, הנקראים על-ידי השמאל "המתחרת היהודית", צועקים אנשי ר"צ ומפ"ם לחסום את פיותיהם.

חברי הכנסת, ברבריה על אודות השב"כ קובעת הוועדה דברים אלו: "ההרשאה להפעלת אמצעי לחץ גופניים צומצמה מאוד כמרוצת השנים שחלפו מאז 1980". מה נאמר על רכות היד כלפי טרוריסטים נוטפי דם מול קשיות היד, ההתאכזרות וההתעמרות בישראלים הנחקרים דווקא במשטרה?

יש להדגיש כי ועדת החקירה לא מצאה פסול בנוהלי החקירה של השב"כ בנושאי פח"ע. העניין היחיד שיש לתקן תוקן כבר לפני כמה חודשים, לפני שהוועדה החלה בעבודתה, והוא הנורמה שהשתרשה בהכחשת שיטות החקירה, אפילו היו על-פי כל דין.

הניסיון של המלעיונים, לפגוע במורל של לוחמי השב"כ ולמוטט את השב"כ כולו, נועד לכישלון. לו אפשר היה להסיט את המסך ולתבונן היטב בעבודת השירות, היו כנראה מתאזכרים לגות דווקא את הצדדים האיכותיים שבשירות. לוחמי השב"כ, חוקריו וכל עובדיו עובדים בקצב מדהים סביב השעון, תוך גילוי מסירות אין קץ, לא שכרם הנמוך הוא המושכם לשליחות לאומית זאת, אלא הרצון לשרת את המדינה ביורה הקשה והמפרכת של סיכול פעילות גורמים עוינים, ובמיוחד פעילות של חסידי האמנה הפלשתינית, האומרת כי

אני רוצה להעיר כאן על כמה נקודות, שהוועדה לא נתנה בהן את הדגש הראוי, גם משום שהגדרת תפקידיה לא חייבה זאת. ברם, נדמה לי שכדאי להשמיע את ההצעות האלה פעם אחת.

הערה אחת היא על דמותו ומעשיו של אברהם שלום, ששמו הנוכח והוא מופיע כל הזמן כראש שירות הביטחון לשעבר, זכינו לראות עכשיו את הפרשה שפרצה בארצות-הברית בעניין הקשרים עם אירן, וכיצד האדמירל פרינדקסטר קיבל על עצמו את כל האחריות במקרה שבו אין לנו יודעים אל-ינכון אם הנשיא ידע או לא ידע. בפרשה שבין אברהם שלום ליצחק שמיר נקבע על-ידי ערכאות משפטיות שראש הממשלה לא ידע, ואף-על-פי-כן ניסה אברהם שלום להעביר את האחריות לראש הממשלה ולסבך אותו.

לפני 30 שנה עסקתי בדברים כאלה. בכמה מקרים היה עלי להחליט החלטות קשות ולא יכולתי לסבך בהן את ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון. לכן החלטתי על דעת עצמי והיתה לי נכונות לשאת באחריות, אם יתברר שלא צדקתי בהחלטותי במקרים אלה. עשייתי את כל הצעדים לשם כך.

אני חושב שאם המצב הפוך למה שתיארתי, אם ראש שירות הביטחון אשר נאבק כנראה על תפקידו ועל מעמדו מנסה לסבך את ראש הממשלה ואת הדרג הפוליטי, הרי זו אחת מנקודות השפל בתולדות המודיעין הישראלי.

אני מבצע סלידה מן הגישה הזאת, ואולי בשל העבר שלי הרגשתי צורך יותר מאדם אחר להביע סלידה זאת.

יקטור שם-טוב (מפ"ם):

זה בהחלט לא אסתמי, שאתה קובע מעל הכמה הזאת עובדות ואילו האדם המוכה בגינן אינו יכול לעלות על הבמה ולענות לך.

מרדכי גור (המערך):

— — —

יובל נאמן (התחיה):

אני אומר את זה כאן, ואני אומר שאפילו זה היה נכון — היה עליו לקבל על עצמו את האחריות, ועל אחת כמה וכמה כשאין זה נכון, והוא ניסה לסבך מישהו. אני אומר שזהו שפל בחיי המודיעין הישראלי, ואני אומר זאת כאיש קהילת המודיעין לשעבר, שעדיין יש לו איזו תחושת אחריות כלפיה. אני מדגיש את הנקודה הזאת.

מרדכי גור (המערך):

ואני מציע לך למחוק את הפרק הזה בדבריון מן הפרוטוקול. מפני שאתה לא שופט.

יובל נאמן (התחיה):

תפנה אל היושב-ראש, והוא יאמר לך מה שימצא לנכון.

מרדכי גור (המערך):

— — —

יובל נאמן (התחיה):

אמרתי מה שאמרתי וזה יירשם בפרוטוקול.

הי"ר ד' בן-מאיר:

הערות נרשמה, חבר הכנסת מרדכי גור.

מיכאל איתן (הליכוד):

על-פי אותו קנה מידה, לו יקצרו את דברי חברי הכנסת והגבילו את זכותם לדבר, היו מקצרים את עבודת הכנסת לחצי יום בשבוע.

לפני הממשלה, למלא את ההמלצה העיקרית של ועדת-לנדוי, כמפורט בסעיף 4.5: "החוק עצמו חייב להבטיח מסגרת ראויה לפעילות של השירות בנושא של חקירות פח"ע, על הבעיות והדילמות המיוחדות המתלוות אליה. כתום דיונינו הממושכים אנו משוכנעים שהדבר הכרחי".

חברי הכנסת, ועדת החקירה סיימה את עבודתה, ועתה נדרשים אנו להפשיל שרוללים ולפתוח לאלתר בדיון כמגמה לגבש מוקדם ככל האפשר תיקון לפקודת מניעת טרור, התש"ח—1948, כך שיוסר כל ספק מחוקיות פעילותו האינטנסיבית והברוכה של השב"כ, כפי שהיא מתבצעת היום.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה. חברי הכנסת, אני רוצה לחזור ולומר: מי שרוצה להיות חבר הכנסת, יקבל על עצמו לפתח מומחיות של דיבור, מומחיות של דיבור פירושה, לשכת ולהכין את הנאום כך שיהיה בן עשר דקות. אפשר לומר הרבה דברים בעשר דקות, אם טורחים להכין אותם. אין להציג כל הזמן את היושב-ראש כאילו הוא מתנכל ולא רוצה לתת לאנשים לדבר. אני שב ומפנה אתכם אל חבר הכנסת צ'רלי ביטון, אשר למד לומר הרבה דברים וגם דברים משכנעים בעשר דקות.

שרה דורון (הליכוד):

לא היא יהיה המורה שלי.

הי"ר ד' בן-מאיר:

יפה, אני חושב שבנושא הזה אפשר ללמוד גם מחבר הכנסת צ'רלי ביטון.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יובל נאמן, ואחריו — לחבר הכנסת מתי פלד.

יובל נאמן (התחיה):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, ועדת-לנדוי היתה ועדה חשובה. מעז יצא מתוק. אנחנו היינו מבכרים שדוח כזה לא ייחשף, ויילמד בשקט על-ידי מי שצריך להסיק מסקנות, אבל יש בו בהחלט יתרון חשוב אחד: בניגוד לחלק גדול מן הדיבורים הנשמעים בכנסת, בניגוד לניסיון לערכב ארגון טרור עם ארגון טרור ולקרוא לארגון אחד ארגון טרור של המחתיית היהודית, ולארגון אחד ארגון טרור — קבעה ועדה זו דברים ברורים אשר לאויב. מכחינה מסוימת היא נתנה תזכורת, היא ניסתה תזכורת חריפה וברורה על מלחמת הקיום המתמדת שאנחנו נתונים בה עם ארגון הלוחם בנו בכל רגע ורגע. היא הדגישה זאת, ואני מקווה שהערכאות המשפטיות שיעסקו בכעיית המפגשים עם ערפאת ועם אש"ף במקומות שונים ישתמשו גם כמה שנאמר כדוח הזה בנוגע לשאלה מיהו אש"ף, ואם אפשר להיפגש עם אויב או אי-אפשר להיפגש עם אויב, האם זה עניין אקראי או עניין מעשי.

בעניין זה התייחסה הוועדה לנושא כפי שצריך היה להתייחס אליו וכפי שהוא צריך היה לעמוד על הפרק, כחלק ממלחמה. אני מוכרח לומר, שגם אני הייתי מבכר את הגישה המשפטית, שהסביר חבר הכנסת אמנון רובינשטיין, שלפיה כדי שהמשטרה לא תשתמש בזה למלחמתה בסמים ולמלחמתה בעניינים אחרים, מוטב היה שזה יהיה כחלק של המשפט המינהלי שאנחנו מחדשים.

צריך להזכיר לכנסת, שמדי שלושה חודשים אנחנו מחדשים כאן תקנות לשנת-חירום, ואנחנו נמצאים במאבק הזה כל הזמן. תחת אותה גושפנקה יכול להיעשות מה שחייב להיעשות כשאין אפשרות אחרת, והוועדה למדה את המקורות במקומות שונים בעולם שעסקו בעניין הזה.

מרדכי גור (המעריך):

מותר לי לומר שאני לא מסכים לדבריו.

מיכאל איתן (הליכוד):

הוא אומר את דעתו.

מרדכי גור (המעריך):

— — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת איתן, גם הדברים האלה וגם הדברים האלה נרשמו וכולם יצאו נשכרים.

יובל נאמן (התחיה):

אני רוצה לעבור להצעת ביקורת אחרת, וגם היא חורגת מהדוח של הוועדה. גם בה יש משהו אישי, אבל היא לא קשורה בדוח עצמו אלא ככל נושא המודיעין. הוועדה הזאת מברכת על הצורך בפקיח ועל הדג האזרחי, שעליו להשיגה על הנועשה בשירותי המודיעין.

אני יכול לומר לכנסת, שכשאירעה פרשת פולארד חשבתי, כאדם שהיה לו ניסיון מסוים בעבר בתחומים אלה, ועשיתי איזו דיאגנוזה של הגורמים שהביאו לכישלונות האלה, ולאחר שהתמנו שתי ועדות שעסקו בעניין, חשבתי שיש טעם שאסביר את הדיאגנוזה וגם את הפרוגנוזה שלי, מה לעשות כדי שזה לא יקרה בעתיד. פניתי אז לוועדת צור-רוטנשטריין ואמרתי: יש לי דברים לומר — לא על עניין פולארד, כי באמת אינני מתמצא בעניין זה — אני חושב שיש פה דברים אופייניים, וכדי שזה לא יקרה בעתיד יש לעשות דברים מסוימים. הם אמרו לי: תראה, בהגדרת תפקידנו הוגבלנו לחקור מה שהיה, לא יותר מזה. לכן, תודה רבה. בפניהם לא דיברתי.

פניתי אל חבר הכנסת אבא אבן ואמרתי לו: גם לך יש ועדה העוסקת בפרשה הזאת. אולי מעניין אותה לשמוע דיאגנוזה ופרוגנוזה, מה לעשות כדי שבעתיד לא יקרה כזאת. הדין בתוך כל הסיכון הזה היו, לפי הערכתי, השינויות המוצעות, שחשוב ביותר למנוע אותן, כי אני חושב שהן יכולות לשוב ולהישנות. חבר הכנסת אבא אבן אמר לי: תראה, אנחנו עוסקים מאוד בגילוי של מה שהיה, ולכן אין מי שישמע את הדברים שלך היום וכו'.

חברי הכנסת, אני חושב שהגיעה השעה — ואני אומר זאת לממשלה ולשר קרפו — שיעשה איזה ניסיון שהוא לכדוק את כל הפרשיות גם יחד ולהפיק לקחים מקצועיים; לא לחקור מי היה ואשם וכו', אלא לכדוק מה צריך לעשות כדי שהשינויות האלה לא יישנו.

אני יודע שחלק גדול מדרבים אלה לא תוקן, וחשוב לתקן אותו. לצערי, יש לי הרושם שאין סיכוי שדברים אלה יסתדרו בממשלת אחדות לאומית, מפני שהמבנה שלה בנוי על איוון בין אחריות של צד אחד לבין אחריות של צד אחר, וכל צד חושש שבכל זאת יסיקו מן הלקחים לעתיד על העבר וכו'. יכול להיות שלא תהיה ברירה, ובדיקה זאת תצטרך לחכות לממשלה הבאה. ברם, אני חש בהחלט שכל השינויות האלה יכולות להיעשות טוב, וצד לי על העניין הזה.

מרדכי גור (המעריך):

מפני שהערות שלך ענייניות, וגם אני הייתי עסוק בקבלת החלטות שהיו במידה מסוימת באחריותי — — — היום אנחנו עוסקים בדוח ועדת-לנדוי, דוח-לנדוי קובע, שבמשך 16 שנים לא ידעו ראשי ממשלה מן המפורסמות היא, שכראש ממשלה הנחה מנחם בגין את השב"כ בתחומי החקירה וקבע מה לעשות ומה לא לעשות.

יובל נאמן (התחיה):

אני לא יודע על זה.

מרדכי גור (המעריך):

מה לא לעשות ומה כן לעשות. משמע שהוא ידע, ואם לא ידע — איך יכול היה להתערב?

אנחנו מדברים על מדינה המנוהלת בצורה מתוקנת, העומדת במערכה כזאת נגד גושי מחבלים חיצוניים שמטרתם ברורה; הרי מלבד תפקידים אחרים שמילאת היית גם שר — למה אינך מתייחס למצב הבלתי נסבל הזה שראשי ממשלה ידעו ויודעים? האם משום שנושא הלחימה בטרור הפלשתיני כל-כך חיוני לעצם קיומנו, אולי מספיק שאחד מתחבא מאחורי גבו של השני? אתה מדבר על אברהם שלום ואני חושב שאנחנו לא יכולים — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת גור, השאלה כבר חורגת מגבולותיה של שאלה.

מרדכי גור (המעריך):

— — — ?

יובל נאמן (התחיה):

ראשית, באמת אינני בקי ואינני יודע מה היה. מה שיש בדוח, יש בדוח, ומעבר לזה אינני יודע ואינני יכול להתייחס. עם זה, במקרה אני כן יודע הרבה מאוד דברים מהתקופה שבן-גוריון היה ראש ממשלה, ואני יודע איזו אחריות ואילו הנחיות נתן בן-גוריון במקרה כזה.

מרדכי גור (המעריך):

אני יודע שאתה יודע.

יובל נאמן (התחיה):

אינני רוצה להשוות, אבל אני חושב, שכל הדוח הזה היה נראה כ"אני לא יודע-מה" ליד הנכונות של בן-גוריון להרחיק לכת בהנחיות שהוא נתן בנושאים של המלחמה הזאת. בנושאים הללו לעולם לא אכתוב מאמרים. אין לי כל ספק, שהיה מה שהיה בעשר השנים האחרונות מבחינת ידיעה ומעורבות של ראשי ממשלות בדברים כאלה, מעשיהם מחוירים ליד המעורבות והנכונות ללכת רחוק של בן-גוריון. זה מה שאני יכול לומר לך. יותר מזה אינני יודע.

מרדכי גור (המעריך):

— — — ראשי ממשלות לא יברחו מתפקידם זה.

יובל נאמן (התחיה):

אני לא יודע, מה הם ידעו ומה הם לא ידעו; מה שאני יכול לומר הוא, שאת מה שאמר אברהם שלום, סתרו.

חברי הכנסת, אני רוצה לסכם. אני רואה בחשיבות את הדגש וההבהרה שיש בדוח הזה בנוגע למצב המלחמה המתמיד באש"ף. מלחמה זו אינה דומה לשום דבר אחר, זו מלחמה ממש, ואני חוזר ואומר: אני מקווה שהעובדות המשפטיות שיעסקו במפגשים עם אנשי אש"ף יחשבו כמה שכתוב בדוח הזה. תודה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ועדת-לנדוי מונחה לחקור את שיטות החקירה של השב"כ ונהליו בנושאי פח"ע.

הכנסת לבקר במחנן ממלכתי הוא, שהדבר עלול לפגוע בביטחון. ובכן אני שואל את עצמי: מה הוא הסוד הביטחוני הגדול הגנוז במתקני החקירות בחברון ובמגידו? הלא אין להעלות על הדעת כי מוטמנות שם פצצות האטום, שיש מי שגורסים כי הן כבר מצויות בידי צה"ל.

אני מעיין בדוח ועדת-לנדוי ומוצא תיאור של מתקני החקירה וכן המלצות לשפר את התנאים בהם. אין בתיאורים האלה כל סוד, ובכל זאת אינני מקבל היתר לבקר בהם מטעמי ביטחון. אני משוכנע שהסיבה לכך היא, שאם אכנס למתחן כזה אגלה כי מצויים בו מתקני עינויים, והם הסוד הגדול. הלא פרשת העינויים היא זו שהולידה את מדיניות ערויות השקר בפני בית-המשפט.

מן הרוח עולה בכיורו, כי תהליך התגבשותה של מדיניות השקרים היה כלהלן: ראשית, חוקרי השב"כ לא רצו להביא בפני בתי-המשפט הוכחות מרשיעות נגד הנאשמים. לא ברור מדוע. אבל הוועדה קיבלה כי מדיניות ה"מידור" הצדיקה זאת. שופטי ישראל הוערכו ככלתי מהימנים, ולא היה אפשר להכניס לסוד ההוכחות המרשיעות. מכאן שנעשה חשוב ביותר להביא בפני בית-המשפט הודאה מפי הנאשם. בדוח נאמר כי השב"כ ידע בדיוק מהי האשמה. כל מה שהיה חסר היה, שהנאשם יודה בה כמו פיו, והיות שברוך כלל הוא לא היה מוכן לנדר הודאה מרשיעה, הפעילו עליו לחץ. דבר זה פסול על-פי החוק. ייתכן שמעתה, הודות לדוח ועדת-לנדוי, הוא ייהפך לחוקי, אבל עד היום הוא היה בלתי חוקי. לפיכך, כאשר ניסה הנאשם לחזור בו מהודאתו ולטעון כי זו נסחטה ממנו בעינויים, שיקרו אנשי השב"כ בפני בית-המשפט וטענו להד"ם. מה באמת היה ידוע לשב"כ על אשמתו של החשוד — לא ידע בית-המשפט לעולם. גם לא נראה כי מעתה ידע, כי המלצות הוועדה למעשה אינן נוגעות בעניין זה. הן רק קובעות, שמעתה יודה השב"כ כי הוציא הודאה בכוח, והדבר לא ייחשב לפסול.

כך חוזרים ונשנים לעידן האינקוויזיציה. המוצאים לפועל בזמן האינקוויזיציה היו משוכנעים כי האמת ידועה להם —

שר התחבורה ח' קורפו:

בריוק ההיפך הוא הנכון.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני קראתי את הדוח, ואני מבין בריוק מה שנאמר בו, ונאמר בו שמעתה אפשר יהיה להגיד: לחצנו עליו — וזה לא ייחשב לפסול, ולא יהיה צורך לשקר.

שר התחבורה ח' קורפו:

זה לא נכון.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני מצטער מאוד, אבל לפי דעתי זה כתוב בדוח במפורש. אין לי כרגע זמן להביא ציטטה מלאה.

ובכן, גם חוקרי האינקוויזיציה היו משוכנעים כי האמת ידועה להם, וחשוב היה להם לשמוע מפי הנאשם את מה שהיה ידוע להם, ולכן לחצו עליו עד אשר אמר את מה שרצו החוקרים לשמוע.

ברם, השוואה זו עם האינקוויזיציה איננה מדויקת. האינקוויזיציה ניהלה רישום מדויק של החקירה ושמרה עליו, ולכן יודעים אנו היום בריוק, מה התרחש בעת החקירות. השב"כ — כך מצאנו בדוח הוועדה — נהג להשמיד את רישום החקירה. נהג זה בוטל, כנראה, על-פי הוראת

לצורך עבודתה הזדקקה הוועדה לאכחנות דקות בתחומים שונים שעוד אצבע עליהן, ואולם, בעניין ביסי אחד לא טרחה הוועדה לדייק, והוא זהות אוכלוסיית היעד שהשב"כ פועל כתוכה למניעת פח"ע. ברור כי הנחת היסוד של הוועדה היתה, שאוכלוסיית הערבים בישראל היא האוכלוסייה שבקרכה פועל השב"כ למניעת פעולות חבלה. משום כך אנו מוצאים פעמים מספר, כי שעה שהוועדה מתייחסת לארגון השב"כ ולפעולותו למניעת פח"ע באי צינות את פעולותו במגור הערבי. הוועדה מקבלת את ההנחה הזאת ללא התעמקות, שכן היא מקבלת כמונח מאליה את ההנחה שיש באוכלוסייה הערבית בישראל פוטנציאל לפעילות אלימה ואף למרד נגד המדינה.

דוד מגן (הליכוד):

אתה באמת יודע מי חשף במקרה את מה שקרוי "המתחרת היהודית"?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

בכך מקבל אישור חשד המלווה את פעולות השב"כ כל הזמן — שכל האוכלוסייה הערבית בישראל היא בבחינת גיס חמישי. זה מסכיו, מדוע דרכי פעולתו בקרב אוכלוסייה זאת הן ברוטיות, מלוות עינויות ומשטמה ויש בהן פגיעה מתמדת בזכויות האזרח והאדם.

די היה בכמה משפטים בדוח הוועדה כדי להביא חברי כנסת להכריז מעל דוכן זה, לפני יומיים בריוק, כי האוכלוסייה הערבית בישראל עוינת כולה את המדינה ומבקשת את חיסולה.

לכן, התייחסות חסרת אחריות זו של הוועדה לשאלה כל כך מרכזית ורגישה דיה בעיני, כדי להביע בפומבי צער על שהיא יוקמה ועל שהיא פרסמה את הדוח שלה. הדוח הזה כבר משמש, ובוודאי ישמש פתעיד, צידוק להסתה גזענית פרוצה נגד האזרחים הערבים של ישראל, ונוקו — עין לא תשורנו.

ומה תרמה הוועדה לבידור הנושא שלמענו מונתה? שתי מסקנות עיקריות באמתתה: א. השב"כ אומנם נקט מדיניות של מתן עדות שקר בבתי-המשפט. זוהי תרומה חסרת כל חשיבות למידע שעמד לרשותנו, כי לאחר פרשת קו 300 ולאחר פסק-הדין של בית-המשפט העליון בעניינו של נאפסו לא נותר עוד ספק שאומנם נקט השב"כ מדיניות של מתן עדויות שקר.

ב. יש מקום להשלים עם דרכי חקירה הכרוכות בעינויי גוף ונפש, ואף יש לעודד אותן במקרים מסוימים. על כך כבר אמר העורך-דין של נאפסו, כי "הוועדה פרצה סכר עצום. היא בעצם מתירה הפעלת לחצים על הנאשמים. זה דוח מהפכני מאחר שהוא מסיר את המעצור בפני הפעלת לחצים. עד עכשיו הכול חשבו שזה אסור. מהיום נפרץ הסכר, ויש סכנה גדולה שיוגברו הלחצים על חפים מפשע". כך הוא מצוטט ב"דיעות אחרונות" מאתמול.

כך, המסקנה האחת לא הוסיפה שום דבר, ואילו המסקנה השנייה מעניקה גיבוי מוסרי לעינויים בעת חקירה.

אשר לעינויים, אני רוצה לומר בפירוט, שאני משוכנע כי בתחום זה פועל השב"כ ללא מעצורים. אני אומר את הדברים הללו על יסוד שני נתונים: א. שמעתי עדויות של אנשים שענו. בכמה מקרים גם אושרו דברים אלה בפסק-דין, ובעבר הבאתי מעל הדוכן הזה פסק-דין של בית-משפט צבאי, שפסל הודאת נאשם ואף תיאר את העינויים שהנאשם היה נתון להם בעת החקירה: ב. ביקשתי פעמים מספר לבקר במתקני חקירה ולהיווכח, אם אומנם מצויים בהם מתקני עינוי, והאישור לא ניתן לי. הנימוק היחיד שיכול להצדיק סירוב לבקשת חבר

שר התחבורה ח' קורפו:

אלה אותם שופטים שאתה מחמיא להם בדרך כלל.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כשהם יושבים בבית-המשפט, לא כשהם בוועדת חקירה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זאת לא בעיה פרסונלית, זו בעיה — — —

שר התחבורה ח' קורפו:

— — —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אבל זאת עובדה. זו עובדה שכאשר הם מתמנים לפעול בוועדת חקירה הם רואים לעצמם חובה לטהר את השרץ בראש ובראשונה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לשמור על המורל של הציבור.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

הצטרפתי בהתחלה למחאה על היעדרותו של ראש הממשלה. אני חוזר בו, אינני מוחה. אדם שיהיה שתי תקופות כראש ממשלה והיה אחראי לפעילות השב"כ ולא ידע מה נעשה מתחת לאפו, נוכחותו או היעדרותו מן הדיון אינן מעלות ואינן מורידות.

היידר ד' בן-מיאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת חופיק זיאו.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מונח לפנינו דוח ועדת-לנדוי על חלקו הלא-הסוי, וקשה מאוד בניסוח הקיימות שלא להתייחס אליו מתוך אחריות ושיקול דעת.

משהו מוזר קורה בממשלתנו. לא פעם אחת מגישה לנו הממשלה נושאים לדיונים ומכבדת את הכנסת בהודעות ממשלה. משום מה, בנושאים חשובים ביותר, בנושאים יסודיים, אין אנו זוכים כמעט לעולם להודעת ממשלה. יש צורך ביוזמת חברי הכנסת, כדי שהנושא ועמדת הממשלה יובאו לדיענת הציבור ולידיעת הבית.

לפי דעתנו, בנושא זה משמעותי וחשוב, היה על הממשלה לבוא ולדון לבית, למסור את חוות דעתה על הדוח המרשים של ועדת-לנדוי בנושא שיטות העבודה של שירות הביטחון הכללי ולהתייחס לנוקודות התורפה שבו.

על כן, אחרי שרדפתי בחלקו הגלוי של הדוח, ברצוני להעיר את הערותי ולהביע דעתי.

חברי הכנסת, בדוח ועדת-לנדוי הושקעו מאות שעות עבודה מאומצת והוא מצטרף ללא ספק לשורה של מסמכי יסוד משפטיים מן החשובים ביותר בנושאים עקרוניים וחיוניים, העומרים על סדר-יומנו כמדינת חוק. מי שקורא את הדוח משתכנע כי הוועדה עשתה עבודת חקירה יסודית ומעולה בכל מה שנוגע לשיטות החקירה של השב"כ.

אנו, בני העם היהודי, רגישים מאוד לצדק, כי מי יותר מעם ישראל היה קורבן לאי-צדק, לרשעות ולשנאה של הסביבה שהוא חי בקרבה? סממת היסוד התורנית שלנו היא צדק, כפי שמצווה תורתנו הקדושה: צדק צדק תרדוף. מפרשים: כי כדי להשיג את הצדק יש לרדוף אחריו, ויש לעשות זאת בדרך של צדק, בשיטות של צדק. מדובר כמוכּן, בכל אדם כאשר הוא אדם.

בית-המשפט העליון, אך היות שמעתה יהיה היתור מוסרי, אם לא חוקי, לעיוניים, לא תהיה סיבה להשמיר את רישום החקירה. בכך אולי תרמה הוועדה אילו תרומה חיובית.

יש לי ביקורת נוספת על אופן עבודת הוועדה: היא נמנעה ביועץ מהשלמת חקירתה. היא מודה, שלא נענתה לבקשת הצלב-האדום להעיד, זאת בטענה הפורמלית כי בקשת הצלב-האדום לא נמסרה בכתב. דומני, שלאור העובדה שהצלב-האדום יודע כל כך הרבה על הנעשה בתחום פעילות השב"כ, היתה הוועדה צריכה להיות פחות פורמלית כבואה לבקש את האמת.

הוועדה גם לא הזמינה את נאפסו ואת עורך-דינו, אף שבדקה בדקה מדרגת כמה מקרים, שבהם התגלתה מדיניות עדות השקר של השב"כ. קשה להבין, כיצד הצליחה בדקה מרגמת כזאת לדלג על המקרה הכולט ביותר. העורך-דין של נאפסו חושב, שאילו הזמינו אותו, ייתכן שהיתה הוועדה מגיעה למסקנה, שגינורסו רימה לא רק את בתי-המשפט אלא גם את השב"כ עצמו, ואילו מצאה הוועדה ממצא כזה, כי אז לא היתה יכולה לטעון, שבתוך השב"כ פנימה היתה הקפדה על דיווח של אמת מוחלטת.

הוועדה גם לא בדקה את הטענה, כי במשך 16 שנים, שבהן ננקטה מדיניות השקרים, היו השופטים והתובעים שותפים למיזמה. זו טענה שאינה נשמעת בחוצות, זו טענה שנשמעת מפי אנשי השב"כ. הייתי רוצה מאוד להאמין שטענה זו חסרת יסוד, אבל אי-אפשר לקבל את טענת הוועדה כי אמונתם בשופטים היא כל כך מוחלטת עד שלא מצאה צורך להתעמק במידה כלשהי גם בטענה הזאת.

דבר נוסף לא בדקה הוועדה — וזה רק דרך אגב: היא לא בדקה ולא התעמקה באש"ף ובמדיניותו, וחבל, מפני שיש לשב"כ מומחים מדרגה ראשונה, שהיו יכולים לעזור לה מאוד להבין את התופעה. במקום זה היא הסתפקה בדקלום ריטואלי של כמה פסקאות, וכביכול היה כרוז לה במה היא עוסקת.

ועכשיו לשאלת האחריות. מסקנת הוועדה, כי ראשי ממשלות לא ידעו דבר על מדיניות השקרים, איננה מתקבלת על הדעת. על הוועדה היה לומר לכל הפחות את אשר ציטטה מפיו של פרופסור בישופ, כי "חבר הפרלמנט הממוצע, ההומניטרי רגיל, נוטה לסכול את השימוש בשיטות כאלה, אבל רק אם לא ידע עליהן". לכל הפחות היה צריך לומר על ראשי הממשלה: הם "לא ידעו עליהן".

אשר לאחריותם של מי שהעידו עדות שקר, החנינה המסיבית שמעניקה להם הוועדה מדהימה ממש. מה פשר הדבר? מנהג חרש בא למדינה: מי שמבצע פשע למען מטרה קדושה כביכול יוצא זכאי מראש, ואם נידון, יקבל חנינה. זה דבר שהדעת אינה סובלתו, אך נראה שנומרה זו מתחילה להתחבל ולהיות חלק מאורת חיינו.

ולבסוף, מדוע כל ועדות החקירה עד כה מאכזבות? מדוע מגלות כולן נטייה להקל בדינם של האחראים לשעוריות, שבגללן הוקמו? האם מתגלית בפנינו תופעה שהמתמנים לוועדות חקירה רואים לעצמם חובה לטהר בראש ובראשונה את השרץ? אופיינו כמדינה וכחברה עומד בסימן שאלה, אם כל ועדות החקירה שהוקמו מאז ועד היום מגיעות כמעט לאותה מסקנה, שהאחראים אינם אחראים. אני חושב, שיש בזה כדי להדאיג ביותר, מפני שהתופעה כבר אינה משהו יוצא דופן, אלא היא חוליה בשרשרת ארוכה.

ולבסוף אני גם רוצה לומר משהו על המחאה שהושמעה כאן בהתחלה.

אם כל ההשחלות המתרחשת זה כשנתיים סביב שירות חינוי זה אינה עלולה למוטט את שירות הביטחון הכללי. הוויכוח הוא כשאלה האם בהודמנות חגיגית זו יש לראות בחשודים, או בשפוטים על כגידה ופעולות עיונות נגד המדינה ואזרחיה, אפילו ננקט לגביהם שיטת חקירה בלתי סכירות, אולי גם נמסרו עדויות שקר, האם עליידי כך — הם, השפוטים על בדיה, צריכים להיראות כענינו כניכורים, כפי ש"מרקיס" חוגים מסוימים בפרשת נאפטו ובפרשות אחרות.

רכותי חברי הכנסת, אין אנו סבורים כי מדובר כאן בצדיקים גמורים, אשר עקב הגילויים פתחו במקלה, בתמיכת חוגי השמאל הקיצוני, במטרה להכפיש ולשבור את השב"כ היקר לכולנו. חברי ועדת-לנדוי אמרים, כי גם בימים אלה, שבהם עסקה הוועדה הזאת בדהוינה, לא פחתה פעילותו החיונית של השירות ועלה בידו לחשוף התארגנויות מסוכנות לביצוע פעולות חבלה. לא תהיה זו הגומה לומר, כי רבים מאורחי המדינה חכים את חייהם וביטחונם לשירות בכללו, וליחידת החוקרים שבו בפרט. עד כאן דברי דוח-לנדוי.

לכן, הבה נחשוב, האם מותר לנו לחבל בשירות זה, שירות שהוא יעיל, ממושמע, מסודר, חרוץ, וגם בעל מצפון? האם לא ידוע ולא כרוז לכולנו, שרק בודדים מקרבו מסרו עדויות שקריות בבתי-המשפט, וכך קובעת גם הוועדה?

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש לציין כחיוב את העובדה, שוועדת-לנדוי החליטה שלא להמליץ על נקיטת הליכים פליליים נגד עובדי השב"כ החשודים בפרשות מסוימות. מוטב, טוענת הוועדה, לאפשר לפצעים להירפא מאשר למצות עמם את הדין, לכן ממליצה הוועדה: יש לפתוח דף חדש ולציין את הדרגה הגבוהה של מוטיבציה המנחה אותם בפעילותם למען ביטחון המדינה. ההחלטה היא גם אחראית וגם חשובה, יש לצינה במיוחד.

הוועדה העדיפה, מתוך אחריות, שלא לשבור את המורל של הגוף הביטחוני המיוחד הזה, הנלחם בחירוף נפש נגד הטרור הערבי; וכמוכן, בר כבוד באה הוועדה בדרישה תקיפה לעקור מן השורש את התופעות שאין מקומן במדינת חוק.

חברי הכנסת, בלי להתייחס לקריאות לעריכת משפטים חוזרים, הנשמעות מצדדים שונים, עקב גילויי הוועדה, יש לזכור כי כמשפט הודוטא של אנשי "המחתרת היהודית" טענו הנאשמים, או חלק מהם, כי לא מוצנן טוב וחופשי נגבו מהם ההודאות, וכי נמסרו גם עדויות שקר במשפטם. מובן כי חוקרי השב"כ, אשר היו מעורבים בחקירות אלה, הכחישו זאת בבתי-המשפט וגרסתם נתקבלה.

מעניין, שאותם חוגים מתקדמים, אשר צוהלים ודורשים משפטים חוזרים או חנינה ופיצויים לבוגדים ולטרוריסטים, אינם רואים צורך, ואולי להיפך, בטיעוננו של לחון השנה — השנה ה-40 למדינה — את אנשי "המחתרת היהודית" ומתייחסים לבחורים האחרים הנמצאים מאחורי סורג וברזח כשנאה ממש.

פנייתנו לנשיא המדינה כשם מאות אלפי אזרחי המדינה מכל החוגים והזרמים, אשר חתמו על עצומה, היא לחון את אנשי "המחתרת היהודית", לאחר שהם הביעו חרטה על מעשיהם והתנערו מעברם.

אם אומנם יקשיב כבוד הנשיא לאנקת המשפחות ולבקשת מאות האלפים לאפשר להם להצטרף ולחיות עם משפחותיהם — תהיה זו נחמה פורתא למשפחותיהם ולילדיהם הסובלים כל כך.

חברי הכנסת, בוויכוח הקשה סביב נושא שירות הביטחון הכללי יש להדגיש בראש ובראשונה, לפני כל ויכוח וחילוקי דעות בגישותינו השונות לבעיית השב"כ, כי ידוע לעולם כולו כי מאז קום מדינת ישראל היא נמצאת שלא מרצונה ובניגוד לרצונה במלחמה מתמדת ואכזרית כדו כנופיות רצחניות, נגד קבוצות טרור מן השפלות ביותר, תחת כל מיני שמות וכינויים, המונהגות על-ידי ארכי-רוצחים אשר אינם בוחלים בשום שיטה ומטרתם להרוג, לאבד ולהשמיר כל יהודי באשר הוא יהודי, אנשים, נשים וטף.

הרגשתי האישית היא, שרוב הציבור בישראל רוחש מאז ומעולם הערכה עמוקה לאותם בחורים אלמונים, אמיצים ונועזים. בכל זאת, קיימת איוו הרגשה של רגיעה וביטחון, כלשון המעטה, ביודענו כי אותן דמויות אלמוניות ובלתי מוכרות, המסתובבות באלפיהן ברחבי הארץ כיום וכלילה, נאבקות ונלחמות בדרכים ובשיטות שונות ומונעות הרג והרס כארצנו, השוכנת בלב עולם ערבי עויץ ואכול שנאה עיוורת. קשה להאמין כי משהו בקרבנו חושב, שאפשר להיאבק בטרור המסוכן ככפפות של משי. בדרכים קונבנציונליות, המקובלות בחברה דמוקרטית, החיה כתנאים נורמליים.

נראה לי שזו הייתה במשך כל השנים, וממשיכה להיות גם כמינו, גישתו של כל בית-משפט בישראל, וכך נהגו במשך שנים ולא שמענו שנכנסו לרקודי עניות על שיטות החקירה של רוצחים מסוכנים, פושעים קשוחים, אשר אינם חסים על מיי אדם. יש להוציא מהם בחקירות את המידע על פעולותיהם, על שולחיהם, בסיסייהם ומפקדיהם, אשר שיגרו אותם לרצוח יהודים כאן או בכל ארץ אחרת.

ואומנם, ההערכה של רוב-רובו של הציבור הישראלי לאותם בחורים נועזים היא אשר אפשרה את חוסנו של השב"כ ואת הצלחתו, אלה המגיעות לידיעת הציבור ואלה אשר אינן מגיעות לידיעתו כלל.

חברי הכנסת, בדוח ועדת-לנדוי מודגשת עובדת היותה של עבודת השב"כ כה קשה ואחראית; עד כמה מסורים אנשיו לתפקיד; עד כמה נכונים הם הלוחמים האלמונים לפעול בתנאי עבודה מפרכים בכל שעות היממה ובסכנה פיסית ממש; והמטיבציה הנפשית הגבוהה שלהם לשרת את העם ואת הארץ בפעילות חשאית, ללא תהילה וללא פרסום, נדמה לי, שלהערכה זאת שותפים רוב אזרחי המדינה, הישנים בלילות כשקט ורגועים ביום, ביודעם כי החיילים האלמונים האלה מאפשרים להם לנשום ולרווחה בחתונותיהם, לעסוק כל אחד ואחד בתפקידו ובעבודתו היומיומית.

מובן כי אין ויכוח בינינו, כי מעשים חריגים אשר מודגשים בדוח ועדת-לנדוי ובוצעו על-ידי אנשי שב"כ מסוימים, אשר העידו עדויות כרויות על שיטות החקירה בשירות זה, היו בלתי מקובלים ובלתי חוקיים. על כך עומדת ועדת-לנדוי בהרגישה — אני מצטט: "שבכתיים מכאיב וטוגי הדבר שקבוצת אנשים זאת, בכל אופן אחרים ממה, נכשלו קשות בהתנהגותם. אבל" — זה משמעותי מאוד בגלל התנגה אשר חוגים מסוימים חוגגים ומנצלים את הדוח נגד השב"כ ככללותו — "כאומרנו — זאת אין כוונתנו לשיטות החקירה שנקטו, דווקא עליהם יש ללמד זכות מכידה רבה, הן מבחינה מוסרית והן מבחינה משפטית, אלא רק לשיטה של מתן עדות שקר בבתי-המשפט שנתגלחה עתה במערומיה ויש לגנותה בכל פה".

הווי אומר, ועדת-לנדוי, מתוך אחריות לאומית ממדרגה ראשונה, מדגישה בעיקר את עדויות השקר בבתי-המשפט, דבר שכולנו מגנים אותו, ולא על כך הוויכוח. הוויכוח הוא כשאלה

היו"ר ד' בן-מאיר: רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק זיאר.
תודה. — — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אחיל בכלא פארהע.
רוח ועדת-לנריו קובע, שהוועדה קיבלה תלונות בכתב, ובהן
טענות על דרכי חקירה ואלומות, אך היא לא בדקה אותן. מה
שהוועדה לא בדקה, בדקנו אנו. חבר הכנסת תופיק טובי
ואנוכי, בביקור שערכנו בכלא פארהע כיום חמישי שעבר, 29
באוקטובר. מה שראינו ושמענו מהעצורים היה איום, מסמך
שיער ומוזעזע עד עומק הנפש.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — — עבר שני ניתוחים ועליו לעבור ניתוח נוסף:

חלק משיטות העינויים המיוחדות שעליהן הן סיפור בפני
מפקד הכלא וקצינים של הכלא הן: שיטה אחת — שיטת
המנוף. העציר ח'אלד ברבראווי מחלחול היושב בחדר מס' 8
סיפר לנו לפני הקצינים של המחנה, והמפקד בכללם, איך
השתמשו נגדו לאחרונה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
הוא לא פחד, הוא לא פחד.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
איך לו מה לפחד עוד.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
שמו האזיקים על הידיים ואזיקים כרגליים. אספר את
הידיים והרגליים — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
יש לנו דיון מאוזן. עכשיו מדבר נציג המחבלים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — — ותלו אותם, תלו אותם — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
— — —

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תשתוק, אתה לא בן-אדם בכלל. אין לך אפילו סבלנות
לשמעו.

מיכאל איתן (הליכוד):
נציג המחבלים מדבר. קודם דיברו נציגי החוקרים ועכשיו
— נציג המחבלים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אחרי שקשרו לו את הידיים והרגליים יחד תלו אותו על
מנוף, ואז האזיקים לוחצים והוא גם מקבל מכות קשות. הוא
הראה לנו את הידיים שלו מאחורי פתח בדלת. ראינו את
הסימנים והצלקות. הוא אמר לנו: האזיקים אכלו את הבשר
שלי.

סיפורו לנו על מאמון סטייה — — —

מיכאל איתן (הליכוד):
מסכן, לא יוכל לזרוק עוד אבנים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כתוצאה משיטת המנוף הוא נהפך למשותק.

מיכאל איתן (הליכוד):
לא יוכל לזרוק אבנים, עוד מסכן.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גם הוא הראה לנו את הידיים. העצור מרוואן עפאנה, גם
אצלו ראינו את הצלקות והסימנים. שיטה אחרת היא התפיסה
בגררן. בא החוקר, תופס את העציר בגררן ולוחץ כמה שהוא
רצה.

העובדות הן אלה: כלא פארהע הוא כלא מיוחד לבני נוער
גילאי 12 ומעלה, הנעצרים ללא הבחנה ובצורה קולקטיבית
כמספרים גדולים בעקבות כל הפגנה חריקת אבנים וכן הלאה.
עם מעצרו מחחילה דרך הייסורים, שנמשכת חודשים מספר.
אפילו אם יוצא אדם זכאי, הוא כבר ישב חודשים מספר בכלא
פארהע.

העצורים אמרו לנו, כי מפקד הכלא, הקצין יוסי לביארי,
הוא המפקד לשעבר של מחנה "אנצאר" בדרום-לכונן, או אחד
הקצינים הבכירים במחנה "אנצאר" לשעבר.

בבית-הכלא 211 עצורים. ערכנו פגישות ארוכות עם
שבעה מהם. ביקרנו בשלושה חדרים שבהם יושבים עשרות
עצורים ושמענו אותם במשך שעה וחצי עד שעתיים. כל
השבעה, ואלה שנפגשנו אתם בחדרים, גלגלו כמעט אותו
סיפור. השינויים בין סיפור לסיפור היו בשם, בגיל ובמקום
המגורים.

בקצה, זהו הסיפור: העצור נעצר לאחר חצות הלילה,
כאשר למעצרו מתלוות מכות והשפלות. כתחילה הוא נעצר
ל-96 שעות, אחר-כך לשבעה ימים בצו קצין משטרה,
ואחר-כך לשבעה ימים נוספים בצו דומה. מביאים אותו לכלא
פארהע ישר למחלקת החקירות. שמות המחלקה הזאת כפיות
העצורים הם "האורות" ו"הצינוקים". "אורות" — כיוון
שהכניין היה מחנה של הצבא הירדני ושם היה מקום הסוסים.
העצור מושלך על רצפת האורות, על החץ, כשאזיקים ביריו
וברגליו. קושרים את עיניו ומתחילים להכות אותו, כלומר,
חקור אותו תוך כדי השפלתו והכאתו בכל חלקי גופו, גם
באשכים ובמקומות רגישים דומים. שלב זה נמשך בין שלושה
לארבעה ימים, ואחר-כך מעבירים את העציר לצינוק. בין
האורות לצינוק הוא מבלה חודש ימים עד חודש וחצי
ולפעמים יותר. הוא צריך להודות באשמה של עצמו ושל
אחרים. מצייעים לו מרשם של האשמות, והוא צריך להודות
בחלק מהן, או לפחות באחת מהן. המעצר נמשך ארבעה,
חמישה, שישה חודשים, כלומר, עד מתן פסק-הדין בבית-הדין
הצבאי. אם כן, אפילו יוצא העציר זכאי בבית-המשפט, זה
נדיד מאור, הוא כבר ריצה עונש של כליאה לחודשים מספר,
עינויים ושימוש כאלומות כלפיו. את זה סיפרו לנו העצירים
עצמם, ואני רוצה לקרוא את שמות העצורים: מרוואן עפאנה,
אחמד אבר-עג'מיה, עופאח כנירה, ח'אלד כמיל, בטאם
ענאים, נביל אל-קיק ומחמוד סבטין. את זה סיפרו לנו גם
עשרות העצורים שביקרנו בחדריהם.

אני מציין במיוחד את חדר מס' 7. שם יושבים 22 עצורים,
כולם בני 13 — 15. אני מזכיר את השמות של חלק מהם: הלא
ראג — בן 14, יושב כבר 42 יום כמעצר; כאיל רג'א — בן 13,
יושב כבר 38 יום כמעצר; מוצטפא ארס — בן 14, יושב כבר
45 יום כמעצר; איאד סלפית — בן 14, יושב כבר 38 יום
כמעצר; יוסף חנא — בן 14, יושב כבר 45 יום, הוא חולה

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

היא אומרת: כמשך 20 שנה הצבעתי על מה שהדוח מצביע עליו היום, והוא השקר בפני בתי-המשפט כשיטת עבודתם של חוקרי השב"כ. הכעיה היתה, שהשופטים אימצו חמיד מה שאלה אמרו. הדוח מספר סיפור של 20 שנה של כיבוש ושתיקת המנגנון השיפוטי על השקרים והעלילות. נשיא המדינה חיים הרוצג נתן תגינה. הדוח בא להשלים זאת ולתת לגיטימציה וחוקיות לשיטות לא-חוקיות, שנהפכו לגורמות אצל חוקרי השב"כ.

דוח זה יישאר פצע פתוח. הנושא לא ירד מסדר-היום, הוא יעסיק את דעת הקהל הישראלית, את הכוחות הדמוקרטיים ואת דעת הקהל ואת החוגים הבין-לאומיים.

היורר ד' בן-מאיר:

תודה. אני מומין את השר קורפו לענות לכל המציעים.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בראשית דברי אני רוצה להתייחס להערה שהשמיע חבר הכנסת מוטה גור בעניין ידיעותיו או אי-ידיעותיו והנחיותיו של ראש הממשלה לשעבר מנתם בגין בעניין חקירת אסירים. אני מוסר זאת כמי ששמע מפיו.

בעיתון אמריקני נתפרסמה ידיעה על חקירת עצור בשיטת העינויים. ראש הממשלה הזמין אליו את ראש השב"כ ושאל אותו על מידת האמת שבידיעה זאת. ראש השב"כ אמר, שניתנו לו בסך הכול שתי סטירות לחי. על זה העיר ראש הממשלה: אני מבקש שבעתיד לא תהינה גם לא סטירות לחי.

כל הדברים שציטט מוטה גור אין להם שחר, הם סתם אמירה, כאשר אי-אפשר לענות עליה. על כן מצאתי לנכון להעיר את ההערה הזאת.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה כל מה שאתה יכול להעיר על השב"כ?

שר התחבורה ח' קורפו:

הדוח של ועדת החקירה בעניין נוהלי החקירה של השב"כ בנושא הפח"ע הוגש לראש הממשלה, ובאמצעותו לממשלה, ביום 7, 13 באוקטובר 1987, ז' כחשון התשמ"ח. כו במקום הביע ראש הממשלה הערכה לעבודתם ולתרומתם של חברי הוועדה, למהירות שבה עשו את מלאכתם הקשה ולהצלחתם לשמור על סודיות מוחלטת של דיוניהם, בלא שמץ של דליפה. ראש הממשלה חזר על דברי הערכה אלו כישיבת הממשלה ביום א', ט' בחשוון, 1 בנובמבר, ואני רוצה, כשם הממשלה, לשוב ולהביע הוקרה לוועדה על הדוח המרשים ולצוותה על מלאכתו היעילה.

הדוח הועמד לעיון שרי הממשלה, ומטבע הדברים לא היתה אפשרות לסיים את הדיון עד מועד ישיבת הממשלה האחרונה. לפיכך קבע ראש הממשלה, כי הדוח יידון בממשלה ביום ראשון הקרוב, בשבתה כוועדת שרים לענייני ביטחון.

רגישותו וחשיבותו של הנושא מחייבות, כמובן, דיון ממצה במסקנות הוועדה ובהמלצותיה. הסדר הטוב היה מצדיק אולי, כי הדיון בהצעות בנושא זה ייערך לאחר הדיון בממשלה, כדי לאפשר לה להביע דעתה בעקבותיו. אולם נשיאות הכנסת החליטה אחרת, למרות הבקשה שהופנתה אליה. זה, כמובן, בסמכותה.

היורר ד' בן-מאיר:

סליחה, אדוני השר, נשיאות הכנסת הודיעה, שאם הממ' שלה תודיע, שהיא תפתח בדיון בנושא הזה ביום שני, אנחנו

שיטה שלישית היא, אויקי פלסטיק, אויקי הפלסטיק הם מעין חגורה של 60—70 סנטימטר, 2 סנטימטרים אורך וסנטימטר אחד מהצד השני. הם נראים כחגורה, מכניסים לתוכה את הידיים, והסרט נע רק לכיוון אחד. הוא לא יכול לנוע אחורה. אתה מוזי את הידיים ומנסה להתשחרר ולהקל על עצמך. זה לוחץ יותר ויותר, עד שדם זכ ריש סימנים.

היורר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת זיאר, אני מבקש לצמצם.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ביקשנו לראות את מחלקת החקירות הזאת, את האורוות. מפעך הכלא אמר לנו וחזר ואמר: ההוראות אומרות שלא ארשה לכם לראות את המחלקה הזאת. כל אחד יכול להסיק מזה את המסקנה האפשרית היחידה, והיא — שכל מה שאומרים העצורים הוא נכון.

דיברתי על חלק משיטות החקירה, על העינויים הפיסיים. תנאי המעצר גם הם אימים: האוכל, השינה כלי מיטות אלא על הרצפה. על מזרונים בלויים ומלוכלכים, גם כינים, הם לא יכולים לראות שמש, מסריחים, עכברים מטילים שם, קרחח מלטיט. והתרופה לכל מחלה היא "אקמול". הם חיים כלי עיתונים, בלי טרנזיסטורים, אין חדר אוכל ככל בית-הכלא. אוכלים בחדרים ולא נותנים לרחוץ ידיים. המשפחות שבאות לבקר ממחינות בחוץ. בקיץ ובחורף, בלי קורת גג, בלי שירותים. כל זה הופך את המקום לגיהנום אמיתי. אנחנו דורשים ומבקשים לסגור את בית-הכלא הזה.

מיכאל איתן (הליכוד):

ולשחרר את כל המחבלים.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ועד שזה יתממש, אנחנו דורשים להפסיק את העינויים ואת שיטות החקירה האכזריות ולהבטיח תנאי מעצר הוגנים.

היורר ד' בן-מאיר:

אתה צריך להפסיק. אתה מדבר 13 דקות. הכול חשוב. אתן לך עוד דקה. תגמור בבקשה.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני מצטער שאני צריך לעבור על דוח ועדת-לנדוי כמהירות. קודם כול, שיטת השקר, הדוח הצריך את השיטה. אף-על-פי שהוא מבקר אותה, הוא מצדיק אותה. הוא דיבר על הכוונות הטובות של החוקרים ועל המוטיבציה. זאת אומרת, הוא מצדיק את המקיאבליזם. המטרה מקדשת את האמצעים.

דבר שני: הדוח זיכה את הדרג המדיני. ככל המקרים, לאורך 20 שנה, אף אחד לא ידע. משקרים יום יום, חוקרים יום יום — אף אחד לא ידע. אף ראש ממשלה לא ידע על השיטות האלה. הדרג המדיני זוכה — ולפי דעתי הוא האשם מספר אחד.

הדוח זיכה גם את המנגנון השיפוטי, אלה השופטים שיטבו כל הזמן.

היורר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת זיאר, היית צריך להחליט אם לרבר על כלא פארעה או על הדוח. ביכרת לרבר על כלא פארעה. אפשרתי לך. עכשיו אתה חייב לסיים. אחירם דיברו על הדוח.

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אני אסיים כשיטטה מדוברי עורכת-הדף פליציה לנגר.

מיכאל איתן (הליכוד):

אורים ותומים.

נדחה את ההצעות האלה. הממשלה מצאה לנכון שלא להודיע.
לכן העניין הזה עלה עתה.

שר התחבורה ח' קורפו:
זה לא סותר.

היו"ר ד' בן-מאיר:
אני מסביר רק מה היה בנשיאות הכנסת.

שר התחבורה ח' קורפו:
אמרת שנשיאות הכנסת לא נענתה לבקשה לרחות את
הדיון לשבוע הבא וביקשה לקיים אותו השבוע.

אני רוצה להוסיף, שהדוח שהוגש הוא דוח שנתקבל
פה-אחר. זה מוסיף למשקלו לעומת קביעות אחרות, שנעשו
בהרכבים של רוב ומיעוט.

לפי כתב המינוי של הוועדה עמדו בפניה שני נושאים:
בחינת שיטות ניהול החקירה של השירות בנושאי פח"ע ובמתן
עדות בבית-המשפט כקשר לחקירות אלו. בתור עילה למינוי
צוינה ככתב המינוי פרשת נאפסו, שנדונה בבית-המשפט
העליון כערעור פלילי 124/87.

על שני הנושאים האלה אומרת הוועדה: את סגל החוקרים
של השירות מאפיינות מקצועיות, מסירות לחפקיד, נכונות
לעמוד כתנאי עבודה מפרכים ככל שעות היממה ובסכנות
פיסיות — כראש וכראשונה מוטיביציה נפשית גבוהה לשרת
את העם והמדינה בפעילות חשאית, כאשר "שכר מצווה —
מצווה", ללא התהילה בעיני הציבור הכאה עם הילת הפרסום
ברבים. שבעתיים מכאיב וטרגי הדבר, שקבוצת אנשים כזאת
נכשלה קשות כהתנהגותה כיחידים וכקולקטיב. באמרנו זאת
אין כוונתנו לשיטות החקירה שנקטו, דווקא עליהן יש ללמד
זכות במידה רבה. הן מבחינה מוסרית והן מבחינה משפטית
— חזרת הכנסת אלונג, זה כדיוק ההיפך ממה שאת אמרת
בדברייך — כפי שיוסבר להלן, אלא לשיטה של מתן עדות
שקר בבית-המשפט. שנתגלחה עתה כמערומיה ויש לגנותה
בכל פה. אנו משוכנעים — — —

רוד ליבאי (המערך):
אם כך, למה פסלו את ההודאות של נאפסו?

שר התחבורה ח' קורפו:
מכיוון שהן נתקבלו בלחץ, וזה אסור על-פי החוק הקיים.

רוד ליבאי (המערך):
אבל לפי הוועדה הכול מותר.

שר התחבורה ח' קורפו:
על-פי הוועדה הזאת אם — — —

רוד ליבאי (המערך):

שר התחבורה ח' קורפו:
חבר הכנסת ליבאי, אני אגיד לנאפסו.

הלבטים שהיו לשירות הביטחון בעניין נאפסו — וח שוב
תשובה לקביעתו של חבר הכנסת רובינשטיין. עניין נאפסו היה
יוצא דופן. כמוהו במקרה האוטובוס מס' 300. מקרה
האוטובוס מס' 300 נסתיים כפי שנסתיים והוסקו מסקנות
מרחיקות לכת בעניינו ובעניין נאפסו.

שולמית אלונג (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
רק היינו צריכים לפנות לבג"ץ כדי שהממשלה תרצה
להמיק מסקנות כלשהן.

שר התחבורה ח' קורפו:
רצית שהממשלה תפעל על-פי דבריו של חבר הכנסת יוסי
שריד, שהוא ראה צילומים? בוודאי, כשבא הדבר הזה לידי
גילוי בבית-המשפט והיתה קביעה של בית-המשפט, והוא קבע
את מה שקבע.

שולמית אלונג (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אתם ידעתם על השקרים האלה.

שר התחבורה ח' קורפו:
אני קורא עכשיו מקביעה של הוועדה בעניין נאפסו, על
אותו מקרה חריג. משום כך היו חוקרי נאפסו מוכנים לשחררו
בשלב מסוים של החקירה, אך לבסוף הכריעו תוצאות בדיקתו
של נאפסו בפוליגרף, שהצביעו, לדעת החוקרים, על חלושה
אשמה. דא עקא, עניין זה יכול לשמש דוגמה לסכנה
שבהסתמכות ללא סיג על פענוח בדיקה של פוליגרף, כיוון
שלאחרונה נבדקו תוצאות הבדיקה של נאפסו מחדש ונמצא,
שמפאת אופיו הוא צריך להיחשב כבלתי בדיק. נאפסו צריך
להיחשב כבלתי בדיק, כמי שהמכשיר איננו יכול לחשוף אותו.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
הפוליגרף אשם. זה בסדר.

שר התחבורה ח' קורפו:
בין שמונת החוקרים שהשתתפו בשלביה הראשונים של
החקירה נתגלעו חילוקי דעות יסודיים. היו ביניהם שניים
שהאמינו כי נאפסו חף מכל פשע, והיה מי שקבע שהוא עבר
את כל העבירות שבהן הואשם. לראש הצוות דווקא היו ספקות
כדבר אשמתו של נאפסו ואישום החמור מביין האישומים,
בעניין החדרת האמל"ח — אמצעי לחימה — לישראל.

הוועדה ממשיכה: נוכח חילוקי דעות בין החוקרים החליט
ראש השירות להעביר את החומר שנאסף לפרקליטות הצבאית,
על מנת שהיא תחליט אם יש מקום להגשת משפט נגד נאפסו,
ועל איזה אישומים יוגש המשפט. אולם לא כל החומר הועבר
לפרקליטות הצבאית ולא הוסבר לה שקיימת דעת מיעוט בדבר
אשמת נאפסו. אי-גילוי מלא כזה לפרקליטות היה גם הוא
מקובל כשירות והוצדק כצורך למידור גמור של מידע. כפי
שהוברר להלן, מתח בית-הדין ביקורת על סינון זה של החומר
שנמסר לפרקליטות הצבאית. אך גם בזה לא היה כדי לערער
את אמונו של בית-הדין כהודאתו של נאפסו וכגרסה בדבר
אשמתו בכל האישומים שבהם הואשם.

לא השירות ולא השב"כ — בשב"כ גם במקרה הקיצוני
הזה היו ספקות ולבטים ודעת מיעוט. שהוא איננו אשם. וראש
השירות לא נתן כל חוות דעת. הוא הגיש את החומר
לפרקליטות הצבאית והיא ידעה — — —

יקטור שפיטוב (מפ"ם):
הוא הסתיר את העובדה שיש חילוקי דעות בתוך השב"כ.

שר התחבורה ח' קורפו:
לא, תסלח לי, את זה הוא לא הסתיר. הוא הסתיר את
העובדה שלא כל החומר הובא לפרקליטות.

יקטור שפיטוב (מפ"ם):
זהו.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):
מה זה?

יקטור שפיטוב (מפ"ם):
הוא העביר את החומר באופן סלקטיבי.

שר התחבורה ח' קורפו:

היעדים של השירות כפי שנקבעו בוועדה וכפי שהוצגו בפניה — זה, שוב, כתשובה על דבריו של חבר הכנסת דוד ליבאי על המסקנה שמגיעים אליה על דרך הפרשנות שנקטה הוועדה, שאם כך נצטרך להגיע למצב שגם ככל החקירות המסטרות יהיה מותר להשתמש באליומ. אמרת שהתעלמו מכך. עיין בבקשה בעמ' 14, ואני מצטט: "המערכת העומדת מול כל העניין הזה היא בעיקרה מערכת איסופית. אנחנו בסופו של דבר חשבנו, חושבים היום ורואים את הכלי של החקירות כמערך איסוף מודיעיני. זה גם מסביר, באור מאוד חלקי ואולי גם לא משכנע, למה פחות עניין אונתו או פחות אכפת היה לנו העניין של העמדה לרץ, כי כבר כשאני את האיש תפסתי ופענחתי את הפיגוע אז אני עובר לשלב הבא, אני רץ אחרי האיש הבא". ואמרת הוועדה: — — —

דוד ליבאי (המערך):

השר קורפו, גם במסמך יש מערך מודיעיני. גם היא רוצה רק לצורך מודיעין.

שר התחבורה ח' קורפו:

חן לי לגמור. "קיימים הבדלים בסיסיים בין מהות החקירה המסטרית של חשודים כעבירה פלילית רגילה, מזה, לבין חקירה הנערכת על-ידי השירות נגד חשודים כפעילות תכלנית עוינת או כתחנות מדיניות, מזה. החקירה המסטרית נערכת כדי לאסוף ראיות נגד פרטים בתוך החברה פנימה, החשודים כביצוע עבירות פליליות, ומטרותיה הרשעת האשם, לשם התזרתו למוטב, להרתיע אותו ואחרים מביצוע עבירות נוספות בעתיד ולגמול לו על עבריותיו כעונש הראוי לו. ואילו מטרתה הישירה של החקירה על-ידי השירות היא, להגן על קיום החברה והמדינה בפני מעשי חבלה המכוונים נגד אזרחיה, ולאסוף מידע."

והוועדה מבחינה: "ועוד נבדלת החקירה המסטרית מן החקירה על-ידי השירות בכך שבחקירה המסטרית לגילוי עבירה פלילית המטרה היא לאסוף ראיות ועקבות שנשארו בשטח המקומות את גילוי העברין; ואילו בחקירות השירות אין בדרך-כלל בידי החוקר חומר ראיות כזה. עדי ראיה למעשה חבלה, כגון רצח יהודי בסכיבה ערבית, אינם מוכנים לסייע בידי החוקרים, וכדרך כלל הם אף מחפים על המבצעים, בשל אהדת האוכלוסייה המקומית למחבלים ופחדה מהם. רק לעתים נדירות נלכד המבצע של מעשה חבלה בכך, כשעת מעשה."

ושוב: "על החקירה של השירות במעשי חבלה מכבידה נחישותם של הנחקרים שלא לגלות את הידוע להם, שהיא פרי של אינדוקטרינציה אידיאולוגית הכוללת תדרוך יסודי כיצד על הנחקר לעמוד בחקירה, כאשר עצם העמידה הזאת נחשבת לו כמעשה גבורה ברוח ארגוני."

ואם לא די בכך, מסכמת הוועדה: "העולה מן האמור כי כל אימת" — חבר הכנסת ליבאי — "שמושגת הודאת אמת מפי נחקר, כי אז, להבדיל מרוב חתיקים הפליליים שחקירות נעשתה בידי המשטרה, הרי בחקי הפח"ע המוגשים על-ידי אנשי השירות לתביעה הצבאית או האזרחית, הודאתו של הנאשם כפי שנרשמה מפיו ונתממה בידו בפני החוקר המשטרחי, שאליו הועבר הנאשם אחרי סיום חקירתו על-ידי חוקר השירות, היא כמעט תמיד היא העיקרית לחובת הנאשם. אפילו יש בידי אנשי החקירות באיזה מידע מפליל

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שר התחבורה ח' קורפו:

חברת הכנסת אלוני, אולי תקשיבי קצת. אני לא הפרעתי לך לרגע, אני מוכן להשיב על כל שטות שתעלי אחר כך, אבל תני לי לגמור. לא ייתכן שתשכי כאן ותשמיעי כל הזמן את קולך הערב. תשמעי גם.

את לא קראת את זה, את לא טרחת אפילו לעיין בזה, את הבאת את הדף של פסק-הדין של בית-המשפט העליון ומה קראת, כי זה נמצא תחת ידך. לא טרחת לבדוק את זה. אילו טרחת לבדוק את זה לא היית מדברת שטויות כאלה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
תודה רבה על המחמאה — — —

שר התחבורה ח' קורפו:

" — — — אינו יכול מידע זה לשמש במקרים רבים כבית-המשפט, אם משום שאינו קביל על-פי דיני הראיות ואם משום שהנוק שיכול להיגרם על-ידי חשיפתו עולה על התועלת שבהבאתו לבית-המשפט. מכאן החשיבות המרכזית הנודעת להשגת הודאת אמת מפי הנאשם המוכא למשפט בשל מעשים של פח"ע."

"כבר צוין לעיל שבמשך עשרים השנים האחרונות השיג השירות הישנים נכבדים ביותר בהגנה על המדינה ועל אזרחיה מפני מעשי פח"ע. ואשר לפיגועים שבוצעו, נלכדים מבצעייהם במקורם או במאוחר ב-80% — 90% מהמקרים."

ועכשיו לעניין השימוש בלחץ. הוועדה קובעת: "לסיכום תיאור ההתפתחות שחלה במרוצת השנים בנושא של מתן הרשות להפעלת לחץ, מציינת הוועדה שרווחת הדעה כקרב כמעט כל העוסקים בנושא, שקיים הכרח בל יגונה לשימוש באמצעי לחץ פיסי כלשהם בחקירות של נחקרי פח"ע. השינויים שחלו במשך השנים בנושא זה, הן בכיוון התרחבות והן בכיוון צמצומים ואיסורים, עד שכיום צומצם השימוש בהם מאוד, מצביעים על התלבטויות פנימיות הנובעות ממעצורים מוסריים ומבחינה מתמדת של יעילות האמצעים כנגד ההכרח להשתמש בהם."

ואני רוצה להוסיף בעניין מתן עדות שקר, שהוועדה מגנה בכל לשון: כאשר הוועדה מרבית על הסיבות למתן עדויות שקר, היא מציינת, בעמוד 25, פסקה 2.37: "הסיבה העיקרית לכך שתוקרי השירות שיקרו בבית-המשפט במסגרת משפטי הוואט והכחישו הפעלת כל לחץ פיסי שהוא על נחקרים היא הצורך האופרטיבי שלא לחשוף את שיטות החקירה. מטבע ברייתו השירות הוא גוף הפועל, והחייב לפעול, בהסתרה והרחק מעיני הבריות. לצורך זה גזר השירות על עצמו ועל אנשיו מידור כמעט הרמטי, אם בשירות בכלל כך — ביחידות החקירות מכל שכן ועל אחת כמה וכמה. ביחידה זו מופעלות מקדמת דנא שיטות חקירה שונות ומגוונות, שעיקר כוחן בסודיותן. מרגע ששיטה כזאת נחשפת ומתגלית, יעילותה נפגמת ונעלמת כליל. אחת משיטות החקירה היא הלחץ הפיסי שנחשק בעיני החוקרים כלי חקירה חשוב ביותר. בלי כלי זה לא תיתכן כלל חקירה אפקטיבית, להשקפת היחידה. מכאן שאם ייחשפו פרטיו, תיעלם יעילותו ותיפגע באופן חמור עבודת החקירה בכללותה, שזכתה — מן הראוי שנחזור ונאמר — להצלחות מרובות הן כסיכול פיגועים והן כחשיפתם וחסכה הרבה קורבנות". אלה דברי הוועדה.

ועכשיו, על טיבה של עדות השקר, חברת הכנסת אלוני. את דיברת על כך שזה היה תמריץ לעדויות כוזבות. אין זכר לזה בדות הוועדה. אני רוצה לקרוא את דברי הוועדה, ואני קורא

אותם במדויק: "אנשי השירות הצהירו בפנינו כשמץ גאווה, כי הקפידו הקפדת-יותר על כך, שההודאה המובאת בפני בית-המשפט תהיה הודאת אמת, יהיו אשר יהיו האמצעים שכעורתם הושגה. מעולם, כך הסכירו לנו, לא הובאה הודאה כזו בפני בית-המשפט לפני שנבדקה ואומתה על-ידי מקורות מודיעיניים אחרים, אפילו אלה מקורות שלא ניתן להביאם בפני בית-המשפט. יתירה מזו: היו מקרים שהיו בידי החוקרים הודאות מלאות של נחקרים שלא הוצגו במשפט, משום שהחוקרים לא היו בטוחים באמינותם. מעולם, כך העיד לפנינו אחד החוקרים, לא חשתי שאני מכניס חף מפשע לכלא.

"שוכנענו" — ממשכה הוועדה ואומרת — "שאכן זו היתה תמיד מגמת חקירתם של חוקרי השירות, אף נדגיש כאן שכזה רחוקה שיטתם כרחוק מזרח ממערב משיטותיהם הזכורות לשמצה של משטרות חשאיות כמדגנות טוטליטריות מסוימות, של שימוש באמצעי לחץ כדי להוציא מפי הנחקר הודאה כוזבת במה שלא עשה, כדי לחסלו לאחר מכן. אחרי ניהול משפט ראווה מבוים, או לשלחו לארץ גזירה."

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אלה אינן העובדות. אני קראתי — — —

שר התחבורה ח' קורפו:
את קראת אבל אמרת דברים הפוכים מזה. את אמרת שהלחצים היו לקבלת הודאות כחבות. זה מה שאמרת.

היו"ר ד' כן-מאיר:
הערה לחבר הכנסת דוד ליבאי.

דוד ליבאי (המערך):
על טענת המידור, מדוע אני מתייחס אליה בהרהור

מסרים? משום שלנו יש בחוק הודאות ביחס לעבירות ביטחוניות, שהן חריגות מהמקובל בגלל המצב הביטחוני. אם יש בעיית סודיות או מידור, מותר לדרוש מהסניגור לצאת, מותר לדרוש מהנאשם לצאת, מותר לחובע להגיש תעודת חיסיון חתומה על-ידי שר הביטחון, כל אמצעי הביטחון ישנם. ממי צריך את המידור, מהשופטים, מהתובע, שהם לא ישמעו את כל האמת? תרשה לי לומר שהנימוק הזה — — —

שר התחבורה ח' קורפו:
גם הנימוק הזה, תקרא את הדברים ותיווכח לדעת שגם המסויגות שלהם, התרמטית, מפני כל הגורמים האחרים, לרבות כל אלה שהזכרת, היתה שיטת העבודה. תסלח לי, במחילה מכוונת, אני הושב שמבחינת המציאות זה גם הניכח את עצמו. אני עוד לא ראיתי דבר חסוי, חסום, בכל הצורות והמתכונות שאנחנו מכירים, שאיננו מגיע כעבור פרק זמן החוצה. ולא חשוב כלל אם זה ייקרא ועדה סודית או מסגרת כזאת או אחרת, וזהו הכלל שהודריך אותם, יכול להיות שיש כין האנשים השומעים אנשים שומרי סוד. הם לא רצו להרחיב את זה מעבר לאיש אחד מהשייכים למסגרת.

מיכאל איתן (הליכוד):
גם בתוך השב"כ יש מידור.

שר התחבורה ח' קורפו:
אבל העובדה הזאת הרי בוקרה על-ידי הוועדה. הרי הוועדה מבקרת את זה. בזה אתה אינך מחדש מאומה. הוועדה טוענת שזהו המצב שטעון תיקון, וזה מה שהיא מבקשת.

ועכשיו עוד הערה אחת לגבי מי שידע על קיומה של השיטה ומי לא ידע. וגם כאן לחברת הכנסת אלוני ולחבר הכנסת ליבאי — הוועדה קובעת: "כפרק הדין בהצדקות

לגבי ראשי הממשלה, הדרג המדיני, וזאת תמיכה בדבריו של חבר הכנסת יובל נאמן, אומרת הוועדה: "איש מראשי השירות" — והופיע בפניהם גם ראש השירות שלפני האחרון — "לא טען בפנינו כי הדבר עלה אי-פעם בשיחות שקיימו עם ראשי הממשלה, אנו משוכנעים שאכן נושא זה מעולם לא הובא לידיעתו של ראש ממשלה. אף לא מצאנו שום רמז לכך בהרשמות שנערכו על שיחות אלה."

לסיום דברי אני רוצה לצטט את מה שהוועדה קבעה ביחס למסקנות: "אנו משוכנעים שכיום ההכרה בהכרח לפתוח דף חדש ולשקם את מעמד השירות בעיני הציבור ובעיני אנשיו שלו היא נחלת כלל השירות — מבכיריו, בהנהגת ראש השירות הנוכחי, ועד לזוטר החוקרים. צעד ראשון להיטהרות הכרחית זו של השירות מן הסינים שדבקו בו אנו רואים כאמירת כל האמת לאמיתה שציינה את עדותם של אנשי השירות אשר הופיעו לפנינו. הם פתחו לפנינו את לבם והודו על טעויותיהם, בלי להסתיר דבר, ואנו מאמינים שכנות כוונותיהם לתקן מה שעונו. אנו רואים את עיקר תפקידנו כהכוננת התהליך ההכרחי של שיקום והבראה ככל הנוגע לפעילות השירות בענייני פח"ע, בדרך שילובה של פעילות חיונית זו אל תוך מסגרת הערכים של שלטון החוק שבהם דוגלת מדינת ישראל."

כסיום דברי אני מציע להעביר את כל ההצעות לוועדת החוק והביטחון — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אני מציעה להעבירן לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

שר התחבורה ח' קורפו:
— — — לשם דיון בוועדה המתאימה שלה, העוסקת בענייני שירות הביטחון הכללי, וגם מן הטעם הפשוט, שכפניה גם יוצג כל הדוח של ועדת-לנדוי.

היו"ר ד' כן-מאיר:
תודה. חברי הכנסת, לפני שאתן רשות להצעות אחרות, אני רוצה להעיר, שאומנם כמה מן הטענות הוועמים בתחילת הדיון הזה לא מצאו לנכון להישאר עד סיומו, אף שראו אותו כחשוב, אבל אני שמחתי על ההודעה של השר קורפו, שאמר שהנה הממשלה בקישה לדחות את הדיון לשבוע הבא. עכשיו אני יכול לומר, וכבר אמרתי זאת באמצע דבריו של השר קורפו, שבנשיאות היה דיון נוקב בנושא זה. לאחר בקשתה מהממשלה

יקטור שפיטוב (מפ"ס):

גם חברת הכנסת גרוסמן מסכימה להעביר את הנושא לוועדה.

היג"ד ד' בן-מאיר:

גם היא מסכימה להעביר לוועדה. ובכן, כל המציעים מסכימים להעביר את הנושא לוועדה. יש פה שתי הצעות אחרות, האחת של חבר הכנסת מוחמד מיעארי, והשנייה של חבר הכנסת מיכאל איתן. בבקשה, חבר הכנסת מיעארי.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
עכשיו הצעות אחרות?

היג"ד ד' בן-מאיר:

אין מן לעשות, חברים, רציתם ריון, נמצה אותו עד הסוף.

הערת לגבי מעמדו של יושב-ראש — השר קורטו, במידה שהיושב-ראש יכול לפסוק בעניין הזה, הוא בוודאי יפסוק, והוא יעשה את זה כתיאום — — המזכיר מתקן אותי: רק ועדת הכנסת תפסוק בשאלה לאחרי ועדה יעבור הנושא.

בבקשה, חבר הכנסת מיעארי.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש להוריד את הצעתו של חבר הכנסת נאמן מסדר-היום ולא להעביר אותה לוועדה. זאת בגלל העובדה שהצעתו, יחד עם הצעות אחרות, התעלמה מדבר עקרוני וכולט אחר, מכך שדו"ת ועדת-לנדוי הוא דוח פוליטי בעיקרו ולא דוח משפטי, או שהוא מנסה לבנות מסקנות משפטיות על ארגומנטים שהם פוליטיים.

הרי ידוע, ואף מן המוסכמות היא ככל שיטת משפט ובכל מקום כעולם, שמשפט ושקר אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. הדבר חל הן על הפתיחה והן על התוצאה. כי דבר שתחילתו כחטא סופו כעבירה, וכלל כדול הוא, כבוד היושב-ראש, שקר מחסל משפט, רמייה מחסלת צדק, אלא אם מדובר במשפטי ואווה או במשפטי שדה.

על כן, אם כנות כל ההצהרות של כל המודעזעים, הגדהמים והמתביישים, בממשלה ובכנסת, מהשקר והרמייה ומרמיסת המשפט שהיתה, ועל מנת לכפר על מעשה הנבלה שהיה, וכדי להכטיט שיטה שתתנהל להבא לפי כללי חוק ופרוצדורה ראויים לשמש, אין מנוס ואין כל דרך אחרת אלא שהממשלה תיזום והכנסת תקבל, ומייד, חוק המבטל את כל שסקי-הדין שניתנו על יסוד שקר ורמייה ועל סמך השיטה המבישה. חוק כזה אולי יש בו כדי לכפר, אבל אין בו כדי לפטור מאחריות את הממשלה ואת כל האחראים, בכל המערכות, למעשה הנבלה שהיה.

היג"ד ד' בן-מאיר:

תודה, חבר הכנסת מיכאל איתן, רשות להצעה אחרת, בבקשה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש להסיר מסדר-יוזמה של הכנסת את הצעתו של חבר הכנסת חופיק יזאד.

בשולי הדיון הארוך על מסקנות ועדת-לנדוי רציתי להוסיף שתי נקודות שלא הוזכרו. האחת עוררה אצלי תמיהה רבה. במסגרת הדוח נקבע כממצא, שביהודה, בשומרון ובתבל-עזה פועלים ארגונים ציבוריים בגלוי. על-פי הוראות אש"ף הם מבצעים עבירות של חתרנות מדינית, של הודחות עם אש"ף, הם משמשים כלשכות גיוס לביצוע פיגועים. ומחברי

לפתוח דיון בנושא הזה ביום שני. הממשלה סירבה, ולכן הכנסת עמדה על זכותה, שחברי הכנסת יעלו את העניין היום, אף שהממשלה ביקשה שלא להעלות אותו עד אשר תרון בו הממשלה. בכך שאני עמדתי על כך שהדיון יהיה היום, עמדתי על זכותה של הכנסת ועל בכורתה של הכנסת לעומת הממשלה. אילו שמעתי להצעות של התכרים, שאמרו שבמחאה על כך שראש הממשלה לא נמצא פה אין לדון בעניין, היינו נענים לבקשתה, או לרצונה של הממשלה, שלא יהיה היום דיון בעניין. אני חושב שהדיון החשוב ונוקב, ומי שנשאר עד סיומו לא התחרט על כך.

לפני שאני נותן רשות להצעות אחרות, אני רוצה לשאול את חברת הכנסת אלוני: האם את מוכנה להעביר את הנושא לדיון בוועדה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן — —

היג"ד ד' בן-מאיר:

אם את עומדת על בקשתך שהדיון יהיה בוועדת החוקה, חוק ומשפט, נצטרך להעביר את העניין לוועדת הכנסת, והיא תחליט.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
החלק הגלוי של הדוח צריך להידון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היג"ד ד' בן-מאיר:

אם נחליט להעביר את הנושא לוועדה, תחבקש ועדת הכנסת לפסוק בשאלת הוועדה, כי יש פה שתי הצעות: הצעה של השר, להעביר את הנושא לוועדת החוץ והביטחון, והצעה של חברת הכנסת אלוני, להעבירו לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

חבר הכנסת ליכאי, האם אתה מסכים להעביר את הנושא לוועדה?

דוד ליכאי (המערך):
כן.

היג"ד ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יזאד?

חופיק יזאד (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כן.

היג"ד ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת פלד?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
כן.

היג"ד ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת ורדיגר?

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
כן.

היג"ד ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת מגן?

דוד מגן (הליכוד):
מסכים.

היג"ד ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יובל נאמן השאיר פה פתק שהוא מסכים להעברת הנושא לוועדה.

הדוח אף מזהירים אותנו, שמספר הצעירים שעוברים דרך ארגונים אלה מפעולות של חתרנות מדינית לפעולות של ביצוע פיגועים בפועל גדל והולך.

אני שואל: הממשלה קוראת את הדברים האלה, הדברים האלה מתבצעים כצודה הגלויה ביותר, ופרופסור ליבאי, שכל כך חרד לשלטון החוק וכל כך חרד לכך שחם וחלילה לא יהיו עיוותים תיאורטיים כאלה או אחרים, או עיוותים פרקטיים כאלה או אחרים, כתחום של פגיעה בזכויות המחבלים, לא קם כפרופסור למשפטים ואומר לממשלת ישראל: איזו דוגמה אתם נותנים כאשר מול עיניכם מתבצעת הפרה יומיומית בוטה של החוק ואינכם נוקטים דבר? וזאת לא הפרה סתם כך של משהו תיאורטי. ארגוני מחבלים פועלים על-פי הוראות אש"ף. דוח גלוי אומר את זה לעם ישראל, ואף אחד לא קם להגן על החוק, אף אחד לא קם — — —

דוד ליבאי (המערך):

— — —

מיכאל איתן (הליכוד):

אני מציע לך להצטרף לקראתי מכאן לממשלת ישראל להקפיד על מילוי החוק, על מילוי ההוראות והצווים של המושלים ביהודה ובשומרון, ולדאוג שהכוח הישראלי שם ידאג לשמידת החוק והסדר, וביחד נקרא שנינו לסגירתם של הארגונים, לגירושם ולהענשתם של כל האחראים לפעולות הללו.

ההערה השנייה היא קצת שולית, אבל היא מתבקשת. בסופו של הדוח מצאתי דוח כספי, ובו מצוין כי הוצאות הפעלתה של הוועדה הגיעו לכ-500,000 שקלים, חצי מיליון שקלים. מאחר שבשנים האחרונות אנחנו משופעים בוועדות חקירה למיניהן, אני חושב שכדאי לתת את הדעת לפחות לכך, שמחצית ההוצאות נראות מיותרות על פניהן. 90,000 שקל שולמו כדמי שכירות המבנה; 34,000 שקל — הכנת המבנה; 10,000 שקל — פידוק המבנה עכשיו. כל אלה ביחד — כ-130,000 שקל דמי ההוצאות שהיו קשורות במבנה שבו נערכו דיוני הוועדה, שנמשכו בסך-הכול כמה חודשים. נוסף על כך סכום מקביל, של כ-125,000 שקל, לסגל אבטחה. דומני שניתן היה לנצל את אחד ממחנות צה"ל, או מהקנים של משרד הביטחון, ולחסוך רבע מיליון שקל. זה לא סכום בטל בשישים ואשמח אם האחראים באיוץ מימונו של ועדות חקירה למיניהן ייתנו בעתיד את הדעת גם על שאלה פרואיית זאת, ששמה כסף קטן או גדול.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. חשבתי, חבר הכנסת מיכאל איתן, שלאור ריבוי ועדות החקירה תציע מתקן קבע לוועדות החקירה.

יהושע מצא (הליכוד):
הצעה אחרת.

היו"ר ד' בן-מאיר:

למה לא נרשמת? אומרים לי שמותר לך, בבקשה.

יהושע מצא (הליכוד):

אני מציע להסיר מסדר-היום את הצעתו של חבר הכנסת פלד.

היו"ר ד' בן-מאיר:

יש לנו שלוש הצעות שמבקשים להסיר מסדר-היום. אם כן, אני מעמיד קודם כול להצבעה את ההצעות של חברי

הכנסת שולמית אלוני, חייקה גרוסמן, דוד ליבאי, אמנון רובינשטיין, דוד מגן ואברהם ורדיגור. מי בעד ההצעה להעביר את ההצעות האלה לוועדה שתקבע ועדת הכנסת? מי נגד?

ה צ כ ע ה

ההצעה להעביר את הנושא שהעלו חברי הכנסת ש' אלוני ח' גרוסמן, ד' ליבאי, א' רובינשטיין, ד' מגן וא' ורדיגור לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

מי בעד העברת הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת יוכל נאמן לאותה ועדה שתקבע ועדת הכנסת? מי נגד?

ה צ כ ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת י' נאמן לוועדה — רוב

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת י' נאמן לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

מי בעד העברת הצעתו של חבר הכנסת פלד לוועדה? מי נגד?

ה צ כ ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת מ' פלד לוועדה — רוב

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת מ' פלד לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

מי בעד העברת הצעתו של חבר הכנסת תופיק זיאר לוועדה? מי נגד?

ה צ כ ע ה

בעד ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר הכנסת ת' זיאר לוועדה — רוב

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — מיעוט

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר
הכנסת ת' זיאד לזועדה שתקבע ועדת הכנסת
נתקבלה.

היו"ר ד' בן־מאיר:
חברי הכנסת, בזאת מוציאו את סדר־היום. הישיבה הבאה
תהיה ביום שני הבא עלינו לטובה בשעה 16:00. ישיבה זו
נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 18:23.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות שני"ט — שס"א

- א. שאילות בעל-פה.
ב. שאלות ותשובות.
- ג. הצעת סיעת חד"ש להביע אי-אמון לממשלה בשל דוח יועצי ראש הממשלה על עקרונות מדיניות הממשלה כלפי מגזר המיעוטים בישראל.
- ד. הצעת סיעת הרשימה המתקרמת לשלום להביע אי-אמון לממשלה בשל אי-אכיפת החוק נגד הסתה גזענית והדין וחשבון של עוזר השר לשעבר ארנס.
- ה. הצעת סיעת מורשה-פ"א להביע אי-אמון לממשלה בשל עמדתה נוכח ההסכם העומד להיחתם בין מינהל מקרקעי ישראל לבין המורמונים.
- ו. הצעת חוק לתיקון פקודת בתי-הסוהר (מס' 9) התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ז. הצעת חוק לתיקון פקודת בתי-הסוהר (מס' 10) התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ח. הצעת חוק לתיקון פקודת בתי-הסוהר (מס' 11) התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ט. הצעת חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה (תיקון מס' 8) התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- י. הצעות לסדר-היום.
- יא. הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית לפי חוקי-סוד: הכנסת, סעיף 22, לנושא תאונות הרכיבס במדינת ישראל — הצעת חבר הכנסת מ' חריש.
- יב. הצעת חוק מבקר המדינה (תיקון מס' 14) התשמ"ה — 1987 (קריאה ראשונה).
- יג. הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון מס' 18) התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- יד. הצעת חוקי-סוד: הכנסת (תיקון מס' 15) (קריאה ראשונה).
- טו. הצעת חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 15) התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- טז. הצעת חוק הנויקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 3) התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- יז. שלטון החוק — הצעת חבר הכנסת מ' וירשובסקי.
- יח. המשמעות האנושית היהודית והישראלית של פסקי-הדין במשפט בארכי — הצעת חבר הכנסת ש' רייס.
- יט. הרפואה המשפחתית כמנוף לחיסול משבר הרפואה — הצעת חבר הכנסת ד' בן-מאיר.
- כ. פיטורי מורים והשיבושים בעקבותם במערכת החינוך — הצעות חברי הכנסת מ' פלד, ד' דינינו, ד' מגן ור' איתן.
- כא. עיצומים והשבתות כמערכת החינוך — הצעת חבר הכנסת ר' איתן.
- כב. הצעת חוק היטל על נסיעה לחרץ-לארץ (תיקון מס' 3) התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כג. הצעת חוק חגורות בטיחות ברכב, התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כד. הצעת חוק. רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאות, התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כה. הצעת חוק המכר (דירות) (תיקון מס' 2) התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- כו. הצעת חוק פנקס הבוחרים (הוראות שעה), התשמ"ז — 1985 (קריאה ראשונה).
- כז. הצעת חוק לתיקון פקודת זיכיונות, החשמל, התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- כח. מושב חבר הנאמנים של הסוכנות בניו-יורק — הצעות חברי הכנסת ע' לנדאו, ח' דרוקמן, ג' כהן וע' סולודר.
- כט. התבטאויות הרב פרדס בעיתון "כותרת ראשית" — הצעת חברת הכנסת ש' אלוני.
- ל. עידוד שירות קבע של קצינים זוטרים בצבא — הצעת חבר הכנסת י' שריד.
- לא. הודעת ראש הממשלה בדבר הסדרים חדשים לניהול חי' התושבים בשטחים — הצעות חברי הכנסת ז' עטשי, ש' אלוני, א' גרנות, ב' בן-אליעזר, מ' איתן וג' כהן.
- לב. נאום חוסיין ומשמעותיו — הצעות חברי הכנסת אמ' לין, ר' כהן, י' צבן, מ' מעארי ור' נאמן.
- לג. הקמת מנזר הכרמליטים באושביץ — הצעות חברי הכנסת ד' שילנסקי וח' גרוסמן.
- לד. העלאת מחירי הדלק לתעשייה — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
- לה. הצהרת ישראל בעצרת האו"ם על הפסקת אש כלבנון ועל נסיגה הדרגתית מדרום-לבנון — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
- לו. הפסקת זרם המים לעיר אוס-אל-פחם — הצעת חבר הכנסת ח' טובי.
- לז. בקשה מארצות-הברית לבטל מעמד של פליטים ליהודים היוצאים מברית-המועצות — הצעות חברי הכנסת א' גרנות וש' בן-שלמה.
- לח. מאזן הגירה שלילי בגליל — הצעת חבר הכנסת א' נחמיאס.
- לט. פגיעה כוהנתה היהודית של מדינת ישראל עלידי הפרת הסטטוס-קוו בהרחבת חילול השבת כירושלים — הצעת חבר הכנסת ח' דרוקמן.
- מ. הצעות חוק של חברי הכנסת.

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות שני"ט - שס"א

24. ממצאי סקר לבדיקת עמדות פוליטיות וחברתיות בקרב בני הנוער - הצעת חברת הכנסת ע' סולודר.
- 25-26. מצבה הדמוגרפית של יהדות העולם - הצעות חברי הכנסת ח' דרוקמן וא' ולדמן.
27. ריבית כמשק והעדר אשראי זול למגזר החקלאי - הצעת חבר הכנסת פ' גרופר.
- 28-34. מצבם של ילדים כפנימיות - הצעות חברי הכנסת א' סרטני, מ' רייסר, ש' בן-שלמה, א' נמיר, ד' צוקר, ג' שפט וא"ח שאקי.
35. מצוקת הרשויות המקומיות הקטנות והבינוניות - הצעת חבר הכנסת א' שלום.
- 36-44. דין-וחשבון ועדת-לנדוי והשלכותיו - הצעות חברי הכנסת ש' אלוני, ח' גרוסמן, ד' ליכאי, אמ' רובינשטיין, ד' מגן, י' נאמן, מ' פלד, א' ורדיגר ות' זיאד.

ג. הצעת חוק הנגב (תיקון), התשמ"ז - 1987

(הצעת חבר הכנסת י"ז אמיר)

1. החלפת סעיף 1 במקום סעיף 1 לחוק הנגב, התשמ"ז - 1986¹ (להלן - החוק העיקרי), יבוא:
- "1. הנגב לענין חוק זה הנגב - שטח מדינת ישראל הנמצא דרומית לקו הרוחב 110.
2. תיקון סעיף 4 בסעיף 4 לחוק העיקרי -
- (1) בפסקה (2), במקום "שבעה" יבוא "אחד-עשר" ואחרי "אחד-אחד" יבוא "שר הבריאות, שר התעשייה והמסחר, שר התחבורה ושר התיירות";
- (2) פסקה (6) תסומן (8), ולפניה יבוא:
- "(6) נציג הסוכנות היהודית לארץ-ישראל.
- (7) נציג ארגון העובדים המייצג את המספר הגדול ביותר של עובדים בישראל."

ד ב ר י ה ס כ ר

לפי סעיף 1 לחוק הקיים, הנגב הוא נפת באר-שבע. בדיקה יסודית במשרד הפנים מראה, שבנפת באר-שבע לא נכללים שני יישובים השייכים לחבל הנגב: עיר הפיתוח שדרות ומועצה אזרית שער-הנגב. בהתייעצות עם השרים הממונים

על החוק הוסכם להציע תיקון זה לחוק, מתוך מכלול משרדי הממשלה המיוצגים כמועצה נשמטו ארבעה משרדים, ונשמטו הסוכנות היהודית וההסתדרות הכללית של העובדים. מוצע לתת להם ייצוג כמועצה.

ד. הצעת חוק רשויות אתרים תעשייתיים, התשמ"ז - 1986

(הצעת חבר הכנסת ע' עלי)

1. הגדרות
- בחוק זה - "אתר תעשייתי" - אזור תעשייה בין-עירוני הכולל או המתוכנן למספר מפעלים בעלי מערכת חשתיית ומערכות ציבוריות משותפות, אשר שטחו ותחומו הוגדרו בצו שהוצא על-ידי השרים;
- "הרשות" - רשות שהוקמה על-פי חוק זה מכוח צו השרים לאתר תעשייתי;
- "המועצה" - מועצת הרשות שנתמנתה לפי סעיף 11;
- "המנהל הכללי" - מי שנבחר על-פי סעיף 9 כמנהל הכללי של הרשות;
- "השרים" - שר הפנים ושר התעשייה והמסחר.
2. הקמת הרשות
- השרים רשאים להורות בצו על הקמת רשות אתר תעשייתי לאחר שהתקיימו התנאים דלקמן:
- (1) המפעלים הם בעלי אופי מוגדר ופועלים על בסיס דומה;
- (2) האתר התעשייתי יוקם בריחוק ממרכז עירוני;
- (3) הקמת האתר התעשייתי באה להגשים צרכים לאומיים שיוגדרו.
3. סמכויות הרשות
- סמכויות הרשות תהיינה כסמכות רשות מקומית לפי כל דין המקנה סמכות לרשות המקומית וכן כל הסמכויות המיוחדות על-פי צו השרים ועל-פי חוק זה.
4. חובות הרשות
- חובותיה של הרשות לפעול בתחומים הבאים:
- (א) שמירה על כל המערכות הציבוריות הקיימות באתר, לרבות מערכות החשתיית, הכשרת הקרקע, כבישים, מערכות חיוב, ניקוז ושפכים, מים, גינון, חשמל, מקלטים ושטחים ציבוריים אחרים;

8. הרכב הרשות
הרשות תמנה 7 חברים:
- (1) חבר רשות שימנה שר הפנים;
(2) חבר רשות שימנה שר התעשייה והמסחר;
(3) 5 חברים שייבחרו על-ידי המפעלים באתר התעשייתי.
9. מנהל הרשות
מנהל הרשות ייבחר על-ידי הרשות (להלן מנהל הרשות).
חובת המכרז לפי סעיף 19 לחוק שירות המדינה (מינויים), החש"ט-1959, לא החול על מינוי זה.
10. אצילת סמכויות
רשות רשאית לאצול מסמכויותיה למועצת הרשות או למנהל הרשות ומנהל הרשות רשאי לאצול מסמכויותיו לעובד הרשות.
11. מועצת הרשות
(א) חברי הרשות ימנו מועצת רשות לניהול שוטף ויוזימו של ענייני הרשות.
(ב) מועצת הרשות תכלול 5 חברים, בתוכם נציג משרד הפנים, נציג משרד המסחר והתעשייה ו-3 נציגי המפעלים.
12. תפקידי המועצה
תפקידי המועצה יהיו:
- (1) להתוות קווים לפעילות הרשות;
(2) להכין הצעת התקציב השנתי ודוח שנתי לדיון ברשות;
(3) לדון בעניינים הנוגעים לפעילות השוטפת ולניהול הרשות;
(4) למנות ועדות כלליות ומיוחדות ולאצול להן מסמכויותיה.
13. תקציב הרשות
(א) תקציב הרשות ימומן בהתאם לתקציב רשות מקומית וכן מכספי המסים והאגרות שייגבו מן המפעלים שבאתר התעשייתי.
(ב) שיעור המסים והאגרות שייגבו מן המפעלים ייקבע לפי תחשיב שיכלול את שטח המפעל או השטח הבנוי, או מספר העובדים במפעל או צורכי המפעל, או ההוצאות שמוצאות במפעל כעטיו או כל מרכיב אחר שייראה בעיני הרשות. (להלן: "תחשיב").
(ג) נוסף על האמור בסעיף קטן (א), רשאית הרשות לקבל מענקים ותרומות מכל ארס ולהשתמש בהם למילוי תפקידיה.
14. חשבונות וביקורת
ניהול חשבון כספי הרשות, אישורם על-ידי רואה החשבון והביקורת עליהם יהיו כמו ברשות מקומית.
- (כ) השתתפות בהליכי תכנון האתר התעשייתי, אישור ורישוי המפעלים שבתחומו;
(ג) שמירה על השטחים והמתקנים הציבוריים באתר התעשייתי וטיפול באחזקתם;
(ד) פיקוח על קיום חוקים, תקנות וצווים בקשר עם בנייה, הפעלה והחזקת מפעלים כשטח האתר התעשייתי;
(ה) פיקוח על מחזור האנרגיה ועל האקולוגיה באתר התעשייתי;
(ו) אישור תקציב הרשות כמגודר בסעיף 13.
- במלאה את תפקידיה ובמתן שירותיה תונחה הרשות על-פי עקרונות קידום התעשייה — יעילות, שיפור ופיתוח וכן שמירה על הרמה הנאותה של האקולוגיה ואיכות הסביבה.
5. תחומי פעולה
הרשות רשאית לפעול בתחומים הבאים:
- (1) ארגון וניהול שירותי רווחה, השתלמויות מקצועיות ושירותים אחרים לעובדים;
(2) ארגון וניהול שירותים משותפים באתר: בטיחות, שירותי כבאות, עזרה ראשונה, רכב ותחבורה;
(3) העסקת עובדים מטעמה. הן כעובדי הרשות והן כנותני שירותים לרשות בדרך שתיראה לה;
(4) כל פעולה שמטרתה הבטחת סדר וניהול תקינים ונאותים באתר התעשייתי.
6. חוקי עזר
הרשות רשאית באישור השרים להתקין חוקי עזר לשם ביצוע התפקידים והסמכויות שהיא נדרשת או מוסמכת לעשותם על-פי החוק או כל דין אחר. בחוקי העזר רשאית הרשות לקבוע הוראות בדבר:
- (1) תשלום אגרות, היטלים ודמי השתתפות;
(2) תנאים למתן היתר רשיון עסק בקשר לאותם דברים בסעיף זה, לרבות תשלום אגרות בעד הרשיון וההיתר;
(3) חובות בדבר ביצוע פעולות בנייה, סלילת כבישים, הקמת מערכות שונות: מים, חשמל, אוויר, כירב וטיהור מסנני עשן וכדומה;
(4) גביית דמי השתתפות בגין ביצוע עבודות בנייה, אחזקה ושיפור במערכות הציבוריות וכשטחי הציבור;
(5) הטלת קנסות ששיעוריהם יעודכנו מפעם לפעם על-ידי המנהל והפעלת סמכויות ענישה;
(6) הקמת ועדות כלליות וועדות לעניינים מיוחדים שייקבעו.
7. חוזים ומכרזים
על הרשות יהולו הוראות כל דין החלות על רשויות מקומיות בדבר חוזים ומכרזים וקיום חובת מכרזים.

15. בחירות לרשות
(א) אחת לשנתיים יבחרו המפעלים את נציגיהם לרשות וזאת בהתאם לתחשיב.
(ב) לכל מפעל באחד התעשייתי יהיה קול ביחס ישר למשקלו של אותו מפעל על-פי התחשיב.
16. כיצוע ותקנות
השרים ממונים על כיצועו של חוק זה והם רשאים להחקיין תקנות בכל עניין הנוגע לכיצוע.
17. אחריות בנויקין
לעניין האחריות בנויקין דין הרשות כדין המדינה.
18. הרשות גוף מבוקר
הרשות תהיה גוף מבוקר כהגדרתו בסעיף 9 לחוק מבקר המדינה, התשכ"ח — 1968.
19. צווי מניעה
דין הרשות כדין המדינה לעניין סעד בדרך צו מניעה.
20. קרן פיתוח ומחקר
הרשות רשאית להקים קרן פיתוח ומחקר להפריש לה מתקציבה.
21. סמכות גבייה
לרשות תהא סמכות לגביית חובות מפעל שבתחומה כאילו היתה רשות מקומית.
22. קנסות מינהליים
לרשות תהא סמכות להטיל קנסות מינהליים כפי שייקבע בחוק עור לפי סעיף 6 (5).

ד ב ר י ה ס ב ר

כ-15 השנים האחרונות חוכנו, הוקמו והופעלו כמה אזורי תעשייה בין-עירוניים, שייחודם לעומת אזורי תעשייה קיימים — באפיונים דלקמן:

1. האזורים הוקמו כאחרים שמחוץ לאזורי שיפוט של רשויות מוניציפליות קיימות, ורק צו מינהלי צירפם לרשות סמוכה שעל-פירוב מורכבת מיישובים בעלי אופי חקלאי-כפרי, ונציגיה רובם ככולם מיישובים הנ"ל.
2. האזורים יועדו על-פי תוכניות הבינוי לאכלוס מפעלים בעלי אופי מוגדר כדי לרכז טיפול בבעיות מיוחדות הנובעות מסוג המפעלים, לפשוט ולהחיל טיפול זה כאשר הוא ניתן למספר גדול יותר של מפעלים.
3. האזורים הוקמו לצורך מתן שירות בתחומי התעשייה לאזורים נרחבים, והשקעת המדינה כחשתיתם ובפיתוחם רוכזה ולא חולקה טיפין טיפין בין אזורים קטנים יותר.

אזורים אלה נמצאים היום, לאחר שפותחו, במצב שבו פעילותו השוטפת של כל מפעל ומפעל, החל מהקמתו (היתר בנייה) ועד להפעלתו הסדירה (כקשה להרחבה, רישון עסק, וכדו') כפופה לרשות, אשר לתעשייה אין בה כל ייצוג, ובדרך-כלל היא נשלטת על-ידי גורמים שמטרתם להצר את צעדי התעשייה. זאת ועוד, בהעדר רשות אחת לטיפול בבעיות השוטפות של האזורים הנ"ל, כגון: טיפול והפעלת מערכות

ה. הצעת חוק שמירת הניקיון (תיקון), התשמ"ז — 1987 (הצעת חבר הכנסת ארי' לין)

1. הוספת סעיפים 8א ו-8ב
אחרי סעיף 8 לחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד — 1984¹
יבוא:
"8א. השארת כלי רכב בדרך מעבר לתקופה סבירה
(א) הועמד כלי רכב בדרך כחחום רשות מקומית ולא הוזז ממקומו למשך תקופה העולה על 60 יום,

¹ סי' התשמ"ד, עמ' 142.

נשלחה אליו הודעה על דבר גירירתו והחסנתו של הרכב לפי הכתובת הרשומה במשרד הרישוי, תהא הרשות המקומית רשאית למוכרו. תמורת המכירה תעמוד לרשות בעל הרכב, בניכוי הוצאות שהיו לרשות המקומית בקשר לכך, לרכות אגרת נעילה, גרידה והחסנה בניכוי כל קנס שהוטל בגין עבירה הכרוכה בשימוש באותו רכב.

הנראה לעין. הודעה כאמור תשלח ותודבק לפחות 14 יום לפני הגרירה.

ב. כלי רכב שלא שוחרר מההחסנה בתוך תקופה סבירה

נגרר והוחסן רכב לפי האמור בסעיף 8א, ובעליו לא שחרר אותו מההחסנה בתוך חודשיים מהיום שבו

ד כ ר י ה ס כ ר

בעליהם מושארים במקום חנייה אחד תקופה ממושכת העולה על שנה עד אשר הם הופכים לגרוטאה. במשך זמן זה הם מכערים את הסביבה ומשמישים מוקד של מפגעים בריאותיים לסוגיהם, גוזלים מקום חנייה יקר, ואף מהווים סיכון ביטחוני.

(3) מוצע להעניק לרשות המקומית סמכות לגרור רכב שהועמד בדרך בתחום שיפוטה, ללא נוע, כמשך תקופה העולה על 60 יום ולהחסנו על חשבון בעל הרכב. לאחר מכן, אם לא יהיה הבעלים של הרכב מעוניין לחזור וליטול את החזקה עליו אפשר יהיה למכור את כלי הרכב או לסלקו לאחר מתן הודעה נאותה לבעלי הרכב.

(1) כדרכים שבתחומי הרשויות המקומיות הולכת ומתפתחת תופעה של אנשים המשאירים רכב חקין חונה באותו מקום ללא נוע לתקופה בלתי מוגבלת, עד אשר כלי הרכב הופך לגרוטאה. בעל רכב כזה, אם הוא מעמיד את הרכב במקום שאין בו איסור על החנייה, אינו עובר עבירה לפי המצב החוקי הקיים.

(2) על-פי החוק היום מוסמכת הרשות המקומית לסלק כלי רכב אם הוא נמצא במקום חנייה חוקי, בתנאי שהוא במצב של גרוטאה, ואז אין זה סילוק של כלי רכב אלא של גרוטאה. כתוצאה מכך נוצר במקומות רבים בשכונות הרשות המקומית מצב שבו כלי רכב הננטשים על-ידי